การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

Management of Conflict on Environment in Rural Thai Communities

ศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

พุทธศักราช 2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสยาม

ใบรับรองดุษฎีนิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการ คณะบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

(ภาษาอังกฤษ) Management of conflict on environment in rural Thai communities

นามผู้วิจัย (ภาษาไทย) นางสาว ศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

(ภาษาอังกฤษ) Miss Suppawan Phiromthong

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ ..... เมื่อวันที่ 18 / ต.ค. / 55

(รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษา .....

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ศาสตราจารย์ ดร.ดิน ปรัชญพฤทธิ์, Ph.D.)

กรรมการ .....

(ดร.สมชาย ปัญญเจริญ, Ph.D.)

กรรมการ .....

(ดร.ชนินทร์ ทองธรรมชาติ, Ph.D.)

กรรมการ .....

(ดร.จิดาภา ถิรศิริกุล, Ph.D.)

.....

(ศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ, Ph.D.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ

วันที่ 24 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2555

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

โดย : นางสาวศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

ชื่อปริญญา : ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา : การจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักศึกษา : .....

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, Ph.D.)

.....

(ศาสตราจารย์ ดร.ดิน ปรัชญพฤทธิ์, Ph.D.)

18 / ต.ค. / 55

การวิจัยเรื่องการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในครั้งนี้ ศึกษา 3 กรณี ได้แก่ (1) ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา (2) ความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และ (3) ความขัดแย้งจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ทั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นหลักในการศึกษาโดยการทอดแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,124 คน และนำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาเสริมด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน และเจ้าของโครงการ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชน จำนวน 24 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งได้แก่ (1) ความทันสมัยของชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .897 (2) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน–เอกชน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .804 (3) ภาวะผู้นำชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .741 (4) การสื่อสารในชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .550 (5) การมีส่วนร่วมของประชาชน มี

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .341 (6) การรวมกลุ่มในชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .318 ส่วนระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งในภาพรวมทั้ง 3 กรณี พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้มีแนวทางสำคัญที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งคือ มีความสงบสุขของประชาชนเป็นเป้าหมายหลัก มีความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นฐาน และมีแนวทางสันติวิธีเป็นหลักในการจัดการ

มหาวิทยาลัยสยาม SIAM UNIVERSITY

Abstract

Title : Management of conflict on environment in rural Thai communities

By : Miss Suppawan Phiromthong

Degree : Doctor of Philosophy

Major Field : Management

Thesis Advisors :

(Professor Yuwat Vuthimedhi, Ph.D.)

(Professor Tin Prachyapruit, Ph.D.)

18 / Oct / 2012

The research on Management of Environmental Conflict in Rural Thai Community in three cases of this study were (1) the conflicts of Songkhla Power Plant Construction Project (2) the conflicts of tourism development projects for a fireflies outing in Samutsongkhram Province and (3) the conflicts of natural gas piping project "Thailand-Yadana (Myanmar)" in Kanchanaburi Province. The research format is a combination of quantitative research as a basis for study by Fried query sample and the 1,124 and qualitative research by the addition of depth interviews from community leaders, people in the community, government agencies and project owners related to conflict management in the community of 24 persons.

The results showed that the factors affecting the effectiveness of conflict management in Rural Thai Community include : (1) modernization of the community (with a correlation coefficient of .897), (2) economic interests of the community and the private sector (with a correlation coefficient of .804), (3) community leadership (with a correlation coefficient of .741), (4) communication in the

community (with a correlation coefficient of .550), (5) participation of the people (with a correlation coefficient of .341), (6) integration in the community (with a correlation coefficient of .318). The level success of conflict management was found to moderate. The guideline used in conflict management is the peace of the people as the main target with the cooperation of all parties concerned as the base and principles of management as a peaceful way.

SIAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงได้จากความเสียสละ อนุเคราะห์ช่วยเหลือด้วยความเอาใจใส่และเอื้ออาทรจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี อาจารย์ที่ปรึกษา และศาตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดระยะเวลาการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ดร.สมชาย ปัญญเจริญ, ดร.ชนินทร์ ทองธรรมชาติ และดร.จิดาภา ถิรศิริกุล ที่ให้ความเมตตาเป็นคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขดุษฎีนิพนธ์จนเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.สุรพล กาญจนะจิตรา อดีตผู้บังคับบัญชา และท่านประชา เตรัตน์ ผู้บังคับบัญชา ที่ได้ให้ความเอาใจใส่และสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานราชการ ประชาชนในชุมชน องค์กรภาคเอกชน และสื่อมวลชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดสมุทรสงครามทุกท่าน ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า อำนวยความสะดวกตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยสยามทุกท่าน ที่ได้อำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือด้านการประสานงานและด้านเอกสารต่าง ๆจนการจัดทำดุษฎีนิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

ขอบคุณเจ้าของเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำมาเป็นข้อมูลใช้อ้างอิงในดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้

ขอบคุณเพื่อนร่วมงานและเพื่อนร่วมรุ่นหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม สำหรับทุกความช่วยเหลือ และกำลังใจ ตลอดจนมิตรภาพ ความสัมพันธ์อันดี และความปรารถนาดีจากผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนามทุกท่าน ทั้งหมดนี้ถือเป็นส่วนสำคัญของความสำเร็จในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ ที่ได้ให้การศึกษาและความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ และขอมอบประโยชน์อันพึงมีจากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ให้กับผู้ที่รักในการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาทุกท่าน

ศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

กันยายน 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ฌ)
สารบัญแผนภาพ	(ฉ)
สารบัญแผนภูมิ	(ฉ)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ปัญหาวิจัย	2
1.2 ความเป็นมาของปัญหา	2
1.3 ความสำคัญของปัญหา	9
1.4 วัตถุประสงค์	10
1.5 ขอบเขตการวิจัย	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	13
2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	114
2.3 บริบทชุมชน	125
2.4 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	145
2.5 สมมติฐานของการวิจัย	146
2.6 คำอธิบายสมมติฐาน	147
2.7 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	171

สารบัญ

หน้า

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 สถานที่ดำเนินการวิจัย 173

3.2 รูปแบบการวิจัย 173

3.3 ประชากรและประชากรตัวอย่าง 174

3.4 เครื่องมือในการวิจัย 177

3.5 การเก็บข้อมูล 180

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 180

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรตัวอย่าง 187

4.2 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย 196

4.3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย 244

4.4 ผลวิเคราะห์ระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย 259

4.5 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน 260

4.6 อภิปรายผล 294

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย 321

5.2 ปัญหาการดำเนินการวิจัย 341

5.3 ข้อเสนอแนะ 342

บรรณานุกรม 344

ภาคผนวก ก.

สารบัญ

หน้า

ภาคผนวก ข.
ประวัติผู้วิจัย

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

2.1 แสดงระดับของความขัดแย้งตามข้อสรุปของวันชัย วัฒนศัพท์ 18

2.2 แสดงความแตกต่างผลของความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์และในทางทำลายของธงชัย สันติวงษ์ 22

2.3 แสดงกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาข้อพิพาทและผลแห่งการตัดสินใจของวันชัย วัฒนศัพท์ 26

2.4 แสดงความแตกต่างระหว่างการเจรจาโดยยึดจุดยืนและการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์ของวันชัย วัฒนศัพท์ 27

2.5 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างผู้นำแบบดั้งเดิมและผู้นำแบบใหม่ของ Daft 42

2.6 แสดงความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms) 68

2.7 แสดงเปรียบเทียบองค์ประกอบของการพัฒนาและการสื่อสารระหว่าง Dominant และ Alternative Paradigm ของ J. Servaes 89

2.8 แสดงพื้นที่และพิกัดที่ท่อส่งก๊าซพาดผ่าน 139

3.1 แสดงประชากรและประชากรตัวอย่าง 176

4.1 แสดงข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่างกรณีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา 188

4.2 แสดงข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่างกรณีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย 190

4.3 แสดงข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่างกรณีท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) 193

4.4 แสดงระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา 196

4.5 แสดงระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย 210

4.6 แสดงระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) 222

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

4.7 แสดงระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา 239
4.8 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนเปรียบเทียบจาก 3 กรณีศึกษา 242
4.9 แสดงการสรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา 245
4.10 แสดงการสรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย 249
4.11 แสดงการสรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา 252
4.12 แสดงสรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งในชุมชน 3 กรณีศึกษา 255
4.13 แสดงสรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา 259
4.14 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับกฎหมายและระเบียบทางราชการกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 261
4.15 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะผู้นำชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 264
4.16 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับศักยภาพชุมชนด้านการจัดการกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 266
4.17 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับหลักศาสนากับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 269
4.18 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับวัฒนธรรมชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 272
4.19 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 274

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

4.20 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรวมกลุ่มกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 277
4.21 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 280
4.22 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการสื่อสารกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 283
4.23 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้กับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 286
4.24 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 289
4.25 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความทันสมัยของชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน 292
5.1 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งเปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา 327
5.2 แสดงการเปรียบเทียบความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมใน 3 กรณีศึกษา 329
5.3 แสดงการสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน 333

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2.1	แสดงวงกลมความขัดแย้งประเภทต่างๆของ Christopher Moore	17
2.2	แสดงกระบวนการของความขัดแย้งตามแนวคิดของ Alan Filley	19
2.3	แสดงกระบวนการของความขัดแย้งตามแนวคิดของ Robbins	20
2.4	แสดงกระบวนการความขัดแย้งของ Thomas	21
2.5	แสดงคุณลักษณะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ Dubrin	44
2.6	แสดงปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับประสิทธิผลองค์การ ของ Denial R. Denison	60
2.7	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวงใน ซึ่งเป็นการพึ่งตนเอง และวงนอกซึ่งเป็นการพัฒนา จากทฤษฎี TERMS MODEL	67
2.8	แสดงลักษณะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อความคงอยู่ของกลุ่ม ของ วรเดช จันทรศร	77
2.9	แสดงระดับการมีส่วนร่วมจัดในรูปแบบขั้นบันได ของ Sherry R. Arnstein	81
2.10	แสดง SECI Model ของ Nonaka&Takeuchi	96
2.11	แสดงกระบวนการเรียนรู้แบบสรุปบทเรียน ของ บัณฑร อ่อนดำ	102
2.12	แสดงบริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าสงขลา	126
2.13	แสดงที่ตั้งแหล่งก๊าซธรรมชาติ JDA	127
2.14	แสดงกระบวนการผลิตไฟฟ้า	128
2.15	แสดงการให้ความร่วมมือของชุมชนในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยกรณีโครงการก่อสร้าง โรงไฟฟ้าสงขลา	130
2.16	แสดงลักษณะแมลงหิ่งห้อย	132
2.17	แสดงลักษณะเรือพื้นบ้านในลำน้ำแม่กลอง	134
2.18	แสดงความลาดเอียงของแนวชายฝั่งที่มีความลาดชันมากขึ้นกว่าเดิมอันเนื่องมาจากการ เซาะของกระแสคลื่นของเรือยนต์	135
2.19	แสดงสภาพดินเลนด้านบนถูกกระแสคลื่นกัดเซาะจนพังทะลาย ทำให้เกิดอันตรายต่อ ต้นไม้ชายฝั่ง	136
2.20	แสดงพื้นที่ที่ถูกกระแสคลื่นของเรือยนต์นำเที่ยวกัดเซาะ	136

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ **หน้า**

2.21 แสดงการให้ความร่วมมือของชุมชนในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยกรณีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย 137
2.22 แสดงพื้นที่วางท่อก๊าซในชุมชน 140
2.23 แสดงการดำเนินการวางท่อก๊าซในชุมชน 141
2.24 แสดงการเปรียบเทียบสภาพพื้นที่ก่อน ระหว่าง และหลังการวางท่อก๊าซ 142
2.25 แสดงการให้ความร่วมมือของชุมชนในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยกรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) 144
2.26 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย 145
5.1 แสดงกรอบแนวทางการจัดการความขัดแย้งจากผลการศึกษา 338

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ **หน้า**

1.1 แสดงประเภทเรื่องร้องเรียนด้านสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551 6
4.1 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งเปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา แยกเป็นรายด้าน 242
4.2 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งเปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา แยกเป็นรายกรณีศึกษา 243
5.1 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งแยกเป็นรายด้าน 327
5.2 แสดงการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งแยกเป็นรายกรณีศึกษา 328
5.3 แสดงการเปรียบเทียบระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม ใน 3 กรณีศึกษา 329

บทที่ 1
บทนำ

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนในสังคมมีความต้องการทั้งทางกายภาพและจิตใจที่แตกต่างกัน สังคมมนุษย์จึงไม่สามารถหลุดพ้นจากความขัดแย้งได้อย่างสิ้นเชิง โดยหลายกรณีที่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ได้สร้างคุณประโยชน์ให้สังคม แต่ก็มีหลายกรณีที่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ได้ขยายตัว และแปรเปลี่ยนเป็นความรุนแรงซึ่งกลายเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องเร่งดำเนินการแก้ไข จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งไม่ได้หมายถึง “สงคราม” ไม่ได้เทียบเท่ากับความรุนแรง แต่ความขัดแย้ง เป็นเพียงการแสวงหาผลประโยชน์ที่ตรงกันข้ามหรือไปด้วยกันไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ระหว่างบุคคล กลุ่มหรือประเทศเท่านั้นเอง ส่วนวิธีการต่าง ๆ ที่จะแสวงหาผลประโยชน์นั้นอาจจะมีลักษณะรุนแรงหรืออาจจะไม่รุนแรงก็ได้และสิ่งที่จะต้องป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นไม่ใช่ตัวความขัดแย้ง แต่เป็น "ความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรง" (สหประชาชาติ: โครงการสหัสวรรษแห่งสหประชาชาติ, 2549) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความขัดแย้งมีอยู่ในทุก ๆ สังคมตลอดเวลา และไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นไปในทางลบ หรือเป็นการทำลายล้างกันเสมอไป การจัดการจึงไม่ใช่การหาทางกำจัดความขัดแย้ง แต่ควรเป็นการหาทางให้กลุ่มต่าง ๆ ได้แสวงหาเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ โดยปราศจากการใช้ความรุนแรง และการจัดการให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในเรื่องการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย โดยศึกษาความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาของรัฐที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ ใน 3 กรณี ได้แก่

1. ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา
2. ความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และ
3. ความขัดแย้งจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอถึง ปัญหาวิจัย ความเป็นมาของปัญหา ความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ในการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาวิจัย

มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1.2 ความเป็นมาของปัญหา

สถานการณ์ความขัดแย้งในโลกปัจจุบันนับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น แต่ความขัดแย้งจะไม่เกิดผลในทางลบหากไม่ใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหา ภัยจากความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหาเป็นภัยคุกคามการพัฒนาที่สำคัญ คนยากจนส่วนใหญ่ของโลก ล้วนอาศัยอยู่ในประเทศซึ่งได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทั้งสิ้น ซึ่งความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหานั้นจะขัดขวางความคืบหน้าอันจะนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals-MDGs) และเป็นอุปสรรคของความเติบโตทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดความสูญเสียด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพโดยตรง อีกทั้งยังสร้างความเสียหายต่อบุคคลในสังคม ชุมชน และประเทศชาติ จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1980) เป็นต้นมา เกิดการทำสงครามด้วยอาวุธกว่า 125 ครั้ง ทำลายชีวิตผู้คนรวมทั้งหมดอย่างน้อย 7 ล้านคน และประมาณกว่าร้อยละ 75 ของคนที่ตายเป็นพลเรือน (กระทรวงการพัฒนาระหว่างประเทศ ประเทศอังกฤษ หรือ United Kingdom's Department of International Development Agency: DFID, อ้างถึงใน สมเกียรติ ตั้งนโม และคณะ, 2550) และในจำนวนประเทศยากจน 34 ประเทศ ซึ่งมีโอกาสที่จะบรรลุจุดหมายของ MDGs ได้น้อยมากนั้น มีอยู่ 22 ประเทศ ซึ่งตกอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรง (อินเตอร์เนชั่นแนล อเลิร์ต, 2549)

เมื่อหันกลับมามองประเทศไทย จะเห็นได้ว่า ในห้วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตทำให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องแต่ระบบการกระจายรายได้ยังไม่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างสังคมเมืองและชนบทอย่างมาก ทั้งนี้การพัฒนาและการปฏิรูปในแต่ละครั้งที่ดำเนินการโดยละเลยชาวบ้านในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ยิ่งเพิ่มช่องว่างของความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้มีมากขึ้น และโดยความจริงรัฐบาลไทยก็ได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยได้กำหนดนโยบายการพัฒนาชนบทด้วยการนำปรัชญาการพัฒนาชุมชนเข้ามาดำเนินการพัฒนาทั้งชุมชนชนบทและชุมชนเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 และในปี พ.ศ. 2505 ได้จัดตั้งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นหน่วยงานประสานการกำหนดนโยบาย การวางแผน วางโครงการพัฒนาชนบทและเมืองตามปรัชญาแนวความคิดทฤษฎีการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ ส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนโดยการพัฒนาองค์กรของประชาชน พัฒนาผู้นำชุมชน และใช้องค์กรของประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่ม ตัดสินใจและดำเนินการพัฒนากิจกรรมในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และองค์กร

ภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ก้าวหน้าดี ประชาชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนในชุมชนชนบทลดลง และรัฐบาลมีนโยบายนำรายได้จากภาษีของคนเมืองไปสู่ชนบทมากขึ้น ความสัมพันธ์ของคนเมืองและชนบทดำเนินไปได้เป็นอย่างดี และมีแนวโน้มว่าประเทศไทยสามารถก้าวต่อไปในอนาคตอย่างมั่นคง

ความผิดพลาดของนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศไทยเริ่มส่อเค้าความขัดแย้ง เมื่อมีการนำกรอบแนวความคิดโลกาภิวัตน์มาเป็นฐานในการกำหนดนโยบาย และการบริหารจัดการแผนงานโครงการพัฒนาประเทศทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในระยะหลังได้มีการดำเนินนโยบายที่กระจายผลประโยชน์ไปสู่ชนบทด้วย "นโยบายประชานิยม" ซึ่งเป็นการมุ่งเติมเต็มช่องว่างระหว่างคนในชุมชนทำให้ประชาชนคนทั่ว ๆ ไปให้ความนิยมเนื่องจากได้รับการดูแลอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ในขณะที่ประชาชนในเมืองโดยเฉพาะปัญญาชนเห็นว่า นโยบายดังกล่าวไม่ชอบธรรมเพราะเป็นการนำภาษีจากรายได้ของพวกตนไปให้กับชาวชนบท จึงต่อต้านแนวนโยบายดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทางความคิด ที่ลุกลามนำไปสู่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 และความขัดแย้งได้บานปลายมาจนถึงปัจจุบัน จากสาเหตุที่กล่าวมา ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันและนำมาซึ่งความขัดแย้งอย่างรุนแรง ปัจจุบันสังคมไทยกำลังมีความขัดแย้งสองประเภทหลักผสมผสานกัน คือ ความขัดแย้งด้านโครงสร้างและความขัดแย้งจากผลประโยชน์ การดำเนินการต่าง ๆ ของผู้เกี่ยวข้องล้วนแต่มีส่วนทำให้สถานการณ์คลี่คลายหรือแตกหัก การเผชิญหน้าระหว่างประชาชนกลุ่มต่างๆเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ เพราะถ้าเกิดความรุนแรงขึ้นเมื่อใด ประเทศไทยจะได้รับผลกระทบและเป็นรอยร้าวในสังคมที่ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานในการสมานฉันท์ (กรมยุทธการทหารบก. กองเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2549)

ปรากฏการณ์ของความเลวร้ายทางสภาพภูมิศาสตร์ และการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่ได้แพร่กระจายไปทั่วโลก เป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่ชาวโลกเกิดความตระหนัก สำเหนียกอย่างแน่วแน่ว่า ปัญหานี้จะนำมาซึ่งความโหดร้ายในการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดความตระหนักในเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีไว้ในชุมชนหรือสังคมโดยรวม ซึ่งก็กลายเป็นอีกมูลเหตุหนึ่งของความขัดแย้งของคนบางกลุ่ม บางชุมชน หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งของคนทั้งสังคม

ในส่วนของความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนไทย จะเห็นได้ว่า อดีตที่ผ่านมาความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของสังคมชาวนาหรือเกษตรกรรมไม่ได้เป็นปัญหามากนักในสังคมไทย ทั้งนี้เป็นเพราะ สังคมมีสภาพการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน และมีการประกอบอาชีพในสังคมที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งคอยทำหน้าที่เข้ามาไกล่เกลี่ยในเรื่องความขัดแย้งด้วย ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมก็คือ วัด ซึ่งเป็นสถานที่พบปะและแก้ปัญหาความ

ขัดแย้ง โดยผ่าน พระ ผู้ใหญ่ บุคคลซึ่งเป็นที่เคารพนับถือในชุมชน เป็นต้น แต่ปัจจุบันกระแสโลกได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยมากขึ้น ซึ่ง ปัจจุบันโลกยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สังคมไทยโดยเฉพาะในชนบทรู้ไม่เท่าทันองค์ความรู้ดังกล่าว อีกทั้งทุนนิยมแบบใหม่กำลังรุกล้ำเข้าสู่ชนบทท้องถิ่นโดยมีการละเมิดทรัพยากร-ธรรมชาติในพื้นที่ป่า ลุ่มน้ำ ชายฝั่งทะเล ฯลฯ ผ่านอำนาจอนุมัติของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยทรัพยากรเหล่านี้ถือเป็นต้นทุนชีวิตซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งชาติ จึงเป็นเรื่องที่สร้างความขัดแย้งแก่สังคมไทย เช่น กรณี การปะทะกันระหว่างประชาชนกับตำรวจในการคัดค้านท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ที่เกิดในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา การประท้วงของคนในชุมชนมาบตาพุด จังหวัดระยอง เป็นต้น นอกจากนี้ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมก็มีความรุนแรงจนถึงขั้นที่ผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้องเสียชีวิตจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและต่อต้านกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นอยู่อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

จุดเปลี่ยนสำคัญอีกประการที่ทำให้คนในชุมชนชนบทไทย ได้หันมาใส่ใจในทรัพยากร ก็คือผลกระทบที่มาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเพิ่มจำนวนของประชากร และความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสาเหตุให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ต่าง ๆ ในปริมาณที่มากขึ้นและในอัตราที่รวดเร็ว จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลง เกิดความเสื่อมโทรมและเกิดของเสียจากการใช้ทรัพยากร จนกลายเป็นผลกระทบและปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางดิน มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน มลพิษจากขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล เป็นต้น สำหรับสิ่งที่เป็นฐานสำคัญในการจัดการทรัพยากร คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนและระบบฐานข้อมูลทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ได้ก่อให้เกิดเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ทำให้วิถีชีวิตคืนกลับสู่วิถีชีวิตดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม กระแสการพัฒนาจากโลกภายนอกที่กำลังรุกล้ำชุมชน ส่งผลให้วิถีชีวิตในชุมชนชนบทมีลักษณะความเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น การให้ความสำคัญกับทรัพยากรที่เป็นแหล่งพึ่งพิงของคนในชุมชนชนบทเริ่มลดลง อีกทั้งนโยบายการจัดการทรัพยากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่แน่นอนหรือไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งมุมมองเป้าหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความแตกต่างกัน ปัจจุบัน ปัญหาเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรในประเทศไทย ที่เกิดขึ้นมาจนสังคมรับรู้นั้น มีจำนวนกว่าหนึ่งพันเรื่องต่อปี และในปัญหาที่ไม่ปรากฏเป็นข่าวมีจำนวนมากกว่าหมื่นเรื่อง ต่อปี ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น อาชีพที่หลากหลาย และสภาพการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ และ การเมืองสังคมไทย ที่มีความซับซ้อน และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันก็เพิ่มมากขึ้นด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543)

จากการตรวจเอกสาร เพื่อค้นหาสถานการณ์ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน พบว่า จากหนังสือพลวัตรของชุมชนในการจัดการทรัพยากร สถานการณ์ในประเทศไทยของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543) ได้มีการสรุปไว้ชัดเจน กล่าวคือ ปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นซึ่งสถานการณ์ความขัดแย้งของแต่ละพื้นที่ในประเทศไทยจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ

ภาคใต้ ลักษณะความขัดแย้งจะเป็นเรื่องของการทำประมงชายฝั่ง เช่น อวนล้อม อวนลาก อวนลอย และอวนรุน ซึ่งส่งผลทำให้สัตว์น้ำหลายชนิดลดปริมาณลงหรือสูญพันธุ์ นอกจากนี้ยังทำลายหญ้าทะเลและทรัพยากรชายฝั่งอื่น ๆ ซึ่งลักษณะของความขัดแย้งดังกล่าวจะเกิดขึ้นทั้งชายฝั่งทะเลอ่าวไทย และอันดามัน โดยมีความขัดแย้งต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างชาวนาหรือภาคเกษตรกับกลุ่มทำนากุ้งที่มีน้ำเค็มซึมเข้าพื้นที่การเกษตร

ภาคอีสาน เมื่อมีการจำแนกตามประเภททรัพยากรพบว่ามีปัญหาข้อขัดแย้งด้านทรัพยากรดินมากที่สุด รองลงไปคือทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนั้นจะเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับน้ำและแร่ธาตุ ส่วนคู่กรณีของความขัดแย้งมีมากที่สุดคือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน รองลงไปเป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชนและความขัดแย้งระหว่างชุมชนและเอกชน กรณีที่เกิดความขัดแย้งมากที่สุด คือ การบุกรุกที่สาธารณะ ที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ที่ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังพบว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์

ภาคเหนือ จะมีปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรในเรื่องของการใช้ที่ดิน เนื่องจากมีความแตกต่างตามบริบทของการใช้พื้นที่ คือ พื้นที่สูงกับพื้นที่ราบ ในพื้นที่สูงการจัดการที่ดินมักเป็นความขัดแย้งระหว่างแบบแผนการใช้ที่ดินของชุมชนดั้งเดิมกับนโยบายการใช้ที่ดินบนที่สูงของรัฐ โดยการใช้ที่ดินของคนบนที่สูงมักจะถูกมองจากรัฐและคนบนพื้นราบว่าเป็นการใช้ที่ดินที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ก็ทำให้เกิดข้อขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากมีการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น ปัญหาทางการเมือง เป็นต้น ในส่วนของทรัพยากรน้ำก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลทำให้เกิดข้อขัดแย้ง เพราะชุมชนมีการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำจากกลุ่มธุรกิจและประชาชนท้องถิ่น เป็นต้น

ภาคตะวันตก สภาพปัญหาความขัดแย้งตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2500 ถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องป่ารองลงไปก็จะเป็นเรื่องที่ดิน และแหล่งน้ำ เนื่องจากเกิดความขัดแย้งกันในส่วนของการ

จัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรดังกล่าว การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนและระบบนิเวศมากขึ้นและซับซ้อนขึ้น เป็นต้น

ภาคตะวันออก ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา ซึ่งนำไปสู่ปัญหาและความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร เช่น การเพาะเลี้ยงกุ้ง ที่ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าชายเลน มีการบุกรุกพื้นที่หวงห้าม และก่อให้เกิดมลภาวะต่อแหล่งน้ำโดยไม่มีการควบคุม หรือปัญหาภาคเกษตรกรรมในบางพื้นที่บุกรุกพื้นที่หวงห้าม อุตสาหกรรมบุกรุกทั้งพื้นที่ป่าชายเลนและป่าไม้ น้ำทิ้งก่อให้เกิดปัญหามลภาวะ และกระทบต่อระบบนิเวศ นอกจากนี้สารพิษจากอุตสาหกรรมก็ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนโดยตรง มีการทำประมงกันมากเกินไป ด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงมากมาย การพัฒนาการท่องเที่ยวก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมด้วยเช่นกัน

จากปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นข้างต้น หากไม่ได้รับการแก้ไขจนเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ปัญหาความขัดแย้งก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องและจะเกิดการร้องเรียนผ่านช่องทางต่าง ๆ ดังข้อมูลการรับเรื่องร้องเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2551 ของกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งแสดงดังแผนภูมิที่ 1.1 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1.1: ประเภทเรื่องร้องเรียนด้านสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551
(ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยในเรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย โดยศึกษากรณีความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาของรัฐที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ต่างๆ ใน 3 กรณีศึกษา ซึ่งมีความเป็นมาของปัญหา ดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา เป็นโครงการที่ก่อสร้างขึ้น เพื่อช่วยเสริมสร้างและพัฒนาความมั่นคงให้กับระบบไฟฟ้าของประเทศไทย ระบบไฟฟ้าภาคใต้และรองรับความต้องการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มสูงขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระดับมหภาค พื้นที่โครงการตั้งอยู่ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งอำเภอจะนะ เป็นหนึ่งในสี่อำเภอของจังหวัดสงขลาที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มพื้นที่ที่ยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย กรณีความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากปัจจัยภายนอกชุมชน คือ โครงการพัฒนาของภาครัฐที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ โดยคู่ขัดแย้งเกิดระหว่างชุมชนกับหน่วยงานทางราชการ คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งประเด็นปัญหาในเบื้องต้น ได้แก่

1. ชุมชนหวั่นเกรงผลกระทบที่อาจเกิดจากระบบน้ำใช้ในโรงไฟฟ้า ในกรณีการดูดน้ำจากคลองนาทับเพื่อใช้ในโรงไฟฟ้าจะมีผลทำให้สัตว์น้ำเล็กๆและแพลงตอนถูกดูดเข้าไปกับน้ำทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง หรือผลกระทบจากน้ำทิ้งของโรงไฟฟ้าจะกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาโดยเฉพาะคุณภาพน้ำ ที่อุณหภูมิของน้ำอาจเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อการมีชีวิตอยู่ของสัตว์น้ำซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชุมชน
2. ความกังวลของประชาชนในพฤติกรรมการกว้านซื้อที่ดินของนายทุนที่จะกระทบต่อที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในชุมชน
3. ประชาชนในพื้นที่มีความกังวลจะเกิดปัญหาน้ำท่วมจากโรงไฟฟ้ามายังพื้นที่รอบๆ โรงไฟฟ้า ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย
4. ประชาชนในพื้นที่มีความกังวลว่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนจะเปลี่ยนไป เมื่อมีโครงการเกิดขึ้น อันจะส่งผลกระทบต่อลูกหลานในอนาคตได้

2. ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามได้ให้การสนับสนุนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด ด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งได้รับการสนับสนุน

จากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมในการจัดทำโครงการนำร่อง เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา และได้พัฒนาให้เกิดตลาดน้ำยามเย็นขึ้น เพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมีการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยเป็นส่วนหนึ่งของรายการนำเที่ยวดังกล่าวด้วย ซึ่งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชน จึงมีความจำเป็นต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร ลานจอดรถ ธุรกิจเรือนำเที่ยว ธุรกิจค้าขายต่าง ๆ รวมไปถึงการจัดระเบียบและปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนขึ้นใหม่ให้มีความเหมาะสม และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวาจึงได้ส่งผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อม ที่ชุมชนมีวิถีดั้งเดิมมาก่อน และนี่ก็คือ จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากกรณีศึกษานี้ โดยมีสถานการณ์ความขัดแย้งจากปัจจัยภายนอกเข้ามา คือ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยจังหวัดสมุทรสงคราม โดยคู่ขัดแย้งเกิดระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวนอกพื้นที่ ทั้งนี้ประเด็นปัญหาเบื้องต้น ได้แก่

1. การนำเรือชมหิ่งห้อยที่วิ่งเร็วเพื่อทำรอบ ทำให้คลื่นน้ำแรงเซาะตลิ่งพัง มีผลทำให้รากต้นไม้ริมตลิ่งไม่มีที่ยึดเกาะจนต้องล้มและตายไปในที่สุด นอกจากนี้ไข่หิ่งห้อยที่เกาะตามกิ่งไม้หรือตามริมตลิ่งถูกน้ำซัด ซึ่งอาจทำให้หิ่งห้อยสูญพันธ์ได้ในอนาคต
2. เรือนำเที่ยวชมหิ่งห้อยทั้งในและนอกจังหวัดสมุทรสงครามรบกวนความเป็นอยู่และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน

3. ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศ เป็นการจัดหาก๊าซธรรมชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ สหภาพพม่า เพื่อนำมาใช้เป็นพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย บริษัทเอกชนอื่น ๆ และโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี ที่แนวท่อก๊าซผ่าน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศ เพื่อประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและสหภาพพม่า และเพื่อเตรียมการสำหรับการเชื่อมโยงระบบท่อก๊าซ ทางภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของประเทศ สำหรับกรณีนี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่โครงการที่ตั้งอยู่ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีสถานการณ์ความขัดแย้งอันสืบเนื่องจากการดำเนินโครงการ เกิดขึ้น 2 ช่วงเวลา คือ ระหว่างการก่อสร้าง ได้แก่ ปัญหาการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้และสัตว์ป่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสหภาพ

พม่า ค่าชดเชยที่ไม่เป็นธรรม และระหว่างดำเนินโครงการ ได้แก่ ปัญหาความปลอดภัยของโครงการ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ และการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย

1.3 ความสำคัญของปัญหา

1. ความสำคัญต่อสังคม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีคุณค่าของชาติ จากสถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น ประเทศไทยได้สนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 เรื่อง สิทธิชุมชน ใน มาตรา 66 ความว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” นอกจากนี้ในมาตรา 67 ความว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติ และต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม” นอกจากนี้ยังได้กำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชนในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ข้อ 9 นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรับทราบข้อมูลและมีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ก็ได้มีการพัฒนาตัวชี้วัดอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งมีองค์ประกอบตัวชี้วัด 6 ด้านด้วยกัน คือ สุขภาวะ เศรษฐกิจเป็นธรรมและเข้มแข็ง ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สภาพแวดล้อมที่ดีและมีระบบนิเวศสมดุล และมีประชาธิปไตยภายใต้สังคมที่มีธรรมาภิบาล

จะเห็นได้ว่า ระดับความรุนแรงของความขัดแย้งจะขึ้นอยู่กับสภาพของปัญหาว่าจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนมากน้อยเพียงใด ซึ่งหากส่งผลกระทบมากก็ย่อมจะทำให้เกิดความรุนแรงของความขัดแย้งมากด้วยเช่นกัน

และย่อมส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่ยากลำบากยิ่งขึ้น ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนด้วยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนสามารถพึ่งตัวเองได้ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม และการกระตุ้นให้ภาครัฐหันมาสนใจแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างจริงจังด้วยการศึกษาพื้นที่และการศึกษาข้อมูลในแต่ละกรณีที่ขัดแย้งจึงมีความสำคัญ และต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน

2. ความสำคัญต่อหลักสูตรการจัดการ

การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์เฉพาะด้าน เป็นอย่างสูง และเป็นเรื่องยาก ที่จะสามารถดำเนินการจัดการได้อย่างเป็นระบบ เพราะการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม มักจะสร้างความเสียหายต่อสภาพแวดล้อม คุณภาพชีวิต และระบบนิเวศอย่างมากมาย บางครั้งอาจมีอันตรายถึงขั้นเสียชีวิต หรือสูญเสียทรัพย์สิน รวมทั้งสร้างความเดือดร้อนต่อการดำรงชีวิตของชุมชน โดยปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น พร้อมที่จะขยายวงกว้างไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และสามารถสร้างความเสียหายได้อย่างมหาศาล หากขาดระบบการป้องกัน และมาตรการในการเตือนภัยที่ดีพอ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ที่กระทบต่อระบบนิเวศโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพชีวิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อจะได้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยที่เคยเป็นปัญหาและยังคงเป็นปัญหาอยู่ในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางที่เหมาะสมเพื่อควบคุมให้ความขัดแย้งนั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ในรูปแบบที่มีความแตกต่างกันตามสภาพที่เป็นจริง และมีความสอดคล้องกับรากฐานทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมโดยรวม และส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งข้อมูลทางการจัดการที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาจะช่วยเสริมสร้างความรู้ในหลักสูตรการจัดการ โดยเฉพาะการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ที่มีสาเหตุมาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่เข้าไปดำเนินการในชุมชนต่อไป

1.4 วัตถุประสงค์

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

2. เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ ทำการศึกษาเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย โดยศึกษา 3 กรณีศึกษา ได้แก่

1. ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา

2. ความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และ

3. ความขัดแย้งจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี โดยดำเนินการศึกษาวิจัย ระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม 2551 – 30 พฤศจิกายน 2553

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

2. มีแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ที่ถูกต้องตรงตามสภาพปัญหา และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

3. สามารถนำผลของการศึกษานำเสนอผู้เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลในการป้องกันและจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังที่จะนำผลสรุปจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นำเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานอยู่ คือ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นประโยชน์ประกอบการตัดสินใจของผู้ว่าราชการจังหวัด ในการบริหารจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ภาครัฐเข้าไปดำเนินการในระดับพื้นที่ คือ จังหวัด

4. ทำให้ได้ข้อมูลทางการศึกษาวิจัยความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยใช้อ้างอิงในทางวิชาการและนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการปัญหาสำคัญเรื่องนี้ของประเทศชาติต่อไป

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในครั้งนี้ ศึกษาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ภาครัฐเข้าไปดำเนินการในจังหวัดต่าง ๆ 3 กรณีศึกษา ได้แก่

กรณีที่ 1 โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา

กรณีที่ 2 โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และ

กรณีที่ 3 โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

โดยในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทชุมชน เพื่อนำความรู้ที่ได้ศึกษาในเบื้องต้นมาวิเคราะห์และสรุปเป็นกรอบความคิด กำหนดสมมติฐาน โดยมุ่งค้นหาคุณลักษณะสำคัญขององค์ประกอบต่าง ๆ ในชุมชนที่จะสนับสนุนให้การจัดการความขัดแย้งเกิดประสิทธิผลมากขึ้น และเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย อันสืบเนื่องจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐดังกล่าว รวมทั้งได้ทำการนิยามปฏิบัติการตัวแปร นิยามปฏิบัติการอื่นที่เกี่ยวข้อง และอธิบายสมมติฐาน ไว้ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบทางราชการกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนด้านการจัดการกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักศาสนาของชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.7 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.8 แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.9 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.10 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.11 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ของประชาชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.12 แนวคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.1.13 แนวคิดเกี่ยวกับความทันสมัยของชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

มีผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งไว้หลากหลาย อาทิ Katz & Kahn (1978, p. 650 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2533, น. 11) มีแนวคิดว่า ความขัดแย้งเป็นปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์การ หรือระหว่างประเทศ ตั้งแต่ 2 ฝ่าย หรือมากกว่า 2 ฝ่ายขึ้นไป โดยที่ฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะป้องกันหรือบีบบังคับเพื่อผลบางอย่าง ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งพยายามต่อต้านความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ อาจเป็นคำพูดหรือไม่ใช่คำพูด แสดงออกโดยพยายามขัดขวางบีบบังคับทำอันตราย ต่อต้าน หรือโดยการแก้เผ็ดฝ่ายตรงข้าม ส่วน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ๖ (2550, น. 72) มีแนวความคิดว่า มีกลไกบางอย่างในสังคมที่ทำให้การขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เช่น การที่บุคคลมีอำนาจไม่เท่ากัน ทำให้ผู้มีอำนาจมากถือโอกาสเอาเปรียบผู้มีอำนาจน้อย การที่สังคมมักมีของหายากอยู่อย่างจำกัดเป็นเหตุให้ต้องมีการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้ส่วนแบ่งจากของที่มีอยู่จำกัด และสังคมมักมีกลุ่มต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายไม่เหมือนกัน จึงทำให้เกิดการแข่งขันช่วงชิงเป้าหมายขึ้น อันเป็นเหตุให้ต้องมีการกระทบกระทั่งระหว่างกลุ่มได้ อย่างไรก็ตาม พรนพ พุกกะพันธ์ (2542 , น. 167) ได้พิจารณาในแง่ของการรวมตัวกันของฝ่ายอ่อนแอเพื่อต่อสู้กับฝ่ายเข้มแข็ง ซึ่งมีสิ่งที่น่าสนใจอยู่ คือ การรวมตัวจะเป็นความปรารถนาของผู้ที่อ่อนแอ ซึ่งการรวมตัวอาจเปลี่ยนขั้วอำนาจได้ โดยการรวมตัวของฝ่ายที่เข้มแข็งเพื่อเอาชนะฝ่ายอ่อนแอกว่าในโลกของความเป็นจริงไม่ค่อยมี ส่วนการรวมตัวกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายนั้น ผู้ชายจะมีพฤติกรรมที่อยากเอาชนะ แต่ผู้หญิงมีพฤติกรรมที่รอมชอม ในขณะที่ Max Weber มีแนวความคิดว่า ความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างบุคคลเกิดได้ทุกที่โดยเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการบรรลุเป้าหมายและเกิดการปะทะกับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งความขัดแย้งเป็นผลมาจากการที่มีทรัพยากรหรือรางวัลอย่างจำกัด ซึ่งการแข่งขันกัน (Competition) ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้งด้วย (พรนพ พุกกะพันธ์, 2542, น. 158) นอกจากนี้ Georg Simmel มีแนวความคิดว่า การขัดแย้งมิได้เกิดจากผลประโยชน์เท่านั้น แต่เกิดจากสัญชาตญาณด้วย ซึ่งสัญชาตญาณเหล่านั้น อาจได้รับการกระตุ้นโดยการขัดแย้งในผลประโยชน์

หรือแรงกระตุ้นให้มีความสัมพันธ์สมัครสมานหรือสัญชาตญาณแห่งความรักก็ได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550, น. 77-78) ทั้งนี้ Gaetano Mosca มีแนวความคิดว่า ความขัดแย้งในสังคม เป็นของปกติที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในการดำรงชีวิตในสังคม แม้ว่าจะสามารถขจัดความขัดแย้งลงได้บ้าง แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งก็ยังคงเป็นสิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ในการสร้างความก้าวหน้า ความเป็นระเบียบของสังคม และเสถียรภาพทางการเมือง (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2533, น. 33) ส่วน Lewis Coser ได้มีแนวความคิดว่า ความขัดแย้งย่อมมีหน้าที่หรือผลในทางที่ดี ต่อสังคมได้ ความขัดแย้งเป็นรูปแบบ (Form) ของการกระทำระหว่างกันทางสังคม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มจะทำให้เกิดความสามัคคี ตลอดจนเอกลักษณ์ในแต่ละกลุ่มที่ขัดแย้งกัน เพื่อต่อสู้กับ อีกกลุ่มที่ขัดแย้งกับตน และหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น สังคมก็จะมีกลไกในการขจัดความขัดแย้งหลายประการ ซึ่งกลไกดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มที่ขัดแย้งได้แสดงความรู้สึกในแง่ต่างๆ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ การชุมนุมประท้วง เป็นต้น ทั้งนี้กลไกดังกล่าวยังหมายรวมถึงหลักเกณฑ์ต่างๆที่สังคมตั้งไว้ หรือมาตรฐานทางสังคมอีกด้วย ซึ่งล้วนแต่เข้ามาเพื่อบรรเทาหรือขจัดความขัดแย้งทั้งสิ้น (ภุทชงค์ กุณฑลบุตร, 2528, น. 170)

จากแนวคิดดังกล่าว จึงมีผู้ให้ความหมายความขัดแย้งไว้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ Webster ได้ให้ความหมาย ว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict) มาจากรากศัพท์ ภาษาลาติน คือ “Configure” ซึ่งแปลว่า “การต่อสู้” (Fight) หมายถึง “การทำสงคราม” “ความไม่ลงรอยกัน” หรือ “การเข้ากันไม่ได้” “การคัดค้านซึ่งกันและกัน” หรือ “ฝ่ายตรงข้าม” (อรุณ รักธรรม, 2523, น. 86) นอกจากนี้ ความขัดแย้งอาจเป็นการแข่งขันในเรื่องค่านิยม เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพ อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยมุ่งหมายเอาชนะคู่กรณี (เสาวคนธ์ สุดสวาท, 2529, น. 42) นอกจากนี้ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2548, น. 33) ได้ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่าเป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน โดยมีความหมายใน 2 ลักษณะ คือ ในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลในเชิงสร้างสรรค์ ทั้งทัศนคติและพฤติกรรม คือ เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว สามารถหาทางออกในเชิงสมานฉันท์ได้ ส่วนในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสียและบรรยากาศที่ไม่ดี เช่น ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย ทำสงคราม เป็นต้น

จึงอาจสรุปได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีความแตกต่างกันในเป้าหมาย ค่านิยม ความสนใจ ความเชื่อ การรับรู้ และแนวคิด ทำให้มีการแสดงพฤติกรรมที่ต่อต้านขัดกันไม่ลงรอยกัน หรือไปด้วยกันไม่ได้ต่อฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้สถานการณ์ความขัดแย้งนั้นเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย โดยผลลัพธ์อาจเกิดได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ดังนั้น แนวความคิดความขัดแย้งจึงอาจ

แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งในทางลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ไม่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดผลเสีย จึงเป็นสถานการณ์ที่ต้องหลีกเลี่ยงหรือกำจัดให้หมดสิ้นไปจากสังคม และความขัดแย้งในทางบวก หมายถึง ความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม เพราะการมีความขัดแย้งในระดับที่เหมาะสมจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาได้

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญประเด็นสำคัญ ได้แก่ สาเหตุของความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง ระดับของความขัดแย้ง กระบวนการของความขัดแย้ง ตลอดจนแนวคิดและหลักการในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเมื่อศึกษาถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งดังกล่าว สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. สาเหตุของความขัดแย้ง มีผู้ให้ข้อสรุปสาเหตุของความขัดแย้งไว้อย่างน่าสนใจ คือ Duke (1976 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2540, น. 45) ได้ชี้ให้เห็นสาเหตุของความขัดแย้งว่าเป็นผลมาจากทรัพยากร การมีเกียรติยศ ศักดิ์ศรี ตำแหน่งฐานะ การควบคุม รวมทั้งความแตกต่างของค่านิยม บทบาท และวัฒนธรรม ส่วนอุทัย หิรัญโต (2523, น. 218) ชี้ให้เห็นสาเหตุของความขัดแย้งใน 3 ประการ คือ

1) ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันระหว่าง 2 ฝ่าย และฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับความคิดเห็นของอีกฝ่ายว่าถูกต้อง

2) แนวทางปฏิบัติ ซึ่งคนที่มีความคิดเห็นตรงกันในหลักการอาจไม่เห็นด้วยกับวิธีปฏิบัติของอีกฝ่ายก็ได้ และ

3) ผลประโยชน์ อันเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการหรือพอใจ ผลประโยชน์จึงเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยเฉพาะผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการเมือง

นอกจากนี้ เฉลิมพล พิทักษ์สินพานิชย์ (2545, น. 21) ยังได้สรุปสาเหตุของความขัดแย้ง ทั้งในส่วนของความขัดแย้งภายในตัวบุคคล ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งภายในองค์การหรือระหว่างกลุ่ม และความขัดแย้งทางการเมืองไว้ว่า อาจมีสาเหตุมาจาก 4F คือ

1. Fear คือ ความกลัว เป็นเหตุทำให้ขาดเหตุผล การรับรู้ผิดพลาด และการสื่อสารที่บิดเบือน

2. Force คือ หากมีการใช้กำลัง ซึ่งอาจรวมถึง กำลังทางคุณธรรม กำลังทางอารมณ์ และกำลังที่ทำให้เกิดความเจ็บปวด ทั้งแก่บุคคล และระบบ ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง

3. Fair คือ ความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลมีความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม

4. Fund คือ ทุน ซึ่งหมายถึง ทรัพยากรการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการการบริหาร ที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงต้องมีการแข่งขันแย่งชิง

กล่าวโดยสรุปจากทัศนะดังกล่าวข้างต้น ความขัดแย้งจึงมีที่มาจากหลายสาเหตุ ได้แก่ ความคิดเห็นและการรับรู้ที่ไม่ตรงกัน ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ความแตกต่างกันในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ค่านิยม ความเชื่อ แนวทางปฏิบัติ ความกลัว การใช้กำลัง และการไม่ได้รับความเป็นธรรม และทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นต้น

2. ประเภทของความขัดแย้ง ได้มีนักวิชาการแบ่งประเภทของความขัดแย้งไว้หลายลักษณะ อาทิ March & Simon (1958, pp. 112-113) แบ่งลักษณะของความขัดแย้งออกเป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ

1. ความขัดแย้งของบุคคล (Individual Conflict) เป็นความขัดแย้งที่บุคคลจะต้องเผชิญกับภาวะแห่งการตัดสินใจที่จะต้องเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนเองพึงปรารถนามากที่สุด

2. ความขัดแย้งขององค์การ (Organization Conflict) เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลภายในองค์การเดียวกัน

3. ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (Inter organization Conflict) เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มภายในองค์การหนึ่งกับกลุ่มภายในอีกองค์การหนึ่ง

นอกจากนี้ Christopher Moore ได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเภท (วันชัย วัฒนศัพท์, 2549, น. 11) กล่าวคือ

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง อาจจะเกิดจากข้อมูลน้อยไป การแปรผลผิดพลาด การวิเคราะห์ออกมาด้วยความเห็นต่างกัน หรือแม้แต่ปัญหาความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล (Perception) บางครั้งก็เป็นปัญหาขัดแย้งกันได้

2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) เป็นเหตุผลของการแย่งผลประโยชน์ในสิ่งที่ดูเหมือนมีหรือไม่มีเพียงพอเป็นเรื่องของทั้งตัวเนื้อหา กระบวนการและจิตวิทยา เช่น ความยุติธรรม เป็นต้น

3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structure Conflict) เป็นเรื่องของการแย่งชิงและกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้างรวมไปถึง กฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา และระบบ

4. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่าง ๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง

5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เป็นปัญหาระบบของความเชื่อความแตกต่างในค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติการเลี้ยงดูที่หล่อหลอมมาระหว่างกลุ่มภายในองค์การหนึ่งกับกลุ่มภายในอีกองค์การหนึ่ง

ซึ่งสามารถอธิบายประเภทของความขัดแย้งตามทัศนะของ Christopher Moore ได้ดังแผนภาพที่ 2.1 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.1: วงกลมความขัดแย้งประเภทต่าง ๆ ของ Christopher Moor (ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์, 2549)

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ความขัดแย้งของบุคคล (Individual Conflict)
2. ความขัดแย้งขององค์การ (Organization Conflict) และ
3. ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (Inter organization Conflict)

ซึ่งในแต่ละประเภทของความขัดแย้งอาจเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญ คือ ด้านข้อมูล (Data) ด้านผลประโยชน์ (Interest) และด้านความสัมพันธ์ (Relationships) ซึ่งจะง่ายต่อการเจรจายุติความขัดแย้ง ส่วนประเด็นด้านโครงสร้าง (Structure) และด้านค่านิยม (Value) เป็นประเด็นที่ยากต่อการเจรจายุติความขัดแย้ง เป็นต้น

3. ระดับความขัดแย้ง วันชัย วัฒนศัพท์ (2550, น. 244-245) ได้สรุประดับของความขัดแย้งไว้ดังตารางที่ 2.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ระดับของความขัดแย้งตามข้อสรุปของวันชัย วัฒนศัพท์

ระดับ	วัตถุประสงค์ที่สำคัญ	สมมุติฐานหลัก	บรรยากาศแห่งอารมณ์	วิธีการติดต่อสื่อสาร
1.การแก้ปัญหา	การแก้ปัญหา	สามารถช่วยกันหาทางออก	ความหวัง	เปิดเผย ตรงไปตรงมา โปร่งใสและไม่บิดเบือน ยอมรับความสนใจร่วมกัน
2.ความไม่ลงรอย	ปกป้องตัวเอง	การประนีประนอมเป็นสิ่งจำเป็น	ไม่แน่นอน	แลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างระมัดระวัง ใช้ภาษาที่คลุมเครือและกว้างๆ ผ่านความคิดที่ต้องไตร่ตรอง
3.การแข่งขัน	การเอาชนะ	ไม่มีทรัพยากรเพียงพอที่จะดำเนินไปเรื่อย ๆ	มีความขัดแย้งและมีความไม่พอใจ	ใช้ยุทธศาสตร์การตบแต่งข้อมูล มีการสื่อสารไม่ตรงไปตรงมา เริ่มที่จะโจมตีตัวบุคคล ไม่มีใครที่จะยอมเปลี่ยนแปลงเป็นคนแรก
4.การต่อสู้	กล่าวร้ายต่อคู่กรณี	ฝ่ายตรงข้ามไม่สามารถไม่ยอมเปลี่ยน ไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนในฝ่ายของเรา	ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์และการสร้างกลุ่มแยกขั้ว	การแสดงออกทางวาจา ภาษาท่าทางที่ไปด้วยกันไม่ได้ ตำหนิ ติเตียน การรับรู้ที่บิดเบือน การปฏิเสธที่จะแสดงความรับผิดชอบ
5.สงคราม	กำจัดฝ่ายตรงข้าม	ความสูญเสียของการถอยสูงกว่าความสูญเสียของการยืนหยัด	หมดหวังและแก้แค้น	มีอารมณ์เดือดพล่าน ไม่มีความเข้าใจแจ่มชัดในประเด็น มองเห็นว่าตัวเองถูกต้อง ความรู้สึกบีบคั้นไม่สามารถที่จะถอยได้

(ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์, 2550)

4. กระบวนการของความขัดแย้ง เมื่อพิจารณาในประเด็นกระบวนการของความขัดแย้ง จะเห็นได้ว่า มีความหลากหลาย เช่น Filley (1975, p. 8) มองว่า กระบวนการของความขัดแย้งมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) สภาพการณ์ก่อนการเกิดความขัดแย้ง (Antecedent Conditions of Conflict) เป็นสภาพที่ไม่มีความขัดแย้ง แต่จะเกิดความขัดแย้ง

2) ความขัดแย้งที่รับรู้ได้ (Perceived Conflict) คือ ต่างฝ่ายต่างรู้ว่ามีความขัดแย้งจากสภาพการณ์

3) ความขัดแย้งที่รู้สึกได้ (Felt Conflict) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่า ถูกคุกคาม ถูกเกลียดชัง กลัว หรือไม่ไว้ใจ

4) พฤติกรรมที่ปรากฏชัด (Manifest Behavior) เป็นการแสดงออกของบุคคล เช่น ก้าวร้าว แข่งขัน โต้เถียง แก้ปัญหา

5) การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง (Conflict Resolution or Suppression) เป็นการที่ทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลง โดยการตกลงกัน หรือชนะกัน

6) ผลจากการแก้ปัญหา (Resolution Aftermath) เป็นผลที่ตามมาจากการแก้ปัญหาซึ่งสามารถอธิบายกระบวนการของความขัดแย้ง 6 ขั้นตอนได้ ดังแผนภาพที่ 2.2 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.2: กระบวนการของความขัดแย้งตามแนวคิดของ Alan Filley (ที่มา: Filley, 1975)

นอกจากนี้ Robbins (1983, p. 340) ได้แบ่งกระบวนการของความขัดแย้งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ศักยภาพของการเป็นปรปักษ์กัน การรู้ พฤติกรรมที่แสดงออก และผลของความขัดแย้ง ซึ่งมีส่วนคล้ายกับกระบวนการของความขัดแย้ง ตามข้อเสนอของฟิลเลย์ ดังแผนภาพที่ 2.3 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.3: กระบวนการของความขัดแย้งตามแนวคิดของ Stephen P. Robbins (ที่มา: Robbins, 1983)

ส่วน Kenneth W. Thomas & Ralph H. Kilmann ได้แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นตอน ๆ ในแต่ละตอนจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตามลำดับ ดังนี้ ความขัดแย้งเกิดจาก ความคับข้องใจ (Frustration) ของฝ่ายหนึ่งที่เกิดจากฝ่ายหนึ่งกระทำ ผลของความคับข้องใจจะทำให้เกิดมโนทัศน์ (Conceptualization) โดยจะหาหลักฐานหรือเหตุผลมาประกอบว่าการรับรู้ของตนที่มีต่อความขัดแย้งนั้นว่าถูกต้อง รวมทั้งค้นหาวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งคนส่วนใหญ่จะหาทางออกด้วยการเอาแพ้เอาชนะกันมากกว่าอย่างอื่น หลังจากนั้นก็จะมีการแสดงพฤติกรรม

(Behavior) ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมา อาจเป็นการเอาชนะ การแข่งขัน การต่อรอง การร่วมมือ การหลีกเลี่ยง หรือการผ่อนปรนเข้าหากัน และผลของความขัดแย้ง (Outcome) ถ้าหากทั้งสองฝ่ายพอใจวิธีการจัดการกับความขัดแย้ง ความขัดแย้งก็อาจสิ้นสุดลง ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ ผลของความขัดแย้งจะทำให้เกิดความขัดแย้งในตอนต่อไปอีก (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2540, น. 94)

ซึ่งสามารถอธิบายแนวคิดของ Thomas & Kilmann ดังแผนภาพที่ 2.4 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.4: กระบวนการความขัดแย้งของ Kenneth W. Thomas & Ralph H. Kilmann (ที่มา: Thomas & Kilmann, 1987 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2540)

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดเกี่ยวกับระดับความขัดแย้ง และกระบวนการความขัดแย้งตามทัศนะข้างต้น อาจแบ่งระดับของความขัดแย้งได้เป็น 5 ระดับ คือ ระดับที่ 1 เกิดการแก้ปัญหาร่วมกัน ระดับที่ 2 เกิดความไม่ลงรอยกัน ระดับที่ 3 เกิดการแข่งขัน ระดับที่ 4 เกิดการต่อสู้ และระดับที่ 5 เกิดสงคราม ซึ่งในแต่ละระดับจะมีบรรยากาศแห่งอารมณ์ที่แตกต่างกันและเกิด

สถานการณ์ที่ร้ายแรงแตกต่างกัน และจะมีวิธีการสื่อสารที่สอดรับกับบรรยากาศแห่งอารมณ์นั้น ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน หากไม่ได้รับการแก้ไข ส่วนกระบวนการของความขัดแย้ง อาจแบ่งได้เป็น 5 กระบวนการ คือ

1. สถานการณ์นำ
2. ความคับข้องใจ
3. ความคิดขัดแย้ง
4. พฤติกรรมความขัดแย้ง และ
5. ผลความขัดแย้ง

ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อมีบรรยากาศของความขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะนำไปสู่ความคับข้องใจของฝ่ายที่ถูกกระทำ ทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ เช่น การต้องการเอาชนะ การแข่งขัน การต่อรอง การร่วมมือ การหลีกเลี่ยง หรือการผ่อนปรนเข้าหากัน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการเอาชนะมากกว่าอย่างอื่น ซึ่งหากทั้งสองฝ่ายพอใจวิธีการจัดการกับความขัดแย้ง ความขัดแย้งก็อาจสิ้นสุดลง แต่หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ ผลของความขัดแย้งจะทำให้เกิดความขัดแย้งต่อไปอีก

ซึ่ง ธงชัย สันติวงษ์ (2537, น. 295) ได้แสดงความแตกต่างผลของความขัดแย้งไว้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. ผลในทางสร้างสรรค์ และ
2. ผลในทางทำลาย ดังตารางที่ 2.2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงความแตกต่างผลของความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์และในทางทำลายของ ธงชัย สันติวงษ์

ผลในทางสร้างสรรค์	ผลในทางทำลาย
1. นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ เกิดความคิดริเริ่ม ป้องกันการหยุดนิ่งอยู่กับที่	**1.** องค์กรขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. เพิ่มความสามัคคีของกลุ่มและองค์การ	2. นำไปสู่ความเครียด มีผลต่อสุขภาพจิตของคนในองค์การ
3. เพิ่มแรงจูงใจต่องานของกลุ่ม	3. สูญเสียทรัพยากรและเวลามากเกินไป
4. ดึงดูดให้เกิดความสนใจ กระตุ้นให้มีความอยากรู้อยากเห็น	4. แบ่งพรรคแบ่งพวก ทำลายความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในองค์การ
5. ขจัดปัญหาที่เลื่อนลอย และแสวงหาแนวทางแก้ไขที่ชัดเจน	5. มุ่งเอาชนะมากกว่ามองถึงผลกระทบต่อเป้าหมายองค์การโดยรวม

ตารางที่ 2.2 แสดงความแตกต่างผลของความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์และในทางทำลายของ ธงชัย สันติวงษ์ (ต่อ)

ผลในทางสร้างสรรค์	ผลในทางทำลาย
6. ทำให้คุณภาพชีวิตในการทำงานดีขึ้น	6. ขัดขวางกิจกรรมมิให้ดำเนินต่อไปได้
7. ขจัดปัญหา ข้อขัดแย้งที่รุนแรง	7. ลดการติดต่อสื่อสาร ไม่พูดจากัน
8. เปิดโอกาสให้คนได้ตรวจสอบความสามารถของตนเองอยู่เสมอ	8. เกิดการขยายตัวของข้อขัดแย้งแบบบานปลายได้

(ที่มา: ธงชัย สันติวงษ์, 2537)

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งมีทั้งผลในทางสร้างสรรค์ และผลในทางทำลาย ซึ่งผลในทางสร้างสรรค์จะออกมาในรูปของการยอมรับความคิดเห็นกันและกัน ความคิดริเริ่ม ความสามัคคี ความร่วมมือ การเรียนรู้ในการจัดการปัญหาร่วมกัน เป็นต้น ส่วนผลในทางทำลายจะออกมาในรูปของความเห็นแก่ตัว ความเครียด ทำให้สูญเสียเวลา กำลังคน และทรัพยากร เกิดความแตกแยกในหมู่คณะ เกิดการทำลายล้าง สังคมวุ่นวาย อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา เป็นต้น ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับการจัดการความขัดแย้งว่าจะทำอย่างไรที่จะให้ความขัดแย้งที่มีเกิดผลในทางสร้างสรรค์ให้มากที่สุด ดังนั้น **"แนวคิดและหลักการในการจัดการความขัดแย้ง"** จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผลของความขัดแย้งนั้นออกมาในทางสร้างสรรค์หรือในทางทำลาย

5. แนวคิดและหลักการในการจัดการความขัดแย้ง (Managing Conflict) การจัดการความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สำคัญในสังคมปัจจุบัน เพราะในบางสถานการณ์หากปล่อยให้ความขัดแย้งยืดเยื้ออาจส่งผลร้ายและความวุ่นวายขึ้นในสังคมได้ การจัดการความขัดแย้งจึงมุ่งไปที่จุดประสงค์เดียวกัน คือ ความสามัคคี ปรองดอง ของคนในสังคม ดังพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่บุคคลที่เข้าเฝ้าฯในโอกาสสำคัญ ต่อไปนี้

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพาย ณ ศาลาดุสิตดาลัย วันอังคาร ที่ 29 ตุลาคม 2517 ความว่า

"ความสามัคคีนั้น อาจหมายความถึง เห็นชอบ เห็นพ้องกัน โดยไม่แย้งกัน ความจริงงานทุกอย่างหรือการอยู่เป็นสังคมย่อมต้องมีความขัดแย้งกัน ความคิดต่างกัน ซึ่งไม่เสียหาย แต่อยู่ที่จิตใจของเรา ถ้าเราใช้หลักวิชาและความปรองดองด้วยการใช้ปัญญา การแย้งต่าง ๆ ย่อมมีประโยชน์ ถ้ามีรากฐานของความคิดอย่างเดียวกัน รากฐานของความคิดนั้น คือ แต่ละคนจะต้องทำให้บ้านเมืองมีความสุข มีความเป็นปึกแผ่น" (สำนักราชเลขาธิการ, 2518)

วิธีการหรือแนวทางในการจัดการกับความขัดแย้งจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ความขัดแย้งนั้นเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ซึ่งในมุมมองของนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการความขัดแย้งไว้หลายประการ ซึ่งจากการตรวจเอกสาร ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาถึงแนวทางในการจัดการความขัดแย้งที่สอดรับกับสถานการณ์ความขัดแย้งในสภาพของสังคมไทยปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการความขัดแย้งของ Willem F.G. Mastenbrock

จากแนวคิดการจัดการความขัดแย้งของ Mastenbrock (1993) ได้สรุปแนวคิดในการจัดการความขัดแย้งไว้ในหนังสือ เรื่อง “Conflict management organization Development” โดยได้กล่าวถึง “ความขัดแย้ง” ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อยทั้งหมดที่มีแนวโน้มไปสู่ความตึงเครียดโดยความขัดแย้งและสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลกระทบที่อาจเป็นความผิดปกติระหว่างกันสำหรับคนสองคนและสำหรับคนแต่ละกลุ่มในองค์กร ผู้เขียนได้แบ่งความแตกต่างระหว่างความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นหลายลักษณะได้แก่ เกิดจากอำนาจ เกิดจากการเจรจาเกี่ยวกับทรัพยากรที่ขาดแคลน เกิดจากข้อได้เปรียบ เกิดจากความสัมพันธ์ เกิดจากการประสานงาน และเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์ ซึ่งแต่ละคนแต่ละฝ่ายต่างมีความต้องการที่แตกต่างกัน โดยมุ่งต้องการเพิ่มประสิทธิภาพของแต่ละฝ่าย จึงอาจมีการแก้ไขโดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือเทคโนโลยี ให้มีการเจรจาต่อรองด้วยค่านิยมบรรทัดฐานและทักษะที่สามารถเสริมสร้างได้โดยมีตัวอย่างการโน้มน้าวใจและหน่วยงานฝึกอบรมการทำงานที่สามารถช่วยให้คนเรามีเหตุผลและชี้แจงสังคมได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่อาจส่งผลให้เกิดการสื่อสารที่ดีขึ้นทั้งระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม

ทั้งนี้ ได้นำเสนอถึงประเภทของการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ในการจัดการความขัดแย้งว่าจะต้องสอดคล้องกับองค์กรใน 4 ประการที่สำคัญ ได้แก่

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับเป้าหมาย (Goals Targets) ขององค์การ
2. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความสัมพันธ์ของอำนาจ (Power Relationships)
3. เป็นการพัฒนาสมรรถนะในการเจรจาต่อรอง (Negotiating Competencies) และ
4. การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์ (The Management of Socio-Emotional Relationships)

โดยการเปลี่ยนแปลงในเบื้องต้นนั้น จะต้องกำหนดและแปลงจากเป้าหมายองค์กรไปเป็นจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น และมีการวางแผนพิจารณาความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับองค์กรใน 4 ประการดังกล่าว โดยความสัมพันธ์ของอำนาจที่ถือเป็นแม่บทของความสัมพันธ์ คือระหว่าง

ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาค (Equals) ระหว่างความไม่เท่าเทียมกัน (Unequals) ระหว่างสายการบังคับบัญชา (hierarchical levels) ซึ่งจะมีวิธีการในการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและแตกต่างกัน สำหรับการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาสมรรถนะในการเจรจาต่อรองและการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์ ก็จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามบทบาท หน้าที่ และข้อจำกัดที่มีอยู่ และมีความเป็นมืออาชีพ ซึ่งหลักการข้างต้นจะเป็นแนวทางในการประเมินเบื้องต้นในการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความคิดใหม่ ๆ เพื่อนำองค์กรไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

2. แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง ของ วันชัย วัฒนศัพท์

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547, น. 180-182) สรุปว่า การทำความเข้าใจในพฤติกรรมความขัดแย้ง (Conflict Behavior) จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจรากของปัญหาที่แท้จริง เพราะความขัดแย้งจะเกิดจากบริบทของความเป็นปัจเจกของบุคคลแต่ละคน และบริบทของโครงสร้าง ดังนั้น การพิจารณาถึงพฤติกรรมความขัดแย้งนั้นจะต้องพิจารณาทั้งสองด้านประกอบกัน เพราะถ้าขาดด้านใดด้านหนึ่งอาจจะนำไปสู่การยุติความขัดแย้งที่ผิดพลาดได้ อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในที่สุด

สำหรับพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นจะเริ่มจากปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารแล้วแสดงออกโต้ตอบกันไปมาจนเกิดเกลียวแห่งความขัดแย้ง (Spiral of Conflict) ที่ต่างคนต่างมีปฏิกิริยาตอบโต้กัน โดยจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดกลายเป็นความขัดแย้งที่มีความรุนแรง ซึ่งพฤติกรรมเพื่อหาทางออกเมื่อเกิดความขัดแย้งนั้น วันชัย วัฒนศัพท์ ได้จำแนกวิธีการในการจัดการความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. การแข่งขันหรือวิธีของฉัน (Competing or My Way) ซึ่งพฤติกรรมแนวนี้จะยึดถือความพยายามที่จะเอาชนะ เป็นวิธีการของผู้ที่มีอำนาจที่จะใช้อำนาจทุกวิถีทางโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

2. การหลีกเลี่ยงหรือยอมถอย (Avoiding or No Way) จะเป็นพฤติกรรมที่พยายามหลีกเลี่ยงปัญหาหรือยอมถอย ซึ่งจะพบมากในกลุ่มประเทศเอเชีย และกลุ่มประเทศลาตินอเมริกัน

3. การประนีประนอมหรือแบ่งคนละครึ่ง (Compromising or Half War) เป็นวิธีการที่จะประสานความร่วมมืออย่างหนึ่ง เป็นลักษณะของ “การเดินสายกลาง”

4. การยอมตามหรือแล้วแต่ผู้ใหญ่ (Accommodating or Your Way) เป็นพฤติกรรมที่สังคมชอบปฏิบัติ คือ ยอมรับเชื่อฟังคำตัดสิน หรือคำสั่ง ของคนอื่น ยกเลิกความต้องการของตนเอง

5. การร่วมมือกันหรือวิธีการของเรา (Collaborating or Our Way) เป็นพฤติกรรมที่เป็นการประสานประโยชน์ทั้งสองฝ่ายในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์

ซึ่งจะพบว่าถ้าคู่พิพาทเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาผลที่ได้จะต้องมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ และอีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ ดังนั้น การนำสันติวิธีมาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง จึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมที่สุด คือ การเจรจาไกล่เกลี่ย และ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เพราะผลลัพธ์ที่ได้น่าจะเป็นไปในลักษณะพึงประสงค์ คือ ทั้งสองฝ่ายต่างชนะ (Win-Win) โดยมีกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง นำเสนอได้ดังตารางที่ 2.3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.3 แสดงกระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาข้อพิพาทและผลแห่งการตัดสินใจของวันชัย วัฒนศัพท์

กระบวนการที่ใช้ (Process)	ผู้ตัดสิน (Decision-Making)	ผลการตัดสินใจ (Result)
1. ใช้ความรุนแรง (Violence/Fight)	ผู้ชนะ (The Winner)	แพ้-ชนะ (Win-Loose)
2. ใช้การเผชิญหน้าประท้วงอย่างสันติ (Non-Violence Direct Action or Civil Disobedience)	ผู้ชนะ (The Winner)	แพ้-ชนะ (Win-Loose)
3. ใช้การบัญญัติกฎหมาย (Legislation)	สภานิติบัญญัติ (The Legislature)	แพ้-ชนะ (Win-Loose)
4. ใช้การฟ้องร้อง (Litigation)	ศาล (The Court)	แพ้-ชนะ (Win-Loose)
5. ใช้อนุญาโตตุลาการตัดสิน (Arbitration)	อนุญาโตตุลาการ (Arbitrator)	แพ้-ชนะ (Win-Loose)
6. ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediation)	คู่กรณี (The Parties)	ชนะ-ชนะ (Win-Win)
7. ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation)	คู่กรณี (The Parties)	ชนะ-ชนะ (Win-Win)
8. ใช้การหลีกหนีปัญหา (Avoidance/Fight)	ไม่มี	คงสภาพเดิม (Statusquo)

(ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์, 2547)

การไกล่เกลี่ย (Mediation) จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Dispute Resolution) ซึ่งบุคคลที่สามที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (Impartial Third-Party) ประสานงานจัดให้มีการเจรจาต่อรองระหว่างบุคคลคู่กรณีสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันขึ้น กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่

คู่กรณีสามารถควบคุมอยู่เหนือความขัดแย้งและแสวงหาทางแก้ไขที่สามารถยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายร่วมกัน ทั้งนี้ วันชัย วัฒนศัพท์ (2547, น. 17)ได้ให้ข้อสรุป “การเจรจาไกล่เกลี่ย” ว่า เป็นกระบวนการการระงับข้อขัดแย้ง ที่มีบุคคลที่สามมาช่วยเหลือให้คู่กรณีตกลงกันได้สำเร็จ โดยเป็นผลิตผลซึ่งเกิดจากความล้มเหลวของการเจรจาต่อรอง แต่มิใช่เป็นสิ่งที่จะมาแทนที่การเจรจาต่อรอง กระบวนการดังกล่าวมีประโยชน์ในการช่วยให้คู่กรณีสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน จากกรณีที่มีความขัดแย้งนั้นได้ ซึ่งการเจรจาไกล่เกลี่ยนั้นมีหลายรูปแบบ แต่ที่พบเห็นได้บ่อยครั้ง ได้แก่ การเจรจาโดยยึดจุดยืน (Position-based Negotiation) และการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์ (Interest-based Negotiation) ซึ่งอธิบายความแตกต่างระหว่างการเจรจาโดยยึดจุดยืนเป็นหลักและการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์เป็นหลักได้ดังตารางที่ 2.4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.4 แสดงความแตกต่างระหว่างการเจรจาโดยยึดจุดยืนและการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์ของวันชัย วัฒนศัพท์

การเจรจาโดยยึดจุดยืนเป็นหลัก	การเจรจาโดยยึดถือผลประโยชน์เป็นหลัก
1. ให้ได้ส่วนแบ่งที่มากที่สุดเท่าที่ทำได้จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด	ได้ความพึงพอใจจากทุกฝ่าย
2. เป็นผลลัพธ์แบบ แพ้-ชนะ	พยายามที่จะทำให้บรรลุต่อความต้องการของทุกฝ่าย
3. เกิดความสัมพันธ์แบบปฏิปักษ์	ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. ผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายถูกมองว่าเป็นความขัดแย้งอีกฝ่ายหนึ่ง	มองหาจุดที่เห็น หรือมีประโยชน์
5. พยายามยามเปิดเผยของฝ่ายตรงข้ามให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันพยายามที่จะปกปิดของเราและทำให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจผิด	แบ่งปันข้อมูลและช่วยกันสร้างทางเลือก เพื่อให้ผลประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย
6. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะเริ่มต้นที่ การตั้งความต้องการไว้สูง และเปลี่ยนจุดยืนอย่างลังเล	มุ่งผลประโยชน์ร่วมไม่ใช่จุดยืน
7. ใช้การคุกคาม ถกเถียงในการให้ได้ผลลัพธ์ที่ดี	ใช้เหตุผลและประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหา

(ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์, 2547)

จากตารางที่ 2.4 จะเห็นได้ว่าการเจรจาโดยยึดจุดยืน (Position-based Negotiation) จะเป็นการเจรจาที่จะเอาแพ้เอาชนะกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีจุดยืนของตนเอง คู่เจรจาจะปฏิบัติต่อกันเหมือนเป็นศัตรูกัน ความเชื่อของการเจรจานี้จะเป็นลักษณะ Zero Sum Game ตามแนวคิดในทฤษฎีเกม (Game Theory) ที่ถ้าไม่แพ้ก็ต้องชนะ ผลของการเจรจาเช่นนี้มักยอมรับครึ่งทาง (Compromise) แต่การเจรจาในลักษณะนี้ไม่ควรจะนำมาใช้ในกรณีของความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ ส่วนการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์ (Interest-based Negotiation) ซึ่งการเจรจาในลักษณะนี้ไม่มองถึงประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว แต่จะมองและทำความเข้าใจความต้องการ ความห่วงกังวลของฝ่ายอื่น การเจรจาลักษณะนี้จะเกิดจากคู่เจรจาทุกฝ่ายมาร่วมกัน แก้ปัญหา เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน โดยหวังให้ความต้องการของทุกฝ่ายได้รับการตอบสนอง ทุกฝ่ายจะไม่ระบุถึงจุดยืนของตนเอง แต่จะบอกถึง ความหวัง ความต้องการ ความห่วงกังวล ความหวาดระแวง

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะจัดการข้อพิพาทหรือความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคุณสมบัติหลายประการ โดย James kho et al. กล่าวถึง คุณสมบัติส่วนบุคคลสำหรับการจัดการข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพไว้หลายประการ ได้แก่ มีความเป็นมิตรและเป็นที่ยอมรับ มีความเคารพต่อความคิดเห็นหรือทัศนคติหรือความจำเป็นและคุณค่าของผู้อื่น มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางเลือก มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น มีความชำนาญในการวิเคราะห์สาเหตุความขัดแย้ง การอยู่ร่วมกับคู่กรณีเพื่อค้นหาปัญหาและการช่วยกระบวนการกลุ่มให้เกิดการสื่อสารที่ดีระหว่างคู่กรณี เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี เพื่อให้คู่กรณีมีความเชื่อมั่นว่ากระบวนการนี้จะสามารถช่วยในการหาทางออกที่ดีและเหมาะสมให้กับทั้ง 2 ฝ่าย มีความรู้สึกร่วม เพื่อที่จะเข้าใจความรู้สึกและชะตากรรมของคู่กรณี มีความยืดหยุ่น สามารถที่จะปรับให้เป็นไปตามความจำเป็นของกระบวนการ และกรณีพิพาท โดยเฉพาะ สามารถคาดเดาปัญหา ปรับวิธีการที่จะเข้าหาปัญหา สามารถปรับปรุงวิธีการที่จำเป็น ระหว่างการไกล่เกลี่ยและเปลี่ยนไปใช้ยุทธวิธีอื่นเมื่อมีความจำเป็น มีความอดทน ในการนำไปสู่ข้อยุติของปัญหา เพื่อให้คู่กรณีมีความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตกลง หรือได้มีการเจรจาพร้อมที่จะให้เวลาในการรับฟังคู่กรณี และติดตามดูตลอดกระบวนการของการแก้ปัญหาข้อพิพาทจนเสร็จสิ้น มีความใจกว้าง ในการพิจารณาถึงทางเลือกอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะนำไปสู่ข้อตกลงและพร้อมที่จะยอมรับความคิดเห็นในการนำเสนอทางออกที่เหมาะสม มีความน่าเชื่อถือ มีวิถีปฏิบัติที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรม ที่ทำให้เกิดความนับถือและไว้วางใจจากคู่พิพาท มีความยุติธรรมและความเป็นกลางต่อคู่กรณีทั้งหมด มีอารมณ์ขัน ที่สามารถที่จะลดความตึงเครียดและนำปัญหาไปสู่มุมมองที่มีความนับถือและความเห็นอกเห็นใจ มีไหวพริบดี และสามารถที่จะพูดถึงประเด็นที่อาจจะก่อให้เกิดความหวั่นไหว และสามารถถามคู่กรณีต่าง ๆ ด้วยคำถามที่ลงลึกโดยไม่ก่อให้เกิด

ความรู้สึกว่ากำลังขู่ ด้วยกิริยาที่สุภาพ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง พร้อมด้วยความสามารถที่จะสัมพันธ์กับคนทุกอายุ กับนักวิชาการ และทุกระดับที่อยู่ในชุมชน (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2550, น. 33-34)

จากการศึกษา สรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการในการจัดการความขัดแย้งมีหลายรูปแบบ เช่น การแข่งขัน การหลีกเลี่ยง การประนีประนอม การยอมตาม และการร่วมมือกัน โดยคู่กรณีควรนำแนวทางสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเป็นกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง เพราะเป็นการใช้เหตุผลในการประสานความต้องการและประโยชน์ร่วมที่ผลของการเจรจาจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย รวมทั้งช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีเกิดความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง ส่วนผู้จัดการความขัดแย้งหรือเจรจาไกล่เกลี่ยจะต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกระดับ มีความเป็นมิตร เคารพความคิดเห็นผู้อื่น มีปฏิภาณไหวพริบในการตัดสินใจตามสถานการณ์ สามารถสร้างความไว้วางใจและน่าเชื่อถือต่อคู่พิพาท กระบวนการในการเจรจาต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรม มีความยุติธรรมและเป็นกลาง มีความรู้และข้อมูลในกระบวนการจัดการความขัดแย้งหรือการเจรจาไกล่เกลี่ย มองโลกในแง่ดีและสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งได้อย่างถูกต้อง สามารถปรับวิธีการ กระบวนการได้สอดรับกับสถานการณ์ รวมถึงสามารถทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ดีระหว่างคู่กรณีเพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันในเชิงสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่นและอดทน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีและเหมาะสมที่สุดของทั้งสองฝ่ายในการยุติปัญหาข้อขัดแย้ง

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งไว้ในประเด็นต่าง ๆ จึงได้ตรวจสอบเอกสาร และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่อาจมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งใน 3 กรณีศึกษา ซึ่งสรุปแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งไว้แยกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารการปกครอง มีปัจจัยย่อย 3 ปัจจัย ได้แก่
    1) กฎหมายและระเบียบทางราชการ
    2) ภาวะผู้นำชุมชน
    3) ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ
2. ด้านสังคม มีปัจจัยย่อย 7 ปัจจัย ได้แก่
    1) หลักศาสนา
    2) วัฒนธรรมชุมชน
    3) ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

4) การรวมกลุ่ม

5) การมีส่วนร่วมของประชาชน

6) การสื่อสาร

7) ความรู้ของประชาชน

3. ด้านเศรษฐกิจ มีปัจจัยย่อย 2 ปัจจัย ได้แก่

1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน–เอกชน

2) ความทันสมัยของชุมชน

โดยมีรายละเอียดแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

ด้านการบริหารการปกครอง ประกอบด้วย

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบทางราชการกับการจัดการความขัดแย้ง

เนื่องจากการที่มนุษย์อยู่รวมกันในสังคม และมีการเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่ตลอดเวลา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีบรรทัดฐานทางสังคมให้บุคคลยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ โดยการวางกฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม กฎเกณฑ์ที่สำคัญดังกล่าว คือ “กฎหมาย” กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสงบสุขในสังคม

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ผู้แทนคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคาร ที่ 4 เมษายน 2532 ได้กล่าวถึงความสำคัญของกฎหมายต่อสังคมไว้ ความว่า “สิ่งที่มีกฎเกณฑ์ก็เรียกว่าเป็นกฎหมาย บุคคลนั้นก็ต้องอาศัยกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องจึงจะมีความสุขได้ ถ้าไม่มีกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง ทำให้อยู่กันไม่ผาสุก เพราะว่ามีการเบียดเบียนกันบ้าง มีการเข้าใจผิดกันบ้าง ฉะนั้น จึงต้องมีกฎเกณฑ์ คือ กฎหมายที่ตราขึ้นมาเพื่อความสงบเรียบร้อย...”

ดังนั้น ประชาชนจึงมีความจำเป็นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมาย เพื่ออำนวยความสะดวกและรักษาสิทธิ ตลอดจนผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ซึ่งกฎหมายสำคัญที่ประชาชนควรรู้ ได้แก่ กฎหมายการปกครอง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน กฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กฎหมายภาษีอากร พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาสาระสำคัญของกฎหมาย 3 ประเภท คือ

1. กฎหมายทั่วไป สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ได้กล่าวถึง "กฎหมาย" ไว้ว่า เป็นบรรทัดฐานที่กำหนดไว้ให้ต้องปฏิบัติ ได้แก่ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ระเบียบ ข้อสั่งการทางราชการ ซึ่งผู้มีอำนาจทางการปกครองบ้านเมืองได้กำหนดขึ้นไว้ให้ประชาชนปฏิบัติตามหรืองดเว้นการกระทำ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามที่บทบัญญัติระบุไว้ กฎหมายเป็นบรรทัดฐานที่จำเป็นในสังคม โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมาก และมาจากท้องถิ่นที่ต่างกัน มีความแตกต่างกันทางระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ทัศนคติ ความเชื่อ ฯลฯ ต่างแข่งขัน ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ทำให้วิถีชาวบ้าน และจารีตไม่เพียงพอจะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม กฎหมายจึงเป็นกลไกหลักที่จะกำหนดกรอบกติกาของสังคมโดยกำหนดบทบาทของประชาชน เนื่องจากกฎหมายเป็นคำสั่ง คำบัญชาของรัฐที่สั่งให้ราษฎรปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้น กฎหมายจึงเป็นฐานรองรับการใช้อำนาจรัฐที่สำคัญที่จะนำมาใช้บังคับให้มีประสิทธิผลต่อการควบคุมปัญหาของสังคม(บุณยวัต เกิดกล่ำ, 2544, น. 7)

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2542, น. 100-103) ชี้ให้เห็นความสำคัญของกฎหมายที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไว้ 5 ลักษณะ ได้แก่

1) กฎหมายในฐานะหลักและเครื่องมือเร่งเสริมความมีประสิทธิภาพขององค์กรของรัฐทั้งในด้านการบริหารราชการแผ่นดินและด้านการพัฒนาประชาธิปไตย

2) กฎหมายในฐานะเป็นปัจจัยรับรองการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยกฎหมายจะต้องเป็นกลไกที่กระตุ้นสำนึกของการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ในเรื่องสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารประเทศจากทุกระดับชั้นของสังคมอย่างกว้างขวางและจริงจัง รวมทั้งจะต้องวางกลไกในการสร้างความสมดุลระหว่างประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆให้เกิดขึ้นในสังคม

3) กฎหมายในฐานะปัจจัยในการกำหนดกรอบนโยบาย เนื่องจากกฎหมายเป็นสิ่งกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของประชาชนและองค์กรของรัฐขณะเดียวกันกฎหมายก็เป็นเครื่องมือในการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

4) กฎหมายในฐานะปัจจัยในการจัดระเบียบราชการทางพฤตินัยโดยกลไกของสาธารณะ การพิจารณาความสัมพันธ์ของกฎหมายกับสังคมในลักษณะนี้ เป็นการมองบทบาทของกฎหมายในลักษณะที่เป็นปัจจัยในการให้โอกาสสาธารณชนเข้ามาจัดระเบียบหรือตรวจสอบการทำงานในระบบราชการ เพื่อสร้างให้เกิดความรับผิดชอบของผู้ที่ทำหน้าที่บริการประชาชนที่มีต่อสาธารณชนอย่างจริงจัง

5) กฎหมายในฐานะกลไกในการกำหนดหน้าที่ของเอกชนและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งความสัมพันธ์ของกฎหมายกับสังคมในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นที่เข้าใจและรับทราบกันโดยทั่วไป

2. กฎหมายปกครอง (จิรนิติ หะวานนท์, 2554) กฎหมายปกครอง เป็นกฎหมายมหาชน ที่กำหนดสถานะและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน ในฐานะที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ปกครองมีอำนาจเหนือเอกชน หรือระหว่างรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง กฎหมายปกครอง จึงเป็น กฎหมายมหาชน ที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารของรัฐ การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองในการจัดบริการสาธารณะ และวางหลักความเกี่ยวพันในทางปกครองระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน และฝ่ายปกครองด้วยกันเอง รวมทั้งกำหนดสถานะและการกระทำทางปกครองไว้

ในระบบการปกครองของประเทศไทยแบ่งองค์กรที่ใช้อำนาจเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และ ฝ่ายตุลาการ โดยฝ่ายปกครองเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในฝ่ายบริหาร โดยแบ่งงานเป็น 2 ส่วน ได้แก่ งานทางการเมือง โดยมีพระมหากษัตริย์ใช้อำนาจผ่านทางคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นรัฐบาล ทำหน้าที่กำหนดนโยบายในการใช้ข้อบังคับกฎหมายต่างๆ และงานทางปกครอง ซึ่งเป็นส่วนที่เรียกว่า ราชการประจำ มีหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายที่ฝ่ายบริหารในส่วนที่เป็นการเมืองกำหนดขึ้น โดยราชการส่วนกลาง คือ กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค คือ จังหวัด อำเภอ ราชการส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กรุงเทพมหานคร พัทยา รวมถึง รัฐวิสาหกิจ และองค์กรอิสระ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ เป็นองค์กรที่อิสระจากการควบคุมของฝ่ายบริหาร(รัฐบาล) โดยตรง เนื่องจากภารกิจของหน่วยงาน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย ตลอดจนคณะกรรมการต่างๆ

แนวคิดพื้นฐานของกฎหมายปกครอง คือ ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะกล่าวคือ รัฐโดยองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของคนหมู่มากในสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ และในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ รัฐก็ใช้นิติสัมพันธ์ตามกฎหมายเอกชนได้ นอกจากนี้ในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนไม่สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะจะต้องให้ประโยชน์สาธารณะอยู่เหนือประโยชน์ส่วนตัวของเอกชน ทั้งนี้ถ้าเอกชนไม่ยินยอมที่จะสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์สาธารณะ ก็จะต้องให้รัฐโดยองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีอำนาจบังคับเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะได้

ทั้งนี้กิจกรรมของฝ่ายปกครองแบ่งเป็น การกระทำทางแพ่ง คือ สัญญาทางแพ่ง เช่น องค์กรของรัฐซื้อคอมพิวเตอร์ และการกระทำทางปกครอง คือ ผลิตผลของการใช้อำนาจรัฐตามกฎหมายขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายปกครอง การกระทำทางปกครอง ได้แก่

1) นิติกรรมทางปกครอง ซึ่งต้องมีวัตถุประสงค์ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะการใช้อำนาจรัฐต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ การกระทำของฝ่ายปกครองก็ต้องไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ที่กฎหมายเฉพาะกำหนดถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่ นิติกรรมฝ่ายเดียว คือ กฎ คำสั่งทางปกครอง และนิติกรรมหลายฝ่าย คือ สัญญาทางปกครอง ส่วนประเภทของนิติกรรมทางปกครอง เช่น กฎ เป็นบทบัญญัติที่มีผลเป็นการบังคับเป็นการทั่วไป โดยไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดหรือบุคคลใดเป็นการเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบ ข้อบังคับ นอกจากนี้ยังมี คำสั่งทางปกครองที่เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่มีผลเป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล ในอันที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน ระงับ หรือมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลไม่ว่าจะเป็นการถาวรหรือชั่วคราว ที่มีผลบังคับแก่กรณีใดหรือบุคคลใดเป็นการเฉพาะ

2) ปฏิบัติการทางปกครอง โดยกิจการที่เป็นการกระทำทางปกครอง มี 2 ด้าน คือ ด้านแรก เป็นกิจการในทางควบคุม เป็นการวางกฎเกณฑ์และบังคับให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์เพื่อความมั่นคง เพื่อการจัดการความเรียบร้อย เป็นการที่ฝ่ายปกครองใช้อำนาจฝ่ายเดียวที่จะกำหนดให้ฝ่ายเอกชนต้องปฏิบัติตามและบังคับให้ฝ่ายเอกชนที่ฝ่าฝืนต้องปฏิบัติตาม เช่น เจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารฯ มีอำนาจออกระเบียบ ห้ามสร้างอาคารสูงในลักษณะใดสูงไม่เกิดเท่าใด เมื่อมีการฝ่าฝืนเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่มีอำนาจก็บังคับ โดยเข้ารื้อถอนอาคาร การที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารฯ ออกระเบียบ เป็นนิติกรรมทางปกครองประเภทกฎ เพราะมีผลบังคับเป็นการทั่วไป การที่เจ้าพนักงานไปรื้ออาคารที่สร้างฝ่าฝืนเป็นการปฏิบัติการทางปกครอง ด้านที่ 2 เป็นกิจการในทางบริการ เช่น กิจกรรมเพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เช่น การป้องกันประเทศ กิจการเพื่อความสงบเรียบร้อย เช่น การสาธารณสุข การศึกษา กิจการเพื่อความสะดวกสบายของประชาชน เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน โทรศัพท์ สัญญาจ้างก่อสร้างถนน วางท่อประปา เป็นสาธารณูปโภคอย่างหนึ่ง และเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

3. กฎหมายสิ่งแวดล้อม

บุณยวัต เกิดกล่ำ (2544, น. 8–9) ได้สรุปหลักการพื้นฐานของกฎหมายสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยวิเคราะห์โครงสร้างว่ามีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ

1) แนวนโยบายแห่งรัฐ เกี่ยวกับการพิทักษ์คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 เป็นครั้งแรก ทั้งนี้เนื่องจาก

การตื่นตัวและความเคลื่อนไหวของนานาประเทศ ให้ตระหนักถึงสภาพความรุนแรงของปัญหาและอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์เมื่อสภาพแวดล้อมถูกทำลายไป

สำหรับปัจจุบันแนวนโยบายแห่งรัฐในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดไว้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้หลายมาตรา โดยยังคงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่เพิ่มรายละเอียดให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ เช่น

มาตรา 57 บุคคลย่อมมีสิทธิรับข้อมูลคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งจัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล นอกจากนี้มีการส่งเสริมบำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง

2) มาตรการทางแพ่ง เนื่องจากเนื้อหาของกฎหมายแพ่ง เป็นกฎหมายที่มีหลักการในด้านการบังคับใช้แก้ปัญหาระหว่างเอกชนกับเอกชน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยอาจจะมีเรื่องของสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นตามความเหมาะสมของเรื่อง เช่น ในเรื่องอุตสาหกรรมที่รัฐกำหนดให้ต้องมีระบบบำบัดของเสียให้เป็นไปตามที่กำหนด ก่อนจะปล่อยทิ้งออกสู่สภาวะแวดล้อมได้ แต่โรงงานนั้นยังไม่ได้สร้างระบบบำบัดดังกล่าว แล้วพบว่า ผลเสียจากการปล่อยของเสียลงสู่แหล่งน้ำทำให้น้ำมีสารพิษปนเปื้อน เมื่อประชาชนนำไปอุปโภคบริโภคแล้วเกิดเจ็บป่วย หรือเกิดความเสียหายแก่พืชผลทางการเกษตร โรงงานนั้นก็จำต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่งให้แก่ผู้เสียหายได้

3) วิธีการทางรัฐศาสตร์ เป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์ ของการผสมผสานกันระหว่าง การใช้อำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับวิธีการสร้างความรู้สึกการมีส่วนร่วม ในกลุ่มของผู้มีส่วนได้เสียและชุมชน เพื่อมุ่งรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม (Common Goods) การที่รัฐมุ่งรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมดังกล่าว ทำให้รัฐต้องมีหน้าที่หรือภารกิจหลายประการ

4) กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งบังคับใช้อยู่ เช่น มาตรา 6 สรุปว่า เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติบุคคลอาจมีสิทธิหน้าที่ในการได้รับทราบข้อมูลข่าวสารทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมการได้รับใช้ค่าเสียหายหรือค่าตอบแทนจากรัฐในกรณีที่ได้รับความเสียหาย อันตรายจากมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากการดำเนินการของรัฐทั้งโดยตรงและเกี่ยวข้อง การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็นการละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงาน ในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด

จากการศึกษาและการตรวจสอบเอกสารด้านกฎหมายทั่วไป กฎหมายปกครอง และกฎหมายสิ่งแวดล้อมข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายและระเบียบทางราชการว่าสามารถเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนถึงประโยชน์ของกฎหมายและระเบียบทางราชการต่อสังคมโดยเฉพาะจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในกรณีมีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของหน่วยงานภาครัฐเข้าไปดำเนินการในชุมชนได้ กล่าวคือ

1) หลักการของกฎหมายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดให้บุคคลในสังคมได้ยึดถือและปฏิบัติตาม ดังนั้น หากเกิดความขัดแย้งขึ้น ก็จะสามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดกับทุกฝ่ายด้วยความถูกต้อง มีกฎเกณฑ์ และเป็นที่ยอมรับได้

2) กฎหมายที่บังคับใช้และเกี่ยวข้องมีหลายฉบับ โดยเฉพาะกฎหมายปกครอง ได้กำหนดแนวทาง และวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนว่าผู้เกี่ยวข้องจะต้องแสดงบทบาทหน้าที่อย่างไรเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายที่กำหนด เช่น ได้กำหนดสถานะและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ หน่วยงานของรัฐเอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน ไว้อย่างชัดเจน โดยเป็นกฎหมายมหาชน ที่ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารของรัฐ การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองในการจัดบริการสาธารณะ รวมทั้งกำหนดสถานะและการกระทำทางปกครองไว้ เพื่อให้รัฐโดยองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของคนหมู่มากในสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ ซึ่งกฎหมายปกครองนี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงในการช่วยคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยเฉพาะในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างภาครัฐและเอกชน

3) ในส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรงก็ได้บัญญัติไว้ เป็นการเฉพาะเพื่อไม่ให้เกิดโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ รวมทั้งได้กำหนดให้มีการชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าตอบแทนจากรัฐในกรณีที่ประชาชนได้รับความเสียหาย อันตรายจากมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากการดำเนินการของรัฐทั้งโดยตรงและเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ประชาชนเองก็มีสิทธิได้รับทราบข้อมูลข่าวสารของทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งบุคคลย่อมมีสิทธิรับข้อมูลคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสากิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการเป็นต้น

4) ทุกฝ่ายทั้งหน่วยงานทางราชการ กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ภาคเอกชน และประชาชนต้องยึดถือกฎหมายโดยเสมอหน้ากัน หน่วยงานภาครัฐเองก็จะต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดและต้องเป็นคนกลางในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งกฎหมายจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการจัดการที่เป็นระบบ ชัดแจ้ง รวมถึงมีวิธีการสร้างความรู้สึกการมีส่วนร่วมในกลุ่มของผู้มีส่วนได้เสียและชุมชน เพื่อมุ่งรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมไว้ เป็นต้น

จากการศึกษาข้อสรุปคุณลักษณะของกฎหมายและระเบียบทางราชการ ดังกล่าวข้างต้น เห็นว่า ปัจจัยด้านกฎหมายและระเบียบทางราชการน่าจะเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐที่เข้าไปดำเนินการในระดับพื้นที่ได้ เพราะ

1. กฎหมายและระเบียบทางราชการเป็นกลไกหลักที่จะกำหนดกรอบกติกาของสังคมและได้บัญญัติไว้มากมายในหลาย ๆ เรื่อง

2. หลักการสำคัญต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายจะเป็นที่ยอมรับ และมีผลบังคับใช้ได้จริงในสังคม ดังนั้น หากกฎหมายสามารถบังคับใช้ได้จริงตามที่บัญญัติไว้โดยไม่มีปัญหาอุปสรรคใด ๆ กฎหมายก็จะช่วยให้การจัดการปัญหาต่าง ๆ ในสังคมทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งย่อมหมายรวมถึงการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐที่เข้าไปดำเนินการในระดับพื้นที่ด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน สามารถอ้างอิงได้ คู่กรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างกันก็ย่อมต้องเคารพและยอมรับในกฎหมายและระเบียบทางราชการที่กำหนดด้วยเช่นกัน

3. กฎหมายย่อมกำหนดบทลงโทษในกรณีที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามไว้อย่างชัดแจ้ง ดังนั้น ผู้ฝ่าฝืนย่อมได้รับการดำเนินการตามบทลงโทษที่กำหนดไว้ จึงทำให้คนในสังคมมีความยำเกรงในการที่จะกระทำผิดหรือก่อปัญหาให้ความขัดแย้งรุนแรงบานปลายถึงขั้นเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

2.1.3 ภาวะผู้นำชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

ภาวะผู้นำ (Leadership) มาจากคำว่า “Leader + Ship” แปลว่า ความเป็นหัวหน้า ความเป็นผู้นำ ตำแหน่งผู้นำ การนำ ความสามารถในการนำ ภาวะผู้นำ โดย สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2545, น. 2) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า เป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆของกลุ่มที่มีผลกระทบต่อบุคคลอื่นด้วยการเหนี่ยวนำให้พฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ เพื่อการตั้งเป้าหมายและบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ส่วนประภาศรี พิทักษ์สินสุข (2532, น. 11-12) ได้ให้คำจำกัดความภาวะผู้นำว่ามี 2 ระดับ คือ คำจำกัดความในเชิงทฤษฎี หมายถึง การที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์และกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันปฏิบัติการอำนวยการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และคำจำกัดความเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การที่ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล เป็นต้น ทำหน้าที่สำหรับ อำนวยการ จูงใจ ประนีประนอม และประสานงาน โดยอำนาจหน้าที่ (Authority) และ อำนาจบารมี (Power) เป็นเครื่องมือในลักษณะที่เป็นพิธีการ (Formal) และไม่เป็นทางการ (Informal) ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่มให้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ติน ปรัชญพฤทธิ์ (2534, น. 618) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำ ว่าหมายถึง การที่บุคคลหนึ่งซึ่งในที่นี้ คือ ผู้นำ ได้พยายามที่จะใช้กำลังสมอง กำลังกาย กำลังใจ เพื่อ จูงใจหรือดลใจให้ผู้ตามกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นไปตามประสงค์ของตนและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และการจูงใจหรือดลใจเช่นนั้น จะต้องไม่เป็นการบังคับตลอดจนต้องได้รับความยินยอมจากผู้ตามด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า “ภาวะผู้นำ” หมายถึง ความสามารถในการใช้อิทธิพลที่หลากหลายกับบุคคลอื่นให้ได้มาถึงความสำเร็จของงานนั้นโดยคำนึงถึงวัฒนธรรม ประโยชน์ส่วนรวม และความยินยอมจากผู้ตาม เป็นสำคัญ เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่มให้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์และกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน และการอำนวยการ จูงใจ ประนีประนอม และประสานงาน โดยอำนาจหน้าที่ (Authority) และ อำนาจบารมี (Power) เป็นเครื่องมือและเมื่อศึกษาถึงภาวะผู้นำ ผู้วิจัยมีความสนใจในแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ประเภทของผู้นำ คุณลักษณะผู้นำโดยเฉพาะคุณลักษณะผู้นำชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งโดยตรง และสรุปภาวะผู้นำชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร (2549, น. 35) ได้สรุปให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นหัวข้อที่มีการศึกษากันมาช้านาน ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็น 3 กลุ่ม ทั้งนี้แต่ละกลุ่มมีแนวทางการศึกษาที่โดดเด่นเป็นเฉพาะ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 แนวทางการศึกษาคุณลักษณะผู้นำ (Trait Approach) เป็นแนวทางการศึกษาที่เกิดขึ้นก่อน โดยนับย้อนหลังไปตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนถึงช่วงปี ค.ศ. 1940 เป็นกลุ่มที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวผู้นำในด้านกายภาพ ซึ่งวิภาดา คุปตานนท์ (2551, น. 260) ได้สรุปทฤษฎีคุณลักษณะของผู้นำ : Trait theories of leadership ว่าเป็นทฤษฎีที่มองเห็นความสำคัญของ คุณสมบัติผู้นำ เช่น ทักษะ บุคลิกภาพ รูปร่างหรือลักษณะทางกายภาพ โดยเชื่อว่าบุคคลเป็นผู้นำโดยกำเนิด เนื่องจากเขามีคุณลักษณะที่ดีด้านกายภาพหลายด้าน เช่น ความเฉลียวฉลาด ความมีไหวพริบ ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นต้น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาหลาย ๆ ครั้งยังไม่ปรากฏว่ามีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีผลเกิดภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลได้ นอกจากนี้มีการศึกษาพบว่า คุณสมบัติผู้นำไม่สามารถใช้ได้กับทุกสถานการณ์ แต่ผู้นำที่มีประสิทธิผลขึ้นอยู่กับการจัดความสมดุลระหว่างคุณสมบัติทางกายภาพกับทักษะในการทำงาน

กลุ่มที่ 2 แนวทางการศึกษาพฤติกรรมผู้นำ (Behavioral Approach) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1940-1960 เป็นกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออก มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำหลายครั้งและหลายแห่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะหาคำตอบว่าผู้นำที่มีประสิทธิผลที่สุดควรมีพฤติกรรมอย่างไร ซึ่งวิภาดา คุปตานนท์ (2551, น. 261-266) ได้สรุปการศึกษาไว้ดังนี้

1. เป็นแนวทางการศึกษาผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) และแนวทางการศึกษาผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic Leadership) ทั้งนี้ผู้นำแบบประชาธิปไตยนิยมกระจายอำนาจ มอบหมายงานให้ผู้ร่วมงาน และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในทางตรงข้ามผู้นำแบบเผด็จการ มักนิยมใช้ดุลยพินิจและการตัดสินใจด้วยตัวเอง และมักไม่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานเข้ามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น จากการศึกษาของ Robert Tannenbaum และ Warren Schmidt อธิบายให้เห็นว่า การใช้อำนาจของผู้นำแบบประชาธิปไตยและผู้นำแบบเผด็จการเป็นแนวต่อเนื่องที่อยู่คนละขั้วกัน กล่าวคือ ผู้นำแบบเผด็จการจะใช้อำนาจของตนเองหรือรวมอำนาจการตัดสินใจ ในทางตรงข้ามผู้นำแบบประชาธิปไตยจะใช้อำนาจของตนเองน้อย หรือเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีอิสระทางความคิด และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานมากกว่าตาม

2. เป็นการศึกษาของ University of Michigan โดย Rensis Likert และกลุ่มนักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้นำกับผลการปฏิบัติงานขององค์การ โดยรวม และศึกษาถึงภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลและไม่มีประสิทธิผล โดยแจกแจงให้เห็นว่า พฤติกรรมผู้นำมี 2 ลักษณะที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัด คือ

1) พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งคน (Employee-Centered Behavior) คือ ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อคนงาน เข้าใจในความแตกต่างของคนงาน ยอมรับความสำคัญของคนงาน เปิดโอกาสให้คนงานมีส่วนร่วม สนใจและเข้าใจความต้องการของคนงาน
2) พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งงาน (Job - Centered Behavior) คือ ผู้นำที่เน้นความสำเร็จของการทำงาน เน้นการสร้างงานและผลผลิตที่มีมาตรฐานสูง เน้นการใช้กฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ผู้นำที่มีพฤติกรรมแบบนี้มองคนงานหรือพนักงานว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้งานสำเร็จเท่านั้น จากการศึกษา พบว่าพฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งคนทำให้เกิดภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลมากกว่าพฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งงาน เนื่องจากพฤติกรรมที่มุ่งคนทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ กระตือรือร้น และส่งผลต่อประสิทธิผลในการทำงาน

3. เป็นการศึกษาของ Ohio State University มองมิติของพฤติกรรมผู้นำเป็น 2 มิติ คือ

1) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งสร้างโครงสร้าง (Initiation Structure) คือ ผู้นำที่พิจารณาให้ความสำคัญกับการกำหนดกฎเกณฑ์ การใช้สายการบังคับบัญชา การเน้นบทบาทหน้าที่ตามตำแหน่ง และการเน้นผลงานที่เกิดจากการทำงานตามโครงสร้าง
2) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ (Consideration) คือ ผู้นำที่พิจารณาให้ความสำคัญต่อการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน การเข้ามีส่วนร่วมในการ

ทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเมื่อมีพฤติกรรมที่มุ่งสร้างโครงสร้างสูง ก็จะก่อให้เกิดภาวะผู้นำแบบเผด็จการ และเมื่อพฤติกรรมมุ่งเน้นความสัมพันธ์สูง ก็จะเกิดภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ดังนั้น ณ เวลาใดเวลาหนึ่งผู้นำอาจมีพฤติกรรมที่เน้นพฤติกรรมทั้งสองด้านสูงหรือทั้งสองด้านต่ำ หรือมีพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งสูงหรืออีกอย่างต่ำก็ได้

4. เป็นแนวทางการศึกษาของ Blake Mouton's Managerial Grid โดย Blake & Mouton ได้เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำแบบสองมิติ ที่เรียกว่า ตาข่ายแบบภาวะผู้นำ (The leadership Grid) โดยวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้นำจากมิติของพฤติกรรมสองด้าน คือ การให้ความสำคัญกับคนงาน หรือการมีพฤติกรรมมุ่งคนงาน (Employee-centered orientation) และพฤติกรรมที่ให้ความสำคัญกับผลผลิต หรือการมีพฤติกรรมมุ่งงาน (Job – centered orientation) Managerial Grid คือ การทำงานของผู้นำที่มีพฤติกรรมทั้งสองมิติผสมผสานกัน ทำให้เกิดสภาพการทำงาน และผลต่อวัฒนธรรมองค์การ คือ สภาพการจัดการที่ด้อยคุณภาพ ขาดความเอาใจใส่ในผู้ปฏิบัติงาน และขาดผลสำเร็จของการดำเนินงาน สภาพการจัดการที่สนใจเฉพาะเรื่องคนงานแต่ขาดความเอาใจใส่เรื่องผลงาน สภาพการจัดการแบบเผด็จการ ที่ผู้นำเน้นการจัดการที่ใช้ตัวผู้นำเองเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจเพื่อให้เกิดผลการดำเนินงาน โดยขาดความเอาใจใส่ต่อผู้ปฏิบัติงาน ทำให้คนงานขาดขวัญ และกำลังใจในการทำงาน สภาพการทำงานที่ผู้นำเอาใจใส่ในตัวผู้ปฏิบัติงานและมุ่งการทำงานให้เกิดผลผลิต ผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ผู้นำและผู้ร่วมงานมีความไว้วางใจกัน และก่อให้เกิดผลผลิตสูง เป็นสภาพการทำงานที่มีประสิทธิผลสูงสุด และ สภาพการจัดการที่เดินสายกลาง และเรียบง่าย ไม่มุ่งเน้นคน หรืองานเพียงด้านใดด้านหนึ่ง

กลุ่มที่ 3 แนวทางการศึกษาด้านสถานการณ์ (Situational or Contingency Approach) เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1960 จนถึงปัจจุบัน เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีวิธีการศึกษา คือ อธิบายว่าแท้จริงแล้ว ผู้นำแต่ละแบบที่แตกต่างกันจะมีประสิทธิภาพเท่าใดขึ้นอยู่กับว่าผู้นำนั้นๆ กำลังอยู่ในสถานการณ์ใด ซึ่งวิภาดา คุปตานนท์ (2551, น. 267-270) ได้ให้รายละเอียดถึงการศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์เกิดขึ้นเนื่องมาจาก แนวความคิดภาวะผู้นำแบบ Trait และ Behavioral ว่าไม่สามารถให้คำตอบถึงปัจจัยที่มีผลต่อภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลได้ นักวิชาการจึงหันมาสนใจตัวแปรทางสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของภาวะผู้นำ นักวิชาการคนสำคัญที่ศึกษาเรื่องนี้ มี ดังนี้

1. เป็นการศึกษาของ Fiedler ซึ่ง Fiedler อธิบายว่า บุคคลไม่สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบภาวะผู้นำของตนเองได้ แต่โมเดลของเขาจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาสถานการณ์ที่

เป็นที่พึงพอใจมากที่สุด สำหรับรูปแบบภาวะผู้นำในสถานการณ์ จาก โมเดลของ Fiedler ศึกษาตัวแปรสถานการณ์ 3 ตัวแปร และใช้แบบสอบถามเพื่อทดสอบและวัดสภาวะของความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อผู้นำที่มุ่งคนและผู้นำที่มุ่งงาน ภายใต้สถานการณ์ต่างๆ โดยสถานการณ์เป็นที่พึงพอใจมากที่สุด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ปฏิบัติงานดี โครงสร้างของงานกำหนดชัดเจน อำนาจผู้นำมีมากและเข้มแข็ง ผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงที่สุด ในสถานการณ์นี้ คือ ผู้นำที่มีลักษณะมุ่งงาน ส่วนสถานการณ์ที่ผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจมากที่สุด คือ เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ปฏิบัติงานไม่ดี ไม่มีโครงสร้างของงาน อำนาจหน้าที่ตามตำแหน่งอ่อนแอ ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงสุดในสถานการณ์นี้ คือ ผู้นำที่มุ่งงาน ทั้งนี้มีสถานการณ์ที่อยู่ตรงกลางระหว่างความพึงพอใจมากที่สุดและความไม่พึงพอใจมากที่สุด ซึ่งจะพบว่าผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงสุดในสถานการณ์นี้ คือ ผู้นำที่มุ่งคน หรือมุ่งเน้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน

2. การศึกษาของ Hersey-Blanchard Hersey-Blanchard ซึ่งนำเสนอแนวคิดภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่ต้องขึ้นกับความพร้อมของผู้ตาม คือ ความสามารถและความเต็มใจในการปฏิบัติงาน โดยปัจจัยทั้งสองด้านประกอบกันก่อให้เกิดสถานการณ์ ของสภาวะผู้ตาม คือ

1) ไม่มีความสามารถและไม่มีความเต็มใจ
2) ไม่มีความสามารถแต่มีความเต็มใจ
3) มีความสามารถแต่ไม่เต็มใจ และ
4) มีความสามารถและเต็มใจ

และการศึกษาของ Hersey-Blanchard ได้นำแนวคิดของมหาวิทยาลัยโอไฮโอมาประยุกต์ คือ สภาวะผู้นำที่มุ่งโครงสร้าง และภาวะผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์ และอธิบายว่า ในภาวะผู้นำแบบต่างๆ นั้นประกอบกับความพร้อมของผู้ร่วมปฏิบัติงาน ทำให้เกิดรูปแบบของการทำงานของผู้นำ4แบบ คือ

1. การบอกกล่าว (Telling) คือ ผู้นำมีการสั่งการในรายละเอียดของขั้นตอนการทำงาน ภาวะผู้นำแบบนี้มีประสิทธิผลสูงสุดเมื่อ ผู้ตามไม่มีความสามารถและไม่มีความเต็มใจในการทำงาน

2. การนำเสนอความคิด (Selling) คือ ผู้นำบอกทิศทางที่ตนต้องการและสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานทำงาน ภาวะผู้นำแบบนี้มีประสิทธิผลสูงสุดเมื่อ ผู้ตามไม่มีความสามารถแต่มีความเต็มใจในการทำงาน

3. การมีส่วนร่วม (Participation) คือ ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมปฏิบัติงาน โดยพยายามไม่ชี้นำการตัดสินใจของผู้ร่วมปฏิบัติงาน ภาวะผู้นำแบบนี้มีประสิทธิผลสูงสุดเมื่อ ผู้ตามมีความสามารถแต่ไม่มีความเต็มใจในการทำงาน

4. การมอบหมายงาน (Delegation) คือ ผู้นำที่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการอย่างอิสระ ไม่ชี้นำการดำเนินงานใด ๆ และไม่ต้องช่วยเหลือการทำงาน ภาวะผู้นำแบบนี้มีประสิทธิผล

สูงสุดเมื่อผู้ตามมีความสามารถและมีความเต็มใจในการทำงาน

ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบระหว่างผู้นำแบบดั้งเดิม และผู้นำแบบใหม่ Daft ได้สรุปไว้ ดังตารางที่ 2.5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.5 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างผู้นำแบบดั้งเดิม (Old Paradigm) และผู้นำแบบใหม่ (New Paradigm) ของ Richard L. Daft

ผู้นำแบบดั้งเดิม (Old Paradigm)	ผู้นำแบบใหม่ (New Paradigm)
1. ยุคอุตสาหกรรม (Industrial Age)	1. ยุคข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ (Information Age)
2. ยึดถือความคงที่ (Stability)	2. ยึดถือการเปลี่ยนแปลง (Change)
3. เป็นผู้นำที่ชอบควบคุม (Control)	3. เป็นผู้นำที่กระจายอำนาจหรือมอบอำนาจ (Empowerment Formal Leader)
4. มุ่งการแข่งขัน (Competition)	4. มุ่งความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชา (Collaboration)
5. มุ่งวัตถุนิยม (Things)	5. มุ่งที่บุคคลและความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน (People Relationships)
6. ความเป็นรูปแบบเดียวกัน (Uniform)	6. มุ่งความหลากหลาย (Diversity)

(ที่มา: Daft, 1999, p. 9)

2. ประเภทของผู้นำ

Blake & Mouton (1964 อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2545, น. 153-156) ได้แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำที่สำคัญ 5 แบบ คือ

1. ผู้นำแบบเอาแต่งาน (Authority-Compliance) จะเน้นหนักที่ความสำคัญของงานโดยจะให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานน้อยมาก

2. ผู้นำแบบชุมนุมสังสรรค์ (Country Club) เป็นผู้นำที่ไม่ให้ความสำคัญกับงาน แต่จะให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสูง

3. ผู้นำแบบย่ำแย่ (Impoverished) เป็นผู้นำที่ไม่ใส่ใจให้ความสำคัญทั้งด้านงานและคนชอบแสดงตัวว่าเป็นผู้นำ แต่ไม่มีพฤติกรรมแสดงออกให้เห็นถึงการเป็นผู้นำ ขาดความรับผิดชอบ เลี่ยงปัญหา เลี่ยงพบปะคน เฉยเมย

4. ผู้นำแบบพบกันครึ่งทาง (Middle of the Road) เป็นผู้นำที่มีลักษณะประนีประนอม มีเป้าหมายของงานในระดับปานกลาง และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็อยู่ระดับปานกลาง เป็นผู้พยายามหาจุดสมดุลระหว่างคนกับงานให้เกิดความพอดีทั้งสองฝ่าย

5. ผู้นำแบบทำงานเป็นทีม (Team Management) เป็นผู้นำที่มุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านงานและด้านคน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานและการสร้างวิธีการทำงานแบบทีมในองค์การ

และ Blake Mouton ยังได้เสนอแบบภาวะผู้นำเพิ่มเติมอีก 2 แบบ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานของตาข่ายภาวะผู้นำ ได้แก่

1. ผู้นำแบบพ่อแม่ (Paternalism/Materialism) เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมเหมือนพ่อ/แม่ กล่าวคือ จะให้รางวัลหรือแสดงการยอมรับเมื่อลูกเชื่อฟัง แต่ในทางกลับกันถ้าประพฤติผิดไม่เชื่อฟังก็จะถูกลงโทษ

2. ผู้นำแบบฉกฉวยโอกาส (Opportunism) ซึ่งเป็นผู้นำที่เลือกใช้พฤติกรรมแบบผสมผสานตามโอกาสที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อส่วนตัวของตน ซึ่งพฤติกรรมนี้ค่อนข้างเห็นแก่ตัว

Lewin, Lippit & White (1939) ได้แบ่งพฤติกรรมของผู้นำเป็น 3 แบบคือ

1. ผู้นำแบบอัตตนิยม (Autocratic Style) เป็นผู้นำที่มีความคิดเห็นและความต้องการของตนเอง เป็นการรวบรวมอำนาจการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายและวิธีการทำงานด้วยตนเอง และใช้สั่งการให้ผู้อื่นทำตาม จะควบคุมผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด การมอบอำนาจมีน้อยมาก และไม่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Style) เป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจด้วยการร่วมในการกำหนดการทำงานในเรื่องต่างๆ และพยายามทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ผู้นำแบบนี้สมาชิกให้การยอมรับสูง

3. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-faire Style) ผู้นำแบบนี้จะให้เสรีภาพแก่สมาชิกในกลุ่มอย่างเต็มที่ เขาจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้นำให้คำแนะนำบอกวัตถุประสงค์ แนวทางและปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชากำหนดแนวทางการทำงานกันเอง

3. คุณลักษณะผู้นำ

DuBrin (1998, p. 276) ได้เสนอคุณลักษณะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 4 ประการ คือ ความรู้ ความสามารถทางเชาว์ปัญญา บุคลิกภาพ และพฤติกรรมทางสังคมและการเลี้ยงดู ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังแผนภาพที่ 2.5 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.5: คุณลักษณะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ของ DuBrin (ที่มา: DuBrin, 1998)

กิติ ตยัคคานนท์ (2532, น. 71-83 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ขาวลาภ, 2544, น. 32-33) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ ว่า ประกอบด้วย

1. ทางกาย คือ มีสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจสมบูรณ์แข็งแรงดีมีท่าทาง มีบุคลิกดี เป็นต้น

2. ทางวาจา ต้องพูดเป็นและพูดดี ทางจิตใจและความคิด มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น มีความรู้ดี มีความฉลาดรอบรู้ ไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น

3. ทางการงาน มีความสามารถในการวางแผนงาน สามารถสื่อความหมาย ฯลฯ และทางด้านสังคม จะต้องเป็นผู้มีการสังคมดี มีการช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

4. คุณลักษณะของผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น

Keyes (1970 อ้างถึงใน วิวัฒนชัย บุญญานุพงศ์, 2544, น. 25)) ได้กล่าวไว้ในบทความ เรื่อง Local Leadership in Rural Thailand โดยระบุ ว่า ผู้นำท้องถิ่น ในสังคมชาวนา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่ พระ ครู เพราะ บุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในโครงสร้างสังคมของชาวนา และ Keyes เห็นว่า บทบาทของผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้าน ว่ามีลักษณะเป็น “Synaptic Leader” หรือผู้นำที่เป็นคนกลางระหว่างชาวบ้าน กับ การติดต่อภายนอกหมู่บ้าน นอกจากนี้ Keyes ได้เสนอ ลักษณะผู้นำท้องถิ่นว่ามีลักษณะกำหนดได้เป็น 2 แบบ ได้แก่

1. ผู้นำแบบไทยภาคกลาง (Central-Thai Type) ซึ่งผู้ใหญ่บ้าน หรือ กำนัน แบบนี้มักมีอำนาจน้อย ซึ่งหวังจะสร้างความมั่งคั่งให้กับตัวเองมากกว่าการทำหน้าที่เป็นตัวกลางทำงานให้กับชุมชน และ

2. ผู้นำแบบไทยภาคอีสาน (Northeastem Type) ซึ่งผู้นำแบบนี้ มีลักษณะมีอำนาจต่อคนในหมู่บ้าน เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับประชาชน ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาหมู่บ้านก็จะกระทำผ่านผู้ใหญ่บ้านได้ง่าย

ประยุทธ สุวรรณโกตา (2522, น. 33 อ้างถึงใน ชาคริต ตันพิรุฬห์, 2543, น. 51-52) กล่าวว่า ผู้นำท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้ พฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งที่ความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญ หรืออาจกล่าวได้ง่าย ๆ โดยสรุปว่า ผู้นำท้องถิ่นก็คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพล สามารถชักจูงคนในชุมชนได้ ส่วนคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่น ควรมีลักษณะในหลายประการ ได้แก่ เป็นผู้มีน้ำใจที่จะพัฒนา มีความมุ่งมั่นที่จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองและประชาชน ซึ่งความเชื่อมั่นนี้จะนำไปสู่การรู้จักปกครองตนเองได้ในที่สุด เป็นผู้ที่รักการทำงานร่วมกับประชาชน เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นงานของชุมชน เป็นผู้ที่อยากเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ พร้อมทั้งยอมรับแนวคิดและเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้นำจะต้องมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นำเป็นคนแรกที่ต้องการริเริ่มกิจกรรมในชุมชน เป็นผู้แนะแนวทาง ช่วยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและวิธีแก้ปัญหาแก่สมาชิกในชุมชน เพื่อให้สมาชิกเหล่านั้นพัฒนาไปสู่จุดหมายปลายทางอันพึงปรารถนา เป็นผู้เสียสละมุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน เป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสาร เช่น การพูด การชี้แจง การโน้มน้าวชักจูงใจเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดีและทักษะอันพึง

ประสงค์ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการรวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มให้เจริญเติบโต และเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ต้องการ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ที่มีความสนใจต่อส่วนรวม เป็นผู้ที่เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย และมีทักษะในกระบวนการกลุ่ม เป็นผู้ที่มีความกล้าได้กล้าเสียอย่างมีเหตุผล และมีความรอบคอบ เป็นผู้ที่ชอบนำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปเผยแพร่ให้กับชาวบ้านเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นต้น

จากการศึกษา สรุปได้ว่าปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่เข้าไปดำเนินการในชุมชนได้ บุคคลนั้นจะต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถนำความคิด และนำประชาชน ในการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งลักษณะผู้นำในชุมชนที่พึงประสงค์ดังกล่าว มี 2 ลักษณะ คือ

1. ผู้นำชุมชนที่แท้จริง มักเป็นบุคคลที่มีบารมี สั่งสมความดี และความศรัทธามาเป็นเวลานาน ส่งผลให้ชาวบ้านรัก เคารพ และยอมรับด้วยคุณลักษณะที่ถึงพร้อมด้วยความดี ทั้งกาย วาจา และใจ เช่น ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

2. ผู้นำชุมชนโดยตำแหน่ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล นายอำเภอ ฯลฯ

ซึ่งผู้นำทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ ต้องมีคุณลักษณะของภาวะผู้นำ ดังนี้

1. เป็นผู้นำที่มุ่งคนและความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน คือ ยึดชาวบ้านในชุมชน เป็นหลักในการทำงาน จะสามารถสร้างความไว้วางใจให้กับคนในชุมชนได้ทั้งในเรื่องการทำงาน และสร้างให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาว่าผู้นำจะสามารถนำชาวบ้านทางความคิดในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือ และความกระตือรือร้นในการทำงาน การพัฒนา และการแก้ไขปัญหาร่วมกันในด้านต่าง ๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เป็นผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ได้อย่างครบถ้วน มีอำนาจต่อคนในหมู่บ้าน ทั้งอำนาจหน้าที่ (Authority) และ อำนาจบารมี (Power) เป็นเครื่องมือ เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการประสานงานที่ดีกับหน่วยงานต่าง ๆ และมีการประนีประนอม รวมถึงการอำนวยการ และการจูงใจ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมของชุมชนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาใด ๆให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. เป็นผู้นำที่ทันสมัยในยุคข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ มีทั้งสติปัญญา มีความรู้ และมีความคิดก้าวหน้า ชอบคิดหลายแง่มุม โดยเฉพาะความรอบรู้กว้างขวางในด้านข้อมูลและประเด็นปัญหา และความต้องการของชุมชน

4. มีความมั่นใจในตัวเอง มีความกล้าได้กล้าเสียอย่างมีเหตุผล กล้าคิด กล้าตัดสินใจ รวมถึงมีพลังที่จะต่อสู้กับความถูกต้อง เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาวบ้าน

5. เป็นผู้นำที่ดี ทั้งทางวาจา คือ ต้องพูดดี ทางการงาน คือ ต้องวางแผนงาน และสื่อความหมายดี เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และทางสังคม ต้องเป็นผู้ที่มีความสมัครใจที่จะช่วยเหลือสังคม คือ มีความเสียสละ สนใจต่อส่วนรวม และมีความมุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน

6. เป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสาร เช่น การพูด การชี้แจง การโน้มน้าวชักจูงใจเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดีและทักษะอันพึงประสงค์

ดังนั้น คุณลักษณะของผู้นำ ทั้ง 6 ประการข้างต้น จะมีประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่เข้าไปดำเนินการในชุมชนได้ หากในชุมชนมีผู้นำที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นปริมาณมาก บุคคลในชุมชนจะให้การยอมรับและยอมปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือคำสั่งด้วยความเต็มใจ การจัดการความขัดแย้งก็จะสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น

2.1.4 ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการกับการจัดการความขัดแย้ง

ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการจะเกิดขึ้นได้นั้น ชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในทุก ๆ ด้าน รวมถึงความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง ซึ่งมีนักวิชาการได้ศึกษาถึงศักยภาพชุมชนด้านการจัดการไว้ดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541, น. 14-15) ได้ศึกษาถึงลักษณะของชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองว่า จะต้องมีการจัดการ (Management) ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) โดยชุมชนต้องมีโครงการ (Project) หรือมีแผน (Plan) ของชุมชนโดย ในโครงการหรือแผน จะต้องระบุว่า ชุมชนจะทำอะไร (What) ใครจะทำ (Who) ทำที่ไหน (Where) ทำเมื่อไร (When) และทำอย่างไร (How)

2. การจัดกระบวนการ (Organizing) ขั้นนี้ คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนข้อแรก ต้องเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน ในส่วนที่เกี่ยวกับคนจะต้องมีการวางแผนว่าใครจะทำอะไร ตอนไหน มีการฝึกทักษะที่จำเป็น และนัดหมายการลงมือทำไว้ให้เรียบร้อย

3. การลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) ขั้นนี้ คือ การเอาแผนหรือโครงการมาวาง แล้วปฏิบัติตามเป็นขั้นตอน จนกว่าจะเสร็จงาน

4. การประเมิน (Evaluating) เมื่อการดำเนินงานเริ่มขึ้นแล้ว สิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การกำกับงาน (Monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่างานเริ่มและดำเนินการตามเป้าหมายหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ แก้ปัญหาอุปสรรค สนับสนุนส่วนที่ดำเนินการไปดีแล้วให้ดียิ่งขึ้น และตอนท้ายเมื่องานเสร็จลง มีการประเมินผลงานอีกครั้งหนึ่งว่า ได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้หรือไม่ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไปรวมทั้งบทเรียนที่ได้จากการทำงานโครงการนั้นๆ และมีข้อเสนอแนะตลอดจนแนวการใช้ประโยชน์จากผลสำเร็จอันนี้ร่วมกัน

2. แนวความคิด เรื่องกลุ่มผลประโยชน์ ของ Almond & Powell (1966, p. 75) ได้นำเสนอในเรื่อง “กลุ่มผลประโยชน์” ใน “Comparative Politics: A Developmental Approach” ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์จะเป็นพลังสำคัญที่จะแสดงศักยภาพในด้านการจัดการความขัดแย้งที่ชัดเจน โดยเมื่อมองถึง “ศักยภาพ” ชุมชนนั้น ต้องมองถึง “กลุ่มผลประโยชน์” ในชุมชน ซึ่งแนวคิดของอัลมอนด์และเพาเวลล์ มีความเห็นว่า “กลุ่มผลประโยชน์” เป็นกลุ่มของคนซึ่งเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันด้วยความมุ่งหมายหรือผลประโยชน์เฉพาะร่วมกัน โดยโครงสร้างของกลุ่มผลประโยชน์บางครั้งอาจมีลักษณะเป็นองค์กรที่ชัดเจน มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยสมาชิกทุกคนในกลุ่ม หรืออาจเป็นเพียงองค์กรที่มีการดำเนินกิจกรรมตามโอกาสไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ (Intermittence) ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม โดย Almond & Powell ได้แบ่งประเภทของกลุ่มผลประโยชน์ ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. กลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันชั่วคราว (Anomic Interest Groups) เป็นลักษณะของกลุ่มซึ่งเกิดขึ้นอย่างกะทันหัน มีการรวมตัวกันของบุคคลอย่างรวดเร็วเพื่อตอบโต้ปัญหาที่เข้ามากระทบ แต่ก็จะสลายตัวไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน อาทิ กลุ่มก่อความไม่สงบ กลุ่มเดินขบวน เป็นต้น มีวิธีจัดการโดยใช้ความรุนแรง และวิธีการเหนือกฎหมาย (Unconventional) เช่น การทำร้ายตนเอง การอดอาหาร การนัดหยุดงาน การทำลายทรัพย์สินสาธารณะ เป็นต้น กลุ่มนี้แสดงความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ในแง่ที่ว่า ใช้วิธีการประท้วงเพื่อใช้อิทธิพลบีบให้ผู้กำหนดนโยบายเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการตัดสินใจบางอย่าง

2. กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปสมาคม (Non – Associational Interest Groups) เป็นลักษณะของกลุ่มเครือญาติ กลุ่มชาติพันธ์ กลุ่มภูมิภาค กลุ่มศาสนา กลุ่มชนชั้น เป็นต้น โครงสร้างของกลุ่มไม่มีการจัดอย่างชัดเจน แสดงออกซึ่งผลประโยชน์อย่างไม่เป็นทางการ และไม่

มีความสม่ำเสมอ โดยผ่านบุคคล กลุ่ม หัวหน้าครอบครัว หัวหน้าศาสนา หรือผู้นำประเภทเดียวกัน นี้บางครั้งเรียกกลุ่มนี้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ดั้งเดิม (Traditional Groups)

3. กลุ่มผลประโยชน์ในรูปของสถาบัน (Institutional Interest Groups) เป็นลักษณะของกลุ่มที่พบได้ใน พรรคการเมือง สภานิติบัญญัติ กองทัพ กระทรวง ทบวง กรม และองค์กรศาสนา เป็นต้น มีลักษณะการจัดองค์กรที่เป็นทางการ มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆอย่างมีรูปแบบ เป็นกลุ่มของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐที่ปฏิบัติงานไปตามนโยบายของรัฐ มากกว่า การเรียกร้องผลประโยชน์ แต่บุคคลภายในกลุ่มนี้ก็ยังเป็นตัวแทน หรือสมาชิกของกลุ่มอื่นๆ ด้วย โดยกลุ่มผลประโยชน์ในรูปของสถาบัน มักจะมีอิทธิพลสูงมากเพราะมีองค์กรในระบบรองรับ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปกครอง มีความชอบธรรมในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

4. กลุ่มผลประโยชน์ในรูปของสมาคม (Associational Interest Groups) เป็นกลุ่มที่มีลักษณะสำคัญ คือ มีโครงสร้างของกลุ่มเฉพาะเพื่อการเรียกร้องผลประโยชน์ เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมนักธุรกิจ อุตสาหกรรม นิกายศาสนา และกลุ่มพลเรือนต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะพิเศษของการรวมเป็นสมาคม คือ การเป็นตัวแทนที่ชัดเจนของผู้ร่วมกลุ่ม มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานแน่นอน และมีการดำเนินการเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์อย่างมีขั้นตอนกลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้อาจเป็นแหล่งที่มาของนโยบายของรัฐบาลได้ในหลายประเทศ เช่น ประเทศไทย การจัดตั้งกลุ่มในรูปสมาคม ได้รับการรับรองทางกฎหมายและบางสมาคมได้รับมอบหมายเป็นทางการให้คุมสมาชิกและเสนอนโยบาย ตลอดจนมีตัวแทนในคณะกรรมการของรัฐด้วย กลุ่มสมาคมได้รับการยอมรับในการดำเนินงานว่าเป็นการชอบธรรม

3. ตัวแบบในการพัฒนาศักยภาพชุมชนชนบทในการจัดการ

ศักยภาพของชุมชนจะเกิดได้ ชุมชนจะต้องมีการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชน ทั้งนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541, น. 73) ได้นำเสนอตัวแบบในการพัฒนาชุมชนชนบทสมบูรณ์แบบ โดยจะต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างครอบคลุมและสมบูรณ์ ดังนี้

1. การพัฒนาด้านการเมืองโดยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ

2. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้นอย่างทั่วถึง เพิ่มงานอาชีพและการทำงานให้ประชาชนได้มีงานทำมากขึ้น จนสามารถยกระดับการครองชีพของตนให้สูงขึ้น

3. การพัฒนาทางการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

4. การพัฒนาด้านการศาสนา โดยมีเป้าหมายหลัก ในการทำให้ประชาชนยึดหลักเหตุผลมากขึ้น มีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และสัญลักษณ์ที่ เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่มากขึ้น

5. การพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยมีเป้าหมายหลักในการให้ครอบครัวมีพลานามัยดี ปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวดี เป็นพลเมืองดี และมีความสามัคคีปรองดอง

6. การพัฒนาด้านสาธารณสุขโดยมีเป้าหมายหลักที่ความมีพลานามัยดีของประชาชน และการที่ชุมชนสะอาดถูกสุขลักษณะไม่เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค และบั่นทอนสุขภาพอนามัยของผู้อยู่อาศัย

7. การพัฒนาอื่น ๆ ได้แก่ การคมนาคม การขนส่งสินค้า การสื่อสารติดต่อ

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการ เกิดขึ้นจากความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายรวมถึงกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะมีพลังในการพัฒนาและการระดมทุนทางสังคมในชุมชน เพื่อมาสนับสนุนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ซึ่งทุนทางสังคมจะแตกต่างจากทุนในองค์กรทั่ว ๆ ไป เพราะทุนทางสังคมในชุมชนจะประกอบไปด้วย ทุนคน ทุนภูมิปัญญา ทุนศาสนาและวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ป่า ลม ฟ้า อากาศ ทุนแรงงาน ทุนเวลา และทุนเงิน ฯลฯ ส่วนการระดมทุนต่างๆเหล่านี้ จะช่วยผลักดันให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมือง ทำให้ประชาชนในชุมชนได้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ ด้านเศรษฐกิจ ก็สามารถเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้นอย่างทั่วถึง เพิ่มงานอาชีพและการทำงานให้ประชาชนได้มีงานทำมากขึ้น จนสามารถยกระดับการครองชีพของตนให้สูงขึ้น ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ด้านการศาสนา ที่จะทำให้ประชาชนยึดหลักเหตุผลมากขึ้น มีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่มากขึ้น ด้านสถาบันครอบครัว ช่วยให้ครอบครัวมีพลานามัยดี ปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวดี เป็นพลเมืองดี และมีความสามัคคีปรองดอง ด้านสาธารณสุข ช่วยให้คนในชุมชนมีพลานามัยดี และด้านโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ เช่น การคมนาคม การขนส่งสินค้า การสื่อสารติดต่อ ได้รับการพัฒนาได้สอดรับกับสถานการณ์ เป็นต้น

ดังนั้น ปัจจัยด้านศักยภาพชุมชนด้านการจัดการจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ หากชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ มีกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้มแข็งที่มุ่งหมายการทำงานในเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงประชาชนในชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆโดยชุมชนเองอย่างเป็นรูปธรรม

ข. ด้านสังคม ประกอบด้วย

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักศาสนากับการจัดการความขัดแย้ง

คำว่า "ศาสนา" มาจากภาษาสันสกฤต ว่า "สาสนํ" มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า "คำสั่งสอน" ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Religion" ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า Religis คำนี้นักปราชญ์ทางภาษาศาสตร์ได้สันนิษฐานว่ามาจากคำ 2 คำ คือ Relegere ซึ่งแปลว่า การปฏิบัติต่อ หรือการเกี่ยวข้องด้วยความระมัดระวัง และ Religare ซึ่งแปลว่า ผูกพัน ดังนั้น Religion จึงมีความหมายตามรูปศัพท์ว่า การปฏิบัติต่อ การเกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับหลักศาสนากับการจัดการความขัดแย้งนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของศาสนากับการจัดการความขัดแย้ง มีผู้ศึกษาถึงหลักการทางศานาไว้หลากหลาย โดยให้ความสำคัญหลักศาสนาว่าจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ดังนี้

Durkheim (1971, pp. 28-36) ได้ให้หลักการของศาสนาไว้ว่า เป็นระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติซึ่งแยกแยะระหว่าง ความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) กับ ความเลวร้าย (Profane) ออกจากกันอย่างชัดเจน ความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นที่มาของระบบความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีและบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง ศาสนาจะเป็นพลังในการสร้างความสมานฉันท์ และเป็นที่มาของสำนึกร่วม (Collective Consciousness) ด้วยเหตุนี้ ศาสนา จึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมรักษากฎเกณฑ์กติกา และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

พระพุทธทาส ภิกขุ ให้ความสำคัญถึงศาสนา ว่าจะเป็นความประพฤติหรือการประทำตามกฎของความเป็นจริงแห่งธรรมชาติอันเด็ดขาด อันทำให้เกิดความสัมพันธ์กันขึ้นระหว่างมนุษย์กับสภาพอันสูงสุด คือ ความไม่มีทุกข์เลย เมื่อไม่มีทุกข์เลย ก็ย่อมทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ยาก (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2545, น. 4)

สุจิราภรณ์ น้อยเพิ่ม (2537, น. 26) มองว่านอกจากนี้คำสอนของศาสนายังเป็นพื้นฐานของศีลธรรมในสังคม ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์ เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา ตลอดจนความรักใคร่แล้ว มีความเห็นว่าความเชื่อทางศาสนา เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ศาสนามีความสำคัญต่อสังคม เพราะเป็นระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติของคนในสังคมที่ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นพื้นฐานของศีลธรรมในสังคม

รวมถึงเป็นพลังในการสร้างสำนึกร่วมและความสมานฉันท์ในสังคม ซึ่งหากคนในสังคมเป็นผู้ที่ประกอบด้วยความมีศีลธรรม ก็ย่อมไม่คิดทำลายล้างหรือทำลายชีวิตและทรัพย์สินเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ศาสนาจึงเข้ามาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพราะจะก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความตระหนักในส่วนรวม

2. หลักธรรมในศาสนากับการบริหารจัดการความขัดแย้ง ในราชวสดีธรรม ที่กล่าวในวิธุรชาดก (เล่ม 64) ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับการบริหารและการปกครอง ได้เสนอราชวสดีธรรม ซึ่งสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง อันเป็นธรรมในแง่รัฐศาสตร์ คือ หลักแห่งการบริหารและการปกครองกายและใจ เป็นหลักปฏิบัติราชการ 49 ประการ ของข้าราชการ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้นำ หัวหน้า นักบริหาร นักการเมืองระดับต่าง ๆ และประชาชนโดยทั่วไปได้ โดยธรรมของข้าราชการทั้ง 49 ข้อนั้น แบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1) เป็นธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระราชาโดยตรง แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงคิดถึงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสำคัญ

2) เป็นธรรมเกี่ยวกับการควบคุมตนเองของข้าราชการ ซึ่งมีธรรมที่สำคัญ คือ การให้มีสติดำรงตนเป็นคนรอบคอบเสมอ ต้องเป็นคนมีปัญญา มีความรู้ดี ฉลาดเฉลียว และเข้าใจในวิธีการทั่วๆ ไปได้เป็นอย่างดี รู้จักกาลสมัยที่ควรและไม่ควร ความไม่หวั่นไหวตามโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เมื่อได้รับการยกย่องเชิดชู ก็อย่างทะนงตัวอวดตัวว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เย่อหยิ่ง ทะนงตน ควรมีจิตใจอ่อนโยนไปในทางที่เหมาะที่ควร ความไม่เกียจคร้าน ไม่พึงเห็นแก่การหลับนอนจนแสดงให้เห็นเป็นการเกียจคร้าน ต้องขยันขันแข็งในงาน ต้องหมั่นขยันในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เลินเล่อหละหลวม ต้องตรวจตราดูแลให้รอบคอบ ทำงานให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปโดยครบถ้วนด้วยดีเสมอ ความไม่เห็นแก่ได้ ไม่ยอมตกอยู่ในอำนาจของความอยาก ต้องทำตัวให้เหมือนปลา คือ ทำเป็นไม่มีลิ้น ไม่เจรจาหาเรื่องให้เกิดความขุ่นเคืองใจต่อผู้อื่น การไม่พึงดื่มสุราจนเมามาย และต้องไม่มัวเมาในสตรีเพราะจะทำให้เสื่อมอำนาจ และเกิดราคีโทษในหน้าที่ ต้องประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเคารพยำเกรงในผู้ใหญ่เหนือตน ประพฤติตนอยู่ในความดี และมุ่งมั่นทำแต่ความดี การมีความอดทน ไม่โกรธง่าย และไม่ฉุนเฉียว การพูดจาดี คือ ต้องเป็นคนมีความสัตย์จริงต่อคำพูดของตนเสมอ พูดจาให้นิ่มนวลและสุภาพ ไม่ส่อเสียดยุยงให้เกิดความบาดหมางและแตกความสามัคคี ไม่พึงกล่าวถ้อยคำที่เพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้ประโยชน และต้องไม่พูดหรือทำกระทบกระเทียบเปรียบเปรย เมื่อถึงคราวที่ต้องพูด ให้พูดพอเหมาะพอควร และพูดอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน และให้นิ่งเมื่อถึงคราวที่ต้องนิ่ง ไม่ควรพูดมากเกินพอดี แต่ก็ไม่ควรนิ่งเสียเรื่อยไป

การละอายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อความผิด ไม่ประพฤติละเมิดศีลธรรมและเป็นมิตรที่ดีในครอบครัว การเลี้ยงดูบิดามารดาให้ผาสุก เคารพนบน้อม และเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในตระกูล พึงใฝ่ใจเข้าไปหาสมณะและพราหมณ์ผู้ทรงศีล เป็นนักปราชญ์หรือรู้หลักนักปราชญ์ดี เพื่อรักษาศีล ฟังธรรมบ้าง บำรุงท่านบ้าง ศึกษาถ่ายทอดเอาความรู้จากท่านบ้าง ธรรมในส่วนนี้ เมื่อพิจารณาดู จะเห็นว่า ข้อใหญ่ คือ การตัดต้นเหตุแห่งการฉ้อราษฎร์บังหลวงคือ อบายมุขต่าง ๆ ความโลภ และความชั่ว การปลูกฝังลักษณะที่จะทำให้ทำงานได้ดีและเข้ากับผู้อื่นได้ คือความมีสติ การใช้ปัญญา ความอดทนและการพูดจาดี นอกจากนี้ ยังมีธรรมที่เป็นเครื่องแสดงความเป็นคนดี คือ การเลี้ยงดูบิดามารดาและธรรมที่แสดงความใฝ่รู้คือ การไปหาสมณชีพราหมณ์ ผู้มีความรู้และมีธรรม

3) เป็นธรรมเกี่ยวกับการงานโดยตรง คือ ต้องเป็นผู้มีศีลธรรมประจำตน มีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ได้ ไม่เข้าข้างคนผิด เป็นคนซื่อตรงจงรักภักดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ความยินดีทำงานไม่ว่าเวลาใด พึงปฏิบัติงานให้สำเร็จสมประสงค์ ไม่พึงบิดพริ้วหรือหวั่นไหวไปตามอารมณ์ ความยึดถือระเบียบ ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ต้องสอดส่องรักษางานให้ดี อย่าให้ผิดระเบียบประเพณี และกฎหมาย และต้องต่อสู้กับอุปสรรค ข้อขัดข้องและเหตุขัดขวางเสมอ ความไม่สุรุ่ยสุร่าย ไร่นาและปศุสัตว์ ข้าวในยุ้งฉาง ควรตรวจตราดูอยู่เป็นประจำ ตลอดจนการใช้จ่ายในครอบครัวก็พึงรู้จักกำหนดประมาณ การทำงานให้สำเร็จโดยเร็ว มีศิลปะในการปฏิบัติงานให้ดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว และสำเร็จเป็นผลดีเสมอ ความมีวินัยและสุภาพ ความอ่อนน้อม การพูดจาดี

ธรรมในส่วนนี้พอสรุปได้ว่า ข้าราชการพึงทำงานด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด ถูกระเบียบ รอบคอบ อดทน สุภาพอ่อนน้อม และรักงาน ยินดีทำงานเสมอ

ซึ่งราชวสดีธรรม ทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าว สามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ เพราะหลักการเบื้องต้นของธรรมนั้น เป็นการช่วยให้ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องและก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและสังคม โดยเฉพาะหลักธรรมในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3

3. ทฤษฎีการพัฒนาสังคมแนวพุทธ ทฤษฎีการพัฒนาสังคมแนวพุทธ (ชาย สัญญาวิวัฒน์ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551, น. 91-95) ใช้ตัวแปร (สังกัป) ของไตรสิกขา ประกอบด้วยสังกัป 3 ประการ คือ

1) ศีล เป็นตัวรวมของกรรมสามประการ คือ การพูดชอบ ได้แก่ การไม่พูดเท็จการไม่พูดเสื่อมเสีย การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ การกระทำชอบ หมายถึง การเว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการลักขโมย และเว้นจากการผิดประเวณี การเลี้ยงชีพชอบ คือ การประกอบอาชีพ

สุจริตไม่ประกอบอาชีพที่เป็นโทษ ศีลทำให้สังคมเกิดการพัฒนา หมายความว่า สังคมใดสมาชิกสังคมล้วนพูดดี ทำแต่ความดี และประกอบสัมมาอาชีวะ ย่อมทำให้สังคมพัฒนาก้าวหน้า เพราะการพูดดี ทำดี ย่อมก่อผลดี การประกอบอาชีพสุจริต ทำให้เกิดความสงบในสังคม สังคมมีความเป็นมิตร มีความสามัคคีปรองดองและมีความสงบสุข

2) สมาธิ ประกอบด้วย การกระทำ 3 ประการ คือ ความพยายามชอบ หมายถึง ปธาน 4 (ความเพียร) คือ เพียรปิดกั้นการกระทำได้ดี ไม่ให้เกิดขึ้น เพียรกำจัดการกระทำไม่ดีที่เกิดแล้วให้หมดไป เพียรสร้างกรรมดี และเพียรรักษากรรมดีที่ทำไว้แล้วให้คงอยู่และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ระลึกชอบได้แก่ สติปัฏฐาน 4 (ที่ตั้งของสติ) คือ การพิจารณากาย การพิจารณาเวทนา การพิจารณาสติ และการพิจารณาธรรม (สิ่งของ) จิตตั้งมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน 4 (ระดับแห่งความสงบของจิต) คือ ฌานขั้นต้น มีองค์ 5 คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา ฌานชั้น 2 มีองค์ 3 คือ ปีติ สุข เอกัคคตา ฌานชั้น 3 มีองค์ 2 คือ สุข เอกัคคตา และฌานชั้น 4 มีองค์ 2 คือ อุเบกขา เอกัคคตา

สมาธิ ทำให้สังคมเกิดการพัฒนา หมายความว่า สังคมใดสมาชิกของสังคมมีความเพียรและกรรมดี หนีความชั่ว รักษาความดีและเพิ่มพูนความดี มีสติรู้ตัวเสมอ มีระดับความสงบแห่งจิตสูง ย่อมจะประกอบกรรมดี มีประสิทธิภาพ ทำให้สังคมมีผลิตผลคุณภาพ ปริมาณมาก เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทุกคนก็อยู่เย็นเป็นสุข

3) ปัญญา ประกอบด้วยกิจกรรมสองประการ คือ เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้ อริยสัจ 4 หรือไตรลักษณ์ หรือปฏิจจสมุปบาท หรือรู้กุศลและกุตาลมูล อกุศล และอกุตาลมูล และคิดชอบ หรือดำริชอบ คือ การคิดออกบวช การคิดไม่พยาบาท การคิดไม่เบียดเบียน (กุศลวิตก 3 คือ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ และความไม่หลง)

ปัญญา ทำให้สังคมเกิดการพัฒนา หมายความว่า ยิ่งสังคมใด สมาชิกของสังคม ยิ่งมีปัญญา มีความฉลาดเฉลียวมากเพียงไร สังคมนั้นก็จะยิ่งมีการพัฒนามากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้เพราะปัญญา หมายถึงความรู้ความสามารถในการประกอบกิจการงานให้สำเร็จไปด้วยดี แก้ปัญหาอุปสรรคที่ขัดขวางการดำเนินไปสู่เป้าหมายได้และยิ่งเป็นปัญญาทางธรรมในมรรค 8 จะหมายถึงความรู้ความเข้าใจอริยสัจ คือ การรู้สัจธรรมของชีวิตโลก ยิ่งจะทำให้สังคมนั้นมีความสงบสุขในระดับสูงยิ่งขึ้นถึงขั้น นิพพาน หากเปรียบ ทางโลก นิพพาน คือ สังคมพัฒนา สังคมปราศจากทุกข์ สังคมสงบสุข นั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ไตรสิกขา เป็นตัวเหตุทำให้เกิดการพัฒนาของสังคม นั่นคือ ทำให้สังคมมีลักษณะ 4 ประการ คือ สังคมมีสันติภาพ สังคมมีคนพัฒนา สังคมมีครอบครัวมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง และสังคมรักษาสมดุลของธรรมชาติ

4. แนวทางของการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนา ของ Johan Galtung ได้สรุปทัศนะของศาสนาต่างๆในการทำหน้าที่ด้านการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเป็นวิธีการก้าวข้ามความขัดแย้งของผู้ทำงานด้านความขัดแย้งไว้ ดังนี้ (เดชา ตั้งสีฟ้า, 2550, น. 38-41)

ฐานคติที่ 1 ทัศนะของศาสนาฮินดู : ความขัดแย้งในฐานะผู้ทำลายกับความขัดแย้งในฐานะผู้สร้าง หมายถึง ความขัดแย้งในฐานะบ่อเกิดของความรุนแรงกับความขัดแย้งในฐานะบ่อเกิดของการพัฒนา เมื่อพิจารณาดังนี้แล้ว เราสามารถกล่าวได้ว่า คนทำงานด้านความขัดแย้งมีบทบาทและทำหน้าที่จัดการความขัดแย้งนี้ได้โดยการเปลี่ยนแปลง ขับเคลื่อนความขัดแย้งด้วยการหลีกเลี่ยงความรุนแรง รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนา

ฐานคติที่ 2 ทัศนะของศาสนาพุทธ : ปฏิจจสมุปบาท คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเจริญเติบโตไปด้วยกันในลักษณะที่เป็นมูลเหตุของกันและกัน ความขัดแย้งไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน ไม่มีผู้ใดที่ผิดคนเดียวและแบกรับความรับผิดชอบไว้ทั้งหมด

ฐานคติที่ 3 ทัศนะของศาสนาคริสต์ : ถึงที่สุดแล้วความรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงขับเคลื่อนความขัดแย้งขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล นั่นคือ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของแต่ละคนที่จะกระทำการเพื่อสนับสนุนสันติภาพมากกว่าความรุนแรง

ฐานคติที่ 4 ทัศนะของลัทธิเต๋า : ทุกอย่างเป็นทั้งหยินกับหยาง และดีกับเลว สิ่งที่บุคคลเลือกกระทำนั้นจึงเป็นไปได้มากว่ามีผลด้านลบด้วย ขณะที่การกระทำที่ไม่ได้เลือกก็อาจมีผลด้านบวก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกลับไปแก้ไขสิ่งที่ทำไปแล้ว

ฐานคติที่ 5 ทัศนะของศาสนาอิสลาม : ความเข้มแข็งมาจากการยอมจำนนต่อเป้าหมายที่สมาชิกทุกคนมีร่วมกัน รวมทั้งต่อความรับผิดชอบเพื่อความผาสุกของทุกคน

ฐานคติที่ 6 ทัศนะของศาสนายิว : สัจจะมิได้อยู่ที่สูตรสำเร็จซึ่งมาจากถ้อยคำ แต่อยู่ที่การสานเสวนาซึ่งนำไปสู่สูตรสำเร็จนั้น การสานเสวนานี้ปราศจากทั้งจุดเริ่มต้นและจุดจบ

ฐานคติที่ 7 จงดำเนินรอยตามทัศนะทั้งหมดนี้ แต่เน้นที่หลักอหิงสา ตามแนวของศาสนาพุทธกับศาสนาฮินดู ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิต

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี และการนำหลักธรรมทางศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง และเหมาะสมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ดังตัวอย่างธรรมในราชวัสดีธรรม กล่าวคือ

ธรรมแห่งความขยันหมั่นเพียร มีสติและความรอบคอบ ช่วยให้เป็นผู้มีความกระตือรือร้นในกิจกรรม การงาน และพิจารณาไตร่ตรองการดำเนินการใดๆอย่างรอบคอบถ้วนถี่ช่วยให้การดำเนินงานไม่เกิดความผิดพลาดหรือมีโอกาสผิดพลาดน้อย

ธรรมแห่งการมีปัญญาและความรู้จะช่วยให้เป็นผู้คิดเป็นด้วยหลักการของเหตุและผลโดยนำความรู้ที่มีอยู่มาเป็นข้อมูลและประโยชน์ประกอบการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

ธรรมแห่งการรู้จักกาลสมัยที่ควรและไม่ควร จะช่วยให้เป็นคนไม่ก้าวร้าวให้เกียรติกันและกัน ดังนั้น การกระทำการใด ๆ ที่จะไปล่วงเกินผู้อื่นก็ย่อมไม่กระทำ

ธรรมแห่งความไม่หวั่นไหวตามโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทำให้ไม่มีความคาดหวังว่าจะได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ จึงไม่ไปแสวงหา ไม่ไปอยากได้ใคร่ดีในสิ่งต่าง ๆ ทำให้ไม่ไปเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งลาภ ยศ สรรเสริญ สุข

ธรรมแห่งการมีจิตใจอ่อนโยนไปในทางที่เหมาะที่ควร ก็จะช่วยให้จิตเป็นกุศล มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ คือ ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ย่อมช่วยให้เป็นผู้คิดดี และทำดีต่อบุคคลรอบข้าง

ธรรมแห่งการพูดจาที่เป็นมงคล สุภาพนิ่มนวล พูดอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เป็นประโยชน์ การไม่เจรจาหาเรื่องให้เกิดความขุ่นเคืองใจต่อผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อคำพูด ไม่พูดส่อเสียดยุยงให้เกิดการบาดหมางหรือแตกความสามัคคี ย่อมสร้างมิตรมากกว่าศัตรู

ธรรมแห่งการละอายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อความผิด ไม่ประพฤติละเมิดศีลธรรม จะช่วยให้ละอายที่จะทำร้ายผู้อื่น หรือหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ย่อมไม่รุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตและทรัพย์สิน

ธรรมแห่งการใฝ่ใจเข้าไปหาสมณะและพราหมณ์ผู้ทรงศีล จะช่วยขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ หากเมื่อใดที่จิตใจเริ่มตกต่ำสมณะจะช่วยฉุดขึ้นมาให้เป็นคนคิดดีทำดีได้

ธรรมแห่งความเป็นผู้มีศีลธรรมประจำตน มีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ได้ ไม่เข้าข้างคนผิด เป็นคนซื่อตรงจงรักภักดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะช่วยให้ทุกฝ่ายทำงานด้วยความตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง มีความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ข้อนี้เป็นธรรมที่เป็นคุณสมบัติสำคัญเหมาะสำหรับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือจัดการความขัดแย้ง

ธรรมแห่งความเสียสละ ช่วยให้เกิดความสำนึกต่อส่วนรวม ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมใดก็ตามจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น

หรือในทัศนะของศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาคริสต์ มุ่งให้การตัดสินใจของแต่ละคนที่จะกระทำการเพื่อสนับสนุนสันติภาพมากกว่าความรุนแรง ศาสนาพุทธมุ่งให้ทุกฝ่ายรับผิดชอบร่วมกันหากเกิดการขัดแย้ง ศาสนาอิสลามที่ยอมปฏิบัติตามเป้าหมายของส่วนรวมเพื่อความผาสุกของคนในสังคมทุกคน ศาสนาฮินดูที่สนับสนุนการจัดการความขัดแย้งด้วยการหลีกเลี่ยงความรุนแรง รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนา เป็นต้น

ปัจจุบันชุมชนชนบทไทยยังคงเคร่งครัดต่อหลักธรรมคำสอนทางศาสนามากกว่าชุมชนเมือง เพราะวิถีชีวิตในชนบทยังคงความรักและความใกล้ชิดต่อกันอยู่มาก หลักการทางศาสนาจึง

เป็นหลักการที่เอื้อให้กับความเป็นชุมชน เนื่องจากชุมชนมีขนาดเล็ก มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำได้ง่าย โดยสามารถเลือกหลักธรรมมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาได้ทุกชนิด โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งในสังคม หากทุกคนยึดมั่นในหลักศาสนาก็จะช่วยให้จิตใจดี มีสติ คิดดี พูดดี และทำดี ก็ย่อมเป็นที่เจริญทั้งกาย วาจา และใจ ก็ย่อมจะได้รับความเมตตาจากบุคคลรอบข้าง ดังนั้น เมื่อคนในชุมชนมีความเมตตาต่อกัน ความขัดใจหรือคับข้องใจก็จะเกิดขึ้นยาก ความขัดแย้งก็จะมีน้อยลง หรือแม้หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว คนที่ยึดมั่นในหลักธรรมก็จะมีสติระลึกชอบ ยึดมั่นแนวทางที่ถูกต้อง ชอบธรรมในการจัดการความขัดแย้ง ก็จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิภาพ และเมื่อการจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิภาพก็จะทำให้ความขัดแย้งนั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ดังนั้น ปัจจัยด้านหลักศาสนาน่าจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ หากประชาชนในชุมชนประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของหลักศาสนาและนำมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนอย่างจริงจัง

2.1.6 วัฒนธรรมชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

จากการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนกับการจัดการความขัดแย้งนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งได้มีนักวิชาการให้คำจำกัดความคำว่า "วัฒนธรรม" หรือ Culture ไว้หลากหลาย ดังนี้

Reese (1980 อ้างถึงใน ประยงค์ สุวรรณบุปผา, 2539, น. 5) สรุปว่า วัฒนธรรม "culture" มาจากภาษาลาตินว่า "colere" แปลว่า "to till or to cultivate" ที่ตรงกับภาษาไทยว่า "การเพาะการเลี้ยง การเพาะกาย การเพาะใจ การอบรม วัฒนธรรม และพฤติกรรม"

Bidney & Cuber ให้ความหมาย วัฒนธรรม ว่า หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้ หรือเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน รวมทั้งความคิดของปัจเจกชนต่าง ๆ ภายในสังคมนั้น ความเฉลียวฉลาด ศิลปะ ความคิดทางสังคม สถาบันที่สมาชิกของสังคมยอมรับร่วมกันและที่สมาชิกพยายามปฏิบัติตาม วัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น ทัศนคติ ค่านิยม สิ่งของต่าง ๆ ที่คนทำขึ้น และความรู้ที่อยู่ร่วมกันในชนกลุ่มหนึ่ง รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปยังสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมอีกด้วย (ปัทมาภรณ์ ธรรมทัต, 2543, น. 22)

เสน่ห์ จามริก (2542, น. 217-218) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตที่คนในสังคมได้สั่งสม เลือกสรร ปรับปรุงแก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน และสามารถ

ประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตของสังคมไทย ทั้งในแง่ของความสำเร็จ และความล้มเหลว ซึ่งความล้มเหลว หมายถึง การพัฒนาของสังคมถูกครอบงำและทำลายจากวัฒนธรรมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ส่วนความสำเร็จ หมายถึง สังคมไทยมีจุดยืนไม่ถูกครอบงำทำลายจากภายนอก และได้มีโอกาสบูรณะฟื้นฟู และพัฒนาภูมิปัญญาที่ได้จากประสบการณ์ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่นให้เท่าทันกระแสของโลกสมัยใหม่ จากการศึกษา จึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งดีงามที่สังคมได้สั่งสมและสืบทอดมาอย่างยาวนาน ควรค่าในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นพื้นฐานและแบบแผนที่ดีในการดำรงชีวิต

2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรใน Gods of Management ของ Charles Handy (1991) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรโดย Gods of Management หรือเทพนักบริหาร เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการบริหารองค์กรตามลักษณะวัฒนธรรมภายใต้การนำของผู้นำ 4 แบบ ได้แก่ เทพ Zeus เทพ Apollo เทพ Athena และ เทพ Dionysus ทั้งนี้รูปแบบองค์กรมนุษย์ จะปรับเป็นรูปแบบ "หมู่บ้าน" แห่งชีวิตแทนอีกด้วย ซึ่งแนวคิดนี้สามารถปรับได้กับองค์กรทั้งระดับครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ไปจนถึงหน่วยงานต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งมีแนวคิดของวัฒนธรรมแบ่งเป็น 4 แบบ ดังนี้

1) วัฒนธรรมที่มีเทพซุส (Zeus) เป็นผู้นำ ซึ่งเทพซุสเป็นกษัตริย์ของเหล่าเทพปกครองภูเขาโอลิมปัสโดยการใช้สายฟ้าฟาด ยามเมื่อโกรธ และโปรยทองลงมาเมื่อยินดี เขาจึงเป็นผู้นำอันเป็นที่เกรงกลัว เคารพ และเป็นที่รักในบางครั้ง โดยมีสัญลักษณ์ คือ Club Culture คือ "โครงข่ายใยแมงมุม" วัฒนธรรมที่เกิดจากผู้นำแบบนี้ จึงเหมือนชุมชนที่ได้มีการแบ่งการทำงานตามหน้าที่ กระจายงานออกจากผู้นำชุมชน โดยความสำคัญลดลงตามระยะทางที่ห่างออกไปจากตัวผู้นำ วัฒนธรรมชุมชนที่มีผู้นำลักษณะนี้จะเป็นวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพในสถานการณ์ที่มุ่งความรวดเร็วเป็นสิ่งสำคัญกว่าความถูกต้องของรายละเอียด และวัฒนธรรมนี้จะอาศัยเครือข่ายของมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมายาวนานในการทำงาน

2) วัฒนธรรมที่มีเทพอพอลโลเป็นผู้นำ ซึ่งเทพอพอลโล เป็นเทพอุปถัมภ์ เป็นเทพแห่งกฎระเบียบ และการปกครอง สมมติฐานของวัฒนธรรมชุมชนนี้ คือ มนุษย์มีเหตุและผล และสิ่งต่างๆ สามารถและควรจะวิเคราะห์ได้ด้วยหลักตรรกวิทยา สัญลักษณ์ของวัฒนธรรม คือ "วิหารกรีก" ซึ่งแข็งแกร่งและสวยงาม สร้างขึ้นมาจากเสาหินที่เป็นตัวแทนของหน้าที่และงานต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าจุดสูงสุดของเสาหินมาพบกันที่ปลายสามเหลี่ยมด้านบน อันเป็นตัวแทนของ

ผู้นำชุมชน ทั้งนี้แต่ละเสาหินก็ยึดกันไว้ด้วยกฎและกระบวนการของชุมชน หน้าที่พื้นฐานของคนในชุมชน คือ การทำงานเพื่อขึ้นไปสู่จุดสูงสุด หรือบางครั้ง ก็อาจขยายฐานของชุมชนไปยังชุมชนอื่น ๆ อพอลโลเป็นเทพที่ใจดี เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองประชาชน และเป็นผู้คุมกฎ ดังนั้น เมื่อใดที่ทำงานกับชุมชนที่มีวัฒนธรรมแบบนี้ก็สามารถมั่นใจได้ว่าจะอยู่ในชุมชนได้ตลอดชีวิต ชุมชนจะยึดครองชีวิตการทำงานของประชาชนเพื่อตัวประชาชนเอง บอกประชาชนว่าต้องทำอะไร ไปที่ไหน และจะได้รับอะไร ชุมชนจะทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้ โดยเห็นว่าอนาคตเป็นสิ่งที่คาดการณ์ได้ ประชาชนจะไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง และมักตอบสนองด้วยการเพิกเฉยเป็นอย่างแรก จากนั้นจะพยายามทำสิ่งที่ทำอยู่แล้วให้มากขึ้น การตอบสนองมีแนวโน้มที่จะเป็นแบบแผน วิหารกรีกสร้างบนพื้นที่ที่มั่นคง ถ้าพื้นเริ่มสั่น เสาหินคลอนก็ต้องยึดเสาหินเข้าไว้ด้วยกัน เพราะไม่เช่นนั้นหลังคาจะพังลงมา อุปมาเหมือนวัฒนธรรมนี้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของสภาพแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคหรือเทคโนโลยี ด้วยการสร้างกลุ่มของความร่วมมือระหว่างผู้ทำหน้าที่ต่างๆในชุมชน เพื่อยึดโครงสร้างไว้ด้วยกัน ถ้าวิธีนี้ไม่ได้ผลการบริหารก็ล้มเหลว ชุมชนย่อมมีปัญหาหรือต้องจัดโครงสร้างต่าง ๆ ในชุมชนใหม่ เป็นต้น

3) วัฒนธรรมที่มีเทพ Athena เป็นผู้นำ โดยเป็นเทพตัวแทนของวัฒนธรรมที่เป็นผู้หญิงสาว คือ อะธีน่า ซึ่ง เป็นเทพีนักรบและเป็นคนอุปการะโอดิสซุสซึ่งเป็นนักแก้ปัญหาจอมเจ้าเล่ห์ของเหล่ากัปตันและคนงาน วัฒนธรรมนี้มองว่าความรู้ความชำนาญ คือ รากฐานของอำนาจ สัญลักษณ์ของวัฒนธรรม คือ "ตาข่าย" อำนาจจะอยู่ตามช่องของตาข่าย ไม่ใช่ข้างบนเหมือนวัฒนธรรมของเทพอพอลโล และไม่ใช่ที่ศูนย์กลางเหมือนของเทพซุส ชุมชนที่มีวัฒนธรรมแบบนี้เป็นเครือข่ายของชุมชนที่เชื่อมต่อกันอย่างหลวม ๆ โดยแต่ละหน่วยในเครือข่ายจะดูแลตัวเองภายใต้กลยุทธ์โดยรวมของชุมชน ชุมชนแบบนี้นิยมคนหนุ่มสาวที่มีความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ เพราะเมื่อนำมาผนวกเข้ากับผู้บริหารแบบอะธีน่าแล้ว จะเสริมกันได้ดี ความเป็นผู้นำในวัฒนธรรมนี้ มักไม่ค่อยเป็นประเด็นสำคัญ แต่ที่สำคัญ คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งเดียวกัน ความเป็นกองกำลังที่มีเป้าหมาย หรือ เรียกว่า "ทีม" วัฒนธรรมนี้ใช้ได้ผลดีมาก เมื่อเน้นผลลัพธ์ที่จะเกิดกับชุมชนเป็นหลัก คือ แนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะจะใช้ในช่วงของการเติบโตของชุมชนที่กำลังเข้าสู่ระบบเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งใหม่ที่ทันสมัย

4) วัฒนธรรมที่มีเทพ Dionysus เป็นผู้นำ โดยดิโอนีซุส เทพแห่งไวน์และเสียงเพลง โดยในบรรดาเทพทั้งมวล เขา คือ ตัวแทนที่แสดงถึงลัทธิ Existential ในทั้ง 3 วัฒนธรรมที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ ในวัฒนธรรมนี้ ชุมชนจะทำหน้าที่ช่วยประชาชนให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง จึงเป็นวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับทักษะหรือความชำนาญของประชาชนในชุมชนว่าเป็นทรัพย์สินที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรมแบบนี้จะทำให้ไม่ต้องรู้สึกว่ามีใครเป็นเจ้าของใคร และประชาชนก็สามารถ

เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโดยมีเพื่อนบ้าน ที่มีความยืดหยุ่นและได้รับการสนับสนุน ตลอดจนถึงอำนาจในการเจรจาต่อรองจากชุมชน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนตามแนวคิดวัฒนธรรมองค์การของ Denial R. Denison

Denison (1990, p. 5) วัฒนธรรมชุมชนที่มีลักษณะแนวคิดวัฒนธรรมองค์การของ Denial R. Denison จะมองถึงวัฒนธรรมของชุมชนกับประสิทธิผลของชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิผลเป็นผลของการปฏิบัติที่เกิดจากค่านิยมและความเชื่อของประชาชนภายในชุมชน ค่านิยมเฉพาะบางอย่างมีอิทธิพลต่อประสิทธิผล การเกิดความเชื่ออย่างแรงกล้า การตระหนักต่อภารกิจหรือการยึดมั่นจากความเชื่อและค่านิยมทำให้เกิดพื้นฐานของการร่วมมือในชุมชน การปฏิบัติบางอย่าง เช่น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง กลยุทธ์ในการวางแผน การออกแบบงาน หรือการตกลงใจ ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมในชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งสามารถอธิบายปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมชุมชนกับประสิทธิผลของชุมชนตามแนวคิดวัฒนธรรมองค์การของ Denial R. Denison ได้ดังแผนภาพที่ 2.6 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.6: ปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับประสิทธิผลองค์การของ Denial R. Denison
(ที่มา: Denison, 1990)

จากแผนภาพที่ 2.6 อธิบายได้ว่านโยบายและการปฏิบัติ มีลักษณะสอดคล้องกับความเชื่อและค่านิยม การแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติและการมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งบอกเป็นนัยว่าค่านิยมและการปฏิบัติมีความผูกพันต่อกัน ซึ่งความผูกพันก็จะเป็นที่มาของความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นวิถีทางในการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานและประสิทธิผลให้ดีขึ้น และในระยะยาวสภาพแวดล้อมบางอย่างจะทำให้เกิดวัฒนธรรมเฉพาะ หรือชุมชนอาจต้องการวัฒนธรรมบางอย่างเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในสังคม

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ของ James C. Scott

Scott (1976 อ้างถึงใน อริยา เศวตามร์, 2542, น. 13) เห็นว่า ในประเทศไทยการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ที่เน้นความเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพชาวบ้านในการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งแกนกลางของวัฒนธรรมชุมชน คือ การให้ความสำคัญกับคน และความผสมกลมกลืนกันในชุมชน อาทิ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน กระแสความคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมที่เน้นความเท่าเทียมกันในการควบคุมและจัดการทรัพยากร ที่สอดคล้องกับแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบมีศีลธรรมของ Scott ที่ว่า หลัก 2 ข้อที่ชาวนาใช้วัดความยุติธรรมของสังคมและคนในสังคม ได้แก่ สิทธิที่จะมีพอกิน (Rights to Subsistence) และการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน (Norm of Reciprocity) อันเป็นความสำนึกในสิทธิพื้นฐานที่สังคมและเพื่อนร่วมสังคมที่มีจริยธรรมควรให้หลักประกันขั้นต่ำเพื่อให้ชาวนาประทังชีวิตอยู่ได้ โดยแสดงออกในรูปของสถาบันต่าง ๆ ของการช่วยเหลือกันและกัน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534, น. 172-183) ได้แบ่งวัฒนธรรมชุมชนออกเป็น 4 แนวคิด ได้แก่

1. เป็นแนวคิดชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมนี้ให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืน และวัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะใช้เป็นประโยชน์ได้เมื่อมีการปลุกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน

2. เป็นแนวคิดการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมสองกระแส คือ วัฒนธรรมชาวบ้านและวัฒนธรรมทุนนิยม โดยวัฒนธรรมของชาวบ้านมีความเป็นอิสระ เนื่องจากผูกพันอยู่กับความเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่เป็นรูปแบบสังคมที่มีความคงทนยืนนาน จึงเสนอให้เปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาไปเป็นการพึ่งตนเองอย่างในอดีต และเสนอบทบาทของคนชั้นกลางในการแลกเปลี่ยน

วัฒนธรรมกับชาวบ้าน นำทรัพยากรจากสังคมเมืองไปให้กับชนบทมากขึ้นและคัดค้านการบีบบังคับของรัฐต่อหมู่บ้าน

3. เป็นแนวคิดที่เน้นลักษณะคุณค่าทางจริยธรรมของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นอิสระ และยังดำรงอยู่ในปัจจุบันในสถาบันหมู่บ้าน มากกว่าการเสนอให้ต่อต้านวัฒนธรรมของรัฐและระบบทุนนิยม การพัฒนา คือ การสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามและการพึ่งตนเองที่เคยมีมาแต่อดีตแต่กำลังสูญเสียไป

4. เป็นแนวคิด การต่อต้านกระแสการพัฒนาของรัฐและส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานศาสนธรรม

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน โดยนิพจน์ เทียนวิหาร

นิพจน์ เทียนวิหาร กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชน นั้น มีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว คือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้น ๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชน คือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคนและความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ทั้งในปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกันและหากทำการนับย้อนขึ้นไปสมาชิกก็ยังมีบรรพบุรุษร่วมกันอีกด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปราการที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชาวบ้านอาจสำเร็จได้ไม่ยาก การต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบจากภายนอกอาจทำได้ และเชื่อว่าวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ เพราะชุมชนมีกลไกการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ซึ่งแม้ว่าจะมีปัจจัยใหม่เข้ามาสิ่งเดิมก็ยังคงอยู่ และเมื่อปฏิบัติไปนานเข้าก็จะกลายเป็นพิธีกรรมคงอยู่คู่กับชุมชนเป็นระยะเวลายาวนาน ประการที่ 2 วัฒนธรรมชุมชน เป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นมาเอง การจะเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับชาวบ้านนั้น ต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน ต้องศึกษาประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันและสามารถผลักดันการพัฒนาชุมชนให้มีพลังมากขึ้น โดยการร่วมกับชาวบ้านวิเคราะห์และให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกที่แจ่มชัดในวัฒนธรรมของเขา เพราะสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อนานเข้าจะกลายเป็นเรื่องของจิตสำนึก การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ชุมชนจะสามารถช่วยรื้อฟื้นค้นหาได้ว่าการปฏิบัติและพิธีกรรมมีที่มาอย่างไร ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวและรับรู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตนเอง ค้นพบสำนึกอิสระของชุมชนเห็นคุณค่าของการรวมตัวกันเป็นชุมชนและซาบซึ้งในการมีวัฒนธรรมต่อสู้ร่วมกันมาตลอด เห็นภัยของการ

ครอบงำของวัฒนธรรมแปลกปลอมจากภายนอกที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน(ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540, น. 172-175)

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน โดยศรีศักร วัลลิโภดม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) มองวัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นสิ่งที่ชุมชนทุกชุมชนในท้องถิ่นเดียวกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีผลทำให้เกิดกฎเกณฑ์ ประเพณี หรือจารีตที่ป้องกันมิให้มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งป้องกันการรุกล้ำจากกลุ่มบุคคลภายนอกด้วย การปรับตัวของคนในชุมชนเข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันนั้น ทำให้เกิดรูปแบบในการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เหมือนกัน รูปแบบดังกล่าวนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” และสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เด่นชัด คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และจารีตที่ทุกคนในชุมชนของท้องถิ่นเหมือนกัน นิทาน นิยายท้องถิ่น รวมทั้งภาษาท้องถิ่นที่สื่อกันได้ ในบริเวณพื้นที่สาธารณะมักจะมีการสร้างศาลผี ศาลเจ้า หรือวัด ให้ผู้คนในท้องถิ่นได้กราบไหว้ และประกอบพิธีกรรมดูแลร่วมกัน ผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ของท้องถิ่นมักมีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันขึ้น

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของสมาชิกในสังคม ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้จากการถ่ายทอดของสังคม วัฒนธรรมในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น ซึ่งหากไม่มีการถ่ายทอดก็อาจจะเปลี่ยนแปลงและสลายไปได้ ประเทศไทยเป็นชาติที่มีความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมและมีการพัฒนารูปแบบเฉพาะตนเรื่อยมา มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องเชื่อมโยงผูกพันกันและกัน การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมต้องอาศัย กฎเกณฑ์ ลัทธิ ธรรมเนียม ความเชื่อถือ ความเลื่อมใสศรัทธามาเป็นเครื่องกำหนดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาสู่ชนรุ่นหลังและได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาอย่างไม่ขาดสายจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดการสร้างสัญลักษณ์ของหมู่คณะ ที่หล่อหลอมให้คนในชาติมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากการสร้างวัฒนธรรมอื่น ๆ การสร้างศักดิ์ศรี ความมั่นคง และความสามัคคี ทำให้สังคมไทยมีระเบียบแบบแผน มีการเชื่อมโยงจิตใจคนในสังคม ย่อมแสดงถึงความสำนึกในชาติและวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งในวัฒนธรรมใหญ่ก็จะมีวัฒนธรรมย่อย หรือวัฒนธรรมเฉพาะที่ใช้ในกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น โดยอาจมีความเหมือนหรือแตกต่างจากวัฒนธรรมทั่วไป

วัฒนธรรมชุมชน เป็นหัวใจของความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนชนบทไทย เนื่องจากเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยมของสมาชิกในชุมชน ที่ยึดถือร่วมกัน เป็นวิถีชีวิตที่ดีงามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชน ให้เกิดความรัก ความสามัคคี และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่

สั่งสมมาเป็นเวลานาน เช่น การมีพิธีกรรม หรือกิจกรรมที่สำคัญในชุมชนหากปฏิบัติต่อเนื่องมาเป็นเวลานานจนเกิดการยอมรับ และศรัทธา ก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่จะช่วยสร้างความผูกพันของคนในชุมชน เมื่อชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งก็ย่อมจะง่ายต่อการพูดคุย และเจรจากันด้วยเหตุและผล อันจะช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ในระดับหนึ่ง และในขณะเดียวกันหากชุมชนมีวัฒนธรรมชุมชนที่อ่อนแอ ขาดความรัก ความสามัคคีต่อกันก็จะเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความร่วมมือกันในการทำงานหรือผลักดันให้ชุมชนบรรลุเป้าหมายในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิผลเช่นกัน

ดังนั้น ปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชนจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ เพราะจะช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้พลังจากความรัก ความสามัคคี ความผูกพันที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นฐานในการจัดการความขัดแย้งและป้องกันความขัดแย้งในเชิงทำลายล้าง

2.1.7 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายความสัมพันธ์ คำว่า ความสัมพันธ์ (Relationship) มาจาก “Relation +ship” Relation ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Relate แปลว่า เกี่ยวพันกัน บอกเล่า เทียบเคียง สัมพันธ์ กระหนาบ คาบเกี่ยว ข้องเกี่ยว ต่อปาก สัมพันธ์เล่าขาน เท้าความ เกี่ยวเนื่อง โดยมีนักวิชาการให้คำจำกัดความไว้หลายท่าน ได้แก่

อคิน รพีพัฒน์ (2527, น. 320 อ้างถึงใน นเรศ สงเคราะห์สุข, 2540, น. 25) เห็นว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันโดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ได้ เครือข่ายสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวที่บุคคลมีต่อกันนั้น มีอิทธิพลในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมของบุคคล

ธนา ประมุขกุล (2544, น. 104-112) มอง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นการเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใดๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งหากพิจารณาลึกลงไปในความเป็นบุคคลและองค์กร ก็จะพบความแตกต่างของระบบความคิด (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมาตามการปฏิบัติตัวและตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลและองค์กร

การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อย (ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ) ให้รวมกันขึ้นมาใหม่อีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยที่เข้ามารวมกัน จากนั้นฐานของการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและองค์กรเป็นเครือข่ายก็คือ การรวบรวมความหลากหลายเข้ามาเป็นหนึ่งเดียวกันให้เกิดความเป็นเอกภาพ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานเครือข่าย เป็นต้นว่า การมีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งเป้าหมายที่ตรงกันนี่เองที่ทำให้ความหลากหลายมาบรรจบเชื่อมโยงกันได้ ผลจากการรวมกันนี้ย่อมก่อให้เกิดพลังในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้โดยเร็ว

องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน (2546, น. 42) เห็นว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความผูกพันในชุมชน องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ได้กล่าวถึงความผูกพันของคนในชุมชนไว้ว่า เป็นลักษณะธรรมชาติทางสังคมของมนุษย์ที่มีการอยู่ร่วมกัน ความผูกพันมีหลายลักษณะ จะแน่นแฟ้นหรือผูกพันกันอย่างหลวม ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความเป็นเครือญาติ กิจกรรมร่วมกันในชุมชน กฎกติกาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้น มักพบว่า สังคมชนบทจะมีความผูกพันของคนในชุมชน มากกว่าสังคมเมือง ที่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ทั้งนี้ความผูกพันของคนในชุมชน จะส่งผลถึงความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมด้วย ความผูกพันในชุมชน สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้จากกฎ กติกา ร่วมกันของชุมชน จากความศรัทธา นับถือในสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันหรือจากกิจกรรมในชุมชน เช่น การแข่งกีฬา หรือการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรต่างๆหรือประชาคมหมู่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ วัฒนธรรมประเพณียังสามารถหลอมรวมจิตใจ ความผูกพันของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันในเชิงบวก และสร้างสรรค์ จนก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันขึ้น

2. แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งไว้ ดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ของ Wolf

Wolf (1962 อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2543, น. 365 – 376) มองความสัมพันธ์ว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถอธิบายถึงพฤติกรรมต่างๆในชุมชน รวมทั้งสามารถส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินกิจกรรมในชุมชน เพราะอาจทำให้เกิดความ

ร่วมมือและความไม่ร่วมมือในการดำเนินการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ โดยสามารถจำแนกประเภทของความสัมพันธ์สำคัญที่มีในชุมชนได้ ดังนี้

แบบที่ 1 ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่เกิดในครอบครัวเป็นหลัก หน้าที่โดยปกติของครอบครัวในแง่ความเป็นสถาบัน คือ การตอบสนองทางเศรษฐกิจ ให้การอบรมระเบียบทางสังคม การตอบสนองทางเพศ การให้ความใกล้ชิดอบอุ่น แต่ละครอบครัวทำหน้าที่เหล่านี้โดยไม่ได้แสดงออกทางพฤติกรรมอย่างชัดเจน

แบบที่ 2 ความสัมพันธ์แบบเพื่อน เห็นว่า ข้อผูกพันแบบปฐมภูมิในคู่ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนเป็นสิ่งต้องขวนขวายให้ได้มาด้วยแต่ละบุคคล หากวิเคราะห์ความเป็นเพื่อนในแง่สังคมวิทยาแล้ว สามารถแยกความสัมพันธ์นี้เป็น 2 ชนิดด้วยกัน คือ ความเป็นเพื่อนทางความรู้สึกหรืออารมณ์ (Expressive or Emotional Friendship) กับความเป็นเพื่อนเชิงกลไก (Instrumental Friendship) ในแง่ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายนั้น ความเป็นเพื่อนในทางอารมณ์เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง (Ego) กับบุคคลที่สอง (Alter) โดยแต่ละบุคคลในคู่ความสัมพันธ์มีศักยภาพที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกเหนือจากคู่ความสัมพันธ์ได้อีก กล่าวได้ว่า มีความผูกพันกันโดยมีผลประโยชน์ที่มากกว่า ความพึงพอใจทางด้านอารมณ์มาเกี่ยวข้องด้วย โดยความสัมพันธ์ไม่จำกัดขอบเขตเฉพาะในชุดของความสัมพันธ์ที่ดำเนินอยู่ แต่ละบุคคลประสงค์ที่จะสร้างชุดของตนเองขึ้นใหม่เรื่อย ๆ

แบบที่ 3 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ พฤติกรรมอุปถัมภ์ครั้งหนึ่งเคยเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรมของสังคมโบราณ ทั้งในแง่ของการบริหารงานและในกิจกรรมเพื่อการยังชีพหรือการผลิตเพื่อบริโภคอื่นๆ สังคมเกษตรกรรมโบราณที่ระบบเศรษฐกิจเด่นเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ ลักษณะโครงสร้างสังคมและองค์กรยังไม่สลับซับซ้อน ผู้คนมีความสมานฉันท์ การอุปถัมภ์ช่วยเหลือเป็นภาวะปกติที่ทุกคนคาดหวัง สภาพสังคมไทยโบราณ ด้วยเหตุผลด้านความห่างไกลและความโดดเดี่ยวของสถานที่ตั้ง ความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ระดับการพัฒนาของเทคโนโลยี จำนวนประชากร และโครงสร้างทางสังคม ต่างชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของพฤติกรรมอุปถัมภ์ กล่าวคือ ชุมชนไทยโบราณมักตั้งเป็นหย่อมกระจุกตัวตามบริเวณที่ดินอุดมสมบูรณ์ตามที่ราบชายน้ำหรือแหล่งน้ำ ซึ่งมักห่างไกลกับชุมชนอื่น ๆ ประกอบกับความไม่สะดวกในการคมนาคมทำให้มีความจำเป็นต้องช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันเองในหมู่สมาชิก

ทฤษฎีการพึ่งตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (Double-tiered TERMS MODEL of Rural Community Self-Reliance) โดย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

ผลการวิจัยที่สภาวิจัยแห่งชาติมอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดทำ ได้นำเสนอทฤษฎีการพึ่งตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (Double-tiered TERMS MODEL of Rural Community Self-Reliance) โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวงใน คือ การพึ่งพาตนเองและวงนอก คือ การพัฒนา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549, น. 99-107) ซึ่งอธิบายได้ดังแผนภาพที่ 2.7 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.7: ความสัมพันธ์ระหว่างวงใน ซึ่งเป็นการพึ่งตนเอง และวงนอกซึ่งเป็นการพัฒนา จากทฤษฎี TERMS MODEL (ที่มา: สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549)

การพึ่งตนเองของชุมชนเกิดจาก TERMS คือ Technology, Economic, Natural resource, Mental และ Socio-cultural ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญ คือ เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการทำงานใดๆ รวมทั้งการพึ่งตนเองหรือการสร้างสมดุล เศรษฐกิจ เป็นเรื่องปากท้องหรือเรื่องการดำรงชีวิตอยู่ได้ ทรัพยากรธรรมชาติก็เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชน จึงต้องมีและมีมากพอสมควร จิตใจเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะช่วยสร้างความเชื่อตัวเองว่าจะสามารถพึ่งตนเองได้ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสังคมวัฒนธรรมเป็นเรื่องของกลุ่มคนและระเบียบวินัยที่เอื้ออำนวยต่อการ

ทำงาน เช่น ความขยัน ความประหยัด จะช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งสามารถสรุปความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS ได้ดังตารางที่ 2.6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms)

การพึ่งตนเอง บทบาท	(1) เทคโนโลยี T	(2) เศรษฐกิจ E	(3) ทรัพยากร R	(4) คน (จิตใจ) M	(5) สังคม S
(1) เทคโนโลยี T	(1.1) - เหมาะสมในสภาพชนบท - ทันสมัยและควบคุมได้ - วิจัยและพัฒนาในประเทศ	(1.2) - ฐานการผลิต - ปัจจัยการผลิต - เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน - ฐานการพัฒนามั่นคง	(1.3) - เพิ่มมูลค่าทรัพยากร - อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - ฟื้นฟูทรัพยากร	(1.4) - สร้างจิตสำนึกทางวิทยาศาสตร์ - เพิ่มอนุภาพและผลิตภาพคน โดยวิธีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	(1.5) - ฐานการพัฒนาสังคม - ปัจจัยเปลี่ยนแปลงสังคม ความมั่นคงทางสังคม - รักษาเสถียรภาพและความมั่นคงทางสังคม

ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms) (ต่อ)

การพึ่งตนเอง บทบาท	(1) เทคโนโลยี T	(2) เศรษฐกิจ E	(3) ทรัพยากร R	(4) คน (จิตใจ) M	(5) สังคม S
(2) เศรษฐกิจ E	(2.1) - เลือกใช้เทคโนโลยีเป้าหมาย - เอื้ออำนวยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี - สนับสนุนการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี - กระจายเทคโนโลยีอย่างทั่วถึง	(2.2) - สร้างภาวะสมดุล - พัฒนาการอย่างต่อเนื่อง - มีประสิทธิภาพแข่งขันกันภายนอก - สามารถในการออมและการลงทุน - รวมกลุ่มการผลิตและการตลาด	(2.3) - ใช้ประโยชน์ทรัพยากรท้องถิ่น - เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในทรัพยากร - ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและดุลยภาพ - ฟื้นฟูและนำกลับมาใช้ใหม่	(2.4) - สร้างจิตสำนึกในการประกอบการทางเศรษฐกิจ - สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพชีวิต - สร้างจิตสำนึกในความเป็นธรรม - สร้างจิตสำนึกในการออมและการลงทุนที่เหมาะสม	(2.5) - สร้างงานและรายได้ - ฐานความมั่นคงและความสมดุลทางสังคม - สร้างเสถียรภาพและความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ - ผสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms) (ต่อ)

การพึ่งตนเอง บทบาท	(1) เทคโนโลยี T	(2) เศรษฐกิจ E	(3) ทรัพยากร R	(4) คน (จิตใจ) M	(5) สังคม S
(3) ทรัพยากร R	(3.1) - ฐานการพัฒนาเทคโนโลยี - สร้างความหลากหลายในการใช้เทคโนโลยี - ก่อให้เกิดการคิดค้นเทคโนโลยี	(3.2) - ฐานการผลิตและการประกอบการที่หมาะสม - ปัจจัยการผลิต - ฐานการพัฒนาที่สืบเนื่อง	(3.3) - อุดมสมบูรณ์หรือสามารถใช้ประโยชน์ภาพของระบบนิเวศ - อยู่ในสภาพฟื้นฟูได้	(3.4) - สร้างจิตสำนึกในภาวะสมดุลทางธรรมชาติ - สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาเศรษฐกิจ - เอื้ออำนวยการคุณภาพชีวิต	(3.5) - สร้างการรวมกลุ่มทางสังคม - ฐานการรักษาและสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม - สร้างระเบียบวินัยในการจัดสรรทรัพยากร - ฐานความมั่นคงทางสังคม

ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms) (ต่อ)

การพึ่งตนเอง บทบาท	(1) เทคโนโลยี T	(2) เศรษฐกิจ E	(3) ทรัพยากร R	(4) คน (จิตใจ) M	(5) สังคม S
(4) คน (จิตใจ) M	(4.1) - สร้างขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยี - สร้างนวตกรรมทางเทคโนโลยี - ควบคุมและกำกับการมีการใช้เทคโนโลยี	(4.2) - ปัจจัยผลิตด้านแรงงาน - ผู้ประกอบการผลิต - ผู้บริโภคและรู้จักประหยัดผลผลิต - ใช้โอกาสทางเศรษฐกิจ - ผู้สร้างองค์กรทางเศรษฐกิจ	(4.3) - เร้าใจและสามารถใช้ประโยชน์ - รู้จักรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรให้อยู่ในสภาพดี - สามารถฟื้นฟูทรัพยากร - จิตสำนึกรักธรรมชาติ	(4.4) - มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง - มีจิตใจใฝ่พัฒนา - มีความรู้และความสามารถประยุกต์ - มีคุณภาพ - ละอบายมุข - ขยันหมั่นเพียร	(4.5) - มีจิตสำนึกการเป็นสมาชิก - มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม - แรงกระตุ้นและผลักดันทางให้ก้าวหน้า - เป็นผู้สร้างองค์กรทางสังคม - มีความสามัคคี

ตารางที่ 2.6 ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของ TERMS (Functional Matrix of Terms) (ต่อ)

การพึ่งตนเอง บทบาท	(1) เทคโนโลยี T	(2) เศรษฐกิจ E	(3) ทรัพยากร R	(4) คน (จิตใจ) M	(5) สังคม S
(5) สังคม S	(5.1) - สร้างความต้องการทางเทคโนโลยี - สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยี - กำหนดประเภทและรูปแบบ	(5.2) - สร้างอุปสงค์สินค้าและบริการ - สร้างองค์กรทางสังคม - สร้างค่านิยมและบรรทัดฐานทางเศรษฐกิจเพื่อพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ - อำนวยการผลิตและการตลาด	(5.3) - ร่วมใช้และรักษาทรัพยากร - ร่วมฟื้นฟูทรัพยากร - ร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่โดยรอบ	(5.4) - สร้างระเบียบวินัยให้แก่คน - รักษาระเบียบวินัยและกติกาสังคม - สร้างจิตสำนึกและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน - สร้างคนให้มุ่งในประโยชน์ส่วนรวม	(5.5) - มีภาวะผู้นำมีส่วนร่วมสูง - มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม - องค์การสังคม - ความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลก

(ที่มา: สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549)

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน เป็นสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน อาจแสดงออกในรูปแบบของ ความเป็นเครือญาติ การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ตลอดจนการเป็นเครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนในการทำงานเพื่อชุมชน ที่ก่อให้เกิดความแน่นแฟ้นทางด้านความคิด และการปฏิบัติตนที่ช่วยให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนที่มีประสิทธิภาพได้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นจุดเชื่อมโยงบทบาทของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้อยู่ในวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยจะมีการระดมสรรพกำลัง สติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากร เพื่อแก้ไขปัญหา รับมือสถานการณ์ กำจัดจุดอ่อน เสริมความเข้มแข็ง ของชุมชน ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนสัมพันธภาพที่ดีของคนในชุมชนกับภายนอกชุมชนไม่ว่าจะกลุ่มอาชีพเดียวกัน สังคมที่คล้ายคลึงกัน หรือกับหน่วยงานภาครัฐ ฯลฯ ก็จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาในชุมชนด้วย เช่นเดียวกัน

ดังนั้น ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในรูปแบบต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ หากประชาชนในชุมชนนำพลังแห่งความผูกพันที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นดังกล่าว มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน และใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.8 การรวมกลุ่มกับการจัดการความขัดแย้ง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกับการจัดการความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมายการรวมกลุ่ม จากการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายการรวมกลุ่มไว้ อาทิ ราชบัณฑิตยสถาน (2538, น. 63) ให้ความหมาย คำว่า กลุ่ม (Group) ตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ว่า ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ได้สร้างแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันทางจิตขึ้น กลุ่มหรือหมู่คณะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นองค์การอย่างหนึ่งทั้งโดยสมาชิกของกลุ่มเองและตามปกติโดยผู้อื่น ทั้งนี้เพราะกลุ่มมีพฤติกรรมร่วมกันในแบบฉบับเฉพาะของตนเอง สุณี จีระสมบูรณ์ยิ่ง (2544, น. 13-14) มองว่า กลุ่มมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนอย่างมากมายตั้งแต่แรกเกิดจนตาย กลุ่มเป็นสถาบันที่สนับสนุนการเรียนรู้ การคิด และการแก้ปัญหาของบุคคล เป็นสถาบันที่ฝึกและกำหนดบุคลิกภาพของบุคคล เป็นเครื่องสะท้อนให้บุคคลรู้จักตนเองได้ดีขึ้น ช่วยในการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลได้ดี สามารถที่จะก่อให้เกิดพลังมหาศาลได้ทั้งดีและเสีย ช่วยให้คนพัฒนาหรือเจริญเติบโตทางด้านจิตใจ คนเรามักจะมีความคิดมากขึ้น และมีเหตุผลดีขึ้นเมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ส่วน Johan Galtung แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขของการรวมกลุ่มไว้ว่า เป็นการรวม

คุณค่า (Value Integration) ซึ่งการแก้ปัญหาทำได้ โดยการเลือกคุณค่าที่มีลำดับชั้นสูงที่สุด เป็นการรวมผู้กระทำ (Actor Integration) เป็นการรวมกันเป็นกระบวนการซึ่งมีการพึ่งพาระหว่างกันด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมระหว่างผู้กระทำที่เพิ่มขึ้น และเป็นการรวมกันเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างส่วนต่างๆ กับส่วนทั้งหมด (Parts& Whole) ดังนั้นการคงอยู่ของหน่วยที่รวมกันจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของตนเองในการที่จะให้ปัจจัยนำออก (Output) แก่ส่วนต่าง ๆ ของตน (นรัตว์ ยุวนะเตมีย์, 2541, น. 21)

2. แนวคิดการรวมกลุ่ม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดดังต่อไปนี้

1) แนวคิด Prismatic-Sala Model ของ Fred W. Riggs

เมื่อพิจารณา Prismatic-Sala Model Poly ของ Riggs (1961) ใน The Ecology of Public Administration นั้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาสังคมของประเทศต่าง ๆ จะเริ่มจากการรวมกลุ่มเป็นสังคม ตั้งแต่เป็นสังคมแบบดั้งเดิม (Fused Society) ไปสู่สังคมเปลี่ยนผ่าน (Prismatic Society) และสิ้นสุดที่สังคมที่พัฒนาแล้ว แบบสังคมตะวันตก (Diffracted Society)

สังคมแบบฟิวส์ (Fused Society) เป็นสังคมแบบดั้งเดิม โดยมีพื้นฐานของจารีตประเพณีเป็นหลักเรียบง่าย ระบบความสัมพันธ์ ที่ปฏิบัติต่อกันในสังคมมีความผสมกลมกลืนกันดีเป็นไปตามวัฒนธรรมดั้งเดิม

สังคมดิฟแฟรด (Diffracted Society) เป็นสังคมที่มีรูปแบบโครงสร้างหน้าที่ต่าง ๆ จำนวนมาก มีความสลับซับซ้อน มีสถาบันทางสังคมที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับหน้าที่ของกลุ่มต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้อย่างประสานกลมกลืนกันอย่างดี อยู่ในกรอบของตนเป็นลักษณะของสังคมของประเทศพัฒนาแล้ว

สังคม Prismatic คือ สังคมซึ่งอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากสังคมแบบฟิวส์ไปสู่สังคมดิฟแฟรด ซึ่งจะปรากฏในประเทศโลกที่สาม และประเทศไทยก็อยู่ในสังคม Prismatic ซึ่งลักษณะเด่นของสังคมนี้ คือ มีการกำหนดโครงสร้าง และหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ขึ้นมามากมาย แต่สถาบันเหล่านั้นไม่ทำหน้าที่อย่างที่เป็น ผลก็คือ ทำให้เกิดการก้าวก่ายบทบาท อำนาจหน้าที่ของกันและกันเกิดขึ้นเสมอ เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยคนที่เห็นแก่ตัว เห็นแก่อำนาจ ต้องการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์มาให้แก่ตนเอง ในส่วนของประเทศไทยเป็นสังคม Prismatic โดยเป็นลักษณะของอำมาตยาธิปไตย ที่บ่งบอกถึงความเป็นใหญ่ของระบบราชการในระบบการเมืองไทย มี 2 ลักษณะ คือ

1) ความเป็นใหญ่ของข้าราชการไทยในเชิงรูปแบบ ข้าราชการไทยสามารถดำเนินการทางการเมืองได้โดยไม่ต้องหวั่นเกรงต่อการต่อต้าน จากกลุ่มสังคมอื่น ๆ เพราะ

ข้าราชการเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวอย่างเป็นระบบมากที่สุดในขณะที่การรวมตัวของกลุ่มอื่น ๆ ยังไม่ปรากฏ ประกอบกับสภาพการเมืองที่ยังมีภัยคุมคามจากคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น เป็นปัจจัยเสริมให้ข้าราชการฝ่ายความมั่นคงมีบทบาทมากภาพสะท้อนที่ปรากฏ คือ วงจรอุบาทว์ (Vicious Cycle) ซึ่งได้แก่ การก่อการรัฐประหารบ่อย ตามด้วยระบบเผด็จการอันยาวนาน ก่อนที่จะมีความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจ อาจมีการเข้าหาประชาชนเป็นบางครั้ง และตามมาด้วยระบบประชาธิปไตยสั้น ๆ ก่อนที่จะมีการปฏิวัติอีก เป็นวัฏจักรทางการเมืองของไทยในอดีต

2) ความเป็นใหญ่ของข้าราชการในเชิงสาระ หมายถึง บทบาทของข้าราชการไทย ในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการนำนโยบายไปปฏิบัติเช่น การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจจะอยู่ในอำนาจของข้าราชการในกระทรวงการคลัง สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และธนาคารแห่งประเทศ โดยที่กลุ่มอื่นในสังคม ไม่ว่าจะภาคธุรกิจเอกชน พรรคการเมือง ซึ่งประชาชนทั่วไปไม่ได้มีส่วนร่วมเลย ซึ่งสังคมการเมืองไทยในปัจจุบันอยู่ในช่วงรอยต่อแห่งการเปลี่ยนผ่านจากระบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) ไปสู่ระบบประชาธิปไตยพหุนิยม (Pluralistic Democracy)

สาเหตุที่สังคมไทยสามารถก้าวออกมาจากระบบอำมาตยาธิปไตยได้ เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจสังคมไทยตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 สังคมไทยได้พัฒนาจากสังคมที่พึ่งพิงภาคเกษตรมาสู่สังคมที่พึ่งพิงอุตสาหกรรมและบริการ ทำให้มีการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ขึ้น ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น กลุ่มข้าราชการจึงต้องลดบทบาทลงไม่สามารถผูกขาดอำนาจได้ต่อไป นอกจากนี้ประเทศไทยไม่เปิดโอกาสให้มีการปฏิวัติได้ง่ายเหมือนในอดีต ทำให้การปกครองแบบเผด็จการเกิดขึ้นยากปรากฏการณ์ที่พบเห็นจึงมีลักษณะของการสร้างพันธมิตร ระหว่างนักธุรกิจ นายทุนกับข้าราชการ การเกิดพันธมิตรระหว่าง พรรคการเมือง หรือกลุ่มการเมืองสายธุรกิจกับข้าราชการ เพื่อร่วมมือกันในการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน เกิดปรากฏการณ์แห่งการคอรัปชั่น ขนานใหญ่ในทุกวงการ เกิดขึ้นในสังคมไทยจนเหมือนกับเป็นเรื่องปกติวิสัย บนพื้นฐานของพันธมิตรของกลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจการเมือง รวมทั้งเกิดการขยายตัวของธุรกิจการเมืองในยุคปัจจุบัน ยังสะท้อนออกมาในรูปของการขายชื่อเสียงขนานใหญ่ของนักการเมือง การซื้อตำแหน่ง เพื่อเข้าสู่อำนาจของข้าราชการการเมือง และข้าราชการประจำในระดับสูง จะเห็นได้ว่าสังคมการเมืองไทยในปัจจุบันเป็นการเมืองแบบธนาธิปไตยอย่างเต็มรูปแบบ ถูกครอบงำโดยนักธุรกิจการเมืองอย่างแท้จริง เพราะรัฐบาลที่ทำการปกครองบริหารประเทศในปัจจุบันคือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่ผูกขาดอำนาจรัฐอยู่ เป็นรัฐบาลที่ประกอบด้วยนักธุรกิจการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากการรวมกลุ่มมีความ

เหนียวแน่น กลุ่มจะสามารถช่วยให้ความต้องการของบุคคลบรรลุถึงวัตถุประสงค์ สามารถช่วยงานและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มได้ เกิดบรรยากาศของการร่วมมือ มากกว่าการแข่งขันกัน

2) แนวความคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มตามหลัก WAKON YOSAI

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, น. 34-62) ได้นำเสนอถึงการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นที่สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจาก ปัจจัยภายใน (ภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า WAKON) และปัจจัยภายนอก (ภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า YOSAI) ซึ่งปัจจัยภายในของญี่ปุ่น ในที่นี้หมายถึง Japanese Spirit คือ ลักษณะของคน ของสังคม และการทำงานของญี่ปุ่น ซึ่งสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องไว้หลายประการ เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม ความขยัน ความเอาจริงเอาจัง ความไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและความประหยัด บทบาทของสตรี ความมีระเบียบวินัย ความพร้อมเพรียง และความซื่อสัตย์ คติปฏิบัตินิยม ความละเอียดแม่นตรง ชาตินิยม ความนิยมการศึกษาและวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

การทำงานเป็นกลุ่ม (Group Mindedness) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการผลักดันให้ญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาอย่างรวดเร็ว ลักษณะเด่นของการทำงานเป็นกลุ่ม คือ เป็นการทำงานร่วมกันหลายคน โดยคนญี่ปุ่นทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกันหลายคน มีการปรึกษาหารือ ประสานงาน หวังความสำเร็จร่วมกัน ไม่เอาดีเอาเด่นคนเดียว ไม่ยึดความคิดเอาความคิดของตนเองเป็นหลัก และหากงานใดสำเร็จก็ให้ถือเป็นความสำเร็จของส่วนรวม นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มยังมีความจงรักภักดีต่อกลุ่ม ซึ่งเป็นความรู้สึกทั่วไปของสมาชิกทุกคนหรือส่วนใหญ่ในกลุ่ม คือ ความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม แต่ละคนจะรู้จักฐานะของตนและยอมรับฐานะของตนและฐานะของผู้อื่น ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะเคารพเชื่อฟังและภักดีซื่อสัตย์ต่อนาย ส่วนนายก็จะมีความห่วงใยและเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของลูกน้อง รวมถึงครอบครัว มักจะถือกันเสมือนญาติ การทำงานเป็นกลุ่มยังมีการให้ความสำคัญต่อส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนตน โดยถือว่า งาน เป็นเรื่องส่วนรวม ภาระหน้าที่และความผูกพันที่มีต่องาน (กิริ-giri) มีความสำคัญเหนือความรู้สึกหรืออารมณ์ชอบ รัก สนุกสนานส่วนตัว (นินโจ-ninjo) ระบบญี่ปุ่นจึงเป็นระบบที่ส่งเสริมกลุ่ม ความสามัคคี และความร่วมมือในกลุ่ม และสังคมญี่ปุ่นได้ปลูกฝังให้คนในสังคม มีความอุตสาหะพากเพียร เอาจริง เอาจัง และไม่เกรงกลัวต่อความยากลำบาก ชาวญี่ปุ่นมีคุณลักษณะสำคัญในการส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม คือ ความมีระเบียบวินัย ความพร้อมเพรียง ความซื่อสัตย์ ความละเอียดแม่นตรงยึดคติปฏิบัตินิยม โดยมุ่งนำเอาความรู้วิชาการต่างๆที่ได้รับจากสังคมอื่นมาใช้งานปฏิบัติการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ในลักษณะการประยุกต์วิทยา โดย

ปรับใช้ส่วนที่สามารถใช้งานได้มาใช้ก่อน หากต้องเรียนรู้เพิ่มก็เรียนเท่าที่จำเป็นแก่การเข้าใจและการใช้ประโยชน์

3) แนวความคิดผู้นำกลุ่ม โดย วรเดช จันทรศร

วรเดช จันทรศร กล่าวว่า ผู้นำกลุ่ม จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดของกลุ่ม มีความสำคัญมากต่อการสร้างความผูกพัน และการยอมรับให้เกิดกับผู้ปฏิบัติงานในโครงการหรือกลุ่ม (สุณี จีระสมบูรณ์ยิ่ง, 2544, น. 17) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังแผนภาพที่ 2.8 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.8: ลักษณะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อความคงอยู่ของกลุ่มของวรเดช จันทรศร

จากแผนภาพที่ 2.8 จะเห็นได้ว่าผู้นำกลุ่มสามารถทำให้เกิดได้โดยเน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของสมาชิกเป็นสำคัญ ซึ่งโครงการหรือกลุ่มจะพัฒนาขึ้นได้ ประกอบด้วย การใช้ผู้นำกลุ่มที่เหมาะสมเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การมีสิ่งจูงใจ การให้การยอมรับ ชมเชย ยกย่อง สิ่งตอบแทน สวัสดิการ การสร้างการมีส่วนร่วม ความผูกพัน และการยอมรับของสมาชิก การร่วมทำงานเป็นหมู่คณะ ให้สมาชิกตระหนักในความสำคัญของกลุ่ม ให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมทำงาน และการรวมกลุ่มจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้หรือไม่นั้น ผู้นำกลุ่ม คือผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะ เป็นบุคคลที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ความยอมรับ นับถือ เคารพ และเชื่อฟัง เมื่อชาวบ้านมีปัญหา เดือดร้อนเรื่องอะไรก็มักจะไปปรึกษา

ขอคำแนะนำ เพราะผู้นำกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีประสบการณ์ ได้รู้ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ มามาก จึงทำให้เป็นผู้มีความคิดกว้างไกล

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยการรวมกลุ่มจะทำให้คนในสังคมได้มีการประชุมพบปะสังสรรค์กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการรวมกลุ่มจะก่อให้เกิด

1. การส่งเสริมให้คนในสังคมได้ให้ความสำคัญต่อส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนตน จึง เป็นระบบที่ส่งเสริมให้สมาชิกมีความสามัคคี และความร่วมมือในสังคม

2. ช่วยปลูกฝังให้คนในสังคมได้ มีความอุตสาหะ พากเพียร เอาจริงเอาจัง และไม่เกรงกลัวหรือย่อท้อต่อความยากลำบาก และมีระเบียบวินัยในการคิด ตัดสินใจ

3. เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กร ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันหลายคน ทุกคนมีความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม รู้จักฐานะของตนและยอมรับฐานะของตนและฐานะของผู้อื่นในกลุ่ม

4. สามารถสร้างพลังในการเจรจาต่อรอง เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของสมาชิกได้สูง อย่างมีระบบ และสามารถสร้างการยอมรับจากสังคมได้

5. ระบบการรวมกลุ่มช่วยให้เกิดการสร้าง ผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม โดยทำหน้าที่เป็นนักประสานงานที่ดี สามารถจูงใจ และสร้างการมีส่วนร่วม ความผูกพัน และการทำงานเป็นทีม

6. การรวมกลุ่มในปัจจุบันซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น และเกิดการสร้างพันธมิตรระหว่างกัน เช่น ระหว่างนักธุรกิจ ระหว่างกลุ่มองค์กรประชาชน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน สมาชิกจึงมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงทุนในกิจกรรมของกลุ่ม

ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มดังกล่าวข้างต้นย่อมช่วยสนับสนุนให้การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น โดยการรวมกลุ่มในชุมชนจะเป็นลักษณะการรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

2.1.9 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการจัดการความขัดแย้ง

มีส่วนร่วม (Participate) หมายถึง Partner แปลว่า พันธมิตร หุ้นส่วน ผู้ร่วมมือ ผู้ร่วมหุ้น โดยมีนักวิชาการและหน่วยงานได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลากหลาย

อาทิ สภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (อ้างถึงใน แสวง รัตนมงคลมาศ, 2543, น. 1) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถมีโอกาสเข้าดำเนินการและมีอิทธิพลในกิจกรรมและกระบวนการพัฒนาทั้งยังได้รับผลแห่งการพัฒนาเสมอกันอีกด้วย โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. เข้าร่วมดำเนินการในความพยายามในการพัฒนา
2. ได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ของการกระทำตามที่ควรจะเป็น
3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดเป้าหมายนโยบาย

การวางแผนรวมทั้งกิจกรรมในโครงการ วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2551, น. 3) มองถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน นอกจากนี้ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, น. 20) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

จากความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ดังกล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องที่จะกระทบต่อตัวประชาชนเอง ภายใต้ฐานความคิดที่ว่าประชาชนสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการจัดการความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545, น. 56-62) ได้กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 6 ประการ ได้แก่

1) ประชาชนต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชนจึงควรได้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็วภายใต้ระยะเวลาที่เหมาะสม

2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด และแสดงความคิดเห็น ภายหลังจากที่ประชาชนมีความรู้จากการศึกษาและทำความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารที่ได้มาแล้ว ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำความคิดเห็น ข้อเสนอแนะไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

3) ประชาชนมีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจ ซึ่งเป็นการให้ประชาชนได้ร่วมพิจารณาในด้านต่าง ๆ เช่น เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับตัวโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการหรือมาตรการที่ใช้ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4) ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการ เช่น ในการจัดการป่าลุ่มน้ำ ที่สามารถใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านก็ควรให้ชาวบ้านในท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมได้ แต่ในกรณีที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะด้าน ความชำนาญการพิเศษ หรือเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีชั้นสูงอาจไม่เหมาะสมที่จะให้ประชาชนเข้าร่วมในขั้นตอนนี้

5) ประชาชนควรมีส่วนร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล เป็นการให้ประชาชนได้ร่วมทำหน้าที่เฝ้าระมัดระวัง และเตือนภัยที่อาจเกิดขึ้นกับการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมฯ เพื่อให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันเวลาก่อนที่จะเกิดผลร้ายขึ้น

6) ประชาชนมีส่วนร่วมรับผล เป็นการที่ประชาชนต้องร่วมรับผลกระทบทั้งในด้านดีและด้านเสียจากการดำเนินโครงการ

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญ ได้ศึกษาแนวคิด ดังนี้

1. **แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Sherry R. Arnstein**

Arnstein (1969, pp. 216-224) ได้เสนอแนวความคิดบันไดการมีส่วนร่วม ใน “A Ladder of Citizen Participation” ซึ่ง Arnstein ชี้ให้เห็นการมีส่วนร่วมที่มีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม (Participation Ladder) 8 ขั้น ดังแผนภาพที่ 2.9 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.9: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจัดในรูปแบบขั้นบันไดของ Sherry R. Arnstein (ที่มา: Arnstein, 1969)

จากแผนภาพที่ 2.9 จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมจำแนกเป็นระดับขั้นบันได ได้ดังนี้

บันไดขั้นที่ 1 เป็นขั้นต่ำของบันได หมายถึง ขั้นถูกจัดกระทำ (Manipulation)

บันไดขั้นที่ 2 หมายถึง ขั้นชี้แจง (Therapy)

ซึ่งระดับการมีส่วนร่วม 2 ระดับดังกล่าว เรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipation) เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้จะมี

กลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจตัดสินใจนั้น ขั้นที่สองนี้สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา (Educate) หรือการชี้แจงแก่ผู้ที่เข้ามาร่วม

บันไดขั้นที่ 3 หมายถึง ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing)

บันไดขั้นที่ 4 หมายถึง ขั้นการปลอบโยน (Consultation)

บันไดขั้นที่ 5 หมายถึง ขั้นแสดงความคิดเห็น (Placation)

บันไดขั้นที่ 3 ถึง ขั้นที่ 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (Tokenism) โดยขั้นที่ 3 ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นการปลอบโยนนั้น ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนจะได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพตามข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนร่วมบางส่วนนี้ คือ ยอมให้คนไร้อำนาจ (Have-nots) ให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดขั้นที่ 6 หมายถึง ขั้นเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

บันไดขั้นที่ 7 หมายถึง ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Delegated Power)

บันไดขั้นที่ 8 หมายถึง ขั้นสูงสุด เป็นขั้นควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control)

บันไดลำดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน (Degree of Citizen Power) ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein นี้ มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที

2. **แนวความคิดการมีส่วนร่วมแบบ PAR**

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, น. 85-86) ได้นำเสนอวิธีการพัฒนาแบบสามร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่ง หมายถึง ทั้งการพึ่งตนเอง และการพัฒนาของชุมชน จะต้องมีกิจกรรมหลัก 2 ประเภทควบคู่กันไป คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองและพัฒนา (Action) และการทำวิจัย เช่น การประเมินผลงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ คำว่า ความร่วมมือ (Participation) หมายถึง ทั้งนักพัฒนา นักวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นราชการหรือเอกชน รวมทั้งประชาชนชาวบ้าน จะต้องเข้าร่วมกันทำงานพัฒนาและพึ่งตนเอง คือ ทั้ง ปรึกษาหารือ วางแผน ดำเนินการประเมินผลไปด้วยกันตลอดเวลา

วิธีการพัฒนาแบบสามร่วมแบบ PAR เป็นวิธีการที่ทั้งนักพัฒนาและชาวบ้านผู้ถูกพัฒนาเองจะต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง ต้องคลุกคลีร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด สนิทสนม วิธีนี้เป็นวิธีการทำงานที่มีคุณภาพสูง ซึ่งนักพัฒนาไม่ว่าจะเป็น พัฒนากร ครู นักส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่องค์การพัฒนาเอกชน (Non - governmental organization : NGO) ดำเนินการพัฒนาในชุมชน พร้อมกับการศึกษาวิจัยงานพัฒนาชุมชนประเภทต่าง ๆไปด้วย โดยมีประชาชนในโครงการหรือชาวบ้านเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาทั้งในฐานะผู้ถูกพัฒนา (Target System) ฐานะนักพัฒนา (Change Agent) และฐานะนักวิจัย (Researcher) ดังนั้น นักพัฒนาในกระบวนการนี้ จึงเป็นทั้งนักปฏิบัติ (Practitioner) คือ เป็นผู้กระทำการพัฒนา และขณะเดียวกันก็เป็นนักวิจัย (Researcher) คือ การเป็นผู้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนั้นไว้ตลอดเวลา จัดระเบียบข้อมูล หาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่อง เป็นนักศึกษา วิเคราะห์ วิจารณ์ที่คอยจับตาดูความเป็นไปของโครงการตลอดเวลา

ในกระบวนวิธีการพัฒนาแบบนี้ ชาวบ้านก็มีบทบาทสำคัญ คือ มีสามฐานะเช่นเดียวกัน คือ ในฐานะผู้ถูกพัฒนา ซึ่งจะพยายามศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องที่จะมีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาอย่างจริงจังจะต้องรู้บทบาทหน้าที่ของตนในกระบวนการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง ทั้งทางกายภาพ ทางสังคม และทางจิตใจ ในฐานะนักพัฒนา ซึ่งชาวบ้านเองจะมีประสบการณ์ชีวิตรอบด้าน มีความรู้พื้นบ้าน และมีความรู้ความชำนาญในวิชาการสมัยใหม่บ้าง จึงสามารถเป็นนักพัฒนาพื้นบ้าน (Folk Developer) ร่วมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเห็นความสำคัญของวิธีการเช่นนี้ จึงทรงส่งเสริมให้นำมาใช้ในโครงการที่สามารถจะนำมาใช้ได้ อาทิ

1. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ที่ครู (นักพัฒนา) และนักเรียน (ผู้ถูกพัฒนา) จะต้องร่วมมือกันปลูกผักสวนครัว หรือเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา มาทำอาหารบำรุงร่างกาย

2. โครงการพัฒนาโรงเรียนคนหูหนวก ตาบอด เด็กกำพร้า ต่างก็ใช้วิธีสามร่วมครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันพัฒนา

3. โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครู นักเรียน ผู้ปกครองเด็ก ก็จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น ในส่วนของผู้ปกครองเด็กอาจมาช่วยดูแลเด็กทำอาหารว่าง อาหารกลางวันตามเวรที่จัดไว้ เป็นต้น

4. โครงการห้องสมุดโรงเรียน ครู โรงเรียน นักเรียน และผู้ช่วยเหลือภายนอก เช่น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยที่จะต้องร่วมมือกัน เป็นทั้งนักพัฒนาและนักวิจัยในขณะเดียวกัน

3. รูปแบบและขั้นตอนและกระบวนการของการมีส่วนร่วม

Cohen & Uphoff (1977, pp. 59-76) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบมีขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Dicision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่สามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติหรือพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น(Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ
2) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision)เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ
3) การมีส่วนร่วมในขั้นตัดสินใจปฏิบัติการ (Operating Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงานเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการ การคัดเลือกผู้นำและการสร้างพลังอำนาจแก่องค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงาน และเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการ และผลงานที่ปรากฏ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ด้วยความเต็มใจ
2) การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการประสานงาน (Administration Co-ordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการการฝึกอบรมผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย
3) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ (Programmer Enlistment Activities) เป็นการเข้ามีส่วนร่วมโดยการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ พบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้นผลประโยชน์จะไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจจะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วมด้วย

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ
1) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน
2) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต เป็นต้น
3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง พลังอำนาจทางการเมือง และความคุ้มค่าของผลประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป และเป็นการประเมินผลความสำเร็จหรือความล้มเหลวเป็นระยะ ๆ

วันชัย วัฒนศัพท์ (2550, น. 159-161) ได้สรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ น้อยที่สุด คือ การให้ข้อมูลข่าวสารไปจนถึงมากที่สุด คือ การลงประชามติ ซึ่งแบ่งได้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยการที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจแล้วแจ้งให้ทราบ มักใช้ในกรณีที่การดำเนินการหรือการตัดสินใจนั้นไม่มีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนหรือสิ่งแวดล้อม
2) การมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือ ประชาพิจารณ์ จะเป็นการมีส่วนร่วมระดับสูงขึ้นมา จะใช้เมื่อโครงการหรือการตัดสินใจนั้น ๆ มีผลกระทบต่อประชาชน หรือสิ่งแวดล้อม ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นว่าความต้องการ ความกลัว ความห่วงกังวล ที่มีต่อโครงการมีอะไรบ้าง และหวังว่าจะได้มีการนำข้อห่วงใยหรือความต้องการที่ประชาชนเสนอไปพิจารณาหาคำตอบหรือหามาตรการในการลดผลกระทบ และหากจะตัดสินใจอย่างไร นำความคิดเห็นประชาชนไปประกอบการพิจารณาและแจ้งหรือประกาศให้ทราบด้วยว่าได้ใช้ความคิดเห็นของประชาชนไปพิจารณาประกอบอย่างไร
3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการที่มากกว่าการรับฟังความคิดเห็น นั่นคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรู้สึกถึงผลกระทบอย่างมากโดยเฉพาะผลกระทบต่อวิถีชีวิต เช่น ต้องเปลี่ยนอาชีพ และประชาชนต้องการมีส่วนร่วมมากกว่าการให้ความคิดเห็น เพราะไม่แน่ใจว่าให้ความคิดเห็นไปแล้วจะมีผลต่อการตัดสินใจหรือไม่ จึงต้องการที่จะไปเป็น ผู้ร่วมตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจส่วนนี้จึงเป็นกระบวนการที่เรียกว่า ฉันทามติ (Consensus) ในการหาข้อยุติไม่ใช่ใช้เสียงข้างมากชนะ (Majority Rules) เหมือนการประชุมทั่วไป

4. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

James L. Creighton เห็นว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีหลายประการ ได้แก่ คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้นใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง เป็นการสร้างฉันทามติและหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด และเป็นการคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม ตลอดจนช่วยให้เกิดการพัฒนาภาคประชาสังคมในเรื่องของการเรียนรู้ เป็นต้น (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2551, น. 21-24)

จากการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นปัจจัยที่เป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งได้นั้น จะต้องเป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องที่จะกระทบต่อตัวประชาชนเอง ซึ่งจะทำให้ผลกระทบ

เสียหาย ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนมีน้อยลง และหากมีปัญหาข้อขัดแย้งใดๆจากกิจกรรมต่างๆที่เกิดในชุมชน ประชาชนก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมคิด และตัดสินใจแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งนั้น อันจะเป็นความชอบธรรมนำไปสู่การยุติปัญหาและสามารถเป็นที่ยอมรับในชุมชนได้ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องครอบคลุมในประเด็นต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Dicision Making) ซึ่งหากประชาชนในชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วม จะส่งเสริมให้มีการแสดงออกทางด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่สามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติหรือพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหาในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการนี้ชุมชนจะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจได้ว่ากิจกรรมใดหรือโครงการใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมที่จะดำเนินการในชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงาน หากประชาชนในชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมสละแรงกาย สละเงิน วัสดุอุปกรณ์ และให้คำแนะนำ ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร และการประสานงาน จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งด้านวัตถุ (Material Benefits) เช่น การเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน ด้านสังคม (Social Benefits) เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง พลังอำนาจทางการเมือง และความคุ้มค่าของผลประโยชน์ ทำให้ประชาชนได้เห็นถึงความชอบธรรมของผลประโยชน์ที่ไม่ได้ตกไปอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) จะช่วยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน ซึ่งหากโครงการใดที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนประชาชนในชุมชนก็จะได้ให้ความร่วมมือในการค้นหาข้อบกพร่อง เพื่อร่วมหาแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะประชาชนในชุมชนเองได้มีส่วนร่วมมาตลอดกระบวนการ ผลกระทบจึงเป็นเหตุการณ์ที่ทุกฝ่ายต้องยอมรับและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

2.1.10 การสื่อสารกับการจัดการความขัดแย้ง

ได้ศึกษาประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญและความหมายของการสื่อสาร มีผู้ให้ความหมายการสื่อสารไว้ อาทิ

Devito (1991, pp. 6-8) เปรียบการสื่อสารเป็นแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างคนเรา ว่า เพื่อค้นพบและเรียนรู้เกี่ยวกับโลกภายนอก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อเป็นการ

โน้มน้าวทัศนคติและพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งให้คล้อยตาม และเห็นด้วยกับตน รวมทั้งเพื่อลดความตึงเครียดและสร้างความเพลิดเพลิน ส่วนเกศินี จุฑาวิจิตร (2542, น. 3) มองการสื่อสารเปรียบได้กับเส้นใยของสังคม เพราะการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของปัจเจกบุคคลและสังคมทั้งในด้านข่าวสาร ด้านการอยู่ร่วมกัน ด้านแรงผลักดัน ด้านการอภิปรายปัญหาและการหาแนวทางแก้ไขปัญหา ด้านการศึกษา ด้านความก้าวหน้า ด้านความบันเทิง และด้านความสามัคคี อันส่งผลให้บุคคลและสังคมดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้ Wilmot (1987, p. 6) อธิบายว่า การสื่อสาร มีลักษณะที่เป็นกระบวนการ กล่าวคือ การสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดยที่องค์ประกอบของการสื่อสารแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน เช่น ถ้าไม่มีผู้ส่งสารก็ไม่มีผู้รับสาร ถ้าไม่มีผู้รับสารก็ไม่มีปฏิกิริยาตอบกลับ และเมื่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง ก็จะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วยนอกจากนี้

จากการศึกษา สรุปได้ว่าการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นความพยายามของมนุษย์ที่ต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสาร และความคิดระหว่างกัน ในด้านต่างๆ อาทิ ด้านการอยู่ร่วมกัน ด้านแรงผลักดัน ด้านการอภิปรายปัญหาและการหาแนวทางแก้ไขปัญหา ด้านการศึกษา ด้านความก้าวหน้า ด้านความบันเทิง และด้านความสามัคคี เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการเสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน ของ J. Servaes

Servaes (1996) มองว่าเมื่อการพัฒนาในชุมชนเปลี่ยนการสื่อสารในชุมชนก็จะเปลี่ยนไปด้วย โดยได้เปรียบเทียบองค์ประกอบของการพัฒนาและการสื่อสารระหว่าง Dominant Paradigm (การเน้นการพัฒนาประเทศโลกที่สามให้มีความทันสมัยแบบตะวันตกในช่วงทศวรรษ 1960-1970) กับ Alternative Paradigm (ปฏิเสธ Dominant Paradigm) และมีการนำเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรากฐานและคำนิยามของการพัฒนา รวมทั้งนำเสนอทัศนะใหม่ที่ว่า การพัฒนาไม่จำเป็นต้องมีเพียงกระบวนทัศน์เดียวที่ใช้กันอย่างเป็นสากลทั่วโลก แต่ละแห่งอาจจะมีกระบวนทัศน์เฉพาะของตนเองก็ได้) ไว้ ดังตารางที่ 2.7 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.7 เปรียบเทียบองค์ประกอบของการพัฒนาและการสื่อสารระหว่าง Dominant และ Alternative Paradigm ของ J.Servaes

เกณฑ์	Dominant Paradigm Top to Bottom	Alternative Paradigm Bottom to Top
แหล่งข่าวสาร	กลุ่มผู้ปกครอง/กลุ่มคนชั้นสูง	คนทุกกลุ่มในสังคม
สื่อ	อยู่ภายใต้การผูกขาดเป็นเจ้าของของกลุ่มเล็กๆไม่กี่กลุ่ม/มีอยู่รูปแบบเดียว	มีรูปแบบหลากหลาย มีลักษณะการเป็นเจ้าของหลายแบบ
โครงสร้าง	มีลำดับชั้น ทำงานแบบข้าราชการ	เป็นการสื่อสารแนวนอน มีลักษณะเสมอภาค
การผลิต	ต้องได้มาตรฐาน ทำเป็นกิจวัตร ถูกควบคุมในทุกขั้นตอนการผลิต	ผู้ผลิตมีเสรีภาพและใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่
เนื้อหาและอุดมการณ์	ถูกคัดเลือกและถูกตัดสินจาก "ข้างบน" เป็นไปในลักษณะทางเดียวกันหมด	มีเนื้อหาที่หลากหลาย นานาทัศนะ และถูกตัดสินจาก "ข้างล่าง"
ผู้รับสาร	Passive ต้องพึ่งพาข่าวสาร สามารถถูกทำให้มีทัศนะคล้ายๆกันไปหมด	รับสารอย่าง Active และมีปฏิกิริยาโต้ตอบ มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่างๆ
ผลกระทบ	สื่อสร้างผลกระทบได้อย่างมากและเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจในสังคมต้องการ	ผลกระทบมีหลายรูปแบบ ไม่แน่นอน ไม่อาจคาดเดาผลกระทบที่จะเกิดได้อย่างแน่นอน

(ที่มา: Servaes, 1996)

ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร ของ Daniel Lerner

Lerner (1964 อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549, น. 19-23) ได้เสนอทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) ซึ่งเป็นทฤษฎีตะวันตก โดยให้ความหมาย คำว่า "ทันสมัย" หมายถึง การพัฒนา หรือความเจริญ โดยทฤษฎีได้อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม เป็นตัวทำให้เกิดการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันนำความทันสมัยมาสู่สังคม ซึ่งสาระสำคัญประกอบด้วย 5 ประการ คือ

1. การสื่อสาร ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมใหม่ หมายถึง การสื่อสารมวลชน (Mass Communications) สมัยใหม่ จะเป็นสื่อหรือตัวนำเอาความรู้ ความคิด ข่าวสารเกี่ยวกับชีวิตสังคมสมัยใหม่ ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ มาจากสังคมการแพร่กระจายสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไปทั่วสังคมตามช่องทางต่าง ๆ ทั้งวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ฯลฯ ผู้รับสารที่เป็นผู้ใหญ่ก็จะรับรู้ประเมินค่า และอาจนำมาใช้ ซึ่งถือเป็นการขัดเกลาทางสังคมแบบหนึ่ง คือ เมื่อผู้ใหญ่เรียนรู้และรับเอาความคิดความรู้สมัยใหม่เข้าไว้แล้ว ถึงเวลาอบรมสั่งสอนลูกหลานก็จะถ่ายทอดความรู้ ข่าวสารใหม่ ๆ เหล่านี้ต่อไปให้ลูกหลานรับช่วงต่อ

2. การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ทำให้สามารถปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ หมายถึง การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ อันเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนชั่วอายุหนึ่งไปยังคนอีกชั่วอายุหนึ่ง เช่นเดียวกับการขัดเกลาทางสังคมโดยทั่วไป จะเป็นตัวการปลูกฝังความรู้ ความคิด รวมทั้งแบบชีวิตสังคมสมัยใหม่ให้กับอนุชนรุ่นใหม่ ทำให้เป็นช่องทางในการสร้างสังคมสมัยใหม่

3. จินตภาพสมัยใหม่ กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนที่ประเภทต่าง ๆ หมายถึง ความรู้ ความคิดใหม่ๆ ความใฝ่ฝันถึงสังคมสมัยใหม่จะผลักดันให้คนในสังคมที่ได้รับหรือใช้สื่อสารมวลชนสมัยใหม่ มีการเคลื่อนที่ (Mobilities) ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ มีการย้ายถิ่น (Physical Mobilities) ทำให้เขาพ้นจากอำนาจประเพณีเดิม รวมทั้งผู้มีอำนาจประเพณี มีการเปลี่ยน “สถานภาพ” จาก เช่น ชาวนา ชาวชนบท มาเป็น เช่น กรรมกร พ่อค้า และมีการเปลี่ยน “ตัว” อันหมายถึง แบบการคิดเรื่องใด ๆ เช่น เปลี่ยนจากการคิดแบบชาวนาซึ่งมีการผลิตเพียงพอกิน มาเป็นการคิดแบบพ่อค้ามุ่งแสวงหากำไร ซึ่ง นั่นคือ เขาได้กลายเป็นคนใหม่เต็มตัวแล้ว

4. การเคลื่อนที่ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงรวมที่เกิดขึ้นกับประชากรจำนวนมากของสังคมที่อยู่ในภาวะไหลเลื่อนจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมนี้กับการเคลื่อนไหวทางกายภาพ (Physical Mobility) และการเคลื่อนที่ทางจิต (Psychic Mobility) เกิดจากแรงผลักดันของสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ ทั้งนี้หมายรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ขนาด ลักษณะ และสถานภาพบทบาท และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทั้งทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เกิดภาวะความเป็นสมัยใหม่ หมายถึง ในสังคมที่ใช้การสื่อสารสมัยใหม่ เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่คนในสังคมมุ่งหวัง คือ ภาวะนสมัยหรือภาวะสมัยใหม่ (Modernity) โดยมีเป้าหมายที่ความเจริญก้าวหน้าของสังคม

จากทฤษฎี จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคม คือ การสื่อสารสมัยใหม่ การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ จินตภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 48-51) ได้ นำเสนอคุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชนจากทัศนะของนักคิดท่านต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

กระบวนการสื่อสารชุมชน เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิกิริยาโต้ตอบสามารถมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (Interactivity) กันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทางทำให้สถานะของผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่ตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

ทิศทางการไหลของข่าวสาร ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) การไหลของข่าวสารจะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทาง ทั้งแบบจากบนลงล่าง (Top-down) แบบจากล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ขณะเดียวกัน ชาวบ้านอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน ทำให้มองเห็นทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือ

1. การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน
2. การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และ
3. การใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง

เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน เช่น การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

1. ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
2. ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการสื่อสาร
3. ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับกว้าง หรือการกำหนดเป้าหมายโดยสอดรับกับทิศทางการไหลของข่าวสาร อาจกำหนดเป็นเป้าหมายของการสื่อสารชุมชน ได้ดังนี้
    1) เพื่อทำการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวชักจูงใจ
    2) เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน อันอาจจะหมายรวมตั้งแต่การแสดงออกซึ่งสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย

3) เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล ในหน่วยที่เล็กลงมากว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้าย ๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

ดังนั้นจุดประสงค์ของการสื่อสารชุมชน จึงเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะประการสำคัญของกระบวนทัศน์การพัฒนาแนวใหม่แทนการพัฒนาที่แต่เดิมเคยตอบสนองความต้องการของรัฐเป็นหลัก

หน้าที่ของการสื่อสารชุมชน ประกอบด้วย

1. หน้าที่ในการแสดงออก (Expressive Function) คือ ทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง

2. หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือ การเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

3. หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) อันเป็นหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารโดยทั่วไป หากทว่าในการสื่อสารชุมชนนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้าน ดังนั้น ผู้เข้าร่วมกระบวนการสื่อสารทุกคนจึงได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

4. หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

คุณสมบัติของสื่อชุมชนที่ควรมี

1. สื่อของชุมชน เน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน ไม่ว่าชุมชนจะตั้งวัตถุประสงค์การใช้เอาไว้เช่นใดก็ตาม

2. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา เพื่อนำไปใช้เพื่อหาข่าวสาร เพื่อความรู้หรือเพื่อความบันเทิง

3. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในหลาย ๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

4. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน ซึ่งหมายถึง ตัวตนของชุมชนที่แสดงออกไปนั้นต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่ผู้อื่นมากำหนดให้ชุมชน

5. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

แนวคิดการสื่อสารกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ของ วันชัย วัฒนศัพท์

วันชัย วัฒนศัพท์ (2550, น. 214-241) ได้เสนอเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง คือ "การสื่อสาร" เพราะการสื่อสารก่อให้เกิดความเข้าใจ แต่การสื่อสารที่ดีก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า จะทำให้ความขัดแย้งหมดสิ้นไป แต่ที่แน่นอน คือ การมีกระบวนการสื่อสารที่ไม่ดี จะยิ่งเพิ่มปัญหาให้กับความขัดแย้งที่จะดำเนินต่อไปหรือแม้แต่ทำให้เลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีก จะเห็นได้ว่า เราทำการสื่อสารกับตัวเราเองกับคนรอบ ๆ ข้าง โดยเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล หากการสื่อสารไม่ดีก็เกิดความขัดแย้งได้ หรือเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้วก็ต้องใช้กระบวนการสื่อสารในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้คนเราเข้าใจกัน ขณะเดียวกันถ้าสื่อสารไม่ดีก็ทำให้ไม่เข้าใจกัน กลายเป็นความขัดแย้ง และเมื่อขัดแย้งแล้วก็ต้องอาศัยการสื่อสารมาทำความเข้าใจเพื่อหาทางออกและแก้ไขปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ ซึ่งองค์ประกอบเดิมทั่วไป ประกอบด้วย การพูด การฟัง ภาษาท่าทาง ภาษาเขียน เครื่องมือที่ใช้สื่อสารกัน สิ่งแวดล้อมในระหว่างสื่อสาร เนื้อหาของการสื่อสาร ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีความสำคัญที่ผู้สื่อจะต้องใส่ใจในการฝึกและใช้ทักษะให้ถูกต้องเหมาะสม และ "การพูด" เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะถ่ายทอดเนื้อหาจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลาย ๆ คน ซึ่งผู้ฟังจะชอบหรือไม่ชอบขึ้นอยู่กับคำพูดที่พูดออกไป ในมงคลชีวิต 38 ประการ ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้กล่าวไว้ใน มงคลที่ 10 เรื่อง "วาจาสุภาษิต" จะเป็นมงคลชีวิตที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในหมู่คณะในสังคม ประเทศชาติได้ ซึ่งมี 5 ข้อ คือ พูดถูกกาลเทศะ พูดความจริง พูดคำสุภาพ ใช้คำพูดให้เป็นประโยชน์ และพูดด้วยความหวังดี

ส่วนหลักการแก้ปัญหาการสื่อสารที่ผิดพลาด นั้น ควรพิจารณาถึงผู้ฟังว่าจะตีความออกมาอย่างไร เพราะความขัดแย้งทั้งหลาย ประกอบด้วย ลักษณะเบื้องต้น คือ พฤติกรรมกิริยาการสื่อสารที่แสดงออกของแต่ละบุคคล และความหมายหรือการให้เหตุผลของพฤติกรรมของแต่ละคนที่มีมุมมองต่างกัน คือ มุมมองต่อตนเอง และมุมมองต่อคนอื่น ซึ่งอาจมองคนละด้าน ดังนั้น ผู้สื่อต้องใช้วิธีการพูดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง เอาใจใส่ในรูปแบบของการสื่อเนื้อความออกไป ส่วนผู้ฟังต้องพยายามเข้าใจถึงเจตนารมย์ในความหมายของคู่เจรจาที่กำลังพูดออกมา ดังนั้น การจะสื่อสารอะไรการสื่อสารจะต้องนึกถึงมุมมองของผู้รับสารอยู่เสมอ นอกจากนี้ผู้ฟังจะต้องเป็นผู้ฟังที่มีความตั้งใจ และ

ต้องสร้างสถานการณ์ที่เอื้อให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อเกิดความร่วมมือก็จะนำไปสู่บริบทอื่น ๆ ตามมา

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการสื่อสารจะเป็นปัจจัยที่เป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งได้นั้น จะต้องมีลักษณะการบ่งชี้ว่าเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนสาร (ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ฯลฯ) ซึ่งกันและกัน และหากสามารถควบคุมให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง และตรงกันทุกฝ่าย เกิดความรู้ความเข้าใจที่ต่อเนื่องเป็นระบบ อันจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้องจากการสื่อสาร และช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้โดยอาศัยเครื่องมือการสื่อสารให้เป็นประโยชน์ และปัจจัยด้านการสื่อสารจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ จะต้องมีรูปแบบการสื่อสารที่ครอบคลุมในหลายลักษณะ เช่น การพูดคุยประชุม เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลดังกล่าวปัจจัยการสื่อสารจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนในลักษณะต่อไปนี้

1. รูปแบบของการสื่อสารด้วยการพูดคุย การแสดง การประชุม การท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี และเกิดความสนิทสนมระหว่างกันมากขึ้น ช่วยให้เกิดสังคมแห่งมิตรไมตรีได้ง่ายจากการสื่อสาร ช่วยลดข้อขัดแย้งต่าง ๆ เพราะได้มีการพูดคุย ทำความเข้าใจกันโดยเสมอ

2. การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญในสังคมที่ทำให้คนเราเข้าใจกัน ขณะเดียวกันถ้าสื่อสารไม่ดีก็ทำให้ไม่เข้าใจกัน กลายเป็นความขัดแย้ง และเมื่อขัดแย้งแล้วก็ต้องอาศัยการสื่อสารมาทำความเข้าใจเพื่อหาทางออกและแก้ไขปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ เพื่อใช้ในการจัดการความขัดแย้งในสังคม

3. เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นมงคลชีวิต 38 ประการ ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าในมงคลที่ 10 เรื่อง “วาจาสุภาษิต” จะเป็นมงคลชีวิตที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในหมู่คณะในสังคม ประเทศชาติได้ ซึ่งมี 5 ข้อ คือ พูดถูกกาลเทศะ พูดความจริง พูดคำสุภาพ ใช้คำพูดให้เป็นประโยชน์ และพูดด้วยความหวังดี

4. เมื่อการพัฒนาในชุมชนเปลี่ยน การสื่อสารในชุมชนก็จะเปลี่ยนด้วย ดังนั้นการสื่อสารสมัยใหม่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาปรับใช้เพื่อ ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม เป็นตัวทำให้เกิดการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สู่ความทันสมัยอย่างมีคุณภาพ

2.1.11 ความรู้ของประชาชนกับการจัดการความขัดแย้ง

ได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ดังนี้

แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management – KM)

การจะได้มาซึ่งความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดการความรู้ที่เหมาะสม ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความสำคัญการจัดการความรู้ไว้หลากหลาย กล่าวคือ Ryoko Toyama มองถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ว่าเป็นการเอื้อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคนในองค์กรให้เป็นระบบ เพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, น. 20) ส่วนคาร์ลาและแจ็คสัน (อ้างถึงใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, น. 21) มองถึงการจัดการความรู้ว่าจะเป็นกลยุทธ์ในการที่จะทำให้คนได้รับความรู้ที่ต้องการภายในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร ทั้งนี้การจัดการความรู้ไม่ใช่เครื่องมือที่จัดการกับตัวของความรู้โดยตรง แต่เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีระหว่างกันได้

และจากการศึกษาของ Nonaka & Takeuchi (1995) ทำให้ทราบว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือได้เรียนรู้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ความรู้ เป็นต้น

ในส่วนของความรู้ในชุมชนก็สามารถนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้โดยจำเป็นต้องมีหลักสำคัญในการสร้างความรู้ คือ การสังเคราะห์หรือหลอมรวมความรู้ที่ชัดแจ้ง กับความรู้ที่ฝังลึกยกระดับขึ้นไปเป็นความรู้ที่สูงขึ้น ลึกซึ้งขึ้น เป็นองค์รวมยิ่งขึ้น โดยสามารถนำทฤษฎีเกลียวความรู้ผ่านกระบวนการ 4 ส่วน ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) ของ Ikujiro Nonaka & Hirotaka Takeuchi มาปรับใช้กับชุมชนได้ ดังแผนภาพที่ 2.10 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.10: SECI Model ของ Ikujiro Nonaka & Hirotaka Takeuchi (ที่มา: Nonaka & Takeuchi, 1995)

จาก แผนภาพที่ 2.10 อธิบายได้ดังนี้

1. Socialization เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น เป็นรูปแบบการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ โดยอยู่ในกรอบของการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่เป็น Tacit Knowledge (ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน : เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ความสามารถพิเศษ และการเรียนรู้ฝึกฝนส่วนบุคคลที่จะทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย) จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหรือให้กับชุมชน เป็นการช่วยให้แต่ละบุคคลหรือชุมชนมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยอาจอยู่ได้ทั้งในรูปของการใช้ภาษาในการสื่อ หรือไม่ใช้ภาษาในการสื่อสารก็ได้ กระบวนการนี้ต้องอาศัยบรรยากาศที่เหมาะสม การจัดการที่ดีมีการจูงใจจึงจะช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้กันได้

2. Externalization เป็นกระบวนการแปลงความรู้ที่เป็น Tacit Knowledge ของแต่ละบุคคล ให้เป็น Explicit Knowledge (ความรู้ที่ชัดแจ้ง : ความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอด และทำการรวบรวมไว้ โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น กำหนดเป็นทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ) เพื่อให้ชุมชนมีข้อมูล ความรู้ด้านต่างๆที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปศึกษาและถ่ายทอดได้ง่ายขึ้น อาจใช้การอุปมาอุปไมย การเปรียบเทียบให้เห็นและเข้าใจในความรู้ด้านต่าง ๆ การเขียนเป็นตัวอักษรหรือใช้ภาพในการสื่อความคิดของแต่ละบุคคลออกมา

3. Combination เป็นกระบวนการการนำเอาความรู้ที่แปลงเป็น Explicit Knowledge แล้วมาจัดเรียงและรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่ ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น จากการนำมาต่อติดเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลในแง่การจัดการชุมชนออกมาเป็นการเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ให้ไปอยู่ในรูปแบบของการคิดใหม่หรือพัฒนาจากองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของชุมชน

4. Internalization เป็นกระบวนการการนำความรู้จากที่มีอยู่ภายนอกกลับเข้ามาสู่ตัวบุคคล และจัดการต่อยอดจากความรู้เดิมให้อยู่ในรูปแบบของความเชื่อ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จึงถือเป็นกระบวนการที่เป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญของวงรอบการเรียนรู้ และก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับบุคคลและชุมชน หากได้นำมาใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

ในวิธีการจัดการความรู้ Nonaka และ Takeuchi เสนอกิจกรรม 6 ประการในการดำเนินการจัดการความรู้ ซึ่งนำมาปรับใช้กับชุมชนได้ กล่าวคือ

1. การสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ ผู้นำมีหน้าที่สร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ที่เป็นความรู้แห่งชีวิตหรือความรู้หลักของชุมชน สำหรับใช้เป็นเข็มทิศในการจัดการความรู้ของชุมชน การจัดการวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ต้องไม่ใช่เพียงแค่สร้าง แต่จะต้องเป็นคำที่กินใจ และเข้าใจได้ง่ายแล้วสื่อสารให้เป็นที่รับรู้และซาบซึ้ง จนเกิดเป็นความเชื่อและค่านิยมร่วมกันทั่วทั้งชุมชน วิสัยทัศน์ดังกล่าวต้องมีความชัดเจนในระดับที่เหมาะสม คือ ชัดเจนในระดับที่มองเห็นทิศทางและขอบเขตร่วมกันได้ แต่ไม่ควรชัดหรือมีรายละเอียดมากเกินไปจนทำให้ปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชน วิสัยทัศน์ดังกล่าว จะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกในแต่ละชุมชนย่อยๆร่วมกันตีความนำไปสู่วิสัยทัศน์และพันธกิจของหน่วยย่อยภายใต้วิสัยทัศน์ของภาพรวมทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันทุ่มเทที่จะทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์นั้น

2. การสร้างทีมจัดการความรู้ การจัดการความรู้เริ่มที่ตัวบุคคล แต่ในที่สุดแล้วต้องดำเนินการเป็นทีม และเห็นระบบทั่วทั้งชุมชน จึงจะเกิดพลังของการจัดการความรู้อย่างเต็มที่ สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าใจบทบาทของตนเองในด้านการจัดการความรู้ การสร้างทีมจัดการความรู้ของชุมชนประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้ปฏิบัติจัดการความรู้ ได้แก่ สมาชิกชุมชนทั่ว ๆ ไป กลุ่มที่ 2 ได้แก่ วิศวกรความรู้ ได้แก่ ผู้นำชุมชนทั่ว ๆ ไป กลุ่มที่ 3 ได้แก่

ผู้บริหารความรู้ ได้แก่ ผู้นำชุมชนสูงสุด ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน

3. การสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บรรยากาศที่สำคัญที่สุดคือ สภาพที่สมาชิกในชุมชนสามารถหาประสบการณ์ตรงสำหรับใช้ในการทำงาน คือ เน้นที่ความรู้จากประสบการณ์ตรง โดยไม่ปฏิเสธหรือละเลยความรู้จากตำรา แต่เน้นความรู้จากประสบการณ์ตรงมากกว่า ประสบการณ์ตรงมาจากการสัมผัสโดยตรงด้วยตนเอง เช่น การไปดูงาน การไปพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และที่สำคัญที่สุด การทดลองหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้น ความรู้ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ ความรู้ฝังลึก ความรู้ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารภายนอกชุมชนเป็นความรู้ที่สำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันและการดำรงอยู่ของชุมชน จึงเป็นความรู้จากประสบการณ์ตรงที่สำคัญยิ่ง

4. การจัดการความรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบการทำงาน การจัดการความรู้ในชุมชนที่มีเป้าหมายเชิงสังคม หรือด้านการบริการ การจัดการความรู้ควรควบคู่หรือแนบแน่นอยู่กับการพัฒนาคุณภาพงานหรือพัฒนาประสิทธิผล (Effectiveness) ของงาน ซึ่งในการจัดการสมัยใหม่เรานิยามคำว่าประสิทธิผลว่า หมายถึง เป้าหมาย 4 ประการ คือ ตอบสนองตรงเป้าหมาย (Responsiveness) ของลูกค้า และตรงเป้าหมายของชุมชน มีนวัตกรรม (Innovation) มีการพัฒนาและใช้ศักยภาพ (Competency) อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ (Efficiency)

5. การจัดการชุมชนโดยให้สมาชิกชุมชนที่เป็นผู้นำแต่ไม่ใช่ผู้นำระดับสูงในชุมชนเป็นพลังขับเคลื่อน ในตำราด้านการจัดการมักเอ่ยถึงวิธีการจัดการแบบ “บนลงล่าง” (Top-down) กับแบบ “ล่างขึ้นบน” (Bottom-up) แต่ Nonaka Takeuchi (1995) แนะนำไว้ว่า รูปแบบของการจัดการองค์กรที่เหมาะสมต่อการจัดการความรู้คือ แบบ “กลาง-ขึ้น-ลง” (Middle-up-Down) เน้นการใช้สมาชิกชุมชนที่เป็นผู้นำแต่ไม่ใช่ผู้นำระดับสูงในชุมชนเป็นพลังขับเคลื่อน โดยที่สมาชิกชุมชนที่เป็นผู้นำเหล่านั้นจะเป็นผู้เชื่อมโยงวิสัยทัศน์หรือความฝันของผู้นำชุมชนระดับสูง เข้ากับความเป็นจริงหรือการปฏิบัติของสมาชิกชุมชนทั่ว ๆไป

6. การสร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอก การสร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอกในเรื่องที่เกี่ยวกับงานหลักของชุมชน ควรจะมีระบบการรับรู้ ระบบการตรวจสอบข่าวสารและความก้าวหน้าของความรู้ การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับภาคีหรือเครือข่ายที่มุ่งทำประโยชน์หรือทำความดีให้แก่สังคมมีการเชื่อมโยงและ“สกัด”ความรู้จากผู้ที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเรียนรู้ของ Benjamin S. Bloom

Bloom (1956, pp. 123-126) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่แท้จริง ควรมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านสติปัญญาและด้านจิตใจควบคู่กัน เช่น พฤติกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom, Benjamin S. ได้จำแนกพฤติกรรมที่ผ่านการเรียนรู้มาแล้วเป็น 3 ด้านใหญ่ๆ คือ

1. ด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) เป็นความสามารถทางด้านสมองในการคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมแยกย่อยเป็น 6 ชั้น คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

2. ด้านจิตใจหรือความรู้สึก (Affective Domain) เป็นความสามารถในการรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ รวมทั้ง ทัศนคติ ความเชื่อถือ หรือค่านิยม มีพฤติกรรมแยกย่อยเป็น 5 ขั้น คือ การรับรู้ การให้ความสนใจและตอบสนอง การประเมินค่า และสร้างคุณค่า การจัดระบบและการสร้างลักษณะนิสัย

3. ด้านทักษะหรือการปฏิบัติ (Psychomoter Domain) เป็นความสามารถในด้านการปฏิบัติหรือการเคลื่อนไหวทางร่างกาย แยกเป็นพฤติกรรมย่อย 5 ขั้น คือ การเลียนแบบ การทำตามแบบ การหาความถูกต้อง การทำอย่างต่อเนื่อง และการทำโดยธรรมชาติ

แนวคิดการเป็นชุมชนเรียนรู้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541, น. 10-11) ได้อธิบายไว้ว่า หนึ่งในสี่ประการสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ การเป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ สมาชิก หรือ ประชากรของชุมชนนั่นเองเรียนรู้ หากเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ หรือสมาชิกทั้งหมดของชุมชนช่วยกันเรียนรู้ (ทั้งเรียน และทั้งรู้) นั่นหมายความว่า ชุมชนพัฒนาจะต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ต่อความเป็นไปได้ของโลก รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านการอาชีพ การเมือง การปกครอง กฎหมาย ให้กับชุมชนอย่างครอบคลุม และลึก การเรียนรู้ตรงนี้ไม่ได้หมายถึงการฟังการอ่านแล้วก็จำ ซึ่งอาจไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง การเรียนรู้ตรงนี้จึงเน้นว่า ต้องเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นความรู้จริง เป็นความรู้ชั้นสูง หรือเรียกอีกอย่างว่า “ปัญญา” (ทางพระเรียกว่า ภาวนามยปัญญา) ซึ่งปัญญาจะสามารถใช้แก้ปัญหาต่างๆของชุมชน หรือสามารถสร้างการพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนถาวรต่อไป ทั้งนี้เพราะปัญญาเช่นนี้จะเป็นเสมือนพลังผลักดันชุมชนอยู่ตลอดเวลา

ยรรยงค์ อินทร์ม่วง และคณะ (2546, น. 20-21) มองถึงชุมชนเรียนรู้ ว่าถือเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดสถานการณ์การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน (Capacity Building) ได้ มีองค์กรนานาชาติและระดับประเทศหลายหน่วยงานได้ใช้การสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเป็นเครื่องมือผลักดันให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ยั่งยืน ตัวอย่างเช่น IRC Internatonal Water

Sanitation Centre (2003) ซึ่งเป็นองค์กรนานาชาติที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาน้ำสะอาดและการสุขาภิบาล (Water Sanitation) ได้พัฒนาแนวคิดและเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Action-Learning Procedures) ซึ่ง IRC ได้พัฒนาขั้นตอนขึ้นประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

1. กระบวนการแก้ปัญหา (Problem - Solving Process)
2. การตรวจสอบและประเมินโดยชุมชน(Community Monitoring Evaluation)
3. การประชุมเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน (Participatory Learning Meeting)
4. การระดมทรัพยากร (Pooling Resources)
5. การร่วมกันฝึกหัดเรียนรู้ (Participatory Demonstrations)
6. การอบรมกันเองในชุมชน (Community Self - Training)

พัฒนะพงษ์ สุขมะดัน และคณะ (2541, น. 16)ได้ชี้ให้เห็น ชุมชนเรียนรู้ ที่ทำให้ครอบครัวและชุมชนมีความสามารถในการดำเนินงานเพื่อการพึ่งตนเอง และตอบสนองความต้องการในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้ กระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวและชุมชน มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ เป็นกระบวนการกลุ่ม สมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง สมาชิกนำไปปฏิบัติร่วมกัน เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยน เชื่อมโยงกัน มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกัน ภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน

พิชชา บัวแย้ม (2547, น. 37-39) กล่าวถึง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นวิธีที่เหมาะกับการเสริมสร้างชีวิตสาธารณะของชุมชน คือ การแสวงหาวิธีต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยปกติมักเกิดจากการดำเนินกิจการเฉพาะบางประการ เช่น กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ความสัมพันธ์ของผู้คนกลายมาเป็นความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ โดยเฉพาะให้คนที่ค่อนข้างแปลกหน้าได้มาพบปะและร่วมแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือ กิจกรรมต่างๆที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมักจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ (Public Relationships) ที่ประกอบไปด้วยกระบวนการ ดังนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนคิดปัญหาทั้งจากแง่มุมผลประโยชน์ของตนและผู้อื่น

2. การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์เวทีการสนทนานี้จะทำหน้าที่คล้ายกับการนำเอาผู้เข้าร่วมคนหนึ่งเข้าไปสัมผัสกับประสบการณ์ชีวิตของอีกคนหนึ่ง การเรียนรู้ประสบการณ์ของอีกคน การเรียนรู้ประสบการณ์ หรือรับทัศนะของคน

อื่นเข้ามาในสมองก็เท่ากับการเริ่มเปลี่ยนแปลงทัศนคติเดิมของตน พร้อมกับเริ่มมองเห็นความเป็นไปได้ที่จะร่วมทำงานกับคนอื่น

3. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมที่ระดมพลังรวมหมู่ของประชาชน มีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก ซึ่งกิจกรรมสาธารณะมิได้เกิดจากผลการวางแผนบริหารจัดการ หรือเกิดเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ และนำมาซึ่งการกำหนดแนวทางทั่วไปของการดำเนินกิจกรรม

4. การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินว่าความพยายามและกิจกรรมที่ดำเนินการใดที่มีประโยชน์ และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชนของพวกเขา

แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ของ บัณฑร อ่อนดำ

บัณฑร อ่อนดำ (2544, น. 26-31) เห็นว่า ลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. การเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึกทางอุดมการณ์ สำนึกของคุณค่า ศักดิ์ศรีของมนุษย์และพลังของการรวมกลุ่มพลังชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวมเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกส่วนระหว่างความเป็นชุมชนกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน โดยการเรียนรู้จำเป็นต้องค้นหาคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้นเอง สั่งสมและสืบทอดกันมา เพื่อค้นหาแนวทางหรือกระบวนการปรับตัว

3. การเรียนรู้ที่ประสานระหว่างการเรียนรู้เชิงประจักษ์ร่วมกับทฤษฎี เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถสร้างการเรียนรู้ได้เอง และเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในชุมชน ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบสรุปบทเรียน ซึ่งประกอบด้วย

1) การเรียนรู้โดยตรงจากการเห็นของจริงหรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงเป็นการเรียนรู้ที่ได้พบเห็นของจริง จับต้อง สัมผัสได้ หรือได้แลกเปลี่ยนความรู้กับประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้ตรงจะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ วิเคราะห์ เลือก และตัดสินใจจากการพบเห็น และประสบการณ์ที่ได้รับการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2) ให้ประชาชนเข้าร่วมการเรียนรู้ซึ่งจัดเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เข้าร่วมการเรียนรู้เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ประเมินปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นของการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประชาชนควรได้เรียนรู้ด้วยตนเองและจากประสบการณ์ของกันและกันเป็นหลัก เพราะธรรมชาติของการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นต้องการมีส่วน

ร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีความคิดที่เป็นอิสระมากกว่าการพึ่งพิงและการถูกครอบงำ ผลที่ได้จากการเรียนรู้จึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

3) ใช้กระบวนการกลุ่มที่เน้นความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะความร่วมมือจะเสริมการเรียนรู้และสร้างสำนึกของการมีส่วนร่วมแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง กระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่น ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความพร้อม ความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น การเสนอประสบการณ์ของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน

4) เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ไม่มีรูปแบบตายตัว เปิดโอกาสให้เรียนรู้ตามสถานการณ์ เนื้อหาและกระบวนการกำหนดขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ที่มาจากความต้องการของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้

5) กระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ซึ่งควรมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งผลระยะยาว

6) เน้นการสร้างบรรยากาศเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นกันเองมากที่สุด และจะช่วยสร้างความรู้สึกไว้เนื้อเชื่อใจกัน และสร้างให้เกิดความร่วมมือสามัคคีกันในการทำงาน ซึ่งแสดงให้เห็นดังแผนภาพที่ 2.11 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.11: กระบวนการเรียนรู้แบบสรุปบทเรียนของบัณฑร อ่อนดำ (ที่มา: บัณฑร อ่อนดำ, 2544)

จากการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านความรู้จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งได้นั้น เพราะ ความรู้มีความจำเป็นในสังคม และโลกยุคปัจจุบัน เป็นโลกยุคข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น หากสมาชิกของชุมชนมีความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนมาช่วยเสริมความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ที่มีอยู่ จะช่วยให้เกิดการพัฒนาสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชนได้ และช่วยให้การตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึงการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตั้งอยู่บนฐานของความรู้ และยิ่งประชาชนในชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะมาดำเนินการในพื้นที่มากเพียงพอก็จะส่งผลต่อการจะตัดสินใจในส่วนที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมมากขึ้นด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวปัจจัยความรู้ของประชาชนจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ควรมีลักษณะต่อไปนี้

1. ความรู้จะช่วยให้คนในชุมชนได้มีความเข้าใจและมีข้อมูลในการยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการยกระดับในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนด้วย

2. คนในชุมชนจะมีความรู้ได้ ต้องมีการจัดการความรู้ หรือการเสริมสร้างความรู้ ซึ่งมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิ การสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ การสร้างทีมจัดการความรู้ การสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการความรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบการทำงาน การจัดการชุมชนโดยให้สมาชิกชุมชนที่เป็นผู้นำแต่ไม่ใช่ผู้นำระดับสูงในชุมชนเป็นพลังขับเคลื่อน การสร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอก ฯลฯ ดังนั้น กระบวนการในการจัดการความรู้จะช่วยให้เกิด การเรียนรู้ร่วมกัน การร่วมคิด ร่วมทำ ในสิ่งที่สร้างสรรค์และแสดงออกในเชิงเหตุและผล และช่วยสร้างบรรยากาศที่ดี สัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะสามารถสกัดกั้นความขัดแย้งในเชิงทำลายได้ระดับหนึ่ง

3. ความรู้จะช่วยให้คนในชุมชน มีความมั่นใจที่จะแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง หากชุมชนมีสมาชิกที่เป็นผู้มีความรู้อยู่ปริมาณมากก็จะเป็นกำลังสำคัญของชุมชนในการคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงปัญหาความขัดแย้งในชุมชนด้วย

4. ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน จะช่วยสร้างจิตสำนึกทางอุดมการณ์ สำนึกของคุณค่า ศักดิ์ศรีของมนุษย์และพลังของการรวมกลุ่มพลังชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการนำไปสู่การผนึกกำลังเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนได้

5. ความรู้จะช่วยให้คนในชุมชนมีความคิดที่กว้างขึ้น ไม่มองเฉพาะภายในชุมชน แต่มองสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชนด้วย ว่าจะต้องมีการปรับตัวที่เหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปอย่างไร ซึ่งหากประชาชนในชุมชนมีความรู้ก็จะช่วยให้ชุมชนมองความขัดแย้งว่าไม่ใช่สิ่งเลวร้ายเพียงแต่จะสามารถจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมได้อย่างไร

ค. ด้านเศรษฐกิจ

2.1.12 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนกับการจัดการความขัดแย้ง

Gittinger (1982, pp. 58–59) มองผลประโยชน์ว่ามี 2 ลักษณะ คือ ผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวตน คือ ผลประโยชน์ที่วัดไม่ได้จากแง่ของปริมาณ หรือในแง่ของมูลค่าในรูปตัวเงิน และผลประโยชน์ที่มีตัวตน คือ ผลตอบแทนที่วัดมูลค่าเป็นจำนวนเงินได้ การแบ่งผลประโยชน์ตามลักษณะนี้อาศัยมาตรการวัดค่าที่ยอมรับทั่ว ๆ ไป คือ ตีค่าเป็นจำนวนเงินได้ และผลประโยชน์บางชนิดซึ่งอาจวัดไม่ได้ในเวลาหนึ่งกลายเป็นผลประโยชน์ที่วัดได้ในเวลาต่อมาก็ได้ นอกจากนี้ผลประโยชน์ของสังคมบางอย่างก็ไม่สามารถวัดได้ เช่น ผลประโยชน์จากโครงการ โครงการป้องกันประเทศก็จะทำให้ประเทศชาติมีเอกราช อธิปไตย และมีความมั่นคง ผลประโยชน์ดังกล่าวเป็นผลตอบแทนที่วัดค่าได้ยาก หรือโครงการด้านการศึกษา ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญทางด้านวัฒนธรรมและทำให้มีการพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้เจริญก้าวหน้า ในเวลาเดียวกัน โครงการด้านการศึกษา อาจก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่มีตัวตนด้วย เช่น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และในบางโครงการผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นไม่ได้มาจากการเพิ่มขึ้นของผลผลิตแต่มาจากการหลีกเลี่ยงการสูญเสีย ส่วนมนูญ รัตนอุบล (2545, น. 15-17) ชี้ให้เห็นว่า การวิเคราะห์ผลประโยชน์ระหว่างโครงการของภาครัฐบาล และภาคเอกชน ว่าจะมีความแตกต่างกัน โดยที่ภาคเอกชนจะเน้นผลกำไรในรูปตัวเงิน (Money Profit) ที่ได้จากโครงการ ในขณะที่ภาครัฐบาลจะเน้นการวิเคราะห์ไปในรูปของเศรษฐกิจ โดยเน้นผลกำไรทางสังคม (Social Profit) เป็นส่วนรวม แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีการกำหนดให้ต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมในโครงการต่าง ๆ ว่าจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมอย่างไร หรือไม่หากเกิดผลเสียจะมีมาตรการและวิธีการป้องกันอย่างไร ทั้งนี้ได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, น. 35-38) ได้สรุปให้เห็นถึงทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ว่าเป็นการเน้นความสำคัญของคู่สัมพันธ์ในการสนองความต้องการของกันและกัน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

ความหมายของการแลกเปลี่ยน (Exchange)

ความหมายที่ใช้ในทฤษฎีนี้ หมายถึง คนหนึ่งมีความต้องการ “ของ” อย่างหนึ่งจากอีกคนหนึ่ง คือ ติดต่อกับคนที่มีของที่คนนั้นต้องการ คนที่มีของจะติดต่อด้วยก็ต่อเมื่อพิจารณาเห็นว่า เขาจะได้ประโยชน์ (Benefit) จากการแลกเปลี่ยนนั้น

ทั้งนี้ “ของ” สำหรับการแลกเปลี่ยน นั้น อาจเป็นได้หลายอย่าง เช่น วัตถุสิ่งของ เงินทอง หรือไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเป็นเพื่อน คะแนนเลือกตั้ง หรือการสนับสนุนการแข่งขันรูปแบบต่างๆ ตลอดจนความรัก ความเห็นใจ และความอบอุ่น เป็นต้น

การแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนของประเภทเดียวกัน หรือต้องมีราคาเท่า ๆ กัน เพียงแต่ผู้ถูกติดต่อรู้สึกว่าได้กำไรหรือได้ประโยชน์คุ้มค่าคู่ควรกันทางใดทางหนึ่ง เช่น ผู้หนึ่งอยากได้คะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงเสนอให้เงินหรือสิ่งของแลกเปลี่ยน ผู้หนึ่งอยากได้ความรู้ จึงเสนอตำแหน่งให้ ถ้าฝ่ายถูกเสนอพอใจ การแลกเปลี่ยนก็เกิดขึ้น

เนื้อหาสำคัญ

เมื่อทั้งสองฝ่ายที่จะทำการแลกเปลี่ยนของกัน ตกลงแลกเปลี่ยนกันความสัมพันธ์แลกเปลี่ยน (Exchange Relation) จะเกิดขึ้น เมื่อความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเกิดขึ้น องค์การและสังคมก็จะเกิดขึ้น เพราะองค์การสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม เพียงแต่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยืนยาว มีแบบแผนพฤติกรรม หรือวัฒนธรรม มีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง และมีองค์วัตถุสนับสนุนการดำเนินชีวิตขององค์การ ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนจึงเป็นจุดเริ่มต้นขององค์การสังคม เมื่อดำเนินการแลกเปลี่ยนนานออกไป ก็จะเกิดกฎเกณฑ์การแลกเปลี่ยนและเกิดองค์ประกอบองค์การสังคมอื่นตามมา โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

หลักการที่หนึ่ง จะต้องมีปรากฏการณ์ที่ว่า ฝ่ายหนึ่งต้องการสินค้า (Commodity) จากอีกฝ่ายหนึ่ง และมีความเชื่อว่าผู้ถูกติดต่อจะยินดีแลกเปลี่ยนกับสินค้าของผู้ติดต่อ ทั้งนี้ผู้ริเริ่มติดต่อไม่จำเป็นต้องรู้ความต้องการของผู้ถูกติดต่อ

หลักการที่สอง จะต้องเป็นปรากฏการณ์ที่ว่า สินค้าที่ต้องการจะต้องได้มาโดยผ่านผู้มีสินค้านั้น โดยในกระบวนการแลกเปลี่ยนอาจมีการขู่กรรโชกหรือโกงกัน ถ้าเกิดมีปรากฏการณ์เช่นนั้นขึ้น ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนและองค์การสังคมก็ย่อมไม่เกิด องค์การสังคมจะเกิดได้เฉพาะกรณีการแลกเปลี่ยนมีความยุติธรรม และจะคงอยู่ตราบเท่าที่ทั้งสองฝ่ายต่างรู้สึกว่ามีความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

หลักการที่สาม ข้อนี้มีความสำคัญมาก กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายจะต้องไม่แลกเปลี่ยนสิ่งของหรือสินค้าที่ไม่คู่ควรหรือเหมาะสมกัน เช่น ฝ่ายหนึ่งต้องการค่าแรงจากงานที่อีกฝ่ายขอให้ทำ แต่ฝ่ายขอให้ทำเพียงกล่าวขอบคุณ เช่นนี้ ก็ไม่ตรงกับความคาดหมายของผู้ทำงาน กรณีเช่นนี้ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนก็จะมีอุปสรรคและหยุดลง

จากหลักการทั้งสามประการ สามารถมีกรอบความคิดสำหรับวิเคราะห์ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนได้ โดยการวิเคราะห์ไปที่ 4 เรื่อง คือ

1. คู่แลกเปลี่ยนเป็นใคร
2. แลกเปลี่ยนอะไรกัน ปริมาณเท่าใด
3. ข้อตกลงการแลกเปลี่ยนหรือสัญญา หรือวัฒนธรรมที่ควบคุมการแลกเปลี่ยน และ
4. เงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการดำรงรักษาความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเป็นอย่างไร

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange) โดย Talcott Parsons & George C. Homans

Turk & Simpson (1971) ได้นำเสนอทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange) ของ Talcott Parsons และ George C. Homans ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนหรือกลุ่มคนขนาดเล็ก โดยได้ศึกษาใน 3 กรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาโรงไฟฟ้าตะวันตกของ Hawthorne กรณีศึกษา Norton Street Gang และกรณีศึกษา Tikopia Family ซึ่งได้มีผู้ศึกษาไว้แล้วและพบว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลมีลักษณะ 10 ประการ ได้แก่

1. ถ้าความถี่ของการกระทำระหว่างกันของบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คน เพิ่มขึ้นระดับความชอบพอกันก็จะสูงขึ้นหรือกลับตรงกันข้าม
2. การเพิ่มขึ้นของความรู้สึกชอบพอของบุคคลจะแสดงออกด้วยการเพิ่มการกระทำระหว่างกันหรือกลับตรงกันข้าม
3. การกระทำระหว่างกันของบุคคลยิ่งบ่อยมากขึ้นเพียงใด ความคล้ายคลึงของการกระทำและความรู้สึกก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น หรือกลับตรงกันข้าม
4. บุคคลมีตำแหน่งในกลุ่มสูงเพียงใด ก็จะยิ่งกระทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มมากขึ้นเพียงนั้น หรือกลับตรงกันข้าม
5. บุคคลยิ่งมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด ก็จะยิ่งมีขอบเขตของการกระทำกว้างขวางมากขึ้นเพียงนั้น
6. บุคคลยิ่งมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่จะเป็นผู้ริเริ่มการกระทำให้เขาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ก็จะยิ่งมีมากขึ้นเพียงนั้น
7. ยิ่งบุคคลมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่เขาจะต้องริเริ่มกิจการให้โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น
8. บุคคลยิ่งมีตำแหน่งทางสังคมใกล้เคียงกันมากเพียงใด ก็จะยิ่งมีการกระทำระหว่างกันบ่อยมากขึ้นเพียงนั้น

9. บุคคลยิ่งมีการกระทำระหว่างกันถี่มากขึ้นเพียงใด ขณะที่ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มการกระทำระหว่างกันมากกว่าใคร ความชอบพอกันก็จะยิ่งมีมากขึ้น และจะมีความสะดวกใจในการที่คนเหล่านี้จะรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

10. เมื่อบุคคลสองคนมีการกระทำระหว่างกัน หากคนหนึ่งในสองยิ่งเป็นผู้ริเริ่มการกระทำระหว่างกันให้อีกคนหนึ่งมากเพียงใด อีกคนหนึ่งจะยิ่งเพิ่มความเคารพ (ศัตรู) มากขึ้นเพียงนั้นและจะยิ่งพยายามลดความถี่ของการกระทำระหว่างกันให้น้อยลงเพียงนั้น

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Exchange Structuralism Theory)

Blau (1964) ได้เสนอทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Exchange Structuralism Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนหมู่มาก คู่แลกเปลี่ยนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้ากันก็ได้ เรียกอีกอย่างว่า การแลกเปลี่ยนรวมหมู่ (Collective Exchange Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และเศรษฐศาสตร์ โดยมีแนวความคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ หลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น และทฤษฎีอำนาจ ในที่นี้ได้ศึกษาเฉพาะหลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

หลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น (Basic Exchange Principles) หลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น ซึ่งมีหลักการเบื้องต้น 7 ประการ ได้แก่

1. ยิ่งบุคคลคาดหวังว่าจะได้กำไรจากการกระทำกิจกรรมเฉพาะใด เขาก็ยิ่งมีแนวโน้มจะกระทำกิจกรรมนั้นมากขึ้น ทำให้บุคคลเลือกทำกิจกรรมที่เขาคาดว่าจะได้รับรางวัลจากกิจกรรมนั้น ยิ่งหวังว่าจะได้มากเท่าไร ก็ยิ่งทำกิจกรรมนั้นมากขึ้นเท่านั้น

2. ยิ่งบุคคลได้ทำการแลกเปลี่ยนรางวัลกับบุคคลอื่นบ่อยครั้งมากขึ้นเพียงใด โอกาสที่ความผูกพันระหว่างกันจะเกิดมากยิ่งขึ้น และความผูกพันนี้จะกำหนดกิจกรรมแลกเปลี่ยนของเขาทั้งสองที่จะติดตามมา รางวัลต่างตอบแทนกันนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกัน อาจจะแตกต่างกันได้ แต่ทั้งสองฝ่ายต้องเห็นว่าเป็นสิ่งคู่ควรกันเมื่อแลกเปลี่ยนรางวัลกันนาน และบ่อยครั้งก็จะสร้างความผูกพันระหว่างกันหรือความผูกพันต่างตอบแทนขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปในสังคมจะมีบรรทัดฐานแห่งการตอบแทนกัน (Norm of Reciprocity) ที่บังคับให้บุคคลตอบแทนสิ่งที่ผู้อื่นให้อยู่แล้ว ทำให้ความสัมพันธ์นี้ยืนยาวยิ่งขึ้น

3. ยิ่งความผูกพันต่างตอบแทนถูกฝ่าฝืนมากยิ่งขึ้นเพียงใด คู่สัมพันธ์ผู้เสียประโยชน์ก็จะยิ่งแสดงสิทธานุมัติทางลบมากยิ่งขึ้นเพียงนั้น กล่าวคือ ในความผูกพันต่างตอบแทนนี้ ถ้าหากคู่สัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งไม่ได้ตอบแทนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่ไม่ได้รับตอบแทนก็จะแสดงสิทธานุมัติ

ทางลบ (Negative Sanction) มากยิ่งขึ้นเพียงนั้น เช่น แสดงความไม่เป็นมิตร แสดงความไม่พอใจ ลดผลประโยชน์ลง เลิกสัมพันธ์แลกเปลี่ยนหรืออาจกลายเป็นศัตรูคู่แข่งกันก็ได้

4. บุคคลยิ่งได้รับรางวัลที่คาดหวังไว้จากการกระทำเฉพาะใดบ่อยมากขึ้นเพียงใด บุคคลก็ยิ่งลดคุณค่าของกิจกรรมเฉพาะนั้นลง พร้อมทั้งยิ่งลดการกระทำกิจกรรมเฉพาะนั้นลงด้วย เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือราคาของกิจกรรมที่ขึ้นลงตามความถี่ของการได้รับรางวัลอันเนื่องมาจากกิจกรรมเฉพาะนั้นๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักเศรษฐศาสตร์ เรื่องกฎอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย (Law of Marginal Utility) ที่ว่ายิ่งบุคคลได้รับรางวัลใดมากขึ้น บุคคลก็จะยิ่งรู้สึกอิ่ม (Satiate) กับรางวัลนั้น คุณค่าของรางวัลนั้นก็จะค่อยๆ ลดลง แต่จะเริ่มหารางวัลอื่นมาทดแทน ในขณะเดียวกันถ้าหากว่าเขาได้รับรางวัลน้อยก็จะถึงจุดอิ่มตัวอีกเช่นเดียวกัน

5. ยิ่งความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนมีความมั่นคงมากขึ้นเพียงใด ความเป็นไปได้ที่จะใช้บรรทัดฐานแห่งการแลกเปลี่ยนอย่างอยุติธรรมก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่มั่นคง หมายถึง ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่คู่สัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นเพียงสองคน หรือมากกว่ายอมรับว่ามีอยู่ต่างได้ทดแทนแลกเปลี่ยนรางวัลต่อกันเป็นเวลานาน จนกลายเป็นเรื่องปกติ ความสัมพันธ์แบบนี้จะทำให้เกิดบรรทัดฐานหรือมาตรฐานสังคมในการแลกเปลี่ยนอย่างยุติธรรมมากขึ้น

6. ยิ่งมีการปฏิบัติตามบรรทัดฐานแห่งความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนน้อยลงไปเท่าใด คู่สัมพันธ์ที่ไม่ได้รับความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนก็จะยิ่งใช้สิทธานุมัติทางลบต่ออีกฝ่ายมากขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะที่ต่อเนื่องจากหลักการในข้อที่ 3

7. ยิ่งความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเกิดความสมดุล และความมั่นคงขึ้นในบางหน่วยสังคม ก็ยิ่งเป็นไปได้มากว่าความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนในหน่วยสังคมอื่นจะไม่สมดุลและมั่นคง เป็นหลักการที่ต่อเนื่องจากหลักการข้อที่ 6 กล่าวคือ หากความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนของบางหน่วยสังคม เช่น สถาบันการเมืองการปกครอง มีความสมดุลและมั่นคง ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนของอีกบางหน่วยสังคมในสังคมเดียวกัน เช่น เศรษฐกิจ ครอบครัว ศาสนาจะไม่สมดุลและมั่นคง ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการทุ่มเททรัพยากรและความเอาใจใส่น้อยกว่าสถาบันการเมืองการปกครอง

สรุปได้ว่า จากการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยน คือ การกระทำต่อกันในลักษณะของผลประโยชน์ต่างตอบแทน ซึ่งหากสังคมที่มีความขัดแย้งสูงและปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อประชาชนในชุมชนในห้วงที่มีความขัดแย้ง การให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตอบแทนก็จะทำให้ประชาชนมีความพอใจในระดับหนึ่งซึ่งหากมีความพอใจมากก็จะช่วยชดเชยความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ ก็จะช่วยลดความขัดแย้งได้ และจะเกิดความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้นแทนที่ความขัดแย้งนั้น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้งได้จะต้องเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และไม่ผิดจริยธรรม และ

ศีลธรรม เพราะมีหลาย ๆ คนเลือกผลตอบแทนมหาศาล มากกว่าที่จะเลือกความมีจริยธรรม ความมีศีลธรรม หรือสิ่งที่ควรทำ ผลประโยชน์จึงกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ เกิดขึ้นตามมาอีก

ดังนั้น ปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ จะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนจะต้องได้รับความเป็นธรรม
2. การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนต้องมีผลประโยชน์บ้างตามสมควร
3. โครงการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนต้องไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชาวบ้านและชุมชน รวมทั้งไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้ว
4. ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัว และความเสียหายของชุมชนโดยรวมที่เกิดจากการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมในชุมชนจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ

2.1.13 ความทันสมัยของชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง

ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

พัชรินทร์ สิรสุนทร (2547, น. 92) ได้เสนอ ทฤษฎีภาวะทันสมัยซึ่งมีลักษณะที่สำคัญของสังคมประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายในสังคมจารีต ไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง และมีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น
2. เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพ หรือการทำการเกษตรในที่ดินแปลงเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขาย มีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานในครอบครัว
3. มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น
4. วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบเป็นทางการ
5. เกิดเมืองเพิ่มขึ้นและมีการขยายตัวของสังคมเมือง
6. มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภค โรงเรียน โรงพยาบาล
7. เกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น

8. มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัวและชุมชนนิยม เป็นความคิดเชิงเหตุผล ปัจเจกชนนิยมและวัตถุนิยม

9. โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว

10. สถาบันทางสังคมต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

11. การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้นแทนที่บรรทัดฐานและวิถีประชาที่ใช้กันในสังคมจารีต

แนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยแบ่งสังคมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือ สังคมประเพณีที่ด้อยพัฒนากับสังคมทันสมัยที่พัฒนาแล้ว ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization) เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางเดียว และเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่างๆในสังคมมีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลยภาพ (Equilibrium) และความมั่นคง (Stability) ของสังคม ซึ่งรูปจำลองของการพัฒนา (Development equates economic growth) โดยใช้ดัชนีชี้วัดที่สำคัญของการพัฒนา (Development Indicators) คือ รายได้ประชาชาติ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาแต่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Change for the better) เท่านั้น จึงจะเรียกว่า การพัฒนา ซึ่งต้องเกิดมาจากการวางแผน และการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนที่พึงประสงค์ และจะต้องสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization Process) โดยมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นสองระดับ คือ ระดับสังคมและระดับบุคคล

การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่ได้รับอิทธิพลจากการแผ่ขยายอำนาจของประเทศตะวันตก เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็ว เช่น ถนน สาธารณูปโภคต่าง ๆ โรงพยาบาล และโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น ปัญหาที่ตามมา คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยและไม่เห็นคุณค่า การเกิดมลภาวะ ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมต่าง ๆ อีกมากมาย

ความทันสมัย (Modernization) สามารถจัดกลุ่มออกได้ เป็น 3 กลุ่ม คือ ความทันสมัยด้านเศรษฐกิจ ความทันสมัยด้านมานุษยวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา และความทันสมัยด้านการเมือง

ด้านเศรษฐกิจ

Smelser (1967, pp. 29-48) แสดงให้เห็นว่า ความทันสมัยเกี่ยวพันกับกระบวนการการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง ต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี คือ การเปลี่ยนแปลงจากเทคนิคแบบดั้งเดิมง่าย ๆ ไปสู่การประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

2. การเปลี่ยนแปลงด้านเกษตรกรรม คือ วิวัฒนาการจากการผลิตเพื่อบริโภคไปสู่การผลิตเพื่อการค้า

3. การเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรม คือ เปลี่ยนแปลงจากสภาพการใช้แรงงานคนและสัตว์ไปใช้เครื่องจักร มนุษย์เป็นผู้ควบคุมเครื่องจักร มีค่าจ้างแรงงานเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนตอบแทน

4. การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม คือ ประชาชนจะอพยพจากไร่นาในชนบทเข้าไปอาศัยในเมือง

Nash (1967) ได้ให้ทัศนะ ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ ว่าจะต้องพัฒนาไปสู่ความรู้ความชำนาญที่มากยิ่งขึ้น โดยเอกชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพิ่มขึ้น ส่วนเศรษฐกิจแบบครอบครัวดั้งเดิมถูกแปรเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจแบบตลาด คลายความเห็นแก่ท้องถิ่นนิยมไปสู่ภายนอกชุมชนที่กว้างไกลกว่า ประชาชนนิยมอาศัยอยู่ในเมืองเพิ่มมากขึ้น แปรเปลี่ยนไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ มากขึ้น วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนสู่สมัยใหม่ยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป จากทัศนะดังกล่าวข้างต้น ความทันสมัยในทางเศรษฐกิจจึงเป็นลักษณะของการมีชีวิตความเป็นอยู่ด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า มีการแบ่งแยกแรงงานตามสาขาความเชี่ยวชาญ มีการผลิตในระบบอุตสาหกรรม และมีสภาพความเป็นเมือง

ด้านมานุษยวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา

Steward (1967, pp. 7-10) เห็นว่า ความทันสมัยประกอบด้วยวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ มีการใช้เทคโนโลยีประยุกต์วิทยาในด้านอุตสาหกรรม การขนส่ง การสื่อสาร สุขภาพอนามัยและสาขาอื่น ๆ มีการส่งเสริมให้เอกชนประกอบการโดยอิสระ รวมถึงจำนวนคนงานที่ประกอบอาชีพด้วยรายได้เป็นเงินเดือนเพิ่มขึ้น

Valenzuela & Valenzuela (1979, pp. 31-55) มอง ความทันสมัยว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สังคมดั้งเดิมยอมรับความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และเทคโนโลยีบางอย่างจากสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะจากประเทศทางยุโรปตะวันตกและจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เด่นและถ่ายทอดไปยังประเทศโลกที่สาม

Hoogvelt (1982, pp. 113-119) กล่าวถึง ความทันสมัยในแง่สังคมและวัฒนธรรม ว่า จะอยู่บนพื้นฐานของค่านิยมและปทัสถานของความเสมอภาคทางสังคม มีองค์กรอาสาสมัครในรูปของ

สถาบัน มีการควบคุมทางสังคม ใช้กฎหมายแบบเป็นทางการ ระบบครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว มีระดับการเคลื่อนย้ายทางสังคมสูง และเอกชนมีอิสรเสรี

Inkeles & Smith (1974, pp.15-35) มองความทันสมัยว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในวิถีทางของการมองเห็นการณ์ไกล การแสดงออกและการเห็นคุณค่าของบุคคล ในสิ่งต่อไปนี้ คือ มีการเปิดรับสิ่งใหม่ พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีทัศนะที่ก้าวหน้า มีข่าวสารที่ดี ให้ความสำคัญต่อเวลา คำนึงถึงประสิทธิภาพ มีการวางแผน สามารถคิดคำนวณค่าได้ มีทักษะความชำนาญที่ตีค่าได้ มีความทะเยอทะยาน มีระดับการศึกษาดีและมีวิชาชีพมีเกียรติ และเข้าใจถึงการผลิต

กล่าวโดยสรุป จากทัศนะดังกล่าวข้างต้น ความทันสมัยด้านมานุษยวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา เป็นกระบวนการ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมทันสมัย โดยอาจมีตัวบ่งชี้ คือ ความเชื่อ ปทัสถาน วิถีชีวิต สถาบันทางสังคม ความเสมอภาคทางสังคม การอ่านออกเขียนได้ การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ระบบคมนาคมและสื่อสารมวลชน สุขภาพอนามัย การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ การใช้เหตุผล ฯลฯ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้าและดีขึ้นกว่าเดิม

ด้านการเมือง

Huntington (1969, pp. 34-39) ให้ทัศนะความทันสมัยด้านการเมือง ว่า เป็นพัฒนาการทางการเมืองทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ กล่าวคือ

1. **ด้านทฤษฎี** เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบการเมืองสมัยใหม่ในลักษณะของการเป็นระบบการเมืองที่ใช้อำนาจหน้าที่อย่างมีเหตุผล กิจกรรมทางการเมืองที่พัฒนาจะเปลี่ยนแปลงไปจากแบบดั้งเดิมที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อทางศาสนาของระบบเครือญาติ หรืออำนาจของเผ่าพันธุ์ไปสู่รัฐบาลแห่งชาติ รวมทั้งมีการจำแนกแจกจ่ายหน้าที่ทางการเมืองออกไปสู่สถาบันต่าง ๆ ตามความสามารถ และความชำนาญเฉพาะด้าน และเป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ

2. **ด้านปฏิบัติ** เป็นกระบวนการที่สถาบันทางการเมืองแบบเก่าถูกทำลายลง และสถาบันทางการเมืองแบบใหม่ถูกสร้างมาแทนที่ แต่ระบบการเมืองใหม่คำนึงถึงการมีเสถียรภาพ

Huntington (1993) ได้ให้ทัศนะ เกี่ยวกับ “ความขัดแย้ง” กับความทันสมัยและอารยธรรม ในวารสาร Foreign Affaire เรื่อง The Clash of Civilization ไว้ว่า รากฐานของความขัดแย้งในปัจจุบันไม่ได้เกิดจาก อุดมการณ์ หรือเศรษฐกิจ แต่ความขัดแย้งระหว่างมนุษยชาตินั้น จะเกิดมาจากวัฒนธรรม มนุษยชาติจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มตามอารยธรรม รัฐ-ชาติ (Nation-States) จะยังคงมีบทบาทสำคัญในกิจการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ความขัดแย้งของการเมืองระดับโลกจะเกิดขึ้นระหว่างประเทศและกลุ่ม

ประเทศที่มีความแตกต่างกันทางอารยธรรม โดยอารยธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กันจะเป็นตัวแสดงสำคัญในการเมืองระดับโลก เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างอารยธรรมที่แตกต่างกันจะนำไปสู่การสู้รบกันด้วยสงครามในอนาคต

ดังนั้นเมื่อมีการนำเสนอแนวคิดที่ว่าอารยธรรมกลายมาเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง การทำความเข้าใจในอารยธรรมจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง คำว่าอารยธรรมจะมาจากคำศัพท์ในภาษาอังกฤษคือ Civilization ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินที่ว่า CIVITAS ที่มีความหมายโดยรวมว่าสภาพแห่งเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เรื่องที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบอันดีงามของสังคม เป็นสังคมที่ตั้งอยู่ บนพื้นฐานของศีลธรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และเป็นสังคมแห่งสันติสุข ส่วนความหมายของคำว่า อารยธรรม นั้นในระบบเครือข่ายพจนานุกรม ราชบัณฑิตสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า อารยธรรม – ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี และคำว่าอารยธรรมนี้พึ่งมีการบัญญัติใช้มาไม่นานนักคาดว่าน่าจะเป็นช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุคแรก ๆ ของคำว่าอารยธรรมนั้นเราจะใช้คำว่า “ศิวิไลซ์” ซึ่งเป็นคำทับศัพท์มาจากคำว่า “Civilize” และในภาษาอังกฤษเองเพิ่งมีการบัญญัติศัพท์ “Civilize หรือ Civilization” ในช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งหมายถึงว่า ความทันสมัยจะช่วยการจัดการความขัดแย้งได้ เพราะ ความหมายของ Huntington เมืองที่ทันสมัย คือ เมืองที่สังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และเป็นสังคมแห่งสันติสุข

กล่าวโดยสรุป ความทันสมัยในด้านการเมือง เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบบสังคมที่ก้าวหน้าน้อยไปสู่ระบบสังคมที่ก้าวหน้ามาก โดยส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์การวัดความทันสมัยว่ามีมากน้อยเพียงใดจากประเทศตะวันตก

จากการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ความทันสมัยของชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งนั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และเป็นสังคมแห่งสันติสุข สังคม ประเพณีของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เหมาะสมก็คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ในสังคม มีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลยภาพและความมั่นคง ของสังคม เป็นความทันสมัยที่ก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างความขัดแย้งในอารยธรรมควบคู่กันไป โดยประสานให้เป็นเนื้อเดียวกันเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างอารยธรรม

ดังนั้น ปัจจัยด้านความทันสมัยในชุมชน จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐที่ไปดำเนินการในชุมชนได้ จะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน

2. ความทันสมัยที่ช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผล และยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยในประเทศ

ฉัตราภรณ์ วิวัฒนวานิช (2553) ได้ทำการศึกษา รัฐธรรมนูญกับการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของกฎหมายและระเบียบทางราชการที่มีต่อชุมชน การศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ที่ยังใช้ไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ อันเนื่องมาจากปัญหาด้านกฎหมาย และบางครั้ง กฎหมายยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการขาดมาตรการในการจูงใจให้เกิดความร่วมมือกันในชุมชน เป็นต้น ถึงแม้จะมีความถี่ของการรวมตัวเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชนเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ส่วนใหญ่เพราะมีแรงผลักดันที่สำคัญจากองค์กรเอกชน (NGO) ดังนั้นภาครัฐโดยฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือภาคประชาชนจะต้องให้ความสำคัญกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญอันดับต้นของประเทศไม่น้อยไปกว่าปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือด้านอื่น ๆ และนี่ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า หากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของกฎหมาย และกฎหมายสามารถบังคับใช้ได้ผลในทางปฏิบัติก็จะช่วยให้การทำลายสิ่งแวดล้อมมีน้อยลง ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลงด้วย

สุกรี พืชผักหวาน (2541) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ปัญหาความขัดแย้งการจัดการป่าชายเลนพื้นที่ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของภาวะผู้นำชุมชนที่มีต่อชุมชน ทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง คือ นโยบายการพัฒนาของรัฐ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ เพราะชาวบ้านมีความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น แต่ฐานคติของนโยบายต้องการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นความต้องการที่สวนทางกัน นอกจากนี้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ มุ่งเน้นการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎระเบียบมากเกินไป ขาดความยืดหยุ่น สิ่งสำคัญ คือ ขาดข้อมูลเชิงพฤติกรรมของชาวบ้านจึงทำให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านจนกระทั่งนำไปสู่การที่ชาวบ้านไม่ยอมรับบทบาทของเจ้าหน้าที่ โดยการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวของผู้นำชุมชนและผู้นำหน่วยงานภาครัฐในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ภาวะผู้นำชุมชนทั้งในส่วนของภาครัฐ และในชุมชนเองจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดกับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ

ผู้นำชุมชนให้เกิดในชุมชนนี้ โดยหน่วยงานภาครัฐก็ต้องพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดความเข้าใจ มีความตระหนักดี และเฝ้าระวังในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมอื่นๆให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติตามโครงการ ควรปรับเปลี่ยนบทบาทในการประสานความร่วมมือกับส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป และในส่วนของชุมชนเองรัฐควรให้ผู้นำเข้ามาขับเคลื่อนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการช่วยดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ป่าชายเลน ตลอดจนแสวงหากระบวนการในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมในชุมชน

สมยศ ศิลปีโยดม (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของภาวะผู้นำชุมชนที่มีต่อชุมชน การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของภาวะผู้นำที่จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งประสบความสำเร็จได้ โดยเฉพาะปัจจัยภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชนบางตัวแปร ได้แก่ ความเข้าใจปัญหาในชุมชน ลักษณะการได้มาซึ่งตำแหน่ง การเป็นที่พึ่งและไว้วางใจจากประชาชน และความเป็นผู้ทันต่อข่าวสารปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อผลที่เกิดขึ้นภายหลังเข้าแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า การเกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนเป็นเรื่องธรรมดา และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยและแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาหรือตั้งตัวแทนเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย จะไม่ตัดสินเด็ดขาดด้วยตัวเอง

ปทุมรัตน์ ต่อวงศ์ (2538) ได้ศึกษา การจัดการความขัดแย้งของชุมชนชนบทเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของศักยภาพชุมชนด้านการจัดการที่มีต่อชุมชน ซึ่งความขัดแย้งที่ปรากฏในชุมชนมีเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านทรัพยากรธรรมชาติ แต่ความขัดแย้งที่พบว่ามีความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อร่างกายและทรัพย์สินและส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากที่สุด ได้แก่ ความขัดแย้งในเรื่องที่ทำกินระหว่างชาวบ้านกับองค์กรภายนอก การวิจัยนี้ชี้ให้เห็น ศักยภาพของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งโดยชุมชนเอง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ หากประชาชนได้มีการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงในการจัดการความขัดแย้ง ในการวิจัยนี้ ชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมมือกันคิดหาวิธีการจัดการกับความขัดแย้งดังกล่าวอย่างเป็นกระบวนการ โดยได้พยายามเรียนรู้จากแหล่งความรู้ทั้งในชุมชนและจากแหล่งความรู้อื่น ๆ ซึ่งในระยะแรกชาวบ้านมิได้ใช้กระบวนการจัดการกับความขัดแย้งอย่างเต็มรูปแบบทุกขั้นตอน แต่ใช้วิธีลองผิดลองถูก จนกระทั่งได้มีบุคคลและองค์กรภายนอกเข้ามาให้

ความรู้ และบางส่วนชาวบ้านก็ได้แสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านมีจุดเริ่มต้นในการจัดการกับความขัดแย้งอย่างเป็นกระบวนการแบบเต็มรูปแบบทุกขั้นตอน

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2548) ได้ทำการวิจัย รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีกรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของศักยภาพชุมชนด้านการจัดการที่มีต่อชุมชน ซึ่งความขัดแย้งในลุ่มน้ำแม่ตาช้างนั้น เป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การสร้างสิ่งก่อสร้างบุกรุกลำน้ำซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ การทิ้งขยะ และของเน่าเสียลงในลำน้ำสาเหตุเกิดจากการขยายตัวของพื้นที่ทำกิน การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในลุ่มน้ำ และการขยายตัวของรีสอร์ท ผนวกกับความต้องการของมนุษย์โดยไร้ขีดจำกัด โดยการวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ โดยชุมชนได้ใช้การจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาของชุมชนเอง การเจราจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนลุ่มน้ำ จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปัน และการยึดมั่นในความเป็นอัตลักษณ์ไปสู่การสลายและทำลายความเป็นอัตลักษณ์โดยวิธีการ ที่สามารถนำไปจัดการความขัดแย้งประกอบด้วย การเจรจากันเอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การไต่สวน การมีส่วนร่วม การใช้อนุญาโตตุลาการ การใช้กระบวนการทางศาล และการออกกฎหมาย ซึ่งชุดวิธีเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การประนีประนอม การโน้มน้าว การโอนอ่อนผ่อนตาม และการเผชิญหน้า ร่วมด้วย เป็นต้น

นฐพงศ์ เทพจารี (2534) ได้ทำการศึกษา ความยึดมั่นผูกมั่นในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชุมชน ซึ่งการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลต่อพฤติกรรมทางสังคม โดยความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามมีผลส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งสิ้น ซึ่งหากสามารถหากลวิธีที่จะนำความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามไปมีส่วนช่วยในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วย่อมจะมีผลให้การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปสู่การพัฒนาระดับพื้นฐานได้อย่างดียิ่งอีกทางหนึ่ง ซึ่งผลการศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการใช้ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาช่วยในการพัฒนา ซึ่งก็หมายรวมถึงการพัฒนาให้เกิดความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ด้วย

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547) ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชุมชน ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่า ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการจัดการความขัดแย้งโดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้ง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา พบว่าในระดับโลกิยวิสัยนั้น พระพุทธศาสนา

มองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ หรือเป็นธรรมชาติที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity) ของบุคคลและสังคมประการหนึ่ง สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูล และอกุศลมูล รวมถึง ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ ผนวกกับปัจจัยภายนอก คือ ข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้างที่บิดเบี้ยว ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าได้นำเสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งซึ่งประกอบไปด้วยการเจรจากันเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วยการตัดสินโดยการเงียบ การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าวการประนีประนอม เป็นต้น และจากการบูรณาการรูปแบบการจัดการความขัดแย้งมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบตามปรากฏในประเทศตะวันตก ตะวันออก ประเทศไทย พระพุทธศาสนา และลุ่มน้ำแม่ตาช้างทำให้พบรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการที่มีชื่อว่า “ธัมมิกมัชฌิมวิธี” หมายถึง วิธีแบบกลาง ๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมวิธี) ที่ประสานสอดคล้องพอเหมาะพอดี โดยการวิเคราะห์ และการประเมินจากการเลือกหลาย ๆ ทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันหาทางออกและมีฉันทามติร่วมกันว่า เป็นทางเลือกที่ดีที่สุด โดยมี “ความชอบธรรม” (ธัมมิกวิธี) เป็นแกนหลักกล่าวคือ ดำเนินการต่อหน้าของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ดำเนินการด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ รับผิดชอบต่อผลดี หรือผลเสียที่เกิดขึ้นถูกต้องทุกฝ่าย สามารถปฏิบัติร่วมกันได้จริง เหมาะสมกับสถานการณ์และเหตุปัจจัยได้ประโยชน์ทุกฝ่าย และเคารพในสิทธิของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น

นิตินันท์ พันทวี (2544) ได้ศึกษา พิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน ในชุมชนบ้านหมูม้น ตำบลหมูม้น กิ่งอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชน ซึ่งการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรม ในที่นี้ คือ พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ จะเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดีงาม มีคุณค่าต่อบุคคล โดยช่วยให้มีสมาธิ ความสบายใจ ความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ และความมีน้ำใจงาม ส่วนคุณค่าต่อชุมชน คือ เป็นกระจกเงาสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษา และให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน และเมื่อชุมชนเรียนรู้คุณค่าของพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ โดยการเชื่อมโยงกับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติในเชิงบวก และเมื่อชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น การยอมรับ การปรับตัวต่อพฤติกรรมภายในชุมชนได้ เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมาก พิธีกรรมท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชน ใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างสัมพันธภาพ ที่ถูกต้องสร้างสรรค์

และสอดคล้องกัน ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชนในการพัฒนาให้เกิดดุลยภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อม

พระสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2542) ได้ทำการศึกษา เรื่อง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของความสัมพันธ์ในสังคมที่มีต่อชุมชน พบว่า อุดมการณ์ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน คือ การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนด้านต่าง ๆ ซึ่งมีหลายชุมชนเกี่ยวข้อง มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายช่วยเหลือกันไม่เฉพาะแต่กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์กรและกลุ่มอื่น ๆ ด้วย เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ วิถีปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น พิธีกรรม ประเพณี และการสื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นกลไก เงื่อนไข ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือญาติ กลุ่มอาชีพ และความสัมพันธ์กับภายนอก เช่น หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และเพิ่มศักยภาพในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการสร้างความผูกพันในชุมชน อันได้แก่ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรม พิธีกรรม ประเพณี ร่วมกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยหนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และศักยภาพในชุมชน

อโนชา วิปุลากร (2544) ได้ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการกำจัดมูลฝอยภายใต้แนวคิดประชาสังคม ของชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของการรวมกลุ่มคนที่มีต่อชุมชน ซึ่งการวิจัยนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมนั้น ได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามารวมตัวกัน ความเป็นชุมชนที่ผู้คนได้แสดงความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงความสนใจและเห็นผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน มีจิตสำนึกสาธารณะโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกิดเป็นกิจกรรมที่มีการจัดการมูลฝอยอย่างต่อเนื่องตลอดจนมีเครือข่ายความร่วมมือและติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่มีต่อชุมชน โดยได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดกระแสความต้องการของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งเห็นได้จากการจัดประชาพิจารณ์ในกระบวนการตัดสินใจในโครงการใหม่ๆ

และความพยายามผลักดันให้เกิดประชาคมจังหวัด ขึ้นในจังหวัดหลักของภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้ประชาคมจังหวัดดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วม โดยหวังที่จะให้โครงการต่าง ๆ หรือนโยบายของรัฐเป็นที่ยอมรับและไม่เกิดปัญหาหรือเกิดปัญหาน้อยที่สุด ทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะช่วยให้เกิดการสนับสนุนการตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ ว่าชุมชนมีความเห็นด้วย รวมทั้งยังเป็นการหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และที่สำคัญก็คือ มีความเป็นธรรมและยุติธรรมในการตัดสินใจนั้นๆหรืออย่างน้อยที่สุดจะสร้างความรู้สึกที่ดีขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ถูกผลกระทบว่าปัญหาของเขาได้มีการรับฟัง และผู้ที่ได้รับผลกระทบก็มีโอกาสได้รับข้อมูลที่ชัดเจนโปร่งใส และได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่าง ๆ ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นหรือขยายตัว

ศาศวัต เพ่งแพ (2543) ได้ทำการวิจัย ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา พบว่า เป็นความขัดแย้งในผลประโยชน์ของฝ่ายต่างๆซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของการสื่อสารที่มีต่อชุมชน ซึ่งการวิจัยนี้ชี้ให้เห็น ถึงการใช้สื่อมวลชนหรือการสื่อสารในสถานการณ์ความขัดแย้งอยู่สองระดับคือ สื่อมวลชนระดับชาติและสื่อมวลชนระดับท้องถิ่น โดยรัฐสามารถปิดกั้นไม่ให้กลุ่มผู้คัดค้านเข้าไปมีบทบาทในการใช้สื่อทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านใช้เวทีของหนังสือพิมพ์ประชานิยมเป็นเวทีหลักในการต่อสู้ โดยมีข้อสังเกตว่าการที่รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อ และมีศักยภาพทางด้านการเงินและบุคลากรที่เหนือกว่า ทำให้รัฐสามารถถ่ายทอดแนวความคิดและกิจกรรมของกลุ่มตนให้เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมโดยผ่านสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับได้มากกว่าฝ่ายผู้ต่อต้านคัดค้านโครงการ การจัดการความขัดแย้งจึงประสบความสำเร็จ

ชาคริต ตันพิรุฬห์ (2543) ได้ทำการวิจัย ในผลกระทบทางการเมืองของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อชุมชน โดยภายหลังจากมีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา มีการรวมกลุ่มผลประโยชน์ที่ต้องการเรียกร้องค่าชดเชยหรือค่าเสียหายเกิดขึ้น และได้มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนวังกระแจะ แต่ความขัดแย้งมีผลต่อเนื่องมาจากการรวมกลุ่มผลประโยชน์เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายจากการดำเนินโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ลักษณะความขัดแย้งเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้เรียกร้องค่าชดเชยจากโครงการฯ กับกลุ่มผู้รับเหมาจ่ายค่าชดเชยหรือเจ้าหน้าที่โครงการ และผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดในการดำเนินโครงการฯในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะลดปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ จะช่วยป้องกันความขัดแย้งในด้านต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนได้

คณะนักวิจัยไทบ้านสมัชชาคนจนกรณีปากมูนร่วมกับเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศไทย (SEARIN Thail) (2545) ได้ศึกษา เรื่อง แม่มูนการกลับมาของคนหาปลาซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีต่อชุมชน ซึ่งการเปิดประตูเขื่อนปากมูลมีผลดีมากกว่าผลเสียในทุกด้านและผลดีนี้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และสังคม โดยทำให้ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านภายในชุมชนสองฝั่งแม่น้ำมูนและระหว่างชาวบ้านปากมูนกับเจ้าหน้าที่รัฐลดลงหรือบางกรณีก็ทำให้ความขัดแย้งหมดไป ส่วนในกรณีความขัดแย้งภายในชุมชน พบว่า ทุกชุมชนมีความขัดแย้งลดลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงที่มีการปิดเขื่อน และชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้ปัญหาความขัดแย้งบรรเทาเบาบางลงได้ การเปิดประตูเขื่อนอีกครั้งทำให้ประชาชนได้เข้าทำประโยชน์ด้วยการลงหาปลา รับซื้อปลา หรือไม่ก็จากการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งการทำประโยชน์ดังกล่าวช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนซึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางรวมถึงผู้ที่คัดค้านการเปิดประตูเขื่อนก็ยังได้รับประโยชน์เช่นกัน

ผลงานวิจัยต่างประเทศ

Inkeles & Smith (1974) ซึ่งเป็นผู้ศึกษาความทันสมัยมากที่สุดคนหนึ่ง ได้ศึกษาคนในประเทศต่างๆถึง 6 ประเทศ คือ อาร์เจนตินา ชิลี อินเดีย อิสราเอล ไนจีเรีย และบังคลาเทศ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประเทศละ 1,000 คน โดยกลุ่มตัวอย่างมีการกระจายตามลักษณะวัฒนธรรม ศาสนา ระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละประเทศ และกระจายตามความเจริญของเมือง การรับการศึกษา และประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของความทันสมัยที่มีต่อชุมชน โดยคุณลักษณะความทันสมัย (Modernity) ที่ค้นพบ ได้แก่

1. การยอมรับประสบการณ์ใหม่ ๆ (Readiness for New Experience) คือ ความพร้อมที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ เป็นผู้ยอมรับสิ่งแปลกใหม่ในชีวิต

2. การยอมรับในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Openness to Innovation Change) มีความรู้ในความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมรอบ ๆ ตัว มีความคิด ความรู้สึก เจตคติต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างมีคุณค่า

3. มีความคิดในทางก้าวหน้า (Growth of Opinion) มีความสามารถในการจัดระบบความคิด สามารถคิดสิ่งซับซ้อน เข้าใจเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นนอกสังคม และมีความคิดกว้างไกลออกไป

4. มีความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ภายนอก (Interest of Fact Information) มีความสนใจข่าวสารต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นที่จะรับข่าวสารเสมอ สนใจข่าวสารทั้งที่อยู่ใกล้และไกล

5. มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพปัจจุบันและอนาคต (Valuing of Time) จะให้ความสำคัญแก่เวลาที่ใช้ไป เป็นคนตรงต่อเวลา มีแนวโน้มที่จะมองปัจจุบันหรืออนาคตมากกว่าอดีต

6. เชื่อถือในความสามารถของมนุษย์ (Sense of Efficacy) มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถปรับปรุงให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ มีเป้าหมายในชีวิตเป็นของตนเอง มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเมื่ออยู่กับบุคคลอื่น

7. การวางแผนในการทำงาน (Planning) มีแนวโน้มของการวางแผนระยะยาวทั้งในกิจกรรมของชุมชนและส่วนตัว

8. ความเชื่อในหลักเหตุผลและมองโลกในแง่ดี (Calcability) คนทันสมัยเชื่อในสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้อย่างมีเหตุผลโดยไม่งมงายโดยปราศจากข้ออ้างอิง

9. สนใจและให้ความสำคัญในคุณค่า เทคนิค และวิธีการใหม่ ๆ (Faith in Science Technology) สนใจคุณค่าของเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ

10. กระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่ (Education Occupation Aspiration) จะเห็นคุณค่าทางการศึกษา มีแรงจูงใจที่จะผลักดันตนเองหรือคนในปกครองให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ

11. มีความเคารพและให้เกียรติผู้อื่น (Awareness of Dignity of Others) จะเป็นผู้ที่รู้จักให้เกียรติผู้อื่น ยอมรับและให้ความสำคัญกับบุคคลอื่น ไม่หมิ่นศักดิ์ศรีผู้อื่นไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในฐานะใด

12. การยอมรับการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ (Belief in Distributive Justice) จะต้องมีความยุติธรรม เที่ยงตรง ไม่โน้มเอียงในความคิดและการกระทำในเรื่องต่างๆ ยึดกฎเกณฑ์มากกว่าตัวบุคคลหรือความสัมพันธ์

ในความเป็นชุมชน ชาวบ้านแม้ว่าจะอยู่ในชนบทแต่ใช่ว่าจะเป็นผู้มีการดำรงชีวิตที่ล้าหลัง ปัจจุบันชนบทไทยมีความทันสมัยกว่าเดิมมาก ดังนั้น หากประชาชนจะนำคุณลักษณะความทันสมัยมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตก็น่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าโทษ เพราะความทันสมัยข้างต้นไม่ได้มีลักษณะในเชิงทำลาย หากแต่จะช่วยให้เป็นคนที่มีความตื่นตัวทั้งทางด้านความคิด ความรู้ ข่าวสาร และยอมรับการพัฒนาในสิ่งที่ดีกว่า ซึ่งหากไม่ดีกว่าก็ไม่จำเป็นต้องรับ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่ได้ศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า เมื่อมีบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมาปฏิสัมพันธ์ต่อกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้เสมอ สาเหตุโดยทั่วไปที่ทำให้เกิดความขัดแย้งก็คือ ความแตกต่างของบุคคลในด้านต่างๆ เช่น อายุ เพศ ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม เป็นต้น นอกจากนี้ความแตกต่างของกลุ่มบุคคลทั้งในด้านเป้าหมายและ

ผลประโยชน์ที่ตรงกันข้ามกันก็ส่งผลให้เกิดการต่อต้านและเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ในที่สุด มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งไว้มาก ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ

1. แนวความคิดว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ไม่ควรให้เกิดมีขึ้นเพราะจะก่อให้เกิดผลทางลบ

2. แนวความคิดว่าความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ทุกกลุ่ม ทุกสังคม ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งได้ ความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งเลวร้าย แต่เป็นสิ่งที่อาจนำไปสู่ผลทางบวกต่อการพัฒนา

3. แนวความคิดว่าความขัดแย้งมีผลในทางบวกและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการบริหาร อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งมีทั้งผลลัพธ์ที่เป็นผลดีและผลเสีย ดังนั้น ผู้นำจะต้องทราบกระบวนการของความขัดแย้ง ซึ่งจะเริ่มด้วยปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การก่อตัวของความขัดแย้ง เช่น การสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ชัดเจน ค่านิยมส่วนบุคคล ฯลฯ และเมื่อเกิดความคับข้องใจมากขึ้นก็จะกลายเป็นความขัดแย้ง ซึ่งผู้นำจะต้องติดตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น แต่หากไม่สามารถป้องกันได้ ก็จะต้องเป็นหลักในการจัดการ โดยจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม ต้องทราบถึงการเจรจาต่อรองและหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เป็นทางออกที่สร้างสรรค์ โดยมีการสอดแทรกหรือตัดสินใจเพื่อลดความขัดแย้ง ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี คือ วิธีการแข่งขัน วิธีร่วมมือร่วมใจกัน วิธีการหลีกเลี่ยง วิธีเอื้อเฟื้อเสียสละ และวิธีการประนีประนอม เป็นต้น ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นทั้งสถานการณ์ที่เป็นประโยชน์และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล หน่วยงาน ชุมชน และประเทศชาติ โดยเฉพาะในชุมชนชนบทไทย ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ จะต้องร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจากงานวิจัยเกี่ยวกับความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนดังกล่าวข้างต้น ทุกคนทั้งตัวผู้นำและประชาชนในชุมชนเองจะต้องมีความเข้าใจและสามารถร่วมกันในการจัดการให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ซึ่งวิธีการที่ใช้เพื่อการลดความขัดแย้งที่ได้ผลดี คือ การเจรจาต่อรอง โดยผู้ที่เป็นตัวกลางในการเจรจาจะต้องมีทักษะที่เอื้อหลายประการในการประสานประโยชน์และสร้างความร่วมมือให้เกิดเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน ให้ได้ โดยใช้ทางสายกลางในการแก้ปัญหาที่ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป ทั้งนี้ต้องเน้นสันติวิธีในการจัดการ

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการไม่ได้ให้ข้อสรุปอย่างชัดเจนว่าปัจจัยทั้ง 12 ปัจจัยมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนชนบทไทย แต่จากการศึกษาและตรวจสอบข้อมูลทำ

ให้ผู้วิจัยได้มองเห็นถึงความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง 12 ปัจจัยว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้ง จึงขอสรุปพอสังเขปดังนี้

ปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง ประกอบด้วย

1. **ปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการ** ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ กติกา ทางสังคมที่ทุกฝ่ายจะให้การยอมรับ และยอมปฏิบัติตาม จึงสามารถเป็นหลักการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

2. **ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชน** ซึ่งได้แก่ ผู้นำของหน่วยงานราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ นอกจากนี้ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชนจะสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

3. **ปัจจัยศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการ** โดยเฉพาะความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น เพราะชุมชนจะมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย และได้ใช้วิธีการลองผิดลองถูกในการแก้ไขปัญหาที่มีความแตกต่างกัน ทำให้มีความเข้าใจในหลักการแก้ไขปัญหา

ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย

1. **ปัจจัยหลักศาสนา** โดยชุมชนสามารถใช้หลักธรรม คำสอนจากศาสนาต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เป็นมงคลกับชีวิต เพราะศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี หากทุกคนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา ความรุนแรงจากความขัดแย้งย่อมไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้น หลักศาสนาจึงสามารถเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

2. **ปัจจัยวัฒนธรรมชุมชน** และประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ เพราะช่วยให้คนในชุมชนมีความผูกพันในคุณค่าและช่วยให้เกิดความร่วมมือ ความปรองดอง และความสามัคคี

3. **ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น**ของคนในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ เพราะความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นช่วยให้เกิดความคุ้นเคยถ้อยทีถ้อยอาศัยในการอยู่ร่วมกันในสังคม และเกิดการให้อภัยกันและกันได้

4. **ปัจจัยการรวมกลุ่ม** ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน จะสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ นอกจากนี้การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ มา

ประชุม ปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ และผู้นำชาวบ้าน จะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

5. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปได้ว่าหากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะน้อยลง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย

6. ปัจจัยการสื่อสาร สรุปได้ว่ารูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ฯลฯ ที่ถูกต้องรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ จะช่วยในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ เพราะเป็นการสื่อความเข้าใจระหว่างกันอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการปฏิบัติจริง และอยู่ในบรรยากาศในเชิงประจักษ์

7. ปัจจัยความรู้ของประชาชน สรุปได้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในโลกยุคปัจจุบัน เพราะเป็นยุคสารสนเทศที่ไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นประชาชนจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถก้าวทันเหตุการณ์ และสามารถตัดสินใจดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดได้ด้วยฐานข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน สำหรับในกรณีโครงการพัฒนาในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนเอง ประชาชนจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพอสมควร การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน หากมีความเป็นธรรม จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ นอกจากนี้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควร การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย และหากกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชุมชนโดยรวมก็จะไม่นำไปสู่ความขัดแย้งได้ง่าย รวมทั้งหากกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นไม่กระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้วจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และหากเกิดความเสียหายต่อส่วนรวมของชุมชน อันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสมความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้น

2. ปัจจัยความทันสมัยของชุมชน สรุปได้ว่า ชุมชนจำเป็นต้องพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผล และยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน ก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน

2.3 บริบทชุมชน

2.3.1 โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย [กฟผ.], 2552)

อำเภอจะนะ เป็นหนึ่งในสี่อำเภอของจังหวัดสงขลาที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มพื้นที่ที่ยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย มีเนื้อที่ 502.98 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองสงขลาและอ่าวไทย

ทิศตะวันออก จรดอ่าวไทยและอำเภอเทพา

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอนาทวีและอำเภอสะเดา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอหาดใหญ่และอำเภอนาหม่อม

แบ่งการปกครองเป็น 14 ตำบล 139 หมู่บ้าน 1 เทศบาล 14 องค์การบริหารส่วนตำบล มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 95,807 คน โดยเป็นประชากรชาย 47,476 คน และหญิง 48,331 คน ความหนาแน่นของประชากร189.91 คน/ตารางกิโลเมตร ส่วนสภาพภูมิอากาศของอำเภอจะนะ มีลักษณะร้อนชื้น แบ่งเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูร้อน

ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนยางพารา ทำนา การปศุสัตว์ มีอาชีพเสริม คือ การเลี้ยงปลาน้ำจืด ประมงชายฝั่ง และหัตถกรรมพื้นบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ ป่าไม้ สัตว์น้ำ และแร่ดีบุก โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ คลองสะกอม และคลองนาทับ (ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอจะนะ ข้อมูล ณ สิงหาคม 2552)

โรงไฟฟ้าสงขลา หรือโรงไฟฟ้าจะนะ มีพื้นที่ประมาณ 775 ไร่ ครอบคลุมบริเวณพื้นที่บ้านป่าชิง บ้านโคกม่วง (หมู่ที่ 1) ตำบลป่าชิงและบ้านควนหัวช้าง (หมู่ที่ 6) ตำบลคลองเปียะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ก่อตั้งขึ้น เนื่องจากสถานการณ์ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่าง ที่ก่อให้เกิดความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงขึ้นถึง 1,400 เมกะวัตต์ ในขณะที่โรงไฟฟ้าที่มีอยู่ในพื้นที่จำนวน 2 โรงที่สามารถจ่ายไฟฟ้าได้ตลอดเวลา คือ โรงไฟฟ้าขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราชและโรงไฟฟ้ากระบี่ จังหวัดกระบี่ สามารถจ่ายไฟฟ้าได้รวมกันประมาณ 1,100 เมกะวัตต์ และเมื่อผนวกกับโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนรัชประภา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบางลาง จังหวัดยะลา ซึ่งจะเดินเครื่องเสริมระบบไฟฟ้าเฉพาะช่วงที่มีความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงสุดในแต่ละวันอีก 300 เมกะวัตต์ ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ไฟฟ้า จึงต้องส่งพลังงานไฟฟ้าจากภาคกลาง พร้อมทั้งซื้อไฟฟ้าจากประเทศเพื่อนบ้านมาช่วยเสริมให้ภาคใต้มีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง

แผนภาพที่ 2.12: บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าสงขลา

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการจัดหาและผลิตพลังงานไฟฟ้าให้เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ จึงได้มีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้า เพื่อขยายกำลังการผลิตไฟฟ้าในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยเป็นโครงการที่บรรจุอยู่ในแผนพัฒนา กำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ พ.ศ. 2547-2558 (Power Development Plan: PDP 2004) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2548

เป็นโรงไฟฟ้าที่มีเทคโนโลยีทันสมัยที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิงจากแหล่งพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (Malaysia-Thail Joint Development Area : JDA) เป็นเชื้อเพลิงในอัตราสูงสุด 130 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดยได้เดินเครื่องเข้าระบบเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2551โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น ประมาณ 16,908.55 ล้านบาท

แผนภาพที่ 2.13: ที่ตั้งแหล่งก๊าซธรรมชาติ JDA

เป็นโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วม (Combined Cycle Power Plant) ที่มีประสิทธิภาพสูงมีขนาดกำลังผลิตประมาณ 731 เมกะวัตต์ โรงไฟฟ้าจะนะ 1 ชุด ประกอบด้วย เครื่องผลิตไฟฟ้ากังหันก๊าซ (Gas Turbine) เครื่องผลิตไอน้ำแรงดันสูง (Heat Recover Steam Generator : HRSG) และเครื่องผลิตไฟฟ้ากังหันไอน้ำ (Steam Turbine)

แผนภาพที่ 2.14: กระบวนการผลิตไฟฟ้า

พื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีการต่อต้านโรงแยกก๊าซและท่อส่งก๊าซ ตลอดจนปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น เมื่อมีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ซึ่งเป็นโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนร่วมที่จะต้องสูบน้ำจากคลองนาทับซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชนมาใช้ในระบบหล่อเย็น ประชาชนในพื้นที่จึงมีความวิตกกังวลว่าจะเกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในระยะเริ่มต้นของการปฏิบัติงานในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา มีกลุ่มผู้คัดค้านพยายามขัดขวางการจัดกิจกรรมและการปฏิบัติงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยมีแกนนำและประชาชนในพื้นที่เดินขบวนและขึ้นป้ายต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ซึ่งบางกลุ่มเป็นประชาชนที่เป็นเครือข่ายคัดค้านโครงการโรงแยกก๊าซและท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย - มาเลเซีย และบางกลุ่มเป็นประชาชนที่มีความวิตกกังวลว่าจะได้รับความเดือดร้อนจากการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ซึ่งในระหว่างการก่อสร้าง ก็เกิดสถานการณ์ในเชิงลบต่อความรู้สึกของประชาชนมุสลิมในชุมชน เช่น กรณีที่กลุ่มผู้คัดค้านจัดทำป้ายซึ่งมีข้อความเขียนด้วยภาษาอาหรับว่า “บิสมิลลาฮีรเราะห์มานีรรอหีม” ซึ่งเป็นการกล่าวคำว่า “ด้วยพระนามของอัลลอฮฺ” ต่อด้วยข้อความว่า “โรงไฟฟ้าอย่ามาบุกรุกทำลายคลองของอัลลอฮฺ พระเจ้าของเราสร้างมาให้ใช้ประโยชน์ พวกเราจะปกป้องคัดค้าน” ซึ่งกลุ่มผู้คัดค้านถือว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ประชาชนในพื้นที่จะร่วมกันประกาศศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ว่าคลองเป็นของพระผู้เป็นเจ้า ประชาชนในชุมชนต้องร่วมกันปกป้อง โดยกลุ่ม

ผู้คัดค้านสื่อให้เห็นว่า พวกเขารักบ้านเกิด ต้องการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งที่อัลลอฮฺให้มา แต่ปรากฏว่าป้ายถูกทำลายลง ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกไม่พอใจและเกิดสถานการณ์ความขัดแย้งซึ่งแม้จะไม่ร้ายแรง แต่ก็ถือเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินงานก่อสร้างโรงไฟฟ้า และนอกจากสถานการณ์นี้แล้วก็มีสถานการณ์ของการข่มขู่จะทำร้ายเจ้าหน้าที่ของโรงไฟฟ้าสงขลา เพื่อให้หยุดการดำเนินโครงการอยู่เป็นระยะ

ต่อมา เมื่อโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าแล้วเสร็จ ก็มีปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการลอยตายจำนวนมากของปลาที่เลี้ยงในกระชังในคลองนาทับ ทำให้ชาวบ้านหลายครัวเรือนขาดทุนจากการเลี้ยงปลา ซึ่งกลุ่มชาวบ้านเชื่อว่า มีสาเหตุมาจากการปล่อยน้ำเสียจากโรงไฟฟ้าสงขลาลงคลองนาทับ โดยก่อนที่จะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาสภาพน้ำในคลองนาทับยังมีสภาพดีอยู่ การประกอบอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังสามารถทำได้อย่างปกติ เพราะฉะนั้นสาเหตุการตายของปลาในกระชังน่าจะมาจากสาเหตุการปล่อยน้ำเสียจากโรงไฟฟ้าสงขลา

ส่วนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในระยะที่ 2 ก็มีปัญหาข้อขัดแย้งคล้ายคลึงกับระยะแรก เช่น ในการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่ 5 ตำบล ซึ่งเกิดกระแสคัดค้านใน ตำบลนาทับ ตำบลป่าชิง และตำบลคลองเปียะ โดยชาวบ้านจำนวนกว่า 1,000 คน ถือป้ายคัดค้านในการสร้างโรงไฟฟ้าระยะที่ 2 เพราะชาวบ้านเชื่อว่าระยะแรกได้รับผลกระทบทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงและเกิดผลกระทบต่อการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งที่ผ่านมาไม่มีหน่วยงานเข้ามาเป็นเจ้าภาพรับแก้ไขปัญหาให้ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ประชาชนบางส่วนยังขาดความมั่นใจว่าการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในระยะที่ 2 จะได้รับการดูแล เอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความขัดแย้งปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับ กฟผ. มากขึ้น แม้จะมีบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยอยู่บ้าง แต่ปัญหาความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ก็กำลังค่อย ๆ คลี่คลาย และเบาบางลง

แผนภาพที่ 2.15: การให้ความร่วมมือของชุมชนจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์ กรณีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา

2.3.2 โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

อำเภอเมืองสมุทรสงครามนั้น ตั้งเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2440 ชื่อ อำเภอลมทวน เปลี่ยนเป็น อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ในปี 2507 ย้ายที่ว่าการอำเภอเมืองสมุทรสงคราม มาตั้งอยู่ริมถนนเอกชัย ตำบลแม่กลอง อ.เมืองสมุทรสงคราม จนถึงปัจจุบัน มีเนื้อที่ 169.057 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรสาคร อำเภอบ้านแพ้ว (จังหวัดสมุทรสาคร) และอำเภอดำเนินสะดวก (จังหวัดราชบุรี)

ทิศตะวันออก จรดอ่าวแม่กลอง (อ่าวไทย)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านแหลม (จังหวัดเพชรบุรี)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบางคนทีและอำเภออัมพวา

แบ่งเป็น 11 ตำบล 87 หมู่บ้าน 1 เทศบาล และ 10 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากรจำนวน 103,714 คน ความหนาแน่น 613.69 คน/ตร.กม. อาชีพหลัก คือ การเกษตร การประมง อาชีพเสริม คือ การเลี้ยงกุ้ง การทำนาเกลือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ ป่าโกงกาง ป่าชายเลน ป่าจาก ส่วนแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำแม่กลอง คลองแม่กลอง คลองปังปืน คลองสุนัขหอน คลองบางจะเกร็ง คลองบางบ่อ (ที่ว่าการอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, 2552)

ชุมชนในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีลักษณะของความหลากหลายเชิงระบบนิเวศ และเป็นพื้นที่ที่มีสามน้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำทะเล อีกทั้งตามชายหาดและชายฝั่งของลุ่มน้ำแม่กลองใกล้ปากแม่น้ำเป็นแหล่งตกตะกอนของสารอาหารและดินเลน รวมถึงการงอกใหม่ของผืนดินชายฝั่งแหลมตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแม่น้ำ คือ ในลักษณะการคดเคี้ยวของแม่น้ำ จะมีชายฝั่งคุ้งและชายฝั่งแหลม ซึ่งชายฝั่งคุ้งจะเป็นดินแดนที่มีการกัดเซาะชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา และชายฝั่งแหลมจะเป็นดินแดนที่มีการงอกของแผ่นดินเกิดขึ้น

บ้านลมทวน ในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นหมู่บ้านที่ติดอยู่ชายฝั่งลุ่มน้ำแม่กลอง มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติของป่าชายเลนตลอดชายฝั่ง โดยเฉพาะชายฝั่งแหลมของบ้านลมทวน เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ สัตว์บก ทั้งน้อยใหญ่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งอนุบาลของแมลงที่มีความงาม สามารถเปล่งแสงสีเหลืองนวล ในยามค่ำคืนตลอดชายฝั่งแหลมลมทวน ซึ่งมีชื่อว่า “หิ่งห้อย”

หิ่งห้อยเป็นสัตว์ในตระกูลแมลงปีกแข็ง ที่มีวัฏจักรชีวิตคล้ายกับผีเสื้อ คือ เริ่มจากไข่ ฟักกลายเป็นตัวหนอน เข้าสู่ระยะดักแด้ และเข้าสู่ตัวเต็มวัย แต่ในการฟักตัวก่อนตัวเต็มวัย จะอาศัยอยู่ตามชายฝั่งที่เป็นดินเลนโดยอาศัย หอยเล็ก ๆ เป็นอาหาร หิ่งห้อยตัวเต็มวัยจะสามารถเปล่งแสงสีเหลืองนวลใสได้ โดนอาศัยปฏิกิริยาของสารลูซิเฟอริน (Luciferin) ที่อยู่ในอวัยวะทำแสงกับ

ออกซิเจน มีเอนไซม์ลูซิเฟอเรส (Luciferase) เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา และมีสารอดีโนซีนไตรฟอสเฟต (Adenosine Triphosphate, ATP) เป็นตัวให้พลังงานทำให้เกิดแสง หิ่งห้อยตัวเต็มวัยจะผสมพันธ์ วางไข่บริเวณโคนต้นพืชหรือหญ้า บนบก หรือในน้ำแล้วแต่ชนิดของหิ่งห้อย โดยทั่วไปไข่หิ่งห้อยจะมีสีเหลือง ลักษณะกลมรี วางไข่เป็นกลุ่ม 5- 130 ฟอง แล้วแต่ชนิด และใช้เวลา จากไข่จนถึงตัวเต็มวัย 3-4 เดือน จนถึง 1 ปี แตกต่างกันไปตามชนิดของหิ่งห้อย และมีชีวิตส่องแสงได้ประมาณ 1-2 เดือน

แผนภาพที่ 2.16: ลักษณะแมลงหิ่งห้อย

การท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการล่องเรือชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน ปกติหิ่งห้อยจะมีตลอดทั้งปี แต่ช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมในการชมหิ่งห้อย คือ ช่วงที่หิ่งห้อยมีจำนวนมาก คือในฤดูร้อน และฤดูฝน โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือน พฤษภาคม – ตุลาคม โดยเลือกช่วงเวลาที่เป็นข้างแรม เนื่องจากแสงของหิ่งห้อยมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าเป็นเวลาข้างขึ้น ท้องฟ้าสว่างเกินไป แสงของหิ่งห้อยจะไม่ชัดเจนและควรเลือกวันที่น้ำมาก เพราะเรือจะสามารถเข้าไปใกล้ต้นลำพู ซึ่งหิ่งห้อยเกาะอยู่ได้ง่ายยิ่งขึ้น

แต่เดิมชุมชนของชาวบ้านจังหวัดสมุทรสงครามเป็นชุมชนเกษตรกรรมพื้นบ้าน ไม่เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยว เมื่อการท่องเที่ยวของอำเภออัมพวาเริ่มพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางน้ำชมหิ่งห้อย ในที่สุดก็พัฒนามาถึงชุมชนต่าง ๆ ตามริมฝั่งแหลมของแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเริ่มต้นจากแหลมวัดบางกระพ้อ แหลมวัดแก้วฟ้า แหลมวัดแม่น้ำ แหลมวัดท้ายหาด และมา

สิ้นสุดที่บ้านลมทวน เพราะชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีหิ่งห้อยมากที่สุด เนื่องจากภูมิประเทศที่ตั้งเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของหิ่งห้อย และการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยแต่เดิมใช้เรือพื้นบ้านประมาณ 20 - 30 ลำ ซึ่งเรือพื้นบ้านจะมี 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 เป็นเรือที่มีวัตถุประสงค์ในการวิ่งเพื่อไปทำธุระแบบพบปะกันของชาวบ้านใช้เครื่องยนต์ฮอนด้า 9 แรง ซึ่งเสียงไม่ดังมาก และมีมลภาวะน้อย

ประเภทที่ 2 เป็นเรือที่เรียกว่า “เรือแท็กซี่” ใช้เครื่องยนต์กาดเนอร์ เป็นเรือขนาดใหญ่ใช้วิ่งรับส่งคน ซึ่งสามารถบรรทุกผู้โดยสาร ได้ประมาณ 20-30 คน

โดยเรือพื้นบ้านเหล่านี้เมื่อวิ่งถึงบริเวณชุมชนที่มีหิ่งห้อยก็จะเบาเครื่อง ทำให้ไม่มีคลื่นที่แรง จึงไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และประชาชนในชุมชนก็สามารถยอมรับได้

เมื่อความนิยมการท่องเที่ยวทางน้ำชมหิ่งห้อยมีมากขึ้นและสื่อมวลชนก็ให้ความสำคัญและเข้ามาทำรายการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เรือได้เพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 200 ลำ ซึ่งเรือที่เข้ามาในชุมชนจะมาจาก 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จากคลองอัมพวา โดยจอดในคลองที่มีท่า ส่วนที่ 2 มาจากรีสอร์ทต่าง ๆ ส่วนที่ 3 มาจากอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เพราะที่ดำเนินสะดวก จะมีการขายแพคเกตทัวร์รวบยอด เช่น กลางวันไหว้พระ 9 วัด 4 โมงเย็นชมตลาดน้ำอุทยาน ร.2 6 โมงเย็นลงเรือชมหิ่งห้อย 4 ทุ่ม กลับถึงที่พัก ซึ่งรีสอร์ทในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามก็ทำเลียนแบบอำเภอดำเนินสะดวก

แผนภาพที่ 2.17: ลักษณะเรือพื้นบ้านในลำน้ำแม่กลอง

ปัญหาสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย คือ การดัดแปลงเรือพื้นบ้าน ที่เรียกว่า “เรืออีป๊าบ” ซึ่งมีขนาดใหญ่ประมาณ 4 วา บรรทุกได้ครั้งละ 10-12 คน ใช้เครื่องรถยนต์ประเภทโตโยต้า ดัดแปลงต่อหางจัดเพลา มาเป็นใบพัด ซึ่งเรือลักษณะนี้จะมีมลภาวะสูงเมื่อนำมาใช้ จะเห็นได้ว่าหากใช้กับรถแรงต้านจะน้อย แต่เมื่อนำมาใส่กับเรือแรงต้านจะเพิ่มขึ้นเพราะเรืออยู่ในน้ำ เรือทุกลำจำเป็นต้องเร่งความเร็วจึงทำให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบด้วย

ผลกระทบที่เกิดจากคลื่นของเรือยนต์ และเรือนำเที่ยวที่ทำลายสภาพแวดล้อม สภาพปัญหาที่เกิดจากคลื่นของเรือทำลายสภาพแวดล้อม เป็นปัญหาที่สำคัญมากที่สุด เพราะคลื่นของเรือธรรมดาจะวิ่งกันรอบเดียวในแต่ละวัน แต่เมื่อความนิยมเพิ่มขึ้น ต้องทำรอบเป็นสองรอบ ทำให้เกิดคลื่นที่หนักขึ้น กระทบต่อฝั่งน้ำที่เป็นฝั่งแหลมซึ่งเป็นแผ่นดินที่งอกที่เกิดจากการทับถมของตะกอนชุมชนจึงได้รับผลกระทบ และเป็นผลกระทบที่เกิดเร็วมาก เพราะหากมีเรือ 200 ลำ

วิ่ง 2 รอบ และวิ่งผ่านชุมชนทุกวัน ปริมาณโมเลกุลของน้ำที่เกิดขึ้นจะเกิดคลื่นซัดเข้าฝั่งแม่น้ำในชุมชน ซึ่งชาวบ้านมองว่าผลกระทบมากกว่าความเสียหาย โดยใช้คำพูดว่า “ยับเยิน” ซึ่งหมายถึงมากกว่าคำว่า “เสียหาย” เพราะเสียหายยังพอดูได้ แต่ใช้คำว่ายับเยิน เพราะฝั่งแต่เดิมจะเป็นพื้นที่ลาดเอียง เกิน8-10 องศา โดยธรรมชาติจากระดับน้ำต่ำสุด แต่ปัจจุบันลาดเอียงกว่า 30 องศา และพื้นหน้าดินซึ่งเป็นดินเลนก็ถูกทำลายไม่ต่ำกว่า 40 เซนติเมตร เพราะต้องกลายเป็นแนวปะทะคลื่น ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ เล็งเห็นว่า หากปล่อยไว้ไม่แก้ไขระบบนิเวศชายฝั่งก็จะสูญสิ้นไปอย่างแน่นอน เพราะระบบนิเวศชายฝั่งเป็นแหล่งที่ สัตว์ทะเล สัตว์น้ำ ต้องมาอนุบาลวัยอ่อนมาออกไข่ อาศัยแนวปะทะคลื่น รากของต้นไม้ต่าง ๆ เป็นตัวฟูมฟักและป้องกันอันตรายจากสัตว์ใหญ่ หากน้ำลงสัตว์ก็จะค่อย ๆ เคลื่อนลงจะไม่ออกน้ำลึก ปลาใหญ่ก็เข้ามาไม่ได้ เมื่อระบบนิเวศเสียไปจึงเกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนที่ต้องทำมาหากินกับชายฝั่ง เช่น ตกกุ้ง ทอดแห หาปลา เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน ซึ่งสัตว์ที่เป็นดัชนีชี้วัด คือ กุ้งฝอย กับปลากระบอกซึ่งเป็นปลาหน้าเลน ปัจจุบันเหลือน้อยลงจนประชาชนหากินแทบไม่ได้

ทั้งนี้ชุมชนตำบลบ้านปรกได้มีการติดตามสังเกตการณ์ผลกระทบตามห้วงระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมดังแผนภาพที่ 2.18 – 2.20 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.18: ความลาดเอียงของแนวชายฝั่ง ที่มีความลาดชันมากขึ้นกว่าเดิมอันเนื่องมาจากการกัดเซาะของกระแสคลื่นของเรือยนต์

แผนภาพที่ 2.19: ดินเลนด้านบนถูกกระแสคลื่นกัดเซาะจนพังทลายทำให้เกิดอันตรายต่อต้นไม้ชายฝั่ง

แผนภาพที่ 2.20: พื้นที่ที่ถูกกระแสคลื่นของเรือยนต์นำเที่ยวกัดเซาะซึ่งพังทลายจนสามารถเห็นรากของต้นลำพูที่อยู่ในดินเลนได้อย่างชัดเจน

ส่วนผลกระทบต่อระบบนิเวศที่เป็นแหล่งอนุบาลตัวอ่อนของหิ่งห้อย ที่อาศัยตามดินเลนชายฝั่งของลุ่มแม่น้ำ ทำให้ปัจจุบันพบว่าการขยายพันธุ์ของหิ่งห้อย และจำนวนของประชากรหิ่งห้อยลดน้อยลง

ผลกระทบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านตามชายฝั่ง ที่ถูกรบกวนจากเสียงเครื่องยนต์ของเรือยนต์ที่ให้บริการช่วงกลางคืน รวมทั้งมลภาวะจากควันพิษ เพราะเครื่องยนต์ที่เอามาใช้มักเป็นเครื่องยนต์เก่า

แผนภาพที่ 2.21: การให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชน ประชาชน และสื่อมวลชนในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์
กรณีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

2.3.3 โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย – ยาดานา (สหภาพพม่า) อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศ เป็นการจัดหาก๊าซธรรมชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ สหภาพพม่า เพื่อนำมาใช้เป็นพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับกฟผ. บริษัทเอกชนอื่น ๆ และโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี ที่แนวท่อ

ก๊าซผ่าน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศ เพื่อประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและสหภาพพม่า และเพื่อเตรียมการสำหรับการเชื่อมโยงระบบท่อก๊าซ ทางภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของประเทศสำหรับกรณีนี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่โครงการที่ตั้งอยู่ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

อำเภอทองผาภูมิ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดกาญจนบุรี เดิมชื่อ อ.สังขละบุรี เป็นอำเภอชายแดนมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติอย่างยาวนาน มีเนื้อที่ 3,655.171 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับติดต่อกับอำเภอสังขละบุรี และอำเภออุ้มผาง (จังหวัดตาก)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบ้านไร่ (จังหวัดอุทัยธานี) และอำเภอศรีสวัสดิ์

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอไทรโยค

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตตะนาวศรี (ประเทศพม่า)

แบ่งการปกครองเป็น 7 ตำบล 44 หมู่บ้าน 2 เทศบาล และ 6 องค์การบริหารส่วนตำบล มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 61,337 คน ความหนาแน่นของประชากร 16.8 คน/ตารางกิโลเมตร อาชีพหลัก คือ การเกษตรและค้าขาย อาชีพเสริม คือ การท่องเที่ยว (ที่ว่าการอำเภอทองผาภูมิ, 2552)

ในประเทศไทย เริ่มมีการก่อสร้างระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติและเริ่มใช้งานใน พ.ศ. 2524 โดยบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งเอราวัณในอ่าวไทยมายังชายฝั่งที่จังหวัดระยองและวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติเลียบถนนสายหลักไปยังผู้ใช้ ได้แก่ โรงไฟฟ้าบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โรงไฟฟ้าพระนครใต้ จังหวัดสมุทรปราการ และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ตามแนวท่อ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางท่อจะแตกต่างไปตามปริมาณการจำหน่ายให้ลูกค้า

ในช่วงปี พ.ศ. 2536 – 2537 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยขยายตัวในระดับร้อยละ 9 มีผลให้การขยายตัวของการใช้พลังงานสูงขึ้นร้อยละ 13 และมีแนวโน้มที่จะสูงยิ่งขึ้น ทำให้ภาครัฐในขณะนั้นประเมินให้เตรียมการจัดหาก๊าซธรรมชาติเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับความต้องการดังกล่าว และขณะนั้นคาดว่าในปี พ.ศ. 2542 ความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติจะมีจำนวน 2,460 ล้านลูกบาศก์ฟุต/วัน ในขณะที่จัดหาจากแหล่งก๊าซธรรมชาติในประเทศไทยได้ประมาณ 1,980 ล้านลูกบาศก์ฟุต/วัน แสดงว่าปริมาณสำรองของแหล่งก๊าซธรรมชาติในประเทศจะมีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ในอนาคต โดยคาดว่าจะเริ่มขาดแคลนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นไป

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย หรือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้พบว่า แหล่งก๊าซธรรมชาติของประเทศใกล้เคียงมีศักยภาพในการพัฒนาขึ้นมาใช้ประโยชน์ ทั้งยังมีปริมาณสำรองมาก เช่น แหล่งยาดานา สหภาพพม่า มีปริมาณสำรองก๊าซธรรมชาติสูงถึง 5.7 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต

และสามารถนำขึ้นมาได้ก่อนแหล่งอื่น ๆ จึงเริ่มเจรจากับสหภาพพม่าตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2536 ถึงความเป็นไปได้ในการจัดหาและนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2536 ให้ บริษัท ปตท. เร่งรัดการจัดหาก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาของสหภาพพม่า เพื่อให้ทันหรือสอดคล้องกับแผนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2541 รวมทั้งคณะรัฐมนตรียังได้มีมติเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2537 ให้ บริษัท ปตท. เร่งรัดจัดหาก๊าซให้กับผู้ผลิตไฟฟ้ารายอื่นๆในบริเวณเดียวกัน โดยคาดว่าจะมีความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติในอนาคตสูงถึง 3,000 ล้านลูกบาศก์ฟุต/วัน เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ปตท. จึงได้ลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ภายใต้โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา (สหภาพพม่า)

สำหรับพื้นที่ที่ดำเนินการจัดทำโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา (สหภาพพม่า) ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งสิ้น 3 ตำบล ดังตารางที่ 2.8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.8 พื้นที่และพิกัดที่ท่อส่งก๊าซพาดผ่าน

ตำบล	KP.ที่เริ่มต้น	KP.ที่สิ้นสุด
1. ลิ่นถิ่น	KP.47+550	KP.63+432
2. ห้วยเขย่ง	KP.26+420	KP.47+550
3. ปิล๊อก	KP.0+000	KP.26+420

(ที่มา: ส่วนปฏิบัติการระบบท่อเขต 5, 2552)

แผนภาพที่ 2.22: พื้นที่วางท่อก๊าซในชุมชน (ที่มา: ส่วนปฏิบัติการระบบท่อเขต 5, 2552)

แผนภาพที่ 2.23: การดำเนินการวางท่อก๊าซในชุมชน (ที่มา: ส่วนปฏิบัติการระบบท่อเขต 5)

ก่อนดำเนินการ **ระหว่างดำเนินการ** **หลังดำเนินการ**

แผนภาพที่ 2.24: เปรียบเทียบสภาพพื้นที่ก่อน ระหว่าง และหลังการวางท่อก๊าซในชุมชน (ที่มา: ส่วนปฏิบัติการระบบท่อเขต 5)

ในส่วนของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายของผู้คัดค้าน ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในนาม กลุ่มสิทธิมนุษยชน อีกฝ่ายคือ ฝ่ายของผู้สนับสนุน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม และชาวบ้านในพื้นที่บางส่วนที่เห็นด้วยกับ ปตท. โดยสรุปสาระความขัดแย้งได้ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พรรณพืช สัตว์ป่า และระบบนิเวศ โดยฝ่ายคัดค้านมีความกังวลว่า โครงการท่อส่งก๊าซจะทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ถูกทำลาย หน้าดินถูกทำลายเกิดการกัดเซาะและการพังทะลายของดิน สัตว์ป่าถูกรบกวน ทำลาย แหล่งน้ำเกิดผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ หรืออาจเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศได้ เป็นต้น ส่วนฝ่ายที่สนับสนุนมีความเห็นว่าโครงการสามารถนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการได้ และสามารถใช้แนวทางในการให้ชุมชนได้เสนอความคิดเห็นได้มีส่วนร่วม หรือใช้คนกลางซึ่งเป็นที่ยอมรับมาเป็นผู้สรุปปัญหาและมาตรการแก้ไขปัญหาได้

2. ผลกระทบต่อสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงและชาวบ้าน โดยฝ่ายคัดค้านเห็นว่า การก่อสร้างจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวกระเหรี่ยงอย่างมาก เช่น ทำลายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในชุมชนจึงเกิดการต่อต้านอย่างหนัก รวมถึงมีความกังวลว่า

โครงการนี้อาจทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชน เพราะชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกัน จึงมีข้อมูลในการตัดสินใจที่ต่างกัน ส่วนฝ่ายที่สนับสนุน มีความเห็นว่าโครงการจะสามารถสื่อสารทำความเข้าใจในหลักการและขั้นตอนการชดเชยทรัพย์สินและค่าตอบแทนที่เหมาะสมแก่ผู้นำชุมชนและผู้ได้รับผลกระทบ และในช่วงการก่อสร้างจะทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อย่างไรก็ตามชุมชนที่อาศัยบริเวณแนวที่ท่อส่งก๊าซพาดผ่านยังมีความกังวลว่า ท่อส่งก๊าซอาจเกิดการระเบิด เนื่องจากอุบัติเหตุหรือการก่อวินาศกรรมได้ ทำให้ไม่มีความมั่นใจเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน ส่วนฝ่ายที่สนับสนุนมีความเห็นว่าโครงการสามารถมีมาตรการในการสร้างความรู้ความเข้าใจโดยประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันของคนในชุมชนได้ รวมถึง โครงการน่าจะมีมาตรการด้านความปลอดภัย และการเตรียมการป้องกันการก่อวินาศกรรมไว้ล่วงหน้า ส่วนปัญหาเรื่องการก่อสร้างที่จะทำให้การคมนาคมขนส่งหรือการสัญจรไปมาไม่สะดวกนั้น ฝ่ายสนับสนุนมองว่า จะเกิดผลกระทบเพียงชั่วคราวในช่วงการก่อสร้างเท่านั้น ซึ่งทางโครงการน่าจะสามารถบริหารจัดการได้ เป็นต้น

ในระยะแรกของความขัดแย้งจากโครงการนั้น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยไม่ตอบสนองต่อเสียงเรียกร้องของผู้คัดค้านโครงการมากนัก อย่างไรก็ตาม เมื่อประเด็นปัญหาได้แพร่กระจายออกไป การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้ใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและเยียวยาชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งมีการประนีประนอมกับผู้คัดค้านโครงการซึ่งยืนกรานที่จะไม่ให้ท่อก๊าซผ่านป่าสมบูรณ์ เมื่อการแก้ไขปัญหาไม่บรรลุผล การเผชิญหน้าจึงเกิดขึ้น นำไปสู่การเคลื่อนย้ายผู้คัดค้านโครงการออกจากเส้นทางการวางท่อของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การใช้กำลังหรือการเผชิญหน้าระหว่างผู้สนับสนุนโครงการและผู้คัดค้านโครงการรวมทั้งการเพิ่มขึ้นของแนวร่วมต่อต้านโครงการ อันประกอบด้วยนักอนุรักษ์ นักวิชาการ สื่อมวลชน และองค์กรเอกชนต่าง ๆ อาจก่อให้เกิดปัญหาในระยะยาวต่อภาพพจน์ของ ปตท. ได้ ดังนั้น การยุติปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการใช้ผู้เจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจึงเป็นทางออกของการยุติความขัดแย้งนี้ และเจ้าหน้าที่ของรัฐเองทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นก็ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเพื่อยุติความขัดแย้งอย่างเต็มรูปแบบด้วย

แผนภาพที่ 2.25: การให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชน ประชาชน และสื่อมวลชนในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์

กรณี โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย –ยาดานา (สหภาพพม่า)

2.4 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ที่ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งแยกและสร้างเป็นตัวแปรที่สอดคล้องกับปัญหาการวิจัย ดังเป็นกรอบความคิด (Conceptual Framework) ดังแผนภาพที่ 2.26 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.26: กรอบความคิดในการวิจัย

2.5 สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 กฎหมายและระเบียบทางราชการมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 2 ภาวะผู้นำชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 3 ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 4 หลักศาสนามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 5 วัฒนธรรมชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 6 ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 7 การรวมกลุ่มมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 9 การสื่อสารมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 10 ความรู้ของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 11 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของ ชุมชน – เอกชน มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

สมมติฐานที่ 12 ความทันสมัยของชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

2.6 คำอธิบายสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 กฎหมายและระเบียบทางราชการมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งประชาชนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบทางราชการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโครงการที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่สูงมากเพียงใด ประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งก็ยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

หลักการทางกฎหมายและระเบียบทางราชการเป็นบรรทัดฐานทางสังคมให้บุคคลยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน โดยมีบทลงโทษที่แน่นอนเป็นสิ่งกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของประชาชนและองค์กรของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับบุคคลในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้หลักการของกฎหมายจะคุ้มครองผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และป้องกันไม่ให้ผู้ปฏิบัติในทางที่ผิดทำความเดือดร้อนแก่คนในสังคม ซึ่งหากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของกฎหมาย จะช่วยอำนวยความสะดวกและช่วยพิทักษ์รักษาสิทธิตลอดจนผลประโยชน์ที่ประชาชนควรจะได้รับในเรื่องต่าง ๆ อีกทั้งจะเป็นหลักการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายทั่วไป โดย สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (อ้างถึงใน บุณยวัต เกิดกล่ำ, 2544) ซึ่งได้กล่าวถึงกฎหมายว่าเป็นกลไกหลักที่จะกำหนดกรอบกติกาของสังคมโดยกำหนดบทบาทของประชาชนเป็นคำสั่ง คำบัญชาของรัฐที่สั่งให้ราษฎรปฏิบัติตาม กฎหมายจึงเป็นฐานรองรับการใช้อำนาจรัฐที่สำคัญที่จะนำมาใช้บังคับให้มีประสิทธิผลต่อการควบคุมปัญหาของสังคม นอกจากนี้สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2542) ยังได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของกฎหมายที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศในฐานะหลักการและเครื่องมือเร่งเสริมประสิทธิภาพภาครัฐ เป็นปัจจัยรับรองการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยในการกำหนดกรอบนโยบาย เป็นปัจจัยในการจัดระเบียบราชการ และเป็นกลไกในการกำหนดหน้าที่ของเอกชนและหน่วยงานของรัฐ

กฎหมายปกครอง โดย จิรนิติ หะวานนท์ (2554) ซึ่งได้กล่าวถึงกฎหมายปกครองว่า เป็นกฎหมายที่กำหนดสถานะและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน ระหว่างรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง เป็นกฎหมายมหาชน ที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารของรัฐ การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองในการจัดบริการสาธารณะ และวางหลักความเกี่ยวพันในทางปกครองระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน และ

ฝ่ายปกครองด้วยกันเอง รวมทั้งกำหนดสถานะและการกระทำทางปกครองไว้ โดยแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายปกครอง คือ ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งรัฐโดยองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของคนหมู่มากในสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ และในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ รัฐก็ใช้นิติสัมพันธ์ตามกฎหมายเอกชนได้ นอกจากนี้ในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนไม่สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะจะต้องให้ประโยชน์สาธารณะอยู่เหนือประโยชน์ส่วนตัวของเอกชน ทั้งนี้ถ้าเอกชนไม่ยินยอมที่จะสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์สาธารณะ ก็จะต้องให้รัฐโดยองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีอำนาจบังคับเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะได้

กฎหมายสิ่งแวดล้อม โดย บุณยวัต เกิดกล่ำ (2544) ได้กล่าวถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อมว่าเป็นแนวนโยบายแห่งรัฐเกี่ยวกับการพิทักษ์คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ โดย บุคคลย่อมมีสิทธิรับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานราชการก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว รวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน มีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม รวมถึงการได้รับค่าเสียหายหรือค่าตอบแทนจากรัฐในกรณีที่ได้รับความเสียหาย อันตรายจากมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากการดำเนินการของรัฐทั้งโดยตรงและเกี่ยวข้องเป็นต้น

ฉัตราภรณ์ วิวัฒนวานิช (2553) ได้ทำการศึกษา รัฐธรรมนูญกับการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของกฎหมายและระเบียบทางราชการที่มีต่อชุมชน การศึกษา ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ที่ยังใช้ไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ อันเนื่องมาจากปัญหาด้านกฎหมาย

สมมติฐานที่ 2 ภาวะผู้นำชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมีภาวะผู้นำมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

ภาวะผู้นำเป็นลักษณะที่บุคคลมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในกลุ่มเป็นอิทธิพลในทางบวก คือ บุคคลในกลุ่มยอมรับและยอมปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือคำสั่งด้วยความเต็มใจ บุคคลที่มีภาวะความเป็นผู้นำจะเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในกลุ่มและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม โดยภาวะผู้นำที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ ถึงพร้อมด้วยคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำและผู้บริหาร ทั้งทางกาย วาจา และใจ เช่น มีคุณธรรมและจริยธรรม ช่วยเหลือสังคม มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการทั้ง คน งาน และองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นรายคน สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้นำกับสมาชิกในองค์กร และระหว่างสมาชิกในองค์กรด้วยกันเอง ซึ่งคุณสมบัติและพฤติกรรมเหล่านี้ จะช่วยจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามและให้การยอมรับด้วยความเต็มใจ ซึ่ง หากผู้นำชุมชนและผู้นำหน่วยงานทางราชการมีภาวะผู้นำก็จะช่วยในการดึงประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนได้ง่ายมากขึ้น

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร (2549) ได้สรุปภาวะผู้นำเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Approach) ที่มองเห็นความสำคัญของคุณสมบัติผู้นำ เช่น ทักษะ บุคลิกภาพ รูปร่างหรือลักษณะทางกายภาพ ความเฉลียวฉลาด ความมีไหวพริบ ความสามารถในการแก้ปัญหา

2) ทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำ (Behavioral Approach) ได้แก่ ผู้นำแบบประชาธิปไตยและผู้นำแบบเผด็จการ พฤติกรรมผู้นำที่มุ่งคนกับมุ่งงาน พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งสร้างโครงสร้างกับมุ่งเน้นความสัมพันธ์ เป็นต้น

3) ทฤษฎีด้านสถานการณ์ (Situational or Contingency Approach) เป็นการสรุปถึงผู้นำแต่ละแบบที่แตกต่างกันว่าจะมีประสิทธิภาพเท่าใดขึ้นอยู่กับว่าผู้นำนั้นๆกำลังอยู่ในสถานการณ์ใด และภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่ต้องขึ้นกับความพร้อมของผู้ตาม คือ ความสามารถและความเต็มใจในการปฏิบัติงาน Daft (1999) ได้เปรียบเทียบให้เห็นระหว่างผู้นำแบบดั้งเดิม (Old Paradigm) และผู้นำแบบใหม่ (New Paradigm) โดยผู้นำแบบใหม่เป็นผู้นำในยุคสารสนเทศ ยึดการ

เปลี่ยนแปลง จะกระจายอำนาจมากขึ้น มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมด้วยความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน และนิยมความหลากหลายในการอยู่ร่วมกัน Blake Mouton (อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2545) มองถึงภาวะผู้นำที่สำคัญ 5 แบบ คือ ผู้นำแบบเอาแต่งาน ผู้นำแบบชุมนุมสังสรรค์ ผู้นำแบบย่ำแย่ ผู้นำแบบพบกันครึ่งทาง และผู้นำแบบทำงานเป็นทีม รวมถึงรูปแบบผู้นำที่มีการผสมผสาน คือ ผู้นำแบบพ่อแม่ และผู้นำแบบฉกฉวยโอกาส ส่วน Lewin, Lippit & White (1939 อ้างถึงใน นคร สุวานิช, 2541) มองผู้นำเป็น 3 แบบ คือ ผู้นำแบบอัตตนิยม ผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำแบบเสรีนิยม และDuBrin (1998) ได้เสนอคุณลักษณะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 4 ประการ คือ มีความรู้ มีความสามารถทางเชาว์ปัญญา มีบุคลิกภาพทีดี และมีพฤติกรรมทางสังคมและการเลี้ยงดูที่ดี นอกจากนี้ กิติ ตยัคคานนท์ (อ้างถึงใน สมศักดิ์ ขาวลาภ, 2544) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ว่าประกอบด้วย ร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงสมบูรณ์ พูดเป็นพูดดี และมีความสามารถในการวางแผนงาน มีความรู้ และมีสังคมที่ดี คือช่วยเหลือสังคม

และในส่วนผู้นำชุมชน Keyes (1970 อ้างถึงใน วิวัฒนชัย บุญญานุพงศ์, 2544) ได้เสนอลักษณะผู้นำท้องถิ่นว่ามีลักษณะกำหนดได้เป็น 2 แบบ ได้แก่ 1) ผู้นำแบบไทยภาคกลาง (Central-Thai Type) ผู้ใหญ่บ้าน หรือ กำนัน แบบนี้มักมีอำนาจน้อย ซึ่งหวังจะสร้างความมั่งคั่งให้กับตัวเองมากกว่าการทำหน้าที่เป็นตัวกลางทำงานให้กับชุมชน และ 2) ผู้นำแบบไทยภาคอีสาน (Northeastem Type) ซึ่งผู้นำแบบนี้ มีลักษณะมีอำนาจต่อคนในหมู่บ้าน เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับประชาชน และประยุทธ สุวรรณโกตา (2522, น. 33 อ้างถึงใน ชาคริต ตันพิรุฬห์, 2543) กล่าวถึงผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้ พฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจึงมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งที่ความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญ

สุกรี พืชผักหวาน (2541) ได้วิจัย เรื่อง ปัญหาความขัดแย้งการจัดการป่าชายเลนพื้นที่ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของภาวะผู้นำชุมชนที่มีต่อชุมชน โดยการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวของผู้นำชุมชนและผู้นำหน่วยงานภาครัฐในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ภาวะผู้นำชุมชนทั้งในส่วนของภาครัฐ และในชุมชนเองจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดกับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนให้เกิดในชุมชน

สมยศ ศิลปีโยดม (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็น ความสำคัญของภาวะผู้นำที่จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งประสบความสำเร็จได้ เพราะมีความเข้าใจปัญหาในชุมชน การเป็นที่พึ่งและไว้วางใจจากประชาชน และความเป็นผู้ทันต่อข่าวสารปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังต่อผลที่เกิดขึ้นภายหลังเข้า

แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า การเกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนเป็นเรื่องธรรมดา และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยการเจรจาไกล่เกลี่ย จะไม่ตัดสินเด็ดขาดด้วยตัวเอง

สมมติฐานที่ 3 ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งคนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการปัญหาในชุมชนได้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการปัญหาในชุมชน คือ การที่ชุมชนสามารถระดมความร่วมมือ ระดมทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนคน ทุนภูมิปัญญา ทุนศาสนาและวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนแรงงาน ทุนเวลา และทุนเงินในชุมชนมาสนับสนุนการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีหลักการที่ชัดเจนในกระบวนการจัดการปัญหาต่าง ๆ และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ และที่สำคัญหลักการจัดการที่นำมาใช้จะทำให้เข้าใจคนในชุมชนทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ ซึ่งศักยภาพด้านการจัดการปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนเองจะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิผลได้ และเมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ได้กล่าวถึงความสามารถชุมชนในการจัดการตนเอง ว่าจะต้องมีการจัดการ (Management) 4 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดกระบวนการ (Organizing) การลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) การประเมิน (Evaluating) นอกจากนี้ Gabriel A. Almond G. Bingham Powell (1966) ได้กล่าวถึงเรื่อง กลุ่มผลประโยชน์ที่จะเป็นพลังสำคัญที่จะแสดงศักยภาพในด้านการจัดการความขัดแย้งที่ชัดเจน โดยเมื่อมองถึง “ศักยภาพ” ชุมชนนั้น ต้องมองถึงกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชน โดย มีความเห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มของคนซึ่งเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันด้วยความมุ่งหมายหรือผลประโยชน์เฉพาะร่วมกัน นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ยังได้เสนอ ตัวแบบในการพัฒนาศักยภาพชุมชนชนบทในการจัดการว่าต้องมีการพัฒนาชุมชนชนบทอย่างสมบูรณ์แบบ โดยจะต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างครอบคลุมและสมบูรณ์ ทั้งด้านการเมืองโดยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ด้านเศรษฐกิจ ต้องมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ ของประชาชนให้สูงขึ้นอย่างทั่วถึง

เพิ่มงานอาชีพและการทำงานให้ประชาชนได้มีงานทำมากขึ้น จนสามารถยกระดับการครองชีพของตนให้สูงขึ้น ด้านการศึกษา ต้องมีเป้าหมายหลักทางเศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม ด้านการศาสนา ต้องมีเป้าหมายหลัก ในการทำให้ประชาชนยึดหลักเหตุผล มีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อและสัญลักษณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่มากขึ้น ด้านสถาบันครอบครัว มีเป้าหมายหลักในการให้ครอบครัวมีพลานามัยดี ปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวดี เป็นพลเมืองดี และมีความสามัคคีปรองดอง ด้านสาธารณสุข มีเป้าหมายหลักที่ความมีพลานามัยดีของประชาชน และการที่ชุมชนสะอาดถูกสุขลักษณะ

ปทุมรัตน์ ต่อวงศ์ (2538) ได้ศึกษา การจัดการความขัดแย้งของชุมชนชนบทเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของศักยภาพชุมชนด้านการจัดการที่มีต่อชุมชน การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งโดยชุมชนเอง โดยชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมมือกันคิดหาวิธีการจัดการกับความขัดแย้งดังกล่าวอย่างเป็นกระบวนการ มีการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ จึงทำให้ชาวบ้านมีจุดเริ่มต้นในการจัดการกับความขัดแย้งอย่างเป็นกระบวนการแบบเต็มรูปแบบทุกขั้นตอน

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2548) ได้ทำการวิจัย รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีกรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ. ได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ โดยชุมชนได้ใช้การจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาของชุมชนเอง การเจราจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนลุ่มน้ำ จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปัน และการยึดมั่นในความเป็นอัตลักษณ์ไปสู่การสลายและทำลายความเป็นอัตลักษณ์

สมมติฐานที่ 4 หลักศาสนามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งคนในชุมชนนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้มากเท่าไรการจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

หลักศาสนาของชุมชน จะมีคำสอนที่ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การปฏิบัติ หลักคำสอนทางศาสนาจะสอนให้คนเป็นคนดี และละเว้นความชั่ว ดังนั้น เมื่อคนในชุมชนยึดมั่นในความดี ตามหลักศาสนา ก็จะช่วยเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดรอบคอบ มีสติในการนึกตรึกตรองได้อย่างมีเหตุและผล ซึ่งหากชุมชนนำหลักคำสอนทาง

ศาสนามาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ก็จะช่วยให้มีสติที่จะช่วยให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลได้ และเมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ราชวสดีธรรม ที่กล่าวในวิธุรชาดก (เล่ม 64) ได้กล่าวถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบริหารและการปกครองกายและใจ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้นำ หัวหน้า นักบริหาร นักการเมืองระดับต่าง ๆ และประชาชนโดยทั่วไปได้ โดยธรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยทั่วไป เป็นธรรมเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง ซึ่งมีธรรมที่สำคัญ คือ การมีสติดำรงตนเป็นคนรอบคอบเสมอ มีปัญญา มีความรู้ดี ฉลาดเฉลียว รู้จักกาลสมัยที่ควรและไม่ควร ความไม่หวั่นไหวตามโลกธรรม คือลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เมื่อได้รับการยกย่องเชิดชู ก็ไม่ทะนงตัวอวดตัวว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เย่อหยิ่ง ควรมีจิตใจอ่อนโยนไปในทางที่เหมาะที่ควร ความไม่เกียจคร้านขยันขันแข็งในงาน ความไม่เห็นแก่ได้ ไม่ยอมตกอยู่ในอำนาจของความอยาก ไม่เจรจาหาเรื่องให้เกิดความขุ่นเคืองใจต่อผู้อื่น การไม่พึงดื่มสุราจนเมามาย ต้องประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเคารพยำเกรงในผู้ใหญ่เหนือตน ประพฤติตนอยู่ในความดี และมุ่งมั่นทำแต่ความดี การมีความอดทน ไม่โกรธง่าย และไม่ฉุนเฉียว การพูดจาดี คือ ต้องเป็นคนมีความสัตย์จริงต่อคำพูดของตนเสมอ พูดจาสุภาพ ไม่ส่อเสียดยุยงให้แตกความสามัคคี ไม่พึงกล่าวถ้อยคำที่เพ้อเจ้อ เหลวไหลไร้ประโยชน ละต้องไม่พูดหรือทำกระทบกระเทียบ เมื่อถึงคราวที่ต้องพูด ให้พูดพอเหมาะพอควรและพูดอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน และให้นิ่งเมื่อถึงคราวที่ต้องนิ่ง ไม่ควรพูดมากเกินพอดี แต่ก็ไม่ควรนิ่งเสียเรื่อยไปการละอายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อความผิด ไม่ประพฤติละเมิดศีลธรรมและเป็นมิตรที่ดีในครอบครัว การเลี้ยงดูบิดามารดาให้ผาสุก เคารพนบน้อม และเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในตระกูล พึงใฝ่ใจเข้าไปหาสมณะและพราหมณ์ผู้ทรงศีล เป็นนักปราชญ์หรือรู้หลักนักปราชญ์ดีเพื่อรักษาศีล ฟังธรรมบ้าง บำรุงท่านบ้าง ศึกษาถ่ายทอดเอาความรู้จากท่านบ้าง ฯลฯ

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมแนวพุทธ ของ ชาย สัญญาวิวัฒน์ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551) ได้แก่ ไตรสิกขา ประกอบด้วยสังกัป 3 ประการ คือ

1. ศีล เป็นตัวรวมของกรรมสามประการ คือ การพูดชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ

2. สมาธิ ประกอบด้วย ความพยายามชอบ เพียรปิดกั้นการกระทำไม่ดีไม่ให้เกิดขึ้น เพียรกำจัดการกระทำไม่ดีที่เกิดแล้วให้หมดไป เพียรสร้างกรรมดี และเพียรรักษากรรมดีที่ทำไว้แล้วให้คงอยู่และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น การระลึกชอบ

3. ปัญญา คือ เห็นชอบ เป็นปัญญาทางธรรมในมรรค 8 คือ ความรู้ความเข้าใจอริยสัจ คือ การรู้สัจธรรมของชีวิตโลก ยิ่งจะทำให้สังคมนั้นมีความสงบสุขในระดับสูงยิ่งขึ้นถึงขั้น นิพพาน หากเปรียบ ทางโลก นิพพาน คือ สังคมพัฒนา สังคมปราศจากทุกข์ สังคมสงบสุข นั่นเอง โดยไตรสิกขา จะเป็นตัวเหตุทำให้เกิดการพัฒนาของสังคม นั่นคือ ทำให้สังคมมีลักษณะ 4 ประการ คือ สังคมมีสันติภาพ สังคมมีคนพัฒนา สังคมมีครอบครัวมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง และสังคมรักษาสมดุลของธรรมชาติ

แนวทางของการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนา ของ Johan Galtung (อ้างถึงในเดชา ตั้งสีฟ้า, 2550) ได้สรุปทัศนะของศาสนาต่าง ๆ ในการทำหน้าที่ด้านการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเป็นวิธีการก้าวข้ามความขัดแย้งโดยมองความขัดแย้งในฐานะผู้ทำลายและผู้สร้าง ความขัดแย้งไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน การขับเคลื่อนความขัดแย้งขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของแต่ละคนที่จะกระทำการเพื่อสนับสนุนสันติภาพมากกว่าความรุนแรง สิ่งที่สมาชิกทุกคนในสังคมมีร่วมกัน คือ ความรับผิดชอบเพื่อความผาสุกของทุกคน

นฐพงศ์ เทพจารี (2534) ได้ทำการศึกษา ความยึดมั่นผูกมั่นในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ซึ่งการศึกษาชี้ให้เห็นว่า คนไทยมุสลิมชนบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามมีผลส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งสิ้น ซึ่งหากสามารถหากลวิธีที่จะนำความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามไปมีส่วนช่วยในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วย่อมจะมีผลให้การพัฒนาไปสู่การพัฒนาระดับพื้นฐานได้อย่างดียิ่งอีกทางหนึ่ง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547) ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัย ชี้ให้เห็นว่า ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการจัดการความขัดแย้ง โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้ง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยพระพุทธเจ้าได้นำเสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งซึ่งประกอบไป ด้วยการเจรจากันเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วยการตัดสินโดยการเงียบ การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าวการประนีประนอม ทำให้พบรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการที่มีชื่อว่า “ธัมมิกมัชฌิมวิธี” หมายถึง วิธีแบบกลาง ๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมวิธี) ที่ประสานสอดคล้อง พอเหมาะพอดี

สมมติฐานที่ 5 วัฒนธรรมชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งวัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

วัฒนธรรมชุมชนเป็นหัวใจของความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นเรื่องของ ความเชื่อ ค่านิยม ที่ยึดถือร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน อันจะก่อให้เกิด ความรัก ความสามัคคี ของคนในชุมชน ดังนั้น หากชุมชนใดมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนจะสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลมากขึ้น เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลมากขึ้น ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนภายใต้การนำของผู้นำ 4 แบบ ใน Gods of Management ของ Charles handy (1991) ได้แก่

1) วัฒนธรรมที่มีเทพซุส (Zeus) เป็นผู้นำ อันเป็นที่เกรงกลัว เคารพ และเป็นที่รักในบางครั้ง วัฒนธรรมที่เกิดจากผู้นำแบบนี้ จึงเหมือนชุมชนที่ได้มีการแบ่งการทำงานตามหน้าที่กระจายงานออกจากผู้นำชุมชน วัฒนธรรมแบบนี้จะมีประสิทธิภาพในสถานการณ์ที่มุ่งความรวดเร็วเป็นสิ่งสำคัญกว่าความถูกต้องของรายละเอียด และวัฒนธรรมนี้จะอาศัยเครือข่ายของมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมายาวนานในการทำงาน

2) วัฒนธรรมที่มีเทพอพอลโล (Apollo) เป็นผู้นำ ซึ่งสมมติฐานของวัฒนธรรมชุมชนแบบนี้ คือ มนุษย์มีเหตุและผล และสิ่งต่าง ๆ สามารถและควรจะวิเคราะห์ได้ด้วยหลักตรรกวิทยา ชุมชนจะยึดกันไว้ด้วยกฎและกระบวนการของชุมชน หน้าที่พื้นฐานของคนในชุมชน คือ การทำงานเพื่อขึ้นไปสู่จุดสูงสุด หรือบางครั้ง ก็อาจขยายฐานของชุมชนไปยังชุมชน

3) วัฒนธรรมที่มีเทพ Athena เป็นผู้นำ วัฒนธรรมชุมชนแบบนี้มองว่าความรู้ความชำนาญ คือ รากฐานของอำนาจ ชุมชนที่มีวัฒนธรรมแบบนี้เป็นเครือข่ายของชุมชนที่เชื่อมต่อกันอย่างหลวม ๆ โดยแต่ละหน่วยในเครือข่ายจะดูแลตัวเอง ภายใต้กลยุทธ์โดยรวมของชุมชน ชุมชนแบบนี้นิยมคนหนุ่มสาวที่มีความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญในชุมชน คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งเดียวกัน มีความเป็นทีมเน้นผลลัพธ์ที่จะเกิดกับชุมชนเป็นหลัก คือ แนวทางแก้ปัญหาที่

เหมาะจะใช้ในช่วงของการเติบโตของชุมชนที่กำลังเข้าสู่ระบบเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งใหม่ ที่ทันสมัย

4) วัฒนธรรมที่มีเทพ Dionysus เป็นผู้นำ วัฒนธรรมชุมชนแบบนี้ ชุมชนจะทำหน้าที่ช่วยประชาชนให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง จึงเป็นวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับทักษะหรือความชำนาญของประชาชนในชุมชนว่าเป็นทรัพย์สินที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรมแบบนี้จะทำให้ไม่ต้องรู้สึกว่ามีใครเป็นเจ้าของใคร และประชาชนก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีเพื่อนบ้าน มีความยืดหยุ่น ได้รับการสนับสนุนตลอดจนถึงอำนาจในการเจรจาต่อรองจากชุมชน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนตามแนวคิดวัฒนธรรมองค์การของ Denial R. Denison วัฒนธรรมชุมชนที่มีลักษณะแนวคิดวัฒนธรรมองค์การของ Denison (1990) จะมองถึงวัฒนธรรมของชุมชนกับประสิทธิผลของชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิผล เป็นผลของการปฏิบัติที่เกิดจากค่านิยมและความเชื่อของประชาชนภายในชุมชน ค่านิยมเฉพาะบางอย่างมีอิทธิพลต่อประสิทธิผล การเกิดความเชื่ออย่างแรงกล้า การตระหนักต่อภารกิจหรือการยึดมั่นจากความเชื่อและค่านิยมทำให้เกิดพื้นฐานของการร่วมมือในชุมชน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ของ อริยา เศวตามร์ (2542) มุ่งเน้นความเชื่อมั่นและการส่งเสริมศักยภาพชาวบ้านในการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน โดยการให้ความสำคัญกับคนและความผสมกลมกลืนกันในชุมชน เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เน้นความเท่าเทียมกันในการควบคุมและจัดการทรัพยากร ที่สอดคล้องกับแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบมีศีลธรรม ส่วนฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534) มองถึงวัฒนธรรมชุมชนว่า เป็นการให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืน และวัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด วัฒนธรรมของชาวบ้านมีความเป็นอิสระ เนื่องจากผูกพันอยู่กับความเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่เป็นรูปแบบสังคมที่ที่มีความคงทนยืน เน้นลักษณะคุณค่าทางจริยธรรมของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นอิสระ และยังดำรงอยู่ในปัจจุบันในสถาบันหมู่บ้าน การสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามและการพึ่งตนเองที่เคยมีมาแต่อดีตแต่กำลังสูญเสียไป และส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐาน ศาสนธรรม ทั้งนี้ นิพจน์ เทียนวิหาร (อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540) มองถึงวัฒนธรรมชุมชนว่ามีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว คือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ จึงให้ความสำคัญแก่ความเป็นคนและความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ทั้งในปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกันและหากทำการนับย้อนขึ้นไปสมาชิกก็ยังมีบรรพบุรุษร่วมกันอีกด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปราการที่แข็งแกร่งที่สุด

ของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมของชาวบ้านอาจสำเร็จได้ไม่ยาก

2. วัฒนธรรมชุมชน เป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นมาเอง อย่างไรก็ตาม ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) มองวัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นสิ่งที่ชุมชนทุกชุมชนในท้องถิ่นเดียวกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีผลทำให้เกิดกฎเกณฑ์ ประเพณี หรือจารีตที่มีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน ป้องกันการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งป้องกันการรุกล้ำจากกลุ่มบุคคลภายนอกด้วย

นิตินันท์ พันทวี (2544) ได้ศึกษา พิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน ซึ่งการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรม เป็นกระจกเงาสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษาและให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมาก

สมมติฐานที่ 6 ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความเหนียวแน่น กว้างขวาง และเข้มแข็งมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันของคนในชุมชน ซึ่งหากมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน จะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน เกิดการรู้คุณและตอบแทนคุณ เกิดความแน่นแฟ้นด้านความคิด และพฤติกรรม ตลอดจนเป็นจุดที่ทำให้เกิดการระดมสรรพกำลังทั้ง ด้านสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากร เพื่อรับมือกับปัญหา ซึ่งจะช่วยกำจัดจุดอ่อน และเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนั้น เมื่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความแนบแน่นและมีการติดต่อเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขวาง แน่นแฟ้นและเข้มแข็ง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการพึ่งตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (Double-tiered TERMS MODEL of Rural Community Self-Reliance) โดย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวงใน คือ การพึ่งพาตนเอง และวงนอก คือ การพัฒนา การพึ่งตนเองของชุมชน เกิดจาก TERMS คือ Technology, Economic, Natural resource, Mental และ Socio-cultural ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญ คือ เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการทำงานใดๆ รวมทั้งการพึ่งตนเอง หรือการสร้างสมดุล เศรษฐกิจ เป็นเรื่องปากท้องหรือเรื่องการดำรงชีวิตอยู่ได้ ทรัพยากรธรรมชาติก็เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชน จึงต้องมีและมีมากพอสมควร จิตใจเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะช่วยสร้างความเชื่อตัวเองว่าจะสามารถพึ่งตนเองได้ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสังคมวัฒนธรรมเป็นเรื่องของกลุ่มคนและระเบียบวินัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน เช่น ความขยัน ความประหยัด จะช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

แนวคิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน (2546) เห็นว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความผูกพันในชุมชน เช่น ความเป็นเครือญาติ กิจกรรมร่วมกันในชุมชน กฎกติกาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน และสังคมชนบทจะมีความผูกพันของคนในชุมชน มากกว่าสังคมเมือง ซึ่งจะส่งผลถึงความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมด้วย ส่วน Wolf (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2543) มองความสัมพันธ์ว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถอธิบายถึงพฤติกรรมต่างๆในชุมชน รวมทั้งสามารถส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินกิจกรรมในชุมชน เพราะอาจทำให้เกิดความร่วมมือและความไม่ร่วมมือในการดำเนินการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ซึ่งหมายรวมรวมถึงการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

พระสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2542) ได้ทำการศึกษา เรื่อง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน พบว่า อุดมการณ์ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน คือ การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนด้านต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายช่วยเหลือกันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคม ทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นกลไกที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการสร้างความผูกพันในชุมชน

สมมติฐานที่ 7 การรวมกลุ่มมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งการรวมกลุ่มของคนในชุมชน มีหลากหลาย และเข้มแข็งมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

การรวมกลุ่มของคนในชุมชน เป็นการพบปะสังสรรค์กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงทุนในกิจกรรมของกลุ่ม อันจะช่วยให้การสนองตอบความต้องการของสมาชิก และของชุมชน เป็นไปได้สูงขึ้น และช่วยให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกหรือของรัฐง่ายขึ้น เนื่องจากมีพลังในการต่อรอง ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ ดังนั้น เมื่อชุมชนมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้ช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆทั้งในส่วนของกลุ่มเองและของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด Prismatic-Sala Model ของ Riggs (1961) โดยมองถึงการพัฒนาสังคมของประเทศต่างๆ ว่าเริ่มจากการรวมกลุ่มเป็นสังคม ตั้งแต่สังคมแบบดั้งเดิม (Fused Society) คือ มีพื้นฐานของจารีตประเพณีเป็นหลักเรียบง่าย ระบบความสัมพันธ์ ที่ปฏิบัติต่อกันในสังคมมีความผสมกลมกลืนกันดี ไปสู่สังคมเปลี่ยนผ่าน (Prismatic Society) เป็นสังคมที่มีรูปแบบโครงสร้างหน้าที่มากมาย มีความสลับซับซ้อน มีสถาบันทางสังคม และมีความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับหน้าที่ของกลุ่มต่าง ๆ ที่สามารถดำเนินไปได้อย่างประสานกลมกลืนกันอย่างดี อยู่ในกรอบของตนเป็นลักษณะของสังคมของประเทศพัฒนาแล้ว และสิ้นสุดที่สังคมที่พัฒนาแล้ว แบบสังคมตะวันตก (Diffracted Society) ส่วนสังคม Prismatic คือ สังคมซึ่งอยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากสังคมแบบฟิวส์ไปสู่สังคมดิฟแฟรด ซึ่งจะปรากฏในประเทศโลกที่สาม และประเทศไทยก็อยู่ในสังคม Prismatic มีการกำหนดโครงสร้าง และหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ขึ้นมามากมาย แต่สถาบันเหล่านั้นไม่ทำหน้าที่อย่างที่เป็น ผลก็คือ ทำให้เกิดการก้าวก่ายบทบาท อำนาจหน้าที่ของกันและกันเกิดขึ้นเสมอ เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยคนที่เห็นแก่ตัว เห็นแก่อำนาจ ต้องการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์มาให้แก่ตนเอง แต่หากก้าวข้ามลักษณะที่เป็นเชิงลบดังกล่าวได้ โดยสถาบัน องค์กรที่เป็นโครงสร้างที่มีอยู่นั้นได้มีการรวมกลุ่มที่มีความเหนียวแน่น กลุ่มจะสามารถช่วยให้ความ

ต้องการของบุคคลบรรลุถึงวัตถุประสงค์ สามารถช่วยงานและแก้ปัญหาต่างๆของกลุ่มได้ ซึ่งจะเกิดเกิดบรรยากาศของการร่วมมือ มากกว่าการแข่งขันกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มตามหลัก WAKON YOSAI ซึ่งสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) ได้นำเสนอถึงการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นที่สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากปัจจัยภายใน (ภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า WAKON) และปัจจัยภายนอก (ภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า YOSAI) ซึ่งปัจจัยภายในของญี่ปุ่น ในที่นี้หมายถึง Japanese Spirit คือ ลักษณะของคน ของสังคม และการทำงานของญี่ปุ่น ซึ่งสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องไว้หลายประการ เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม ความขยัน ความเอาจริงเอาจัง ความไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและความประหยัด บทบาทของสตรี ความมีระเบียบวินัย ความพร้อมเพรียง และความซื่อสัตย์ คติปฏิบัตินิยม ความละเอียดแม่นตรง ชาตินิยม ความนิยมการศึกษาและวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

อโนชา วิปุลากร (2544) ได้ศึกษา ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการกำจัดมูลฝอยภายใต้แนวคิดประชาสังคม ของชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง ซึ่งผลการวิจัยได้สนับสนุนความสำคัญของการรวมกลุ่มคนที่มีต่อชุมชน ซึ่งการวิจัยนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมนั้น ได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามารวมตัวกัน ความเป็นชุมชนที่ผู้คนได้แสดงความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงความสนใจและเห็นผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน มีจิตสำนึกสาธารณะโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกิดเป็นกิจกรรมที่มีการจัดการมูลฝอยอย่างต่อเนื่องตลอดจนมีเครือข่ายความร่วมมือและติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

สมมติฐานที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในด้านต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนแก้ปัญหา ร่วมค้นหาข้อมูล ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลจากการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น และตระหนักในศักยภาพและความรู้ความสามารถของตนเอง เกิด

ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และสามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนตนเองได้สำเร็จและนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่หยุดยั้งได้ นอกจากนี้กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการนำเสนอกิจกรรม และมอบอำนาจให้ประชาชนตัดสินใจ และพิจารณาถึงผลกระทบที่จะส่งผลต่อชุมชนได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น เมื่อสมาชิกในชุมชนมีโอกาสได้เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการของกิจกรรมต่างๆในชุมชน ก็จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดในชุมชนด้วย ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการมีส่วนร่วม โดยสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545) ได้กล่าวถึง หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 6 ประการ ได้แก่

1) ประชาชนต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร
2) ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด และแสดงความคิดเห็น
3) ประชาชนมีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจ
4) ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินการ
5) ประชาชนควรมีส่วนร่วมติดตาม ตรวจสอบ และ
6) ประชาชนมีส่วนร่วมรับผล เป็นการที่ประชาชนต้องร่วมรับผลกระทบทั้งในด้านดีและด้านเสียจากการดำเนินโครงการ

แนวคิดการมีส่วนร่วม ของ Arnstein (1969) ซึ่งได้เสนอแนวความคิดบันไดการมีส่วนร่วมที่ชี้ให้เห็นการมีส่วนร่วมที่มีลักษณะเป็นรูปของบันได (Participation Ladder) โดยบันไดขั้นที่ 1 และบันไดขั้นที่ 2 เป็นระดับการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม คือ ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ส่วนบันไดขั้นที่ 3 ถึงขั้นที่ 5 คือ ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (Tokenism) บันไดลำดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน (Degree of citizen power) ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุม โดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจ ซึ่งเป็นการมีอำนาจอย่างเต็มที่

แนวความคิดการมีส่วนร่วมแบบ PAR โดย สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) ได้นำเสนอวิธีการพัฒนาแบบสามร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่ง หมายถึง ทั้งการพึ่งตนเอง และการ

พัฒนาของชุมชน จะต้องมีกิจกรรมหลัก 2 ประเภทควบคู่กันไป คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองและพัฒนา (Action) และการทำวิจัย เช่น การประเมินผลงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ คำว่า ความร่วมมือ (Participation) หมายถึง ทั้งนักพัฒนา นักวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นราชการหรือเอกชน รวมทั้งประชาชนชาวบ้านจะต้องเข้าร่วมกันทำงานพัฒนาและพึ่งตนเอง คือ ทั้ง ปรึกษาหารือ วางแผน ดำเนินการประเมินผลไปด้วยกันตลอดเวลา

รูปแบบการมีส่วนร่วม โดย Cohen & Uphoff (1977) ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Dicision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

กระบวนการมีส่วนร่วม โดย วันชัย วัฒนศัพท์ (2550) คือ กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ได้แก่ การรับทราบข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นในกระบวนการรับฟังความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง ซึ่งผลการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะช่วยให้เกิดการสนับสนุนการตัดสินใจในเรื่องนั้นๆว่าชุมชนมีความเห็นด้วย รวมทั้งยังเป็นการหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และที่สำคัญก็คือ มีความเป็นธรรมและยุติธรรมในการตัดสินใจนั้นๆหรืออย่างน้อยที่สุดจะสร้างความรู้สึกที่ดีขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ถูกผลกระทบว่าปัญหาของเขาได้มีการรับฟัง และผู้ที่ได้รับผลกระทบก็มีโอกาสได้รับข้อมูลที่ชัดเจนโปร่งใส และได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่างๆ ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นหรือขยายตัว

สมมติฐานที่ 9 การสื่อสารมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งประชาชนในชุมชนได้มีการสื่อสารในกิจกรรมต่างๆของชุมชนมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมาก เพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

การสื่อสารในชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ซึ่งกันและกัน โดยการพูดคุย การแสดง การประชุม การท่องเที่ยว การสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์

หนังสือพิมพ์ การสื่อสารที่ดีจะต้องทั่วถึง ครอบคลุม ศักยภาพของการเรียนรู้ชุมชน ไม่ถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริงและมีความถูกต้อง ช่วยให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพ ดังนั้น หากคนในชุมชนมีการสื่อสารที่ดีและเหมาะสม ก็จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นจริง เป็นปัจจุบัน และตรงกันทุกฝ่าย เกิดความรู้ความเข้าใจที่ต่อเนื่องเป็นระบบ อันจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้องจากการสื่อสาร ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในเรื่องของข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยฐานข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว มีคุณภาพ ทันสมัย น่าเชื่อถือ อ้างอิงได้ มีความเชื่อมโยง และสามารถเข้าถึงได้ง่าย และช่วยให้การเจรจาต่อรองต่างๆเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยมีข้อมูลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ ดังนั้น เมื่อสมาชิกในชุมชนมีโอกาสได้สื่อสารระหว่างกันในชุมชนที่เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมต่างๆของชุมชน ก็จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน ของ Servaes (1996) มองว่าเมื่อการพัฒนาในชุมชนเปลี่ยนการสื่อสารในชุมชนก็จะเปลี่ยนไปด้วย โดยได้เปรียบเทียบองค์ประกอบของการพัฒนาและการสื่อสารระหว่าง Dominant Paradigm (การเน้นการพัฒนาประเทศโลกที่สามให้มีความทันสมัยแบบตะวันตกในช่วงทศวรรษ 1960-1970) กับ Alternative Paradigm (ปฏิเสธ Dominant Paradigm) และมีการนำเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรากฐานและคำนิยามของการพัฒนา รวมทั้งนำเสนอทัศนะใหม่ที่ว่า การพัฒนาไม่จำเป็นต้องมีเพียงกระบวนทัศน์เดียวที่ใช้กันอย่างเป็นสากลทั่วโลก แต่ละแห่งอาจจะมีกระบวนทัศน์เฉพาะของตนเองก็ได้

ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร ของ Lerner (อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549) ได้เสนอทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) ซึ่งเป็นทฤษฎีตะวันตก โดยมองความทันสมัยว่าเป็นการพัฒนา หรือความเจริญ โดยทฤษฎีได้อธิบายว่าความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม เป็นตัวทำให้เกิดการปลูกฝังจินตนภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันนำความทันสมัยมาสู่สังคม

คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน โดย กาญจนา แก้วเทพ (2543) ซึ่งได้ นำเสนอคุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชนจากทัศนะของนักคิดท่านว่า เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) มีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทาง เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน มีวิธีการและแง่มุมหลายแง่มุมที่จะกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อชุมชน ทั้งนี้การสื่อสารจะต้องมีหน้าที่ในการแสดงออก

(Expressive Function) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือ การเข้ามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) และหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารจะเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารชุมชนมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีขั้นตอนของปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

แนวคิดการสื่อสารกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ของวันชัย วัฒนศัพท์ (2550) ที่ได้เสนอเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง คือ การสื่อสาร เพราะการสื่อสารก่อให้เกิดความเข้าใจ การสื่อสารจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ ซึ่งองค์ประกอบเดิมทั่วไป ประกอบด้วย การพูด การฟัง ภาษาท่าทาง ภาษาเขียน เครื่องมือที่ใช้สื่อสารกัน สิ่งแวดล้อมในระหว่างสื่อสาร เนื้อหาของการสื่อสาร ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีความสำคัญที่ผู้สื่อจะต้องใส่ใจในการฝึกและใช้ทักษะให้ถูกต้องเหมาะสม

ศาศวัต เพ่งแพ (2543) ได้ทำการวิจัย ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา พบการใช้สื่อมวลชนหรือการสื่อสารในสถานการณ์ความขัดแย้งอยู่สองระดับคือ สื่อมวลชนระดับชาติและสื่อมวลชนระดับท้องถิ่น โดยรัฐสามารถปิดกั้นไม่ให้กลุ่มผู้คัดค้านเข้าไปมีบทบาทในการใช้สื่อทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านใช้เวทีของหนังสือพิมพ์ประชานิยมเป็นเวทีหลักในการต่อสู้ โดยมีข้อสังเกตว่าการที่รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อ และมีศักยภาพทางด้านการเงินและบุคลากรที่เหนือกว่า ทำให้รัฐสามารถถ่ายทอดแนวความคิดและกิจกรรมของกลุ่มตนให้เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมโดยผ่านสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับได้มากกว่าฝ่ายผู้ต่อต้านคัดค้านโครงการ การจัดการความขัดแย้งจึงประสบความสำเร็จ

สมมติฐานที่ 10 ความรู้ของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งคนในชุมชนมีความรู้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

ความรู้ของคนในชุมชนเกิดจาก การเรียนรู้ ดังนั้น การเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่สำคัญของสมาชิกในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ การเรียนรู้จนเกิดความรู้ เกิดความเข้าใจ มีการวิเคราะห์ และตัดสินใจ ตีค่าสิ่งที่พบเห็นว่าถูกต้องดีงาม และนำไปใช้ ความรู้จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพชุมชน จะ

ก่อให้เกิดการร่วมมือในกระบวนการ แก้ไขปัญหา โดยชุมชน จะเกิดการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การระดมสมองร่วมกัน การอบรมกันเองในชุมชน ดังนั้น ความรู้ของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีค่าที่จะช่วยให้สมาชิกได้ร่วมกันนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ซึ่งหากคนในชุมชนได้นำความรู้ที่มีในชุมชนมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ก็จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management – KM) จากการศึกษาของ Nonaka & Takeuchi (อ้างถึงใน ปิยานี ริ้วเลิศศิริกุล, 2546) โดยมีหลักสำคัญในการสร้างความรู้ คือ การสังเคราะห์หรือหลอมรวมความรู้ที่ชัดแจ้ง กับความรู้ที่ฝังลึก ยกระดับขึ้นไปเป็นความรู้ที่สูงขึ้น ลึกซึ้งขึ้น เป็นองค์รวมยิ่งขึ้น โดยสามารถนำทฤษฎีเกลียวความรู้ผ่านกระบวนการ 4 ส่วน ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) ของ Nonaka & Takeuchi โดยในวิธีการจัดการความรู้ Nonaka และ Takeuchi เสนอกิจกรรม 6 ประการในการดำเนินการจัดการความรู้ ซึ่งนำมาปรับใช้กับชุมชนได้ กล่าวคือ

1. การสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้
2. การสร้างทีมจัดการความรู้
3. การสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. การจัดการความรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบการทำงาน
5. การจัดการองค์กรโดยให้สมาชิกองค์กรที่เป็นผู้นำแต่ไม่ใช่ผู้นำระดับสูงในองค์กรเป็นพลังขับเคลื่อน
6. การสร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอก

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเรียนรู้ของ Bloom (1956) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่แท้จริง ควรมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านทักษะควบคู่กัน

แนวคิดการเป็นชุมชนเรียนรู้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) มองว่า หนึ่งในสี่ประการสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ การเป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning organization) คือ สมาชิกหรือ ประชากรของชุมชนนั่นเองเรียนรู้ ชุมชนพัฒนาจะต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ส่วนยรรยงค์ อินทร์ม่วง และคณะ (2546) มองถึง ชุมชนเรียนรู้ ว่าถือเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดสถานการณ์การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนได้ ประกอบด้วย กระบวนการแก้ปัญหา การตรวจสอบและประเมินโดยชุมชน การประชุมเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน การระดมทรัพยากร การร่วมกันฝึกหัดเรียนรู้ และการอบรมกันเองในชุมชนและเดวิท แมทิวส์ (อ้างถึงใน พิชชา บัวแย้ม, 2547) กล่าวถึง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วย

1. กระบวนการการกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนคิดปัญหาทั้งจากแง่มุมผลประโยชน์ของตนและผู้อื่น

2. การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์เวทีการสนทนานี้

3. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมที่ระดมพลังรวมหมู่ของประชาชน มีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก และ

4. การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินว่าความพยายามและกิจกรรมที่ดำเนินการใดที่มีประโยชน์ และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชนของพวกเขา

แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ของ บัณฑร อ่อนดำ (2544) เห็นว่า ลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1. การเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึกทางอุดมการณ์ สำนึกของคุณค่า ศักดิ์ศรีของมนุษย์และพลังของการรวมกลุ่มพลังชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวมเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกส่วนระหว่างความเป็นชุมชนกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน โดยการเรียนรู้จำเป็นต้องค้นหาคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้นเอง สั่งสมและสืบทอดกันมา เพื่อค้นหาแนวทางหรือกระบวนการปรับตัว

3. การเรียนรู้ที่ประสานระหว่างการเรียนรู้เชิงประจักษ์ร่วมกับทฤษฎี เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในชุมชน ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบสรุปบทเรียน ซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้โดยตรงจากการเห็นของจริงหรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง ให้ประชาชนเข้าร่วมการเรียนรู้ใช้กระบวนการกลุ่มที่เน้นความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเน้นการสร้างบรรยากาศเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นกันเองมากที่สุด และจะช่วยสร้างความรู้สึกไว้เนื้อเชื่อใจกัน และสร้างให้เกิดความร่วมมือสามัคคีกันในการทำงาน

ชาคริต ตันพิรุฬห์ (2543) ได้ทำการวิจัย ในผลกระทบทางการเมืองของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดในการดำเนินโครงการฯในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะลดปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ จะช่วยป้องกันความขัดแย้งในด้านต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนได้

สมมติฐานที่ 11 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและคนในชุมชนสามารถยอมรับได้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องของผลประโยชน์ที่มีมูลค่า อาจเป็นรายได้ การได้ประโยชน์ในการใช้สิทธิครอบครอง ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ซึ่งการให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมอาจจะช่วยให้เกิดการชดเชยสภาวะทางจิตใจหรือเกิดการยอมรับจากผู้ที่เสียประโยชน์ได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ หากนำแนวทางของการให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับมาใช้ในการชดเชยความสูญเสียของคนในชุมชน ก็น่าจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้ง่ายขึ้น ความขัดแย้งก็จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Gittinger (1982) มองผลประโยชน์ว่ามี 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลประโยชน์ที่ไม่มีตัวตน คือ ผลประโยชน์ที่วัดไม่ได้จากแง่ของปริมาณ หรือในแง่ของมูลค่าในรูปตัวเงิน และผลประโยชน์ที่มีตัวตน คือ ผลตอบแทนที่วัดมูลค่าเป็นจำนวนเงินได้

ทฤษฎีแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ซึ่งสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) กล่าวถึง ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนว่า เน้นความสำคัญของคู่สัมพันธ์ในการสนองความต้องการของกันและกัน โดยเมื่อสองฝ่ายที่จะทำการแลกเปลี่ยนของกัน ตกลงแลกเปลี่ยนกันความสัมพันธ์แลกเปลี่ยน (Exchange Relation) จะเกิดขึ้นเมื่อความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเกิดขึ้น องค์การและสังคมก็จะเกิดขึ้น เพราะองค์การสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม เพียงแต่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยืนยาว มีแบบแผนพฤติกรรม หรือวัฒนธรรม มีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง และมีองค์วัตถุสนับสนุนการดำเนินชีวิตขององค์การ ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนจึงเป็นจุดเริ่มต้นขององค์การสังคม เมื่อดำเนินการแลกเปลี่ยนนานออกไป ก็จะเกิดกฎเกณฑ์การแลกเปลี่ยนและเกิดองค์ประกอบองค์การสังคมอื่นตามมา และมีกรอบความคิดสำหรับวิเคราะห์ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนได้ โดยการวิเคราะห์ไปที่ 4 เรื่อง คือ

1. คู่แลกเปลี่ยนเป็นใคร
2. แลกเปลี่ยนอะไรกัน ปริมาณเท่าใด
3. ข้อตกลงการแลกเปลี่ยนหรือสัญญา หรือวัฒนธรรมที่ควบคุมการแลกเปลี่ยน และ

4. เงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการดำรงรักษาความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเป็นอย่างไร

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange) โดย Parsons & Homans (1971) ได้นำเสนอทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนหรือกลุ่มคนขนาดเล็ก โดยได้ศึกษาใน 3 กรณีศึกษา คือ กรณีศึกษาโรงไฟฟ้าตะวันตกของ Hawthorne กรณีศึกษา Norton Street Gang และกรณีศึกษา Tikopia Family ซึ่งได้มีผู้ศึกษาไว้แล้วและพบว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลมีลักษณะ 10 ประการ

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Exchange Structuralism Theory) โดย Peter M. Blau (1964) ได้เสนอทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Exchange Structuralism Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนหมู่มาก คู่แลกเปลี่ยนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้ากันก็ได้ เรียกอีกอย่างว่า การแลกเปลี่ยนรวมหมู่ (Collective Exchange Theory) โดยมีหลักการเบื้องต้น 7 ประการ เช่น ยิ่งคาดหวังจะได้กำไรก็ยิ่งมีแนวโน้มจะกระทำกิจกรรมนั้นมากขึ้น ยิ่งบุคคลได้ทำการแลกเปลี่ยนรางวัลกับบุคคลอื่นบ่อยครั้งมากขึ้นเพียงใด โอกาสที่ความผูกพันระหว่างกันจะเกิดมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

คณะนักวิจัยไทบ้านสมัชชาคนจนกรณีปากมูนร่วมกับเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศไทย (SE ARIN Thail) (2545) ได้ศึกษา เรื่อง แม่มูนการกลับมาของคนหาปลา ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ชุมชนเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้ปัญหาความขัดแย้งบรรเทาเบาบางลงได้ การเปิดประตูเขื่อนอีกครั้งทำให้ประชาชนได้เข้าทำประโยชน์ด้วยการลงหาปลา รับซื้อปลา หรือไม่ก็จากการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งการทำประโยชน์ดังกล่าวช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนซึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางรวมถึงผู้ที่คัดค้านการเปิดประตูเขื่อนก็ยังได้รับประโยชน์เช่นกัน

สมมติฐานที่ 12 ความทันสมัยของชุมชนจะมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

1. ความหมาย

ยิ่งคนในชุมชนมีการพัฒนาความทันสมัยที่เหมาะสมและสอดรับกับชุมชนได้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้นเพียงนั้น

2. เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น

ความทันสมัยของชุมชนที่พึงประสงค์ เป็นลักษณะของความทันสมัยที่ สังคม ประเพณีของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เหมาะสมค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ได้มีโอกาสปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาดุลยภาพและความมั่นคง ของสังคม ในขณะเดียวกันก็มีความก้าวหน้าในความรู้และเทคโนโลยี มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น รวมทั้งความทันสมัยจะช่วยเสริมสร้างให้ความเชื่อ ความคิดของคนในชุมชนเป็นไปในเชิงเหตุผลมากขึ้น นอกจากนี้ความทันสมัยก่อให้เกิดการผสมผสานและความขัดแย้งในสังคมควบคู่กันไป แต่หากสามารถประสานให้เป็นเนื้อเดียวกันได้ก็จะเกิดความร่วมมือระหว่างสังคม ซึ่งหากนำความทันสมัยมาปรับใช้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ก็จะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้มีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้

3. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) พัชรินทร์ สิรสุนทร (2547) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญของสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง และมีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบเป็นทางการ มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัวและชุมชนนิยม เป็นความคิดเชิงเหตุผล การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น โดยแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยแบ่งสังคมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือ สังคมประเพณีที่ด้อยพัฒนากับสังคมทันสมัยที่พัฒนาแล้ว ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization) เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางเดียว และเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่างๆในสังคมมีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลยภาพ (Equilibrium) และความมั่นคง (Stability) ของสังคม

Smelser (1967) มองความทันสมัยด้านเศรษฐกิจว่า เกี่ยวพันกับกระบวนการการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี คือ การเปลี่ยนแปลงจากเทคนิคแบบดั้งเดิมง่าย ๆ ไปสู่การประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงด้านเกษตรกรรม คือ วิวัฒนาการจากการผลิตเพื่อบริโภคไปสู่การผลิตเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรม คือ เปลี่ยนแปลงจากสภาพการใช้แรงงานคนและสัตว์ไปใช้เครื่องจักร มนุษย์เป็นผู้ควบคุมเครื่องจักร มีค่าจ้างแรงงานเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนตอบแทน การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม คือ ประชาชนจะอพยพจากไร่นาในชนบทเข้าไปอาศัยในเมือง

Inkeles & Smith (1974, pp. 15-35) มองความทันสมัยด้านมานุษยวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยาว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในวิถีทางของการมองเห็นการณ์ไกล การแสดงออก และการเห็นคุณค่าของบุคคล ในสิ่งต่อไปนี้ คือ มีการเปิดรับสิ่งใหม่ พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีทัศนะที่ก้าวหน้า มีข่าวสารที่ดี ให้ความสำคัญต่อเวลา คำนึงถึงประสิทธิภาพ มีการวางแผน สามารถคิดคำนวณค่าได้ มีทักษะความชำนาญที่ตีค่าได้ มีความทะเยอทะยาน มีระดับการศึกษาดีและมีวิชาชีพมีเกียรติ และเข้าใจถึงการผลิต

Huntington (1969) ให้ทัศนะความทันสมัยด้านการเมือง ว่า เป็นพัฒนาการทางการเมืองทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ คือ ด้านทฤษฎี เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบการเมืองสมัยใหม่ใน ลักษณะของการเป็นระบบการเมืองที่ใช้อำนาจหน้าที่อย่างมีเหตุผล กิจกรรมทางการเมืองที่พัฒนาจะเปลี่ยนแปลงไปจากแบบดั้งเดิมที่ผูกพันอยู่กับความเชื่อทางศาสนาของระบบเครือญาติ หรืออำนาจของเผ่าพันธุ์ไปสู่รัฐบาลแห่งชาติ รวมทั้งมีการจำแนกแจกจ่ายหน้าที่ทางการเมืองออกไปสู่สถาบันต่าง ๆ ตามความสามารถ และความชำนาญเฉพาะด้าน และเป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ส่วนด้านปฏิบัติ เป็นกระบวนการที่สถาบันทางการเมืองแบบเก่าถูกทำลายลง และสถาบันทางการเมืองแบบใหม่ถูกสร้างมาแทนที่ แต่ระบบการเมืองใหม่คำนึงถึงการมีเสถียรภาพ Huntington (1993) ได้ให้ทัศนะ เกี่ยวกับความขัดแย้งกับความทันสมัยไว้ว่า เรื่องที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบอันดีงามของสังคม เป็นสังคมที่ตั้งอยู่ บนพื้นฐานของศีลธรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และเป็นสังคมแห่งสันติสุข ส่วนความหมายของคำว่า อารยธรรม นั้นในระบบเครือข่ายพจนานุกรม ราชบัณฑิตสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า อารยธรรม – ความเจริญด้วยขนบธรรมเนียมอันดี หมายถึงว่า ความทันสมัยจะช่วยการจัดการความขัดแย้งได้ เพราะ ความหมายของ Huntington เมืองที่ทันสมัย คือ เมืองที่สังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และเป็นสังคมแห่งสันติสุข

Inkeles & Smith (1974) ซึ่งเป็นผู้ศึกษาความทันสมัยมากที่สุดคนหนึ่งได้ศึกษาคนในประเทศต่างๆถึง 6 ประเทศ โดยคุณลักษณะความทันสมัย (Modernity) ที่ค้นพบ ได้แก่ การยอมรับประสบการณ์ใหม่ๆ การยอมรับในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีคุณค่า มีความคิดในทางก้าวหน้า จัดระบบความคิด มีความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ภายนอก สนใจข่าวสารทั้งที่อยู่ใกล้และไกล มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถปรับปรุงให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ การวางแผนในการทำงานมีแนวโน้มของการวางแผนระยะยาวทั้งในกิจกรรมของชุมชนและส่วนตัว ความเชื่อในหลักเหตุผลและมองโลกในแง่ดี (Calcability) คนทันสมัยเชื่อในสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้อย่างมีเหตุผลโดยไม่งมงายโดยปราศจากข้ออ้างอิง มีความเคารพและให้เกียรติผู้อื่น ยอมรับและให้ความสำคัญกับบุคคลอื่น การยอมรับการปฏิบัติ

ตามกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ (Belief in Distributive Justice) จะต้องมีความยุติธรรม เที่ยงตรง ไม่โน้มเอียงในความคิดและการกระทำในเรื่องต่าง ๆ ยึดกฎเกณฑ์มากกว่าตัวบุคคลหรือความสัมพันธ์

2.7 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

2.7.1 นิยามศัพท์ปฏิบัติการตัวแปร

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน ได้กำหนดคำนิยามปฏิบัติการตัวแปรไว้ ดังนี้

1. **กฎหมาย และระเบียบทางราชการ** หมายถึง กฎหมายและระเบียบทางราชการที่บังคับใช้เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการขัดแย้ง

2. **ภาวะผู้นำชุมชน** หมายถึง ภาวะผู้นำชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง เช่น ความสามารถในการประสานงาน ความสามารถในการประนีประนอม ความสามารถในการเจรจาต่อรอง ความสามารถในการตัดสินใจ เป็นต้น

3. **ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ** หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการด้านต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะความสามารถในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองซึ่งส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

4. **หลักศาสนา** หมายถึง หลักธรรมของศาสนาที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง เช่น ราชวสดีธรรม ไตรสิกขา เป็นต้น

5. **วัฒนธรรมชุมชน** หมายถึง วิถีชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีคุณค่าของชุมชนที่ก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน อันจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง เช่น การมีวัฒนธรรมแบบครอบครัว วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นต้น

6. **ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น** หมายถึง ความผูกพันที่เกิดจากความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเป็นเครือญาติ การเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มเครือข่ายกิจกรรม ความเป็นผู้นำผู้ตาม ฯลฯ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้ง

7. **การรวมกลุ่ม** หมายถึง การที่สมาชิกชุมชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนและมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องที่มีผลกระทบถึงตัวสมาชิกชุมชนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดพลังในการตัดสินใจ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้ง

8. **การมีส่วนร่วมของประชาชน** หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าไปร่วมในกิจกรรมของโครงการสำคัญที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง

9. การสื่อสาร หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจระหว่างคนในชุมชน และคนในชุมชนกับภายนอกชุมชน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ซึ่งการสื่อสารที่ดีจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง

10. ความรู้ของประชาชน หมายถึง ความเข้าใจของชุมชนในหลักวิชาหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ถูกต้องอ้างอิงได้ และเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง

11. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน หมายถึง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจะได้รับจากผู้เกี่ยวข้องอันสืบเนื่องมาจากผลกระทบจากโครงการที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่

12. ความทันสมัยของชุมชน หมายถึง ชุมชนมีความรู้เท่าทันสถานการณ์โดยเฉพาะองค์ความรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งมีอุดมการณ์ สติปัญญา และยึดหลักเหตุผลในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างสมดุล และยั่งยืนในทุกๆด้าน ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้ง

2.7.2 นิยามปฏิบัติการอื่น ๆ

1. ประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง ความสามารถของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เช่น หน่วยงานภาครัฐ เจ้าของโครงการ ประชาชน ในการจัดการความขัดแย้งให้สำเร็จลุล่วงตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

2. สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งที่อยู่รอบชุมชนทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ทั้งที่จับต้องได้ คือ เห็นเป็นรูปธรรมและสิ่งที่จับต้องไม่ได้ คือ เป็นนามธรรม ทั้งที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่า และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

3. ชุมชนชนบทไทย หมายถึง หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการเข้าไปดำเนินการพัฒนาของภาครัฐใน 3 โครงการ ได้แก่

1) โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ คือ หมู่บ้านในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

2) โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ คือ หมู่บ้านในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม และ

3) โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ คือ หมู่บ้านในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการ ที่จะเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ความขัดแย้งอื่น ๆ ต่อไป โดยในบทนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยในหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 สถานที่ดำเนินการวิจัย

3.2 รูปแบบการวิจัย

3.3 ประชากรและประชากรตัวอย่าง

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 วิธีการทางสถิติที่ใช้

3.1 สถานที่ดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดสถานที่ทำการวิจัยแบบเฉพาะเจาะจงในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง เรื่องการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากผลการดำเนินการโครงการพัฒนาใน 3 พื้นที่ ได้แก่

กรณีที่ 1 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

กรณีที่ 2 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

กรณีที่ 3 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

3.2 รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นหลัก และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาช่วยเสริม โดยนำแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็น

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน เพื่อพิสูจน์ตัวแปรเชิงสหสัมพันธ์ (Correlation) และหาผลสรุปตัวแปรสำคัญที่สัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

3.3 ประชากรและประชากรตัวอย่าง

ประชากร หมายถึง บุคคลทั้งหมดที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งตามกรณีศึกษา ทั้ง 3 พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้

ประชากรตัวอย่าง หมายถึง บุคคลที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งตามกรณีศึกษา ทั้ง 3 พื้นที่ และได้รับคัดเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีรายละเอียดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลในการวิจัย ได้กำหนดให้เป็นประชาชนทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ที่โครงการพัฒนามีผลด้านสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่ แต่แยกจำนวนประชากรออกเป็นการเฉพาะแต่ละกรณี ๆ ไป ได้แก่

กรณีที่ 1 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา พื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีจำนวน 31,324 คน ซึ่งได้จาก

จุดที่ 1 ตำบลตลิ่งชัน จำนวน 9,307 คน แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 2, 5 และหมู่ที่ 6

จุดที่ 2 ตำบลนาทับ จำนวน 11,871 คน แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 3, 5, 6, 7 และหมู่ที่ 8

จุดที่ 3 ตำบลป่าชิง จำนวน 4,759 คน แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 3, 6 และหมู่ที่ 8

จุดที่ 4 ตำบลคลองเปี๊ยะ จำนวน 5,387 คน แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 2, 3, 6 และหมู่ที่ 9

กรณีที่ 2 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยพื้นที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม มี จำนวน 2,076 คน ซึ่งได้จาก

จุดที่ 1 หมู่ที่ 6 จำนวน 916 คน

จุดที่ 2 หมู่ที่ 7 จำนวน 642 คน

จุดที่ 3 หมู่ที่ 8 จำนวน 518 คน

กรณีที่ 3 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) พื้นที่อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 22,472 คน ซึ่งได้จาก

จุดที่ 1 ตำบลห้วยเขย่ง จำนวน 10,010 คน แยกออกเป็นหมู่ที่ 4, 5 และหมู่ที่ 6

จุดที่ 2 ตำบลปิล๊อก จำนวน 5,497 คน แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 2, 3 และหมู่ที่ 4

จุดที่ 3 ตำบลลิ่นถิ่น จำนวน 6,965 คน แยกออกเป็นหมู่ที่1, 2, 3, 4 และหมู่ที่ 5

2. ประชากรตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ใช้การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประชากรเป้าหมาย โดยการศึกษาจากประชากรตัวอย่างที่ใช้เป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณและระยะเวลาในการทำการศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดขนาดของประชากรตัวอย่างที่มีความเหมาะสมกับงานวิจัย โดยใช้เกณฑ์กำหนดขนาดและวิธีคัดเลือกกลุ่มประชากรที่ได้รับการยอมรับในการศึกษาวิจัย

1) การกำหนดขนาดประชากรตัวอย่าง (Sample Size)

เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าทุกหน่วยประชากรมีโอกาสรับเลือกเป็นตัวแทนของประชากร การวิจัยครั้งนี้จึงใช้การกำหนดขนาดของประชากรตัวอย่างตามวิธีการของ Taro Yamane ซึ่งเป็นที่นิยมใช้เป็นการทั่วไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548, น. 29) โดยมีสูตรการคำนวณประชากรตัวอย่าง ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

N = ขนาดของประชากร

n = ขนาดตัวอย่าง

เมื่อคำนวณด้วยสูตรดังกล่าวข้างต้น ด้วยจำนวนประชากรของแต่ละกรณีศึกษา ที่ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (e) 5% จะได้ขนาดตัวอย่าง (n) ดังนี้

กรณีที่ 1 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวน 395 คน

กรณีที่ 2 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 336 คน

กรณีที่ 3 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 393 คน

เนื่องจากขนาดของประชากรแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อได้ขนาดของประชากรตัวอย่างแต่ละพื้นที่แล้ว จึงใช้การสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร (Quota Sampling) ตามสูตรคำนวณ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548, น. 24) ได้ดังนี้

$$n1 = \frac{nN1}{N}$$

โดย n1 = จำนวนหน่วยตัวอย่างที่จะสุ่มแต่ละกลุ่ม

n = จำนวนหน่วยตัวอย่างที่ต้องการทั้งหมด

N = จำนวนของประชากรทั้งหมด

N1 = จำนวนประชากรของแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา

เมื่อคำนวณด้วยสูตรดังกล่าวข้างต้น ด้วยจำนวนประชากรตัวอย่างของแต่ละกรณีศึกษา จะได้ประชากรตัวอย่างประชากรทั้งหมด จำนวน 1,124 คน จาก ประชากรทั้งหมด จำนวน 55,872 คน และทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) ของแต่ละพื้นที่ ได้ประชากรตัวอย่างของแต่ละพื้นที่ตามข้อมูลในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงประชากรและประชากรตัวอย่าง

พื้นที่ศึกษา	ประชากร (คน)	ประชากรตัวอย่าง (คน)
กรณีที่ 1 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวน 4 จุด	31,324	395
จุดที่ 1 ตำบลตลิ่งชัน แยกเป็นหมู่ที่ 1, 2, 5 และหมู่ที่ 6	9,307	117
จุดที่ 2 ตำบลนาทับ แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 3, 5, 6, 7 และหมู่ที่ 8	11,871	150
จุดที่ 3 ตำบลป่าชิง แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 3, 6 และหมู่ที่ 8	4,759	60
จุดที่ 4 ตำบลคลองเปี๊ยะ แยกออกเป็นหมู่ที่ 1 , 2, 3, 6 และหมู่ที่ 9	5,387	68
กรณีที่ 2 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 3 จุด	2,076	336
จุดที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปรก	916	148
จุดที่ 2 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านปรก	642	104
จุดที่ 3 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปรก	518	84

ตารางที่ 3.1 แสดงประชากรและประชากรตัวอย่าง (ต่อ)

พื้นที่ศึกษา	ประชากร (คน)	ประชากรตัวอย่าง (คน)
กรณีที่ 3 ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 3 จุด	22,472	393
จุดที่ 1 ตำบลห้วยเขย่ง แยกออกเป็นหมู่ที่ 4, 5 และหมู่ที่ 6	10,010	175
จุดที่ 2 ตำบลปิล๊อก แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 2, 3 และหมู่ที่ 4	5,497	96
จุดที่ 3 ตำบลลิ่นถิ่น แยกออกเป็นหมู่ที่ 1, 2, 3, 4 และหมู่ที่ 5	6,965	122
รวม	**55,872**	**1,124**

3.4 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instrument) สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์หาคำตอบให้กับปัญหาการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale Questionnaire) และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพมาช่วยเสริม โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept-Interview) เป็นเครื่องมือ

1) แบบสอบถาม (Questionnaire)

ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยแบบสอบถามจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การตั้งคำถามแบบปลายปิด (Closed-ended Question) แบบที่มีทางเลือกหลายคำตอบ แต่เลือกตอบได้เพียง

คำตอบเดียว (Multiple Choice Question) จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความเกี่ยวข้องกับโครงการ และห้วงเวลาที่อาศัยในชุมชน

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นในปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ครอบคลุม 12 ปัจจัย จำนวน 20 ข้อ โดยเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะแบบมาตรวัด Likert Scale ประกอบด้วยข้อความเชิงบวก (Positive item) แบ่งเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นในแนวทางที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยและระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้ง จำนวน 14 ข้อ โดยเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะแบบมาตราวัด Likert Scale แบ่งเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิด เป็นคำถามเพื่อให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จำนวน 6 ข้อ

2) การสัมภาษณ์ (Interview Schedule)

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยการกำหนดแนวการสัมภาษณ์ (Interview Schedule) สำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน หน่วยงานทางราชการ เจ้าของโครงการ และสื่อมวลชน เพื่อใช้ในขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพในการอธิบายผลทางสถิติที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งจะทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดส่งแนวทางการสัมภาษณ์ให้ผู้เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาก่อน และจะนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์ด้วยตัวเองต่อไป

3) การสร้างและทดสอบเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยดำเนินการดังนี้

(1) ศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง

(2) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากำหนดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างเครื่องมือวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(3) ทำการตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือวิจัยให้มีประสิทธิภาพ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ร่วมตรวจสอบความชัดเจน ความถูกต้องของการใช้ถ้อยคำ ภาษา และความเที่ยงตรงของเนื้อหาที่ต้องการวัด (Content Validity) และทำการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

(4) ทำการทดสอบแบบสอบถาม (Pre-Test) เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามในส่วนของแบบมาตราส่วนประมาณค่าก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง โดยทดลองกับประชากรตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรตัวอย่างของการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 30 คนโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช (Cronbach's alpha coefficient) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548:34) ซึ่งเป็นที่นิยมเป็นการทั่วไป โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1}\left[1-\frac{\sum S_i^{\,2}}{S_t^{\,2}}\right]$$

เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

n แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

$S_i^{\,2}$ แทน คะแนนแปรปรวนเป็นรายข้อ

$S_t^{\,2}$ แทน คะแนนแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

โดยผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยหลักเกณฑ์ทั่วไป ค่า α ที่อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 ถือว่าเป็นมาตรวัดที่มีความเชื่อมั่นสูงซึ่งผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามในส่วนของแบบมาตราส่วนประมาณค่า ตามแต่ละกรณีศึกษาปรากฏผลดังนี้

กรณีศึกษา "การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา" เท่ากับ 0.8186 หมายความว่า แบบสอบถามชุดนี้มีความเชื่อมั่นระดับสูง

กรณีศึกษา "การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม" เท่ากับ 0.8910 หมายความว่า แบบสอบถามชุดนี้มีความเชื่อมั่นระดับสูง

กรณีศึกษา "การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี" เท่ากับ 0.8034 หมายความว่า แบบสอบถามชุดนี้มีความเชื่อมั่นระดับสูง

(5) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชากรตัวอย่างประชากรในพื้นที่ที่ศึกษาแต่ละกรณีศึกษา

3.5 การเก็บข้อมูล

1. การดำเนินการในการจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) จัดทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยสยามถึงหน่วยงานทางราชการในพื้นที่เพื่อขออนุญาตเข้าดำเนินการเก็บข้อมูล

2) ลงพื้นที่ และประสานผู้นำชุมชนของประชากรตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ประสานการตอบแบบสอบถามและขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในพื้นที่โดยขอความร่วมมือพัฒนากรในพื้นที่ และผู้นำชุมชน เป็นผู้ช่วยเหลือในการแจกแบบสอบถาม

3) เก็บรวบรวมแบบสอบถาม โดยประสานงานกับพัฒนากรในพื้นที่ และผู้นำชุมชนแล้วคัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์ นำมาเตรียมวิเคราะห์และสรุปผลตามกรรมวิธีทางข้อมูล

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) จัดทำหนังสือถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องในแต่ละกรณีศึกษา และประสานนัดหมายวัน เวลา สถานที่ ในการสัมภาษณ์ ซึ่งแต่ละพื้นที่ใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์

2) ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนด

3) นำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสรุปผล

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ไว้ ดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับการสรุปประเด็นข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้การวิเคราะห์แนวคิด (Conceptual Analysis) เพื่อนำมาอภิปรายผลการศึกษา

ทั้งนี้การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล นั้น ได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการคำนวณทางสถิติ และทดสอบหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่กำหนด

2. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา และสถิติวิเคราะห์เชิงอนุมาน ได้แก่

1) **สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)** (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2548, น. 43) เป็นสถิติที่นำมาใช้ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากประชากรตัวอย่างประชากรที่นำมาศึกษา โดยใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลระดับความคิดเห็นที่มีต่อตัวแปร โดยสถิติที่ใช้ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ก. ค่าความถี่ (Frequency: f) เป็นจำนวนค่าที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความเกี่ยวข้องกับโครงการ ห้วงเวลาที่อาศัยในชุมชน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อคำถามแต่ละข้อ

ข. ค่าร้อยละ (Percentage : %)ใช้วิเคราะห์ข้อมูล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความเกี่ยวข้องกับโครงการ ห้วงเวลาที่อาศัยในชุมชน และระดับความคิดเห็นที่มีต่อคำถามแต่ละข้อ เพื่อบอกสัดส่วนของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละกลุ่มระดับความคิดเห็นว่ามีสัดส่วนมากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด ซึ่งคำนวณได้จากสูตร

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{ค่าจำนวนของกลุ่มที่คำนวณ}}{\text{ค่าจำนวนของทุกกลุ่มรวมกัน}} \times 100$$

ค. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean : $\bar{X}$)ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงภาพรวมของระดับความคิดเห็นที่มีต่อแต่ละคำถาม และระดับความคิดเห็นรวมของทุกคำถามเพื่อการทดสอบสมมติฐาน ซึ่งคำนวณได้จากสูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i}{n}$$

เมื่อ X_i แทน คะแนนผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน

$\bar{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

n แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิเคราะห์และแปลความหมายระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงความกว้างของอัตรภาคชั้น โดยการคำนวณดังนี้

$$\frac{(\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{(5-1)}{5} = .80$$

จากอัตรภาคชั้นหาความแตกต่างของระดับความคิดเห็น .80 ได้ค่าระดับความคิดเห็นตามลำดับ ดังนี้

ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับความคิดเห็น
5.00 – 4.21	มากที่สุด
4.20 - 3.41	มาก
3.40 - 2.61	ปานกลาง
2.60 - 1.81	น้อย
1.80 - 1.00	น้อยที่สุด

ง. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)ใช้วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับค่าเฉลี่ยเลขคณิต เพื่อแสดงลักษณะการกระจายของคะแนนในแต่ละข้อ หลักการของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจะพิจารณาว่าค่าของข้อมูลแต่ละค่ามีความแตกต่างจากค่าเฉลี่ยเพียงใด หมายถึง เป็นการนำข้อมูลทุกค่ามาหาผลต่างกับค่าเฉลี่ย ซึ่งคำนวณได้จากสูตร

$$\text{S.D.} = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}\left(Xi - \bar{X}\right)2}}{n-1}$$

เมื่อ Xi แทน คะแนนผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละบุคคล

$\bar{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

n แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

S.D. แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากรตัวอย่าง

การแปลความหมายค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

(ก) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.00 – 0.99 แปลว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นต่อคำถามข้อนั้น ๆ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

(ข) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.00 ขึ้นไป แปลว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นต่อคำถามข้อนั้นๆโดยรวมแตกต่างกัน

2) **สถิติวิเคราะห์เชิงอนุมาน** (Inferential Statistics) เป็นสถิติวิเคราะห์ที่ไม่ได้คำนวณจากตัวเลขจริง เป็นการประมาณการตามหลักความน่าจะเป็น โดยสถิติที่ใช้ในที่นี้ คือ

(1) การทดสอบความสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Chi-Square) สำหรับทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม โดยเขียนสมมติฐานเพื่อการทดสอบดังนี้

Ho : ตัวแปรทั้ง 2 ตัวเป็นอิสระกัน

$H1$: ตัวแปรทั้ง 2 ตัวไม่เป็นอิสระกัน

$$\text{Pearson Chi Square} = \chi \frac{(O_{ij} - E_{ij})}{E_{ij}}$$

โดยที่

O_{ij} = ความถี่ของข้อมูลที่มีลักษณะ i ของตัวแปรที่หนึ่ง และมีลักษณะ j ของตัวแปรที่สอง

E_{ij} = ความถี่ที่คาดไว้ของลักษณะ i ของตัวแปรที่หนึ่ง และมีลักษณะ j ของตัวแปรที่สอง

r = จำนวนลักษณะของตัวแปรที่หนึ่ง

c = จำนวนลักษณะของตัวแปรที่สอง

การแปลความหมาย

- ยอมรับสมมติฐาน Ho เมื่อค่า Asymp. Significane (2-sided) ที่ได้จากการทดสอบโดยโปรแกรม SPSS มากกว่าระดับนัยสำคัญ (α) ที่กำหนด หรือค่า

χ^2 ที่คำนวณได้น้อยกว่า χ^2 ที่ได้จากตารางการแจกแจงไคสแควร์ที่องศาอิสระ (r-1) (c-1) และที่ระดับนัยสำคัญของการทดสอบ

- ปฏิเสธสมมติฐาน Ho (ยอมรับ $H1$) เมื่อค่า Asymp. Significane (2-sided) ที่ได้จากการทดสอบโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ (α) ที่กำหนด หรือค่า χ^2 ที่คำนวณได้มากกว่า χ^2 ที่ได้จากตารางการแจกแจงไคสแควร์ที่องศาอิสระ (r-1) (c-1) และที่ระดับนัยสำคัญของการทดสอบ

(2) การทดสอบทิศทางความสัมพันธ์แกมม่า (Gamma) สำหรับระบุขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05ใช้วัดระดับและทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

$$\text{Gamma} = \frac{CP - IP}{CP + IP}$$

โดยที่ -1 มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ Gamma และ Gamma มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ +1

การแปลความหมาย

- ค่า Gamma เป็นบวก และเข้าใกล้ +1 หมายถึงตัวแปรทั้งสองตัว มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กันมาก
- ค่า Gamma เป็นลบ และเข้าใกล้ -1 หมายถึงตัวแปรทั้งสองตัว มีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงข้ามกัน และมีความสัมพันธ์กันมาก
- ค่า Gamma เท่ากับ หมายถึง ตัวแปรทั้งสองตัว ไม่มีความสัมพันธ์กัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์จะถูกนำมาวิเคราะห์ โดยใช้เครื่องมือทางสถิติ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความเกี่ยวข้องกับโครงการ และห้วงเวลาที่อาศัยในชุมชน วิเคราะห์ทางสถิติแบบพรรณนา โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ แล้วอภิปรายผลในรูปความเรียงประกอบตาราง

2) การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย วิเคราะห์ทางสถิติแบบพรรณา โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วอภิปรายผลในรูปความเรียงประกอบตาราง

3) การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย และข้อเสนอแนะ อ่านและสรุปใจความจัดเข้าหัวข้อ หาความถี่และจัดลำดับตามเนื้อหา

4) การทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้สถิติความสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Chi-Square) และทิศทางความสัมพันธ์แกมม่า (Gamma)

5) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์จะวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้หลักการตีความ (Interpretive Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามตัวแปรของการวิจัยและเชื่อมโยงตัวแปรต่าง ๆ ในเชิงเหตุผล

บทที่ 4
ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในครั้งนี้ ดำเนินการโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นหลัก ด้วยการทอดแบบสอบถาม (Questionnaires) และใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาช่วยเสริมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามกรณีศึกษา ทั้ง 3 พื้นที่ ได้แก่

1. ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา
2. ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และ
3. ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

การทอดแบบสอบถามให้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นประชาชนในชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณีศึกษานั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการทอดแบบสอบถามในพื้นที่ จำนวน 1,124 คน ดังนี้

1. โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

- **จุดที่ 1** ตำบลตลิ่งชัน จำนวน 117 ชุด
- **จุดที่ 2** ตำบลนาทับ จำนวน 150 ชุด
- **จุดที่ 3** ตำบลป่าชิง จำนวน 60 ชุด
- **จุดที่ 4** ตำบลคลองเปี๊ยะ จำนวน 68 ชุด

รวมทอดแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 395 ชุด และผู้ตอบแบบสอบถามให้แบบสอบถามกลับคืนมา 355 ชุด คิดเป็นร้อยละ 89.87

2. โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

- **จุดที่ 1** หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปรก จำนวน 148 ชุด
- **จุดที่ 2** หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านปรก จำนวน 104 ชุด
- **จุดที่ 3** หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปรก จำนวน 84 ชุด

รวมทอดแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 336 ชุด และผู้ตอบแบบสอบถามให้แบบสอบถาม

กลับคืนมา 299 ชุด คิดเป็นร้อยละ 88.98

3. โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

- **จุดที่ 1** ตำบลห้วยเขย่ง จำนวน 175 ชุด
- **จุดที่ 2** ตำบลปิล๊อก จำนวน 96 ชุด
- **จุดที่ 3** ตำบลลิ่นถิ่น จำนวน 122 ชุด

รวมทอดแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 393 ชุด และผู้ตอบแบบสอบถามให้แบบสอบถามกลับคืนมา 376 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.67

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งการวิเคราะห์ตามหลักสถิติเป็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของประชากรตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นซึ่งได้รับคืน จำนวน 1,030 คน ใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และการทดสอบความสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Chi-Square) การทดสอบทิศทางความสัมพันธ์แกมม่า (Gamma) ในการทดสอบสมมติฐาน โดยจำแนกการนำเสนอเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการจัดการความขัดแย้ง

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้ง

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐานการวิจัยและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ตอนที่ 6 อภิปรายผล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

ตอนที่ 1 จะเป็นการรวบรวมข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากการที่ผู้วิจัยได้ทอดแบบสอบถาม เรื่อง “การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย” จำนวน 6 ข้อ ซึ่งเป็นแบบให้เลือกตอบ (Check Lists) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการแปรผลงานวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ ซึ่งสามารถแปรผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปซึ่งเป็นข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ กลุ่มอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การเกี่ยวข้องกับโครงการ และการอาศัยอยู่ในชุมชน สรุปได้ดังตารางที่ 4.1- 4.3

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	196	55.2
- หญิง	159	44.8
รวม	**355**	**100**
2. กลุ่มอายุ		
- 18 – 20 ปี	34	9.6
- 21 – 30 ปี	60	16.9
- 31 – 40 ปี	88	24.8
- 41 – 50 ปี	92	25.9
- 51 – 60 ปี	63	17.7
- 60 ปีขึ้นไป	18	5.1
อายุเฉลี่ย 41 ปี		
รวม	**355**	**100**
3. ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	171	48.2
- มัธยมศึกษาตอนต้น	40	11.3
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	66	18.6
- อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	28	7.9
- ปริญญาตรี	44	12.4
- สูงกว่าปริญญาตรี	6	1.7
รวม	**355**	**100**

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. อาชีพ		
- การเกษตร ประมง	205	57.7
- ค้าขาย	50	14.1
- รับจ้าง	59	16.6
- รับราชการ	14	3.9
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ	7	2.0
- อื่นๆ	20	5.6
รวม	**355**	**100**
5. การเกี่ยวข้องกับโครงการ		
- บุคคลในชุมชน	318	89.6
- ผู้นำชุมชน	25	7.0
- เจ้าหน้าที่ของรัฐ	11	3.1
- อื่น ๆ	1	0.3
รวม	**355**	**100**
6. การอาศัยอยู่ในชุมชน		
- ก่อนมีโครงการ	350	98.6
- หลังมีโครงการ	5	1.4
รวม	**355**	**100**

จากตารางที่ 4.1 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง จำนวน 355 คน จากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา

1. เพศ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 55.2 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 44.8

2. กลุ่มอายุ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 25.9 และมีจำนวนน้อยที่สุด อายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1 และอายุเฉลี่ย 41 ปี

3. ระดับการศึกษา พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 48.2 รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 18.6 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 12.4 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ7.9 และสำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7

4. การประกอบอาชีพ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร, ประมง จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 57.7 รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 16.6 ประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 14.1 ประกอบอาชีพอื่นๆ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 ประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 และประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0

5. การเกี่ยวข้องกับโครงการ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะบุคคลในชุมชน จำนวน 318 คน คิดเป็นร้อยละ 89.6 รองลงมา เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะผู้นำชุมชน จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7.0 เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1 และ อื่นๆ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3

6. การอาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการ จำนวน 350 คน คิดเป็นร้อยละ 98.6 รองลงมา อาศัยอยู่ในชุมชนหลังมีโครงการ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.4

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	149	49.8
- หญิง	150	50.2
รวม	**299**	**100**

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. กลุ่มอายุ		
- 18 – 20 ปี	29	9.7
- 21 – 30 ปี	26	8.7
- 31 – 40 ปี	64	21.4
- 41 – 50 ปี	81	27.1
- 51 – 60 ปี	45	15.1
- 60 ปีขึ้นไป	54	18.1
อายุเฉลี่ย 44 ปี		
รวม	**299**	**100**
3. ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	87	29.1
- มัธยมศึกษาตอนต้น	32	10.7
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	105	35.1
- อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	47	15.7
- ปริญญาตรี	26	8.7
- สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.7
รวม	**299**	**100**
4. อาชีพ		
- การเกษตร ประมง	68	22.7
- ค้าขาย	25	8.4
- รับจ้าง	137	45.8
- รับราชการ	35	11.7
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ	7	2.3
- อื่น ๆ	27	9.0
รวม	**299**	**100**

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. การเกี่ยวข้องกับโครงการ		
- บุคคลในชุมชน	264	88.3
- ผู้นำชุมชน	4	1.3
- เจ้าหน้าที่ของรัฐ	30	10.0
- อื่นๆ	1	0.3
รวม	**299**	**100**
6. การอาศัยอยู่ในชุมชน		
- ก่อนมีโครงการ	273	91.3
- หลังมีโครงการ	26	8.7
รวม	**299**	**100**

จากตารางที่ 4.2 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง จำนวน 299 คน จากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

1. เพศ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 50.2 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 49.8

2. กลุ่มอายุ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 27.1 กลุ่มอายุที่มีน้อยที่สุดมีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 อายุเฉลี่ย 44 ปี

3. ระดับการศึกษา พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 35.1 รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 29.1 สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 10.7 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 และสำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.7

4. การประกอบอาชีพ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 รองลงมาประกอบอาชีพการเกษตร, ประมง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 ประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน

27 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 ประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 8.4 และประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3

5. การเกี่ยวข้องกับโครงการ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะบุคคลในชุมชน จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 รองลงมา เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 และอื่น ๆ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3

6. การอาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการจำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 91.3 รองลงมา อาศัยอยู่ในชุมชนหลังมีโครงการ จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	205	54.5
- หญิง	171	45.5
รวม	**376**	**100**
2. กลุ่มอายุ		
- 18 – 20 ปี	32	8.5
- 21 – 30 ปี	63	16.8
- 31 – 40 ปี	102	27.1
- 41 – 50 ปี	98	26.1
- 51 – 60 ปี	52	13.8
- 60 ปีขึ้นไป	29	7.7
อายุเฉลี่ย 40 ปี		
รวม	**376**	**100**

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลส่วนบุคคลของประชากรตัวอย่าง กรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	171	29.1
- มัธยมศึกษาตอนต้น	54	10.7
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	112	35.1
- อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	19	15.7
- ปริญญาตรี	26	8.7
- สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.7
รวม	**376**	**100**
4. **อาชีพ**		
- การเกษตร ประมง	68	22.7
- ค้าขาย	25	8.4
- รับจ้าง	137	45.8
- รับราชการ	35	11.7
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ	7	2.3
- อื่น ๆ	27	9.0
รวม	**376**	**100**
5. การเกี่ยวข้องกับโครงการ		
- บุคคลในชุมชน	319	84.8
- ผู้นำชุมชน	49	13.0
- เจ้าหน้าที่ของรัฐ	8	2.1
- อื่น ๆ		
รวม	**376**	**100**
6. การอาศัยอยู่ในชุมชน		
- ก่อนมีโครงการ	351	93.4
- หลังมีโครงการ	25	6.6
รวม	**376**	**100**

จากตารางที่ 4.3 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรตัวอย่าง จำนวน 376 คน จากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

1. เพศ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5

2. กลุ่มอายุ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 27.1 มีจำนวนน้อยที่สุดมีอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.7 และอายุเฉลี่ย 40 ปี

3. ระดับการศึกษา พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 29.8 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.8 และสำเร็จการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5

4. การประกอบอาชีพ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 51.3 รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 ประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 ประกอบอาชีพอื่นๆ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 ประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.1 และประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.9

5. การเกี่ยวข้องกับโครงการ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะบุคคลในชุมชน จำนวน 319 คน คิดเป็นร้อยละ 84.8 รองลงมา เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะผู้นำชุมชน จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0 และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.1

6. การอาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการ จำนวน 351 คน คิดเป็นร้อยละ 93.4 รองลงมา อาศัยอยู่ในชุมชนหลังมีโครงการ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6

จากตารางที่ 4.1-4.3 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรตัวอย่างจาก 3 กรณีศึกษา จำนวน 1,030 คน สรุปได้ว่า ภาพรวม 3 กรณีศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายและเพศหญิงที่มีจำนวนใกล้เคียงกัน ส่วนกลุ่มอายุอยู่ระหว่าง 31- 60 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่มีทั้ง การเกษตร ประมง และรับจ้าง และส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยอาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการพัฒนาดังกล่าว

ข้อสังเกตุ คือ ข้อมูลทั่วไปดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม เพราะได้มีการกระจายความคิดเห็นที่สมดุลทั้งชายและหญิง และกลุ่มอายุของกลุ่มตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า มีวุฒิภาวะและมีประสบการณ์ในการใช้หลักของเหตุและผลในการตัดสินใจตอบคำถาม อีกทั้งเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนที่ต้องประสบกับสถานการณ์ความขัดแย้งโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ จึงมีข้อมูลที่สามารถช่วยสนับสนุนในการตอบแบบสอบถามได้ตรงตามข้อเท็จจริง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

ในตอนนี้เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี มีจำนวน 20 ข้อ ใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านการบริหารการปกครอง
2. ด้านสังคม และ
3. ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการแปรผลงานวิจัยได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ซึ่งปรากฏผลการวิจัยดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ปรากฏผลดังตารางที่ 4.4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ก. ด้านการบริหารการปกครอง								
1. กฎหมายและระเบียบทางราชการสามารถเป็นหลักการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	11 (3.1)	114 (32.1)	172 (48.5)	47 (13.2)	11 (3.1)	3.19	0.81	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
2. ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	24 (6.8)	111 (31.3)	133 (37.5)	70 (19.7)	17 (4.8)	3.15	0.97	ปานกลาง
3. ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	46 (13.0)	117 (33.0)	129 (36.3)	48 (13.5)	15 (4.2)	3.37	1.00	ปานกลาง
4. ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดย ชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น	51 (14.4)	111 (31.3)	138 (38.9)	43 (12.1)	12 (3.4)	3.41	0.98	มาก
รวม	**132 (9.3)**	**453 (31.9)**	**572 (40.3)**	**208 (14.6)**	**55 (3.9)**	**3.28**	**0.74**	**ปานกลาง**

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ข. ด้านสังคม								
5. การใช้หลักศาสนาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของชุมชนมาเป็นแนวทางแก้ปัญหา	55 (15.5)	113 (31.8)	141 (39.7)	39 (11.0)	7 (2.0)	3.48	0.94	มาก
6. ความสัมพันธ์ของคนในรูปแบบต่าง ๆ สามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	25 (7.0)	174 (49.0)	108 (30.4)	42 (11.8)	6 (1.7)	3.48	0.85	มาก
7. การรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	35 (9.9)	135 (38.0)	120 (33.8)	59 (16.6)	6 (1.7)	3.38	0.93	ปานกลาง
8. การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหรือเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	65 (18.3)	132 (37.2)	112 (31.5)	42 (11.8)	4 (1.1)	3.60	0.95	มาก

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ข. ด้านสังคม (ต่อ)								
9. หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณา ตัดสินใจในโครงการผลกระทบเสียหายต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย	37 (10.4)	197 (55.5)	90 (25.4)	28 (7.9)	3 (0.8)	3.67	0.80	มาก
10.รูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	32 (9.0)	137 (38.6)	134 (37.7)	42 (11.8)	10 (2.8)	3.39	0.90	ปานกลาง
11.ประชาชนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น	46 (13.0)	132 (37.2)	121 (34.1)	40 (11.3)	16 (4.5)	3.43	1.00	มาก
รวม	**295 (11.9)**	**1,020 (41.0)**	**826 (33.2)**	**292 (11.8)**	**52 (2.1)**	**3.48**	**0.64**	**มาก**

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ค. ด้านเศรษฐกิจ								
12.ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรมจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	32 (9.0)	114 (32.1)	158 (44.5)	37 (10.4)	14 (3.9)	3.32	0.91	ปานกลาง
13.การทำกิจกรรมต่าง ๆในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย	23 (6.5)	135 (38.0)	140 (39.4)	44 (12.4)	13 (3.7)	3.31	0.90	ปานกลาง
14.กิจกรรมที่จัดขึ้นหากไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินสิ่งของของชุมชนโดยรวมก็จะไม่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง	34 (9.6)	156 (43.9)	102 (28.7)	57 (16.1)	6 (1.7)	3.44	0.92	มาก
15.กิจกรรมที่จัดขึ้น ถ้าไม่เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชาวบ้านแต่ละคน ก็จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย	21 (5.9)	139 (39.2)	113 (31.8)	75 (21.1)	7 (2.0)	3.26	0.92	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
16. กิจกรรมที่จัดขึ้น หากไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้วจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	45 (12.7)	145 (40.8)	95 (26.8)	57 (16.1)	13 (3.7)	3.43	1.02	มาก
17. ความเสียหายส่วนบุคคล หรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง	56 (15.8)	140 (39.4)	110 (31.0)	27 (7.6)	22 (6.2)	3.51	1.04	มาก
18.ความเสียหายต่ส่วนรวมของชุมชนอันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสมความขัดแย้งก็จะไม่เกิด	59 (16.6)	120 (33.8)	115 (32.4)	46 (13.0)	15 (4.2)	3.46	1.04	มาก

ตารางที่ 4.4 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
19. ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผลและยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้นซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น	57 (16.1)	118 (33.2)	122 (31.5)	35 (9.9)	33 (9.3)	3.37	1.14	ปานกลาง
20. เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชนต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน ก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน	110 (31.0)	120 (33.8)	111 (31.3)	11 (3.1)	3 (0.8)	3.91	0.90	มาก
รวม	**437 (13.6)**	**1,187 (37.2)**	**1,056 (33.1)**	**389 (12.2)**	**126 (3.9)**	**3.45**	**0.73**	**มาก**
ภาพรวม	**864 (12.2)**	**2,660 (37.5)**	**2,454 (34.5)**	**889 (12.5)**	**233 (3.3)**	**3.40**	**0.62**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4.4 สรุปได้ว่า ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา แยกเป็นรายด้าน 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านการบริหารการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.28) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น ($\overline{X}$ = 3.41) รองลงมา คือ ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ =3.37) กฎหมายและระเบียบทางราชการสามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ =3.19) และข้อที่น้อยที่สุด คือ ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่า-นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.15) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.74 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมแตกต่างกัน มี 1 ข้อ คือ ผู้นำในชุมชนชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.00

ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบ เสียหาย ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย($\overline{X}$ = 3.67) รองลงมา คือ การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ =3.60) และข้อที่น้อยที่สุด คือ การรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.38) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.64 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมแตกต่างกัน มี 1 ข้อ คือ ประชาชนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.00

ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน ก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน ($\overline{X}$ = 3.91) รองลงมาคือ ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง ($\overline{X}$ = 3.51) และข้อที่

น้อยที่สุด คือ กิจกรรมที่จัดขึ้นถ้าไม่เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชาวบ้านแต่ละคน ก็จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย ($\overline{X}$ = 3.26) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.73 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมแตกต่างกันมี 4 ข้อ คือ กิจกรรมที่จัดขึ้น หากไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้ว จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.02 ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.04 ความเสียหายต่อส่วนรวมของชุมชนอันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสมความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.04 และ ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผล และยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.04

ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.40) คือ ด้านการบริหารการปกครอง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.28) ด้านสังคม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.48) และด้านเศรษฐกิจ ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.45) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.62 หมายความว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่ต่างกัน

และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ปรากฏว่า ลำดับความสำคัญในปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้ง ทั้ง 12 ข้อ จาก 3 ด้าน ประชาชนให้ความสำคัญ ปัจจัยด้านสังคมมากที่สุด รองลงไป คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยได้ให้รายละเอียดสำคัญ ดังนี้

ปัจจัยด้านสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด จำแนกเป็นปัจจัยย่อยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ประกอบด้วย

1. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมากที่สุด เพราะทำให้ประชาชนได้มีข้อมูลตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ โดยไม่ต้องเกิดข้อสงสัยหรือค้างคาใจ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีความใส่ใจกับคำว่า “มีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อให้เกิดการยอมรับของคนในชุมชนหรือหากจะมีการคัดค้านก็จะเป็นไปในเชิงเหตุและผลในการถกกันอย่างเป็นกิจลักษณะ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก ปัญหา

ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงไม่บานปลาย ลุกลามจนกลายเป็นความรุนแรงในชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา พบว่า ได้มีการดำเนินการโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ก่อนดำเนินการโครงการจนดำเนินการโครงการเสร็จสิ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ

ก. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้รวบรวมข้อเสนอแนะ และประเด็นคำถามสำคัญจากพื้นที่ถึงปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือจะเป็นผลกระทบต่อชุมชนหากมีโครงการเกิดขึ้น มาพิจารณาวางแผนการดำเนินงานโครงการ โดยใช้กลยุทธ์การพบปะนักวิชาการในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และผู้นำความคิดในวาระและโอกาสต่างๆ เช่น การนำคณะเข้าพบอาจารย์ประสาท มีแต้ม ซึ่งได้ประเด็นคำถามที่สำคัญนำมาพิจารณาเพื่อดำเนินโครงการ คือ

1) กฟผ. ต้องตอบประชาชนในชุมชนให้ได้ถึงความจำเป็นในการมีโรงไฟฟ้า
2) กฟผ. คิดว่าโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาจะมีการต่อต้านจากประชาชนในชุมชนหรือไม่ หากมีจะแก้ไขปัญหาอย่างไร
3) พื้นที่จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่ล่อแหลมต่อการก่อการร้าย ไม่เหมาะสมที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้า
4) สมมติฐานของ กฟผ. ที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาเพราะมีความมั่นใจว่าโรงแยกก๊าซดำเนินการแล้วเสร็จน่าจะเป็นสมมติฐานที่คลาดเคลื่อน เนื่องจากปัจจุบันยังคงเป็นปัญหาอยู่

นอกจากนี้ได้เข้าพบ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะว่า กฟผ. จะต้องเข้าถึงประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นก่อนดำเนินโครงการเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้ง และก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

ข. กฟผ.ได้นำประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างไปศึกษาดูงานโรงไฟฟ้ากระบี่ โรงไฟฟ้าราชบุรี และโรงไฟฟ้าบางปะกง เพื่อรับทราบข้อมูลและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้า รวมถึงการจัดเวทีสัมมนาผู้นำชุมชน โครงการ “ร่วมคน ร่วมคิด กำหนดทิศทางโรงไฟฟ้าสงขลา” ซึ่งมีข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ คือ

1) ด้านพื้นที่ ซึ่งจะต้องแก้ไขความกังวลของประชาชนในพื้นที่ให้ได้ว่าชุมชนจะไม่ได้รับผลกระทบ เรื่อง การย้ายที่อยู่ ไม่มีปัญหาน้ำท่วมจากโรงไฟฟ้าเมื่อถึงฤดูฝน เป็นต้น
2) ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องดำเนินการหามาตรการในการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากระบบน้ำใช้ในโรงไฟฟ้า ผลกระทบจากน้ำทิ้งจากโรงไฟฟ้า ปัญหาการขนส่งระหว่างก่อสร้าง ปัญหาก๊าซที่ปล่อยจากโรงไฟฟ้า การฟื้นฟูนิเวศวิทยา

3) ด้านอาชีพ การก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาอาจส่งผลกระทบต่ออาชีพประมง การหาเห็ดริมคลอง การปลูกพืช การเลี้ยงวัว
4) ด้านสังคมและวิถีชีวิตชุมชน ปัญหาวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมเปลี่ยน การได้และเสียประโยชน์ของคนในชุมชน
5) ด้านการมีส่วนร่วม ควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมให้มาก การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมได้ และ กฟผ. จะต้องทำสัญญาประชาคมว่าจะปฏิบัติตามผลการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม

จากการมีส่วนร่วมให้ข้อเสนอแนะของกลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้น ข้อเสนอแนะที่ได้รับจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่ กฟผ. ได้นำมาพิจารณากำหนดแผนการดำเนินการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และกฟผ.ได้ดำเนินการด้วยความระมัดระวัง ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอนที่ดำเนินหากขั้นตอนใดควรให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมก็ได้ดำเนินการให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นผลให้ประชาชนให้การยอมรับและร่วมมือในการดำเนินการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ และปัจจุบันอยู่ในช่วงการพัฒนาขยายกำลังการผลิตสู่ระยะที่ 2

2. ปัจจัยการสื่อสาร เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ประชาชนมีความเห็นว่าการสื่อสารจะช่วยให้ได้รับทราบข้อมูลทุกเรื่อง ตลอดจนช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความคืบหน้า ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานโครงการ กฟผ.ได้ดำเนินการตามมาตรการการสื่อสารที่มีประสิทธิผล คือ “งานมวลชนสัมพันธ์โรงไฟฟ้าสงขลา” โดยได้ดำเนินการตามแผนงานด้านมวลชนสัมพันธ์และประชาสัมพันธ์โรงไฟฟ้าสงขลา ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม คือ

1) การมีส่วนร่วมของชุมชน
2) การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา
3) การส่งเสริมสนับสนุนด้านศาสนา
4) การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน และส่งเสริมการปลูกป่าตามโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ กฟผ. โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจของประชาชน อาทิ ผู้นำชุมชน ประชาชน ข้าราชการ องค์กรชุมชน และสื่อมวลชนในท้องถิ่น

ซึ่งจากผลการดำเนินงานตามโครงการ ตามแผนงาน“มวลชนสัมพันธ์โรงไฟฟ้าสงขลา” ช่วยให้ประชาชนได้มีทัศนคติที่ดีต่อโรงไฟฟ้า ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจต่อภารกิจของโรงไฟฟ้าที่มีต่อชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่าง กฟผ. และโรงไฟฟ้า งานด้าน

สื่อสารมวลชนและสังคม จึงนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินงานก่อสร้างโรงไฟฟ้าประสบความสำเร็จ

3. ปัจจัยความผูกพันที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากการสื่อสาร จากการสัมภาษณ์ พบว่า ประชาชนในชุมชนมีความผูกพันกันในหลายลักษณะ เช่น ความผูกพันกันในลักษณะของเครือญาติ ความผูกพันกันในลักษณะของเพื่อนบ้าน ความผูกพันกันในลักษณะของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน ความผูกพันกันในลักษณะของการนับถือศาสนาเดียวกัน การมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนเดียวกัน ฯลฯ ซึ่งความผูกพันในหลายลักษณะดังกล่าวช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจในกันและกัน มีความเป็นกลุ่มก้อนที่มีความรักความสามัคคี และเข้มแข็ง โดยขอยกตัวอย่างในเรื่องศาสนา กล่าวคือ เนื่องจากพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีประชาชนชาวไทยมุสลิมและประชาชนชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ร่วมกัน ดังนั้น หลักคำสอนทางศาสนาได้มีส่วนช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในความดี ความรัก และความปรารถนาดีต่อกัน คนในพื้นที่นี้จึงไม่มีความขัดแย้งระหว่างกัน เพราะสามารถพูดคุยทำความเข้าใจกันด้วยจิตใจที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา ความรุนแรงจากความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นได้ยาก

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ ประชาชนมองว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ยังคงเป็นปัจจัยที่ต้องให้ความสำคัญรองมาจากปัจจัยด้านสังคม โดยพบว่า เมื่อพิจารณาปัจจัยย่อยระหว่างความทันสมัยของชุมชนกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน มีความเห็นด้วยกับผลการวิจัยที่สรุปว่าปัจจัยความทันสมัยของชุมชนจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งมากกว่าปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน เพราะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งส่วนใหญ่ คือ “เงินชดเชย” ต่าง ๆ ใช้แล้วหมดไป ไม่คงทน ส่วนความทันสมัยของชุมชนถ้าเป็นสิ่งที่ดี และช่วยพัฒนาสังคมได้ ไม่นำความเสื่อมโทรมมาสู่ชุมชนก็น่าจะดีกว่า การดำเนินการของ กฟผ.ได้นำเอาความทันสมัยเข้ามาสู่ชุมชน โดยทำให้อำเภอจะนะได้เป็นที่รู้จัก เป็นแหล่งเรียนรู้ เพราะในประเทศไทยโรงฟ้าพลังงานความร้อนร่วมมีอยู่ไม่มากนัก ดังนั้น ชุมชนจึงมีความทันสมัยในเรื่องขององค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ที่ยั่งยืนที่ยังคงอยู่ของชุมชนที่มีต่อบุคคลภายนอกที่ได้เข้ามาศึกษา เป็นต้น

ปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง

จากการสัมภาษณ์ ประชาชนให้ความเห็นว่าปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งรองมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และเมื่อมองถึงปัจจัยย่อย พบว่า

1. ปัจจัยผู้นำชุมชน ให้ความเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งได้มากที่สุด เพราะ จะสามารถช่วยนำการจัดการปัญหาความขัดแย้ง หรือปัญหาอื่นใดให้กับประชาชนในชุมชนได้ดี โดยเฉพาะผู้นำที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนโดยถาวร เพราะจะรับทราบปัญหาความต้องการ และปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้เป็นอย่างดีและเป็นปัจจุบันด้วย อีกทั้งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะพูดได้ทุกเรื่องโดยไม่กลัวโดนตำหนิติเตียน นอกจากนี้ยังมีความสะดวกในเรื่องระยะทางและเวลาโดยชาวบ้านสามารถเดินทางไปขอหารือหรือขอความช่วยเหลือได้ง่าย รวดเร็ว ทันการณ์ และทันใจ ส่วนบทบาทของผู้นำที่เป็นผู้นำนอกพื้นที่ เช่น ปลัดอำเภอ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ฯลฯ เป็นผู้นำที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนโดยถาวร เป็นผู้นำที่อยู่ไกลตัว ดังนั้น การให้ความสำคัญจะน้อยกว่าผู้นำในพื้นที่ เพราะผู้นำกลุ่มนี้สนองตอบความต้องการของชาวบ้านล่าช้า ไม่ทันการณ์ ทำให้ชาวบ้านต้องช่วยเหลือตัวเอง การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ส่วนในมุมมองของเจ้าของโครงการ คือ กฟผ. มองว่าปัจจัยผู้นำชุมชนมีความสำคัญมากรองมาจากปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการ เพราะ ผู้นำคือผู้ประสานทำความความเข้าใจที่ดีระหว่างหน่วยงานเจ้าของโครงการและประชาชนในชุมชน

2. ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ ให้ความเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากปัจจัยผู้นำชุมชน โดยเห็นว่า ชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานสำคัญที่จะต้องจัดการกับปัญหาในพื้นที่ทุกเรื่อง ดังนั้น เมื่อชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งแล้ว ชาวบ้านในชุมชนเองจะต้องเป็นผู้สร้างสรรค์และจับมือกันเพื่อสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็งด้วย เพื่อให้สามารถรองรับการทำงานแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากที่ผ่านมารัฐบาลทุกรัฐบาลต่างให้ความสำคัญในการพัฒนาให้ชุมชนชนบทเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งชาวบ้านก็ได้พัฒนา โดยนำเงินงบประมาณที่ได้รับไปดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งก็สามารถสร้างทั้งรายได้ ความคิดที่แปลก ๆใหม่ ๆ โดยมีพัฒนากรในอำเภอเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาในแต่ละกิจกรรม ทำให้กระบวนการพัฒนาความคิดของชาวบ้านในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากลักษณะต่างคนต่างคิดมาเป็นร่วมกันคิดร่วมกันทำมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่นำมาส่งเสริมให้ชุมชนมีความพอดี ให้มีความรู้ และมีศีลธรรมในการดำรงชีวิต ก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของชาวบ้านในชุมชนได้

3. ปัจจัยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ ให้ความเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ โดยประชาชนมองว่า ประชาชนดำรงชีวิตประจำวัน ถ้าไม่ออกไปจากบ้านเพื่อไปติดต่อราชการ เช่น อำเภอ เทศบาล อบต. หรือไปเลือกตั้ง ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกฎหมายและระเบียบทางราชการมากนัก ชาวบ้านเองมีความรู้ในเรื่องกฎหมายและระเบียบทางราชการค่อนข้างน้อย หากจะต้องทำกิจกรรมใดที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายก็ต้องพึ่งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการในการแนะนำให้ดำเนินการทีละขั้นตอนในแต่ละครั้ง ดังนั้น กฎหมายไม่ได้มีบทบาทโดยตรงที่จะเข้ามาเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนแต่อาจเป็นประโยชน์โดยทางอ้อมได้ หากหน่วยงานทางราชการนำกฎหมายมาบังคับใช้ให้ได้อย่างแท้จริง ไม่ปล่อยปละละเลย และเกรงกลัวอิทธิพลของผู้หนึ่งผู้ใด แต่เมื่อสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การจะพิจารณาว่ากฎหมายและระเบียบของทางราชการจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งหรือไม่อย่างไรนั้น ต้องดูที่บทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งด้วย ประชาชนอาจมองว่ามีประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งน้อยที่สุด แต่ในมุมมองของผู้ดำเนินโครงการของภาครัฐที่จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติประชาชนเป็นหลักนั้น การนำกฎหมายมาใช้เพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะและดำเนินการให้เกิดความถูกต้อง เท่าเทียม เสมอภาค และเกิดผลกระทบต่อประชาชนน้อยที่สุดเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักเป็นประการสำคัญ ซึ่งผลจากความคิดนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาได้ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบทางราชการในทุกเรื่อง เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดหรือได้ทำนายไว้ว่าจะเกิดแน่นอนได้อย่างทันท่วงที

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยจังหวัดสมุทรสงคราม ปรากฏผลดังตารางที่ 4.5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ก. ด้านการบริหารการปกครอง								
1. กฎหมายและระเบียบทางราชการสามารถเป็นหลักการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	17 (5.7)	86 (28.8)	180 (60.2)	14 (4.7)	2 (0.7)	3.34	0.68	ปานกลาง
2. ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	25 (8.4)	150 (50.2)	112 (37.5)	12 (4.0)		3.63	0.69	มาก
3. ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	22 (7.4)	175 (58.5)	94 (31.4)	8 (2.7)		3.71	0.64	มาก

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
4. ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น	12 (4.0)	119 (39.8)	156 (52.2)	12 (4.0)		3.44	0.63	ปานกลาง
รวม	**76 (6.4)**	**530 (44.3)**	**542 (45.3)**	**46 (3.8)**	**2 (0.2)**	**3.52**	**0.51**	**มาก**
ข. ด้านสังคม								
5. การใช้หลักศาสนาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของชุมชนมาเป็นแนวทางแก้ปัญหา	8 (2.7)	67 (22.4)	156 (52.2)	63 (21.1)	5 (1.7)	3.03	0.78	ปานกลาง
6. ความสัมพันธ์ของคนในรูปแบบต่าง ๆ สามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	10 (3.3)	51 (17.1)	134 (44.8)	102 (34.1)	2 (0.7)	2.88	0.81	ปานกลาง

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7. การรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่างๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	11 (3.7)	116 (38.8)	140 (46.8)	31 (10.4)	1 (0.3)	3.35	0.72	ปานกลาง
8. การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหรือ เสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	27 (9.0)	152 (50.8)	106 (35.5)	11 (3.7)	3 (1.0)	3.63	0.74	มาก

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
9. หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณาตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบ เสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย	42 (14.0)	215 (71.9)	41 (13.7)	1 (0.3)		4.00	0.54	มาก
10. รูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุยประชุม เสียงตามสาย ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	12 (4.0)	109 (36.5)	168 (56.2)	10 (3.3)		3.41	0.62	ปานกลาง

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
11. ประชาชนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น	17 (5.7)	98 (32.8)	170 (56.9)	14 (4.7)		3.39	0.66	ปานกลาง
รวม	**127 (6.1)**	**808 (38.6)**	**915 (43.7)**	**232 (11.1)**	**11 (0.5)**	**3.38**	**0.45**	**ปานกลาง**
ค. ด้านเศรษฐกิจ								
12. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรม จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	11 (3.7)	58 (19.4)	185 (61.9)	39 (13.0)	6 (2.0)	3.10	0.73	ปานกลาง
13. การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย	8 (2.7)	58 (19.4)	182 (60.9)	47 (15.7)	4 (1.3)	3.06	0.71	ปานกลาง

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
14. กิจกรรมที่จัดขึ้นหากไม่กระทบหรือเกิดความ เสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชุมชนโดยรวมก็จะไม่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง	14 (4.7)	60 (20.1)	166 (55.5)	57 (19.1)	2 (0.7)	3.09	0.77	ปานกลาง
15. กิจกรรมที่จัดขึ้น ถ้าไม่ เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชาวบ้านแต่ละคน ก็จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย	15 (5.0)	53 (17.7)	152 (50.8)	74 (24.7)	5 (1.7)	3.00	0.83	ปานกลาง
16. กิจกรรมที่จัดขึ้นหากไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้วจะไม่ก่อให้ เกิดความขัดแย้ง	10 (3.3)	59 (19.7)	157 (52.5)	71 (23.7)	2 (0.7)	3.01	0.77	ปานกลาง

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
17. ความเสียหายส่วนบุคคล หรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับ การชดเชยหรือดูแล เป็นกรณีพิเศษความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง	11 (3.7)	53 (17.7)	159 (53.2)	71 (23.7)	5 (1.7)	2.98	0.79	ปานกลาง
18. ความเสียหายต่อส่วนรวมของชุมชนอันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสมความขัดแย้งก็จะไม่เกิด	5 (1.7)	58 (19.4)	174 (58.2)	58 (19.4)	4 (1.3)	3.01	0.71	ปานกลาง

ตารางที่ 4.5 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
19. ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผลและยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้นซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น	9 (3.0)	75 (25.1)	169 (56.5)	44 (14.7)	2 (0.7)	3.15	0.72	ปานกลาง
20. เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชนก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน	22 (7.4)	110 (36.8)	162 (54.2)	5 (1.7)		3.50	0.65	มาก
รวม	**105 (3.9)**	**584 (21.7)**	**1,506 (56)**	**466 (17.3)**	**30 (1.1)**	**3.09**	**0.56**	**ปานกลาง**
ภาพรวม	**308 (5.2)**	**1,922 (32.1)**	**2,963 (49.6)**	**744 (12.4)**	**43 (0.7)**	**3.33**	**0.38**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4.5 สรุปได้ว่า ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นด้านปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม แยกเป็นรายด้าน 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านการบริหารการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.71) รองลงมาคือ ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่า-นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.63) ความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น ($\overline{X}$ = 3.44) และข้อที่น้อยที่สุด คือ กฎหมายและระเบียบทางราชการ สามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ =3.34) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.51 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณา และตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบ เสียหาย ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย ($\overline{X}$ =4.00) รองลงมาคือ การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.63) และข้อที่น้อยที่สุด คือ หากมีการใช้ความสัมพันธ์ของคนในรูปแบบต่างๆ เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน การอุปถัมภ์ต่อกัน จะสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ =2.88) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.45 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชนก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน ($\overline{X}$ =3.50) รองลงมาคือ ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผล และยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น ($\overline{X}$ = 3.15) และข้อที่น้อยที่สุด คือ ความ

เสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง ($\overline{X}$ = 2.98) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.56 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นด้านปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.33) คือ ด้านการบริหารการปกครอง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.52) ด้านสังคม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.38) และด้านเศรษฐกิจ ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.10) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.38 หมายความว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่ต่างกัน

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ปรากฏว่าลำดับความสำคัญในปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งทั้ง 12 ข้อ จาก 3 ด้าน ประชาชนให้ความสำคัญ ปัจจัยด้านการบริหารการปกครองมากที่สุด รองลงไป คือ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยได้ให้รายละเอียดสำคัญ ดังนี้

ปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนกรณีศึกษานี้มากที่สุด โดยเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยย่อย พบว่า

1. ปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการ เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนกรณีนี้มากที่สุด โดยประชาชนให้ความเห็นว่าปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่ไม่สามารถดำเนินการจัดการได้อย่างเด็ดขาดหรือไม่สามารถประสบความสำเร็จนั้น เนื่องจาก ปัญหาการไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างแท้จริง จากการให้ข้อมูลของผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานราชการ ประชาชน สื่อมวลชน และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า เรือยนต์ในพื้นที่มีไม่มาก แต่เรือส่วนใหญ่ที่วิ่งทำรอบรับนักท่องเที่ยวจะมาจากพื้นที่อื่น ซึ่งคลื่นจากเรือยนต์ที่แรงจะทำลายตลิ่ง และเสียงของเครื่องยนต์ที่ดังได้เกิดมลภาวะทางเสียง ส่วนแสงไฟ ควันไฟก็รบกวนแมลงหิ่งห้อย โดยเฉพาะช่วงวันหยุดส่วนเรือที่มาจะมาจากนอกเขตบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นแหล่งที่มีหิ่งห้อยมาก นอกจากนี้จำนวนเรือยนต์ที่มีมากกว่า 100 ลำ จะเดินเรือในช่วงเวลา 18.00-22.00 น. ซึ่งเป็นเวลาพักผ่อนของชาวบ้านถูกรบกวนโดยเสียงเครื่องยนต์เรือทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านถูกทำลาย นอกจากนี้มีปัญหาจำนวนเรือยนต์ที่มีมากกว่าที่จดทะเบียนไว้กับทางราชการ ฯลฯ ทั้งนี้ ในช่วงที่ผ่านมาหน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องพยายามประชุมร่วม และหามาตรการแก้ไขปัญหาอย่าง

ต่อเนื่อง และได้บังคับให้ผู้ประกอบการปฏิบัติ ทั้งในเรื่องของเสียง และความเร็วเรือ แต่ก็ไม่สามารถจัดการปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะไม่สามารถควบคุมให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายของทางราชการได้อย่างแท้จริง ปัญหาความขัดแย้งจึงยังคงเป็นปัญหาอยู่ต่อไป ดังนั้น จังหวัดจึงควรต้องหามาตรการในการจัดการปัญหา โดยจำเป็นจะต้องประชุม ทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างชัดเจน และจริงจังเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยทุกคนต้องปฏิบัติตามละเว้นไม่ได้ หากละเว้นการปฏิบัติต้องมีบทลงโทษที่รุนแรง เพื่อเป็นการปรามไม่ให้มีการละเว้นการปฏิบัติตามกฎหมาย และเพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างแท้จริง

2. ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการ โดยประชาชนให้ความเห็นว่า กรณีความขัดแย้งนี้มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ที่สามารถนำความคิดประชาชนในการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ และเป็นผู้นำที่คอยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง มีความเสียสละและเป็นที่ไว้วางใจของชุมชนในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ปัจจัยด้านสังคม เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง เมื่อพิจารณาปัจจัยย่อย พบว่า

1. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งมากที่สุด โดยประชาชนให้ความเห็นว่า ที่ผ่านมาการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุของปัญหาเป็นโครงการที่ดำเนินการมาจากอำเภออัมพวา ไม่ได้เกิดจากชุมชนอำเภอเมือง แต่เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นตัวดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว คือ “แมลงหิ่งห้อย” ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอำเภอเมือง การท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยจึงได้ก้าวล่วงความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หากชุมชนได้มีส่วนเข้าไปร่วมคิด และพิจารณาตั้งแต่แรกดำเนินการก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จะได้ช่วยกันหาทางป้องกันปัญหาได้ อย่างไรก็ตามแม้จะเกิดปัญหาขึ้นแล้ว หากหน่วยงานราชการได้จัดเวทีเสวนา หรือประชุมร่วมเพื่อปรึกษาหารือโดยให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจริงในการแก้ไขปัญหา ก็ยังสามารถแก้ไขปัญหาได้ แต่หากปล่อยให้เวลาเนิ่นนานไป หนทางที่จะแก้ไขปัญหาก็อาจน้อยลง ดังนั้น ประชาชนจึงมีความเห็นว่าปัจจัยการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการจัดการปัญหาความขัดแย้งมากที่สุด

2. ปัจจัยการรวมกลุ่ม เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากปัจจัยการมีส่วนร่วม โดยประชาชนให้ความเห็นว่า ชาวบ้านในพื้นที่ที่เกิดปัญหาเป็นประชาชนที่อนุรักษ์ความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม หวงแหนสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ จึงพยายามต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อรักษาระบบนิเวศทางน้ำให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ต่อไป ซึ่งเรียกว่า “กลุ่มอนุรักษ์บ้านลมทวน” การ

ทำกิจกรรมต่าง ๆ จึงเกิดอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มศักยภาพและเพิ่มพลังในการเจรจาต่อรองเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม ดังนั้น ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนจึงเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในกรณีนี้

3. ปัจจัยการสื่อสาร เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากการรวมกลุ่มในชุมชน โดยประชาชนให้ความเห็นว่า ที่ผ่านมาความขัดแย้งขาดข้อมูล ขาดการสื่อสารที่เข้าใจระหว่างกัน ทำให้การตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องเกิดความผิดพลาด ปัญหาที่ควรจะป้องกันและแก้ไขได้จึงไม่ได้รับการแก้ไข การสื่อสารที่ควรจะเกิดจากโครงการนี้ คือ

1) การสื่อสารระหว่างหน่วยงานทางราชการกับประชาชนเพื่อให้รับทราบโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นโดยจะต้องแจ้งให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบตั้งแต่ก่อนเข้าดำเนินการเพราะหากการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะกระทบกับพื้นที่ใกล้เคียงประชาชนก็จักสามารถเตรียมการรับเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด และคัดค้านในสิ่งที่อาจกระทบหรือเกิดผลเสียหายต่อประชาชนในพื้นที่ในแง่มุมต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุม และทันการณ์

2) การสื่อสารระหว่างหน่วยงานทางราชการกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เพื่อประชุมร่วมในการหาจุดยืนของการพัฒนาว่าจะพัฒนาไปในแนวทางใดที่จะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และมีกฎหมายและระเบียบของทางราชการใดบ้างที่เกี่ยวข้อง บังคับใช้ เพื่อเป็นการปรามและกำหนดมาตรการร่วมกันเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดในอนาคต

3) การสื่อสารระหว่างผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ โดยมีหน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการประสานความเข้าใจโดยแนวทางการดำเนินการกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นจะต้องทำให้ทุกฝ่ายสามารถดำรงชีพได้โดยสงบ ไม่ทำความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้หนึ่งผู้ใด

4) การสื่อสารในภาพรวม เป็นการจัดเวทีเสวนา ประชุมหารือ เพื่อร่วมกันพิจารณาให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งวิธีดำเนินการ กิจกรรม ผู้เกี่ยวข้อง ผลกระทบ ปัญหาอุปสรรค ฯลฯ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจในกรณีศึกษานี้ เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในกรณีนี้น้อยที่สุด โดยประชาชนให้ความเห็นว่าไม่ได้หวังการชดเชยจากผลกระทบด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือเงินทอง ซึ่งที่ผ่านมาเคยมีการนำเงินมาให้ แต่ประชาชนไม่ได้รับ เพราะมองว่าเป็นการแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด หากรับเงินก็เสมือนให้ความร่วมมือกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศต่อไป

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ปรากฏผลดังตารางที่ 4.6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ก. ด้านการบริหารการปกครอง								
1. กฎหมายและระเบียบทางราชการสามารถเป็นหลักการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	67 (17.8)	131 (34.8)	149 (39.6)	24 (6.4)	5 (1.3)	3.61	0.89	มาก
2. ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	66 (17.6)	176 (46.8)	116 (30.9)	15 (4.0)	3 (0.8)	3.76	0.81	มาก

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
3. ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	74 (19.7)	159 (42.3)	118 (31.4)	25 (6.6)		3.75	0.84	มาก
4. ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น	46 (12.2)	139 (37.0)	174 (46.0)	17 (4.5)		3.57	0.76	มาก
รวม	**253 (16.8)**	**605 (40.3)**	**557 (37)**	**81 (5.4)**	**8 (0.5)**	**3.67**	**0.63**	**มาก**
ข. ด้านสังคม								
5. การใช้หลักศาสนาวัฒนธรรขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของชุมชนมาเป็นแนวทางแก้ปัญหา	40 (10.6)	134 (35.6)	127 (33.8)	71 (18.9)	4 (1.1)	3.36	0.94	ปานกลาง

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6. ความสัมพันธ์ของคนในรูปแบบต่าง ๆ สามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	49 (13.0)	153 (40.7)	122 (32.4)	48 (12.8)	4 (1.1)	3.52	0.91	มาก
7. การรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	44 (11.7)	163 (43.4)	151 (40.2)	17 (4.5)	1 (0.3)	3.62	0.76	มาก
8. การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหรือเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	68 (18.1)	169 (44.9)	117 (31.1)	17 (4.5)	5 (1.3)	3.74	0.85	มาก

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
9. หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณาตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบ เสียหายต่อทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนจะน้อยลงการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย	91 (24.2)	168 (44.7)	110 (29.3)	7 (1.9)		3.91	0.77	มาก
10. รูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	71 (18.9)	173 (46.0)	121 (32.2)	9 (2.4)	2 (0.5)	3.80	0.78	มาก
11. ประชาชนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น	54 (14.4)	190 (50.5)	121 (32.2)	10 (2.7)	1 (0.3)	3.76	0.73	มาก

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
รวม	**417 (15.8)**	**1,150 (43.8)**	**869 (33.0)**	**179 (6.8)**	**17 (0.6)**	**3.67**	**0.54**	**มาก**
ค. ด้านเศรษฐกิจ								
12. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรมจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	77 (20.5)	190 (50.5)	92 (24.5)	16 (4.3)	1 (0.3)	3.87	0.79	มาก
13. การทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควรการแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย	54 (14.4)	183 (48.7)	127 (33.8)	12 (3.2)		3.74	0.73	มาก
14. กิจกรรมที่จัดขึ้นหากไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินสิ่งของของชุมชนโดยรวมก็จะไม่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง	64 (17.0)	174 (46.3)	125 (33.2)	13 (3.5)		3.77	0.76	มาก

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
15. กิจกรรมที่จัดขึ้น ถ้าไม่เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชาวบ้านแต่ละคนก็จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย	67 (17.8)	178 (47.3)	117 (31.1)	13 (3.5)	1 (0.3)	3.79	0.78	มาก
16. กิจกรรมที่จัดขึ้น หากไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้วจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	75 (19.9)	179 (47.6)	110 (29.3)	11 (2.9)	1 (0.3)	3.84	0.78	มาก
17. ความเสียหายส่วนบุคคล หรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง	105 (27.9)	158 (42.0)	97 (25.8)	15 (4.0)	1 (0.3)	3.93	0.84	มาก

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
18. ความเสียหายต่อส่วนรวมของชุมชนอันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสมความขัดแย้งก็จะไม่เกิด	77 (20.5)	179 (47.6)	111 (29.5)	9 (2.4)		3.86	0.76	มาก
19. ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผลและยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้นซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น	87 (23.1)	139 (37.0)	122 (32.4)	25 (6.6)	3 (0.8)	3.75	0.91	มาก

ตารางที่ 4.6 ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็นรวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
20. เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชนก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน	102 (27.1)	152 (40.4)	96 (25.5)	18 (4.8)	8 (2.1)	3.86	0.94	มาก
รวม	708 (17.8)	2,132 (53.5)	997 (25.0)	132 (3.3)	15 (0.4)	**3.82**	0.58	มาก
ภาพรวม	**1,378 (17.0)**	**3,887 (47.7)**	**2,423 (29.7)**	**392 (4.8)**	**68 (0.8)**	**3.72**	**0.49**	**มาก**

จากตารางที่ 4.6 สรุปได้ว่า ประชากรตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี แยกเป็นรายด้าน 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านการบริหารการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.76) รองลงมาคือ ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.75) กฎหมายและระเบียบทางราชการ สามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.61) และความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆโดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น ($\overline{X}$ = 3.57) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D)

เท่ากับ 0.63 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณา และตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบ เสียหาย ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย ($\overline{X}$ = 3.91) รองลงมาคือ รูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็วทันเหตุการณ์ จะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.80) และข้อที่น้อยที่สุด คือ การใช้หลักศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ของชุมชน มาเป็นแนวทางแก้ปัญหาจะสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.36) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.54 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.82) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด คือ ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง ($\overline{X}$ = 3.93) รองลงมาคือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรม จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ ($\overline{X}$ = 3.87) และข้อที่น้อยที่สุด คือ การทำกิจกรรมต่างๆในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย ($\overline{X}$ = 3.74) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวม (S.D) เท่ากับ 0.58 หมายความว่า ประชาชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ประชากรตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นด้านปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.72) คือ ด้านการบริหารการปกครอง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.67) ด้านสังคม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.67) และด้านเศรษฐกิจ ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.82) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.49 หมายความว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่ต่างกัน

และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ปรากฏว่าลำดับความสำคัญในปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งทั้ง 12 ข้อ จาก 3 ด้าน ประชาชนให้ความสำคัญปัจจัยด้าน

สังคมมากที่สุด รองลงไป คือ ปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ซึ่งต่างกับผลการวิจัยในเชิงปริมาณที่ให้ความสำคัญปัจจัยด้านเศรษฐกิจมากที่สุด และให้ความสำคัญปัจจัยด้านการบริหารการปกครองและด้านสังคมเท่าๆกันโดยได้ให้รายละเอียดสำคัญดังนี้

ปัจจัยด้านสังคม

เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมากที่สุด เมื่อพิจารณาปัจจัยย่อย พบว่า

1. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมากที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้ดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ดังนี้

1) **การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ** เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุนชุมชนในหมู่บ้านตามแนวท่อส่งก๊าซที่อาจได้รับผลกระทบในด้านต่างๆ ด้วยวิถีทางที่พึงกระทำได้เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงลดการบุกรุกหรือการทำลายป่าให้น้อยลง โดยกำหนดหมู่บ้านเป้าหมายทั้งสิ้น 30 หมู่บ้าน และได้มีการประชุมระดมความคิดด้วยกระบวนการหาความคิดและกระบวนการหาความต้องการในการพัฒนาหมู่บ้าน (Appreciation, Influence and Control : AIC) พร้อมจัดทำโครงการต่างๆด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการศึกษาและกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่

(1) การพัฒนาสุขภาพอนามัยและสาธารณสุขมูลฐาน โดยการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การจัดหาภาชนะกักเก็บน้ำฝน โอ่งยักษ์ สร้างถังน้ำขนาดใหญ่ เพื่อขยาย เขตประปาให้ทั่วถึงครบทุกหลังคาเรือน

(2) การสนับสนุนการศึกษา เพื่อเป็นการช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองในชุมชน ตลอดจนเป็นการสร้างโอกาสในการศึกษาของเด็กนักเรียนในหมู่บ้านเป้าหมายให้ดีขึ้น โดยได้มอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน สนับสนุนทุนอาหารกลางวัน เพื่อให้แต่ละโรงเรียนมีทุนจัดทำกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันให้แก่นักเรียน โดยการนำทุนไปหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ได้มีโครงการ ก่อสร้างอาคารเรียน ปตท. และมอบอุปกรณ์การเรียนการสอนให้โรงเรียนสมาคม ป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงแนวท่อส่งก๊าซฯ ผ่านเป็นจุดก่อสร้างอาคารเรียน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรอบโรงเรียนในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ และสร้างอาคาร วิชาชีพสำหรับบริการประชาชนแก่กรมการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อให้ชาวบ้านและชุมชนได้มาฝึกอาชีพตามความสนใจ โดยเฉพาะการใช้คอมพิวเตอร์

(3) โครงการยุวชน ปตท.รักษาป่า โดยการฟื้นฟูสภาพป่าหลังแนวท่อก๊าซ และดำเนินโครงการปลูกป่าเสริมความชุ่มชื้นของจังหวัดกาญจนบุรีอีกหลายแห่ง และเพื่อเป็นการรักษาป่าให้สามารถอยู่รอดอย่างยั่งยืน ได้ร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน คัดเลือกโรงเรียนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมโครงการยุวชน ปตท.รักษาป่าใน แต่ละตำบล เพื่อทำการปลูกต้นไม้ในบริเวณแปลงปลูกป่าของโรงเรียนต่าง ๆ

(4) โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า เพื่อปลูกสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรักหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ เกิดทักษะและมีการรวมตัวในการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาไฟป่า รวมถึงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

(5) โครงการประชาร่วมใจพิทักษ์ป่ารักษาชีวิต เพื่อเป็นการลดผลกระทบและเพื่อเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรสัตว์ป่าให้มีความยั่งยืนทั้งในด้านชนิดและปริมาณ และเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความเข้าใจถึงทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าได้ดียิ่งขึ้น โดยได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่กรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ควบคุมและดูแลทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าโดยตรง จัดทำโครงการคืนชีวิตสู่ธรรมชาติ

2. ปัจจัยการสื่อสารในชุมชน เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนรองมาจากปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ

1) **ต้องมีการประชาสัมพันธ์** เพื่อให้ประชาชนและชุมชนในพื้นที่ได้เห็นถึงความตั้งใจจริงของ ปตท. และประโยชน์อันพึงได้แก่ ประเทศและชุมชน ก่อให้เกิดทัศนคติเชิงบวก และให้การสนับสนุนร่วมมือ รวมทั้งช่วยเหลือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้ง ดังนั้น การสื่อสารด้วยการประชาสัมพันธ์จึงมีความสำคัญในการดำเนินโครงการในพื้นที่ โดยต้องดำเนินการภายใต้แผนการประชาสัมพันธ์ ได้แก่

(1) การสร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับโครงการ รายการสารคดีผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สื่อมวลชน นำสื่อมวลชนส่วนกลางเข้าพื้นที่โครงการ และนำสื่อมวลชนท้องถิ่นเข้าชม ปตท. เป็นต้น

(2) การประสานงานและเตรียมการในพื้นที่ โดยสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้นำชุมชนในท้องถิ่นและชาวบ้าน จัดสัมมนาให้ความรู้พื้นฐานแก่หัวหน้าหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ จัดการประชุม Technical Hearing พัฒนาพื้นที่โครงการ โดยเน้นชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้าน ตลอดจนการรักษาสิ่งแวดล้อม และฟื้นฟูสภาพป่า ตามแนวท่อส่งก๊าซ

(3) การติดตามและประเมินผล โดยติดตามผลการก่อสร้างจากบริษัทรับเหมาเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประเมินทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประเมินผลจากชุมชนในพื้นที่โครงการ และประเมินผลจากการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อมวลชน ซึ่งต้องมีการติดตามประเมินผลการประชาสัมพันธ์ในหลายระดับและหลายกลุ่ม ได้แก่ ประเมินสถานการณ์สำรวจทัศนคติมวลชนตามแนวท่อก๊าซ และผู้นำความคิดในระยะก่อสร้าง และระยะหลังก่อสร้าง กล่าวคือ ผลการสำรวจข้อมูลในระยะก่อสร้าง ชาวบ้านทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการจากกิจกรรมและผ่านการประชาสัมพันธ์จาก ปตท. จากการสำรวจมีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับโครงการ โดยผู้เห็นด้วยเพราะโครงการท่อส่งก๊าซ สร้างความเจริญให้กับเศรษฐกิจ เกิดการจ้างงาน มีไฟฟ้าใช้ และเห็นว่าการนำเสนอข้อมูลของ ปตท. มีความชัดเจนดี สำหรับผู้ไม่เห็นด้วยเนื่องจากวิตกกังวลเกี่ยวกับอันตรายของระบบท่อส่งก๊าซฯ และผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อม และผลการสำรวจข้อมูลในระยะหลังก่อสร้าง มีทั้งผู้เห็นด้วยโดยให้เหตุผลเป็นการสำรองพลังงานไว้ใช้ในอนาคต และเพื่อเป็นการพัฒนาประเทศ ส่วนชุมชนที่ให้ข้อคิดเห็นเชิงกระทบก็เนื่องจากข่าวสารที่เกิดขึ้นในขณะวางท่อส่งก๊าซ รวมทั้งยังวิตกกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของระบบท่อส่งก๊าซ

(4) การวิจัยภาพพจน์ ปตท. ได้ทำการสำรวจภาพพจน์องค์กร และสอบถามสาธารณชนทั่วประเทศเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ของ ปตท. โดยรวมถึงการสำรวจความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดราชบุรีด้วย ทั้งนี้ ประชาชนส่วนใหญ่ยังให้การยอมรับในบทบาทด้านการพัฒนาโครงการควบคู่ไปกับการดูแลรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมของ ปตท.

(5) การสำรวจทัศนคติของสาธารณชนต่อก๊าซธรรมชาติ พบว่า การประชาสัมพันธ์ของ ปตท. เกี่ยวกับโครงการ และก๊าซธรรมชาติครบคลุมทุกสื่อที่สำคัญ เช่น โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ทั้งนี้การรับรู้จากสาธารณชน ประโยชน์และคุณค่าของก๊าซธรรมชาติเป็นพลังงานคุณภาพดีไม่ก่อมลภาวะเหมาะสมกับโลกยุคปัจจุบัน และไว้วางใจในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของปตท. ว่ามีมาตรฐานความปลอดภัยดีรวมทั้งการเอาใจใส่ด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

3. ปัจจัยด้านการรวมกลุ่มในชุมชน เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนรองมาจากปัจจัยด้านการสื่อสารในชุมชน กล่าวคือ การส่งเสริมการรวมกลุ่มจะช่วยให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมร่วมกันในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเกิดรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมนั้น โดยได้ร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจัดตั้งศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานไทรโยค (Community Based Integrated Rural Development of Saiyok) หรือ CBIRD-ไทรโยคขึ้น เพื่อดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมี 7 กิจกรรมหลัก คือ

1) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีการจัดฝึกอบรม การเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกรขุน ไก่ไข่ ไก่เนื้อ ไก่พื้นเมือง เป็ดไข่ และโคเนื้อ การฝึกอบรมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ไม้ผล และพืชผักสวนครัว การฝึกอบรมด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทำน้ำพริก การทำขนม หารทำหน่อไม้ปี๊บ การทำไม้กวาด การทำตุ๊กตา น้ำยาล้างจานสมุนไพร การสานเข่งใส่ผักผลไม้ การเลี้ยงปลาสวยงามเพื่อการค้า เป็นต้น

2) กิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้หมู่บ้านตามแนวท่อส่งก๊าซได้มีส่วนช่วยเหลือดูแลสภาพแวดล้อมภายในชุมชนของตนเอง เช่น การขุดลอกบ่อน้ำ สระน้ำ และคลองส่งน้ำ การช่วยกันสอดส่องดูแลไฟป่า ปลูกป่าเพิ่มเติมปลูกป่าเพิ่มเติม การช่วยดูแลสภาพแนวท่อก๊าซ ตลอดจนการช่วยรายงานให้ทราบหากมีสิ่งผิดปกติ

3) กิจกรรมการพัฒนาสุขภาพอนามัย เพื่อลดความเจ็บป่วย โดยได้ดำเนินการให้ความรู้ และการป้องกันโรคที่พบในท้องถิ่น เช่น ไข้เลือดออก ไรคมาลาเรีย โรคเท้าช้างและโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ และร่วมกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นพ่นหมอกควันผสมสารมาลาไธออน เพื่อกำจัดยุงที่เป็นพาหะนำโรค ส่งเสริมการสร้างสุขา โอ่งเก็บน้ำฝน เป็นต้น

4) กิจกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบทเพื่อสร้างรายได้และลดปัญหาการว่างงานตลอดจนการอพยพย้ายถิ่น ได้ร่วมกับภาคอุตสาหกรรม เช่น บริษัทผลิตรองเท้ายี่ห้อต่าง ๆ ในการจัดตั้งโรงงานขึ้น ซึ่งโรงงานนี้มีส่วนผลักดันและฝึกอบรมให้เยาวชนในพื้นที่เข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม เสริมสร้างการมีงานทำในชุมชน ลดการอพยพย้ายถิ่น และก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน อีกทั้งยังก่อให้เกิดรายได้แก่ร้านค้าขายของบริเวณใกล้โรงงานด้วย เป็นต้น

5) กิจกรรมการเสริมสร้างความรู้ที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ให้กับเจ้าหน้าที่ เช่น อบรม ดูงาน ทัศนศึกษา โดยจัดกิจกรรมเสริมความรู้เจ้าหน้าที่เพื่อให้นำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ไปใช้ในหมู่บ้าน ได้แก่ การอบรมเรื่องระบบงานสาธารณสุขมูลฐาน การใช้เครื่องพ่นหมอกควัน (Swing fog) การอบรมเสริมสร้างความรู้ด้านการบริหารส่วนตำบล การบริหารงานท้องถิ่น การอบรมด้านการทำบัญชีกองทุน การอบรมเรื่องการปลูกพืชเศรษฐกิจ รวมถึงการสัมมนาความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของโรคเอดส์ที่มีสาเหตุมาจากชนกลุ่มน้อยในเขตจังหวัดชายแดน เป็นต้น

6) กิจกรรมการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ โดยได้ดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และอำเภอในการส่งเสริมวัฒนธรรมจารีตประเพณีอันดีงาม รวมทั้งด้านศาสนา การสนับสนุนกิจกรรมตามประเพณีของแต่ละหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ การจัดแข่งขันกีฬาภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการรวมคนและสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง ปตท. กับชาวบ้าน

7) กิจกรรมการจัดตั้งและพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองในอนาคต โดยการจัดตั้งองค์กรชุมชนในรูปของกองทุนหมู่บ้าน ภายใต้ชื่อ “กองทุนหมู่บ้าน ปตท. พัฒนา” ขึ้นทุกหมู่บ้าน มีคณะกรรมการกำกับดูแล มีการออมเงินจากราษฎรในหมู่บ้านและบางส่วนสนับสนุนจากโครงการ มีการจัดฝึกอบรมและดูงานให้แก่คณะกรรมการด้านการบริหารจัดการ การบัญชี การเงิน เพื่อให้กองทุนเปรียบเสมือนธนาคารของชุมชน มีการจัดการที่ดีโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต เป็นองค์กรเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เช่น

(1) การพัฒนาอาชีพและรายได้ ปตท. ได้ให้การสนับสนุนกองทุนหมุนเวียนหมู่บ้านได้ดำเนินการมอบกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน และได้เปิดบัญชีกองทุนไว้ที่ธนาคารท้องถิ่น มีคณะกรรมการบริหารกองทุน ซึ่ง กองทุนนี้ใช้ชื่อว่า “กองทุน ปตท. พัฒนาบ้าน.....” เป็นการนำเงินหมุนเวียนไปดำเนินกิจกรรมที่เป็นอาชีพใหม่ หรืออาชีพเสริมเดิมที่ทำอยู่ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น นอกจากนี้ได้ดำเนินกิจกรรมการอบรมเพื่อเสริมงานกองทุนหมุนเวียนให้สมาชิกในโครงการได้รับความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร การดำเนินโครงการพัฒนาอาชีพ เป็นการสร้างองค์ความรู้แบบบูรณาการแนะนำให้ชาวบ้านตามแนวท่อส่งก๊าซ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ การเลี้ยงหมู การเลี้ยงเป็ดไข่ การเลี้ยงไก่พันธ์ การทอผ้า การเพาะเห็ด เป็นต้น

(2) การพัฒนาองค์กรชาวบ้าน โดยได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือพัฒนาองค์กรชาวบ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยการนำกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านไปอบรมดูงาน เพื่อเป็นการพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้มีศักยภาพ และมีแนวทางในการสร้างองค์กรให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้าน ปตท. พัฒนา เพื่อดำเนินกิจกรรม การออม และการกู้ยืม เมื่อดำเนินงานถึงสิ้นปีจะมีการปันผลกำไรหรือดอกเบี้ยให้กับสมาชิกที่ถือหุ้นหรือฝากเงินและแบ่งเงินไว้เป็นกองทุนสวัสดิการ และค่าตอบแทนคณะกรรมการ ผลงานส่วนนี้ช่วยให้เกิดการบ่มเพาะทีมงานบริหาให้มีความรู้ความสามารถ รู้จักการจัดการ การทำบัญชี รวมทั้งมีการตรวจสอบกันเองอย่างโปร่งใส

(3) โครงการพัฒนาหมู่บ้านอีต่อง บ้านอีต่องเป็นพื้นที่ชายแดนด้านฝั่งตะวันตกของจังหวัดกาญจนบุรี ราษฎรในบ้านอีต่องมีด้วยกันหลายเชื้อชาติ อาทิ ไทย พม่า กะเหรี่ยง มอญ และเนปาล ประกอบอาชีพด้วยการทำเหมืองแร่วุลแฟรมและค้าขาย ต่อมากิจการเหมืองแร่ต้องเลิกไป เป็นเหตุให้ราษฎรอพยพออกจากพื้นที่ แต่ยังคงมีราษฎรที่ประกอบอาชีพค้าขายอาศัยอยู่โดยค้าขายกับกะเหรี่ยงในพื้นที่ตรงข้ามบ้านอีต่อง ต่อมาพม่าได้ส่งกำลังเข้ากวาดล้างชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยง และสามารถยึดพื้นที่ดังกล่าวได้ ทำให้การค้าขายต้องหยุดลง ส่งผลให้มีการอพยพของราษฎรออกจากพื้นที่เป็นครั้งที่ 2 ปตท. ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการช่วยเหลือบ้านอีต่อง ได้แก่

การสนับสนุนสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้า โดยการติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เพื่อใช้กับสถานีควบคุมก๊าซที่ 1 (BVW#1) และจ่ายให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านอีต่องด้วย นอกจากนี้ได้มอบทุนการศึกษาและฝึกอาชีพทำไม้กวาดให้โรงเรียนบ้านอีต่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมอาชีพโดยมีเป้าหมายเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ เช่น โครงการปลูกไม้เมืองหนาว ตลาดค้าขายสินค้าชายแดน จัดตั้งชมรมแม่บ้านหมู่บ้านอีต่อง การจัดระบบนำเที่ยว การพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยเป็นพื้นที่เป้าหมายสำคัญของโครงการปลูกป่าบริเวณแนวท่อส่งก๊าซ 10,000 ไร่

ปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนกรณีนี้รองมาจากปัจจัยด้านสังคม โดยเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยย่อย พบว่า

1. ปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการ เป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนกรณีนี้มากที่สุด โดยจากความคิดเห็น สรุปว่าโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี เป็นโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ดังนั้น จึงต้องใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาจัดการ คือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้ปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยยึดหลักการในการป้องกันและจัดการกับความขัดแย้งภายใต้การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) การศึกษาวิจัยผลกระทบด้านสัตว์ป่า โดยศึกษาความเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบระบบนิเวศน์สัตว์ป่าในพื้นที่อำเภอทองผาภูมิ ความหลากหลายของสถานภาพประชากรนก การฟื้นฟูระบบนิเวศน์สัตว์ป่าและการปรับตัวได้ของนก นกเงือก ช้างป่า ค้างคาวกิตติ และปูราชินี

2) การเตรียมการป้องกันวินาศภัย ซึ่งดำเนินการตามแผนป้องกันวินาศกรรม ได้แก่

(1) ในระยะก่อสร้างท่อส่งก๊าซ มีการล้อมรั้วที่แข็งแรง การให้แสงสว่างอย่างเพียงพอ การจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย มีการจัดระบบสื่อสารและสัญญาณแจ้งภัยที่รวดเร็ว การควบคุมผู้เข้าออก การควบคุมจราจร กำหนดพื้นที่รักษาความปลอดภัย และมีแผนป้องกันอัคคีภัย มีการซักซ้อม จัดอุปกรณ์ป้องกันให้พร้อม เป็นต้น

(2) แผนป้องกันการก่อวินาศกรรมท่อส่งก๊าซ โดยมีการวางแผน และกำหนดมาตรการร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรักษาความปลอดภัย

(3) แผนฉุกเฉินและการดำเนินงาน โดยจัดทำและดำเนินงานตามแผนป้องกันเหตุฉุกเฉิน แผนระงับเหตุฉุกเฉิน แผนฟื้นฟูหลังเกิดเหตุ

3) มาตรการด้านความปลอดภัย โดยกำหนดมาตรการหลังการก่อสร้างแล้วเสร็จ เช่น กรณีที่เกิดก๊าซรั่ว แม้มั่นใจว่าจะไม่เกิดเหตุก็ตามต้องประกาศแผนฉุกเฉิน และมีการดำเนินการตามแผนจนกว่าสถานการณ์จะคลี่คลาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้จัดทำ QSHEP-GTP-26-Series ซึ่งเป็นแผนแม่บทในการใช้ระงับเหตุฉุกเฉินในสายงานระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติด้วย นอกจากนี้จะมีมาตรการด้านความปลอดภัยทั่วไป เช่น การป้องกันการผุกร่อนของท่อก๊าซ การตรวจสอบอุปกรณ์ระบบสถานีควบคุมก๊าซ ป้ายเครื่องหมาย การตรวจสอบปริมาณก๊าซ เป็นต้น

4) การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

(1) คุณภาพน้ำ โดยจัดให้มีผู้ชำนาญการด้านสิ่งแวดล้อมควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการและมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดยได้ทำการติดตามผลกระทบเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ ระบบนิเวศน์ทางน้ำและเสียงในการดำเนินโครงการ 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการก่อสร้าง ระยะระหว่างก่อสร้าง ระยะหลังการก่อสร้าง ซึ่งโดยสรุปภาพรวมของคุณภาพน้ำ ณ จุดที่ ปตท. ดำเนินการก่อสร้างท่อส่งก๊าซผ่านลำน้ำ 5 แห่ง ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการก่อสร้างเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ไม่แตกต่างกันมากนัก แสดงว่าการก่อสร้างท่องส่งก๊าซ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ ณ จุดท่อตัดผ่านลำน้ำดังกล่าว

(2) ระบบนิเวศทางน้ำ โดยการสำรวจภาคสนามในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ ได้ให้ผู้ชำนาญการเก็บตัวอย่างแพลงตอนและสัตว์หน้าดินบริเวณที่ท่อส่งก๊าซตัดผ่านลำน้ำ เช่นเดียวกับจุดเก็บคุณภาพน้ำ คือ ห้วยเขย่ง แม่น้ำแควน้อย ห้วยลำภาชี แม่น้ำแม่กลอง โดยภาพรวม พบว่า ชนิดและความหนาแน่นของแพลงตอน พืช และสัตว์ แต่ละแหล่งไม่ค่อยมีความแตกต่างกัน ทั้งชนิดและปริมาณไม่ได้เพิ่มหรือลดลงมากนัก การดำเนินโครงการทั้ง 3 ระยะจึงไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำบริเวณท่อก๊าซธรรมชาติตัดผ่านลำน้ำ

(3) ผลกระทบจากเสียง โดยได้ให้ผู้ชำนาญการตรวจสอบระดับเสียงจากกิจกรรมการก่อสร้าง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนและคนงานก่อสร้าง โดยเฉพาะขณะทำการระเบิดหินบางช่วง และการวัดระดับเสียงในชุมชนใกล้เคียง ซึ่งอยู่ในระดับมาตรฐาน และประชาชนเองไม่ได้กังวลเรื่องเสียง แต่กังวลเรื่องแรงสั่นสะเทือนและเศษหินปลิว ซึ่งอาจก่ออันตรายถึงชีวิต ซึ่งผู้รับเหมาได้ตระหนักถึงอันตรายดังกล่าวจึงได้กำหนดข้อปฏิบัติในการระเบิดหินอย่างรัดกุม เป็นต้น

5) การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้บริเวณแนวท่อส่งก๊าซ ได้ดำเนินการกิจกรรมสำคัญ ได้แก่

(2) การปลูกต้นไม้บนพื้นที่หลังแนวท่อส่งก๊าซ 625 ไร่ โดยใช้การปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการสูญเสียหน้าดินที่ดีที่สุด

(3) การป้องกันการชะล้างการพังทลายและการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ โดยกำหนดกระบวนการและวิธีการในการผสมผสานเทคนิควิธีด้านวิศวกรรมการก่อสร้างกับเทคนิควิธีพฤกษศาสตร์และการใช้หญ้าแฝกในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการกัดเซาะสูง

(4) กลยุทธ์และเทคนิคการก่อสร้างด้านวิศวกรรม โดยการสร้างคันดิน (Diversion Berms) ทำหน้าที่รับน้ำ และให้ไหลไปยังพื้นที่ป่านอกแนวก่อสร้าง โดยดำเนินการก่อสร้างให้เสร็จในฤดูแล้งเดียว และใช้เทคนิควิธีที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเปิดพื้นที่ (Clearing) บริเวณพื้นที่ลาดชัน และริมฝั่งแม่น้ำ และการปรับพื้นที่ (Grading) พื้นที่วางท่อควรเป็นที่ราบ เพื่อลดผลกระทบจากการพังทลายของหน้าดิน การขุดร่อง การป้องกันการกัดเซาะ การฝังท่อ เป็นต้น

(5) การป้องกันการชะล้างหน้าดิน โดยจัดทำแนวคันดิน แนวหินเรียง รั้วไม้ไผ่สาน ท่อระบายน้ำ การเสริมไม้ปักชำ เป็นต้น

(6) หญ้าแฝกช่วยป้องกันการพังทลายของดิน ช่วยรักษาความชุ่มชื้นของดิน ช่วยอนุรักษ์ดิน เป็นต้น ด้วยคุณสมบัติของหญ้าแฝกที่มีความทนทานต่อทุกสภาพอากาศ ทุกสภาพดิน ระบบรากมีความแผ่กว้างและหยั่งรากลึก จึงได้นำหญ้าแฝกมาปลูกบริเวณแนวท่อส่งก๊าซ โดยได้ผลสำเร็จเป็นอย่างดี จนได้รับรางวัล “King of Thailand Vetiver Awards” คือ สาขาส่งเสริมและพัฒนาดีเด่นจากการประกวดในงานหญ้าแฝกนานาชาติ ครั้งที่ 2

(7) การล้อมย้ายต้นไม้ โดยได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่และขุดล้อมย้ายต้นไม้กว่าสามพันต้น ปลูกพืชพรรณคลุมพื้นที่ โดยชนิดของพืชที่ปลูก ได้แก่ ถั่วเซนโตร หรือถั่วลาย ถั่วเพอโร ถั่วเขียว หญ้ารูซี่ และหญ้าแฝก เป็นต้น

(8) โครงการปลูกป่า 10,000 ไร่ โดยปลูกตามแนวท่อส่งก๊าซในพื้นที่ป่า และแนวท่อส่งก๊าซ ริมถนนของกรมทางหลวง ตลอดจนการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่า 30,000 ไร่ หรือโครงการทองผาภูมิ 72 พรรษามหาราช เป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการป้องกันแก้ไขและพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรอบพื้นที่ป่ามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าและสัตว์ป่า เพื่อให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกันได้เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน ผู้นำท้องถิ่น และปตท.

(9) การจัดสร้างแหล่งเพาะชำกล้าไม้ ได้แก่ อินทนิน ปีบ ยมหอม ขี้เหล็ก นนทรี ประดู่ป่า ขานาง พลู มะม่วงป่า ไทรย้อย หว้า มะขาม สมอภิเภก และสะเดา เป็นต้นรวมถึงการบำรุงรักษาแปลงปลูกป่า เพื่อส่งเสริมให้ต้นไม้ที่ปลูกเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยการตัดแต่งกิ่ง การใส่ปุ๋ย การตายวัชพืช การป้องกันไฟป่า

6) การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการติดตามและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยแต่งตั้งคณะอนุกรรมการฯ เพื่อติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบในระหว่าง

ก่อสร้าง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรีเป็นประธาน และอนุกรรมการ 19 คน โดยมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลให้มีการดำเนินการตามแผนที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้เห็นชอบแล้ว นอกจากนี้ยังระบุให้มีผู้แทนองค์กรเอกชนจากส่วนกลางอีก 2 คนร่วมอยู่ในคณะทำงานด้วย

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง 3 กรณีศึกษา ได้ดังตารางที่ 4.7 – 4.8 รวมถึงเปรียบเทียบเป็นรายกรณีศึกษา และรายด้านของปัจจัย ดังแผนภูมิที่ 4.1 และแผนภูมิที่ 4.2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง	**ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น**		**ค่าชี้วัดระดับ**
	$\overline{X}$	**S.D.**	
1. ด้านการบริหารการปกครอง			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	**3.28**	**0.74**	**ปานกลาง**
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	**3.52**	**0.51**	**มาก**
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	**3.67**	**0.63**	**มาก**
1.1 กฎหมายระเบียบทางราชการ			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.19	0.81	ปานกลาง
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.34	0.68	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.61	0.89	มาก
1.2 ภาวะผู้นำชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.26	0.88	ปานกลาง
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.66	0.62	มาก
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.75	0.71	มาก

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา (ต่อ)

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น		ค่าชี้วัดระดับ
	$\overline{X}$	S.D.	
1.3 ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.41	0.98	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.44	0.63	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.57	0.76	มาก
2. ด้านสังคม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	**3.48**	**0.64**	**ปานกลาง**
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	**3.38**	**0.45**	**มาก**
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	**3.67**	**0.54**	**มาก**
2.1 หลักศาสนาของชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.48	0.94	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.03	0.78	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.36	0.94	ปานกลาง
2.2 วัฒนธรรมชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.48	0.85	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.88	0.81	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.52	0.91	มาก
2.3 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.38	0.93	ปานกลาง
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.35	0.72	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.62	0.76	มาก
2.4 การรวมกลุ่มในชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.60	0.95	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.63	0.74	มาก
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.74	0.85	มาก

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา (ต่อ)

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น		ค่าชี้วัดระดับ
	$\overline{X}$	S.D.	
2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.67	0.98	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	4.00	0.63	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.91	0.76	มาก
2.6 การสื่อสารในชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.67	0.80	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	4.00	0.54	มาก
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.91	0.77	มาก
2.7 ความรู้ของประชาชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.43	1.00	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.39	0.66	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.76	0.73	มาก
3. ด้านเศรษฐกิจ			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	**3.45**	**0.73**	**มาก**
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	**3.09**	**0.56**	**ปานกลาง**
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	**3.82**	**0.58**	**มาก**
3.1 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.39	0.75	ปานกลาง
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.03	0.78	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.82	0.59	มาก
3.2 ความทันสมัยของชุมชน			
- โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.63	0.79	มาก
- โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.32	0.55	ปานกลาง
- โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.80	0.81	มาก

ตารางที่ 4.8 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนเปรียบเทียบจาก 3 กรณีศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง	โรงไฟฟ้าสงขลา		ท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย		ท่อก๊าซไทย-ยาดานา	
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ด้านปกครอง	3.28	0.74	3.52	0.51	3.67	0.63
2. ด้านสังคม	3.48	0.64	3.38	0.45	3.67	0.54
3. ด้านเศรษฐกิจ	3.45	0.73	3.09	0.56	3.82	0.58

แผนภูมิที่ 4.1: แสดงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง เปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษาแยกเป็นรายด้าน

แผนภูมิที่ 4.2 : แสดงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้ง
เปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษาแยกเป็นรายกรณีศึกษา

จากตารางที่ 4.7- 4.8 รวมถึงแผนภูมิที่ 4.1-4.2 สามารถเปรียบเทียบ ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจาก 3 กรณีศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารการปกครอง ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ยการจัดการความขัดแย้งใน 3 กรณีศึกษา ด้านการจัดการเกี่ยวกับปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง พบว่า ภาพรวม 3 กรณีศึกษามีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ยกเว้นกรณีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาที่เห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยย่อย พบว่า ภาวะผู้นำชุมชน และศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ส่วนกฎหมายและระเบียบทางราชการอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยปัจจัยด้านสังคม พบว่าภาพรวม 3 กรณีศึกษามีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่เห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยย่อย พบว่า มีความคิดเห็นตรงกันทั้ง 3 กรณีศึกษาว่าการรวมกลุ่มในชุมชน และการมีส่วนร่วมในชุมชน มีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ส่วนวัฒนธรรมของชุมชน และความรู้ของคนในชุมชนภาพรวมเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่มีความเห็นว่ามีผลต่อ

ประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยหลักศาสนาของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการสื่อสารในชุมชน พบว่า มีความเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลามีความเห็นว่าหลักศาสนาของชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานามีความเห็นว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการสื่อสารในชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า ภาพรวม 3 กรณีศึกษามีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่เห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยย่อย พบว่า ปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่มีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน มีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา ที่มีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

สามารถวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษาได้ดังตาราง ที่ 4.9-4.11 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อยๆ เพียงอย่างเดียว	52 (14.6)	139 (39.2)	115 (32.4)	47 (13.2)	2 (0.6)	3.54	0.91	มาก
2. วิธีแก้ปัญหาโดยการประนีประนอม คือ ต่างฝ่ายต่างได้บางส่วนที่ต้องการเท่านั้นไม่มีฝ่ายใดได้ทั้งหมด	41 (11.5)	100 (28.2)	153 (43.1)	60 (16.9)	1 (0.3)	3.34	0.90	ปานกลาง
3. ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดยการปิดถนนการปิดสถาน ที่ราชการ	19 (5.4)	26 (7.3)	80 (22.5)	134 (37.7)	96 (27.0)	2.26	1.09	น้อย
4. ใช้การเผชิญหน้าชุมนุมประท้วงอย่างสันติ	11 (3.1)	25 (7.0)	120 (33.8)	170 (47.9)	29 (8.2)	2.49	0.86	น้อย
5. การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการยื่นเรื่องผ่านส.ส.หรือนักการเมืองท้องถิ่น	2 (0.6)	38 (10.7)	148 (41.7)	115 (32.4)	52 (14.6)	2.50	0.89	น้อย

ตารางที่ 4.9 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6. ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย โดยมีคนกลางเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ย	14 (3.9)	48 (13.5)	182 (51.3)	89 (25.1)	22 (6.2)	2.84	0.87	ปานกลาง
7. ใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา	3 (0.8)	45 (12.7)	91 (25.6)	149 (42.0)	67 (18.9)	2.35	0.95	น้อย
8. ใช้วิธีการและกระบวนการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการแจ้งความดำเนินคดีทางศาล	2 (0.6)	63 (17.7)	140 (39.4)	106 (29.9)	44 (12.4)	2.64	0.93	ปานกลาง
9. การจัดการความขัดแย้งโดยกลุ่มของประชาชน เช่น กลุ่มอาชีพ, กลุ่มผู้เสียหาย กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกลุ่มธุรกิจภายนอกชุมชน	28 (7.9)	78 (22.0)	164 (46.2)	76 (21.4)	9 (2.5)	3.11	0.91	ปานกลาง

ตารางที่ 4.9 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
10. การจัดการความขัดแย้งโดยทางราชการโดยให้หน่วยงานของราชการเป็นผู้ประสานการดำเนินงาน	21 (5.9)	134 (37.7)	125 (35.2)	54 (15.2)	21 (5.9)	3.11	0.91	ปานกลาง
11. การจัดการความขัดแย้งโดยเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว	25 (7.0)	71 (20.0)	113 (31.8)	128 (36.1)	18 (5.1)	2.88	1.01	ปานกลาง
12. การจัดการความขัดแย้งโดนักวิชาการ เช่น สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ ชำนาญการต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามาเป็นผู้ประสาน/คนกลางในการแก้ปัญหา	45 (12.7)	103 (29.0)	124 (34.9)	74 (20.8)	9 (2.5)	3.28	1.01	ปานกลาง
13. การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้ง ชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กร ภาคเอกชน	68 (19.2)	133 (37.5)	99 (27.9)	51 (14.4)	4 (1.1)	3.59	0.99	มาก

ตารางที่ 4.9 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
รวม	**329 (7.1)**	**1,003 (21.7)**	**1,654 (35.8)**	**1,253 (27.2)**	**374 (8.2)**	**2.93**	**0.50**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4.9 สรุปได้ว่า ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$=2.93) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด อยู่ในระดับมาก คือ การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้ง ชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน ($\overline{X}$ = 3.59) รองลงมา คือ การจัดการความขัดแย้งโดยการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อย ๆ เพียงอย่างเดียว ($\overline{X}$ = 3.54) และข้อที่น้อยที่สุด อยู่ในระดับน้อย คือ ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาความขัดแย้ง เช่น การก่อความไม่สงบโดย การปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ ($\overline{X}$=2.26) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.50 หมายความว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมแตกต่างกัน มี 4 ข้อ คือ ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดยการปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.09 การจัดการความขัดแย้งโดยเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.01 การจัดการความขัดแย้งโดยนักวิชาการ เช่น สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการต่างๆ เป็นต้น เข้ามาเป็นผู้ประสานหรือเป็นคนกลางในการแก้ปัญหา ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.01

ตารางที่ 4.10 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อย ๆ เพียงอย่างเดียว	46 (15.4)	170 (56.9)	82 (27.4)	1 (0.3)		3.87	0.65	มาก
2. วิธีแก้ปัญหาโดยการประนีประนอม คือ ต่างฝ่ายต่างได้บางส่วนที่ต้องการเท่านั้น ไม่มีฝ่ายใดได้ทั้งหมด	21 (7.0)	98 (32.8)	171 (57.2)	9 (3.0)		3.44	0.67	ปานกลาง
3. ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดย การปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ	2 (0.7)		8 (2.7)	257 (86.0)	32 (10.7)	1.94	0.43	น้อย
4. ใช้การเผชิญหน้าชุมนุมประท้วงอย่างสันติ	3 (1.0)	5 (1.7)	90 (30.1)	186 (62.2)	15 (5.0)	2.31	0.64	น้อย
5. การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการยื่นเรื่องผ่านส.ส.หรือนักการเมืองท้องถิ่น	8 (2.7)	26 (8.7)	131 (43.8)	129 (43.1)	5 (1.7)	2.68	0.76	ปานกลาง
6. ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย โดยมีคนกลางเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ย	7 (2.3)	58 (19.4)	206 (68.9)	27 (9.0)	1 (0.3)	3.14	0.61	ปานกลาง
7. ใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา	6 (2.0)	6 (2.0)	27 (9.0)	244 (81.6)	16 (5.4)	2.14	0.62	น้อย

ตารางที่ 4.10 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
8. ใช้วิธีการและกระบวนการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการแจ้งความดำเนินคดีทางศาล	2 (0.7)	33 (11.0)	168 (56.2)	77 (25.8)	19 (6.4)	2.74	0.76	ปานกลาง
9. การจัดการความขัดแย้งโดยกลุ่มของประชาชน เช่น กลุ่มอาชีพ, กลุ่มผู้เสียหาย กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกลุ่มธุรกิจภายนอกชุมชน	4 (1.3)	53 (17.7)	175 (58.5)	58 (19.4)	9 (3.0)	2.95	0.73	ปานกลาง
10. การจัดการความ ขัดแย้งโดยทางราชการ โดยให้หน่วยงานของราชการเป็นผู้ประสาน การดำเนินงาน	15 (5.0)	201 (67.2)	60 (20.1)	8 (2.7)	15 (5.0)	3.65	0.82	มาก
11. การจัดการความขัดแย้งโดยเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว	2 (0.7)	22 (7.4)	87 (29.1)	155 (51.8)	33 (11.0)	2.35	0.79	น้อย
12. การจัดการความขัดแย้งโดยนักวิชาการ เช่น สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการต่าง ๆ เป็นต้นเข้ามาเป็นผู้ประสาน/คนกลางในการแก้ปัญหา	4 (1.3)	46 (15.4)	121 (40.5)	122 (40.8)	6 (2.0)	2.73	0.79	ปานกลาง

ตารางที่ 4.10 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
13. การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้งชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กร ภาคเอกชน	47 (15.7)	219 (73.2)	25 (8.4)	6 (2.0)	2 (0.7)	4.01	0.61	มาก
รวม	**167 (4.3)**	**937 (24.1)**	**1,351 (34.8)**	**1,279 (32.9)**	**153 (3.9)**	**2.92**	**0.32**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4.10 สรุปได้ว่า ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นต่อแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.87) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุด อยู่ในระดับมาก คือ การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้ง ชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน ($\overline{X}$ = 4.01) รองลงมา คือ การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อยๆเพียงอย่างเดียว ($\overline{X}$ = 3.87) และข้อที่น้อยที่สุด อยู่ในระดับน้อย คือ ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น ใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา ($\overline{X}$ = 2.14) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.32 หมายความว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อระดับความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.11 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะ ตัวเฉพาะกลุ่มย่อยๆ เพียงอย่างเดียว	137 (36.4)	151 (40.2)	76 (20.2)	12 (3.2)		4.10	0.82	มาก
2. วิธีแก้ปัญหาโดยการประนีประนอม คือ ต่างฝ่ายต่างได้บางส่วนที่ต้องการเท่านั้นไม่มีฝ่ายใดได้ทั้งหมด	52 (13.8)	169 (44.9)	140 (37.2)	14 (3.7)	1 (0.3)	3.68	0.76	มาก
3. ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดย การปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ	13 (3.5)	48 (12.8)	81 (21.5)	155 (41.2)	79 (21.0)	2.36	1.05	น้อย
4. ใช้การเผชิญหน้าชุมนุมประท้วงอย่างสันติ	20 (5.3)	64 (17.0)	138 (36.7)	104 (27.7)	50 (13.3)	2.73	1.06	ปานกลาง
5. การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การยื่นเรื่องผ่านส.ส. หรือนักการเมืองท้องถิ่น	24 (6.4)	81 (21.5)	180 (47.9)	73 (19.4)	18 (4.8)	3.05	0.92	ปานกลาง
6. ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยมีคนกลางเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ย	35 (9.3)	150 (39.9)	166 (44.1)	19 (5.1)	6 (1.6)	3.50	0.79	มาก

ตารางที่ 4.11 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7. ใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา	17 (4.5)	50 (13.3)	82 (21.8)	146 (38.8)	81 (21.5)	2.40	1.10	ปานกลาง
8. ใช้วิธีการและกระบวนการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการแจ้งความเนินคดีทางศาล	21 (5.6)	70 (18.6)	153 (40.7)	111 (29.5)	21 (5.6)	2.89	0.95	ปานกลาง
9. การจัดการความขัดแย้งโดยกลุ่มของประชาชน เช่น กลุ่มอาชีพ, กลุ่มผู้เสียหาย กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกลุ่มธุรกิจภายนอกชุมชน	20 (5.3)	103 (27.4)	197 (52.4)	41 (10.9)	15 (4.0)	3.19	0.84	ปานกลาง
10. การจัดการความขัดแย้งโดยทางราชการ โดยให้หน่วยงานของราชการเป็นผู้ประสานการดำเนินงาน	42 (11.2)	146 (38.8)	155 (41.2)	28 (7.4)	5 (1.3)	3.51	0.83	มาก
11. การจัดการความขัดแย้งโดยเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว	26 (6.9)	83 (22.1)	156 (41.5)	90 (23.9)	21 (5.6)	3.01	0.98	ปานกลาง

ตารางที่ 4.11 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) (ต่อ)

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
12. การจัดการความขัดแย้งโดยนักวิชาการ เช่น สถาบันการศึกษา ผู้ทรง คุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการต่าง ๆ เป็นต้นเข้ามาเป็นผู้ประสาน/คนกลางในการแก้ ปัญหา	37 (9.8)	105 (27.9)	155 (41.2)	72 (19.1)	7 (1.9)	3.25	0.93	ปานกลาง
13. การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้งชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการนักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน	73 (19.4)	187 (49.7)	101 (26.9)	12 (3.2)	3 (0.8)	3.84	0.79	มาก
รวม	**493 (10.3)**	**1,407 (29.4)**	**1,780 (37.2)**	**804 (16.7)**	**307 (6.4)**	**3.19**	**0.51**	**ปานกลาง**

แนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนข้อที่มากที่สุดอยู่ในระดับมาก คือ การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อยๆเพียงอย่างเดียว ($\overline{X}$ = 4.10) รองลงมา คือ การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้งชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน ($\overline{X}$ = 3.84) และข้อที่น้อยที่สุด อยู่ในระดับน้อย คือ ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดย การปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ ($\overline{X}$ = 2.36) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.51 หมายความว่า ประชาชนในชุมชนมีระดับความคิดเห็นโดยรวมไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นของ

ประชาชนโดยรวมแตกต่างกัน มี 3 ข้อ คือ ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดยการปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.05 ใช้การเผชิญหน้าชุมนุมประท้วงอย่างสันติ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.06 และใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.10

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้ง 3 กรณีศึกษาได้ดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

การจัดการความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น		ระดับชี้วัด
	$\overline{X}$	S.D.	
1. การจัดการโดยมีเป้าหมายการจัดการเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.54	0.91	มาก
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.87	0.65	มาก
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	4.10	0.82	มาก
2. การจัดการด้วยการประนีประนอม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.34	0.90	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.44	0.67	ปานกลาง
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.68	0.76	มาก
3. การจัดการด้วยการใช้ความรุนแรง			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.26	1.09	น้อย
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	1.94	0.43	น้อย
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	2.36	1.05	น้อย
4. การจัดการด้วยการชุมนุมประท้วงอย่างสันติ			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.49	0.86	น้อย
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.31	0.64	น้อย
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	2.73	1.06	ปานกลาง

ตารางที่ 4.12 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งในชุมชน จาก 3 กรณีศึกษา (ต่อ)

การจัดการความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น		ระดับชี้วัด
	$\overline{X}$	S.D.	
5. การจัดการด้วยการยื่นเรื่องร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.50	0.89	น้อย
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.68	0.76	ปานกลาง
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.05	0.92	ปานกลาง
6. การจัดการโดยใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.84	0.87	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.14	0.61	ปานกลาง
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.50	0.79	มาก
7. วิธีการจัดการด้วยการหลีกหนีปัญหา			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.35	0.95	น้อย
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.14	0.62	น้อย
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	2.40	1.10	ปานกลาง
8. วิธีการจัดการด้วยการใช้กระบวนการทางศาล			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.64	0.93	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.74	0.76	ปานกลาง
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	2.89	0.95	ปานกลาง
9. การจัดการโดยกลุ่มประชาชนฝ่ายเดียว			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.11	0.91	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.95	0.73	ปานกลาง
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.19	0.84	ปานกลาง
10. การจัดการโดนทางราชการฝ่ายเดียว			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.11	0.91	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	3.65	0.82	มาก
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.51	0.83	มาก

ตารางที่ 4.12 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งในชุมชน จาก 3 กรณีศึกษา (ต่อ)

การจัดการความขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น		ระดับชี้วัด
	$\overline{X}$	S.D.	
11. การจัดการโดยเจ้าของโครงการฝ่ายเดียว			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	2.88	1.01	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.35	0.79	น้อย
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.01	0.98	ปานกลาง
12. การจัดการโดยนักวิชาการ			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.28	1.01	ปานกลาง
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	2.73	0.79	ปานกลาง
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.25	0.93	ปานกลาง
13. การจัดการร่วมกันของทุกภาคส่วน			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	3.59	0.99	มาก
โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	4.01	0.61	มาก
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	3.84	0.79	มาก
ระดับความคิดเห็นรวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	**2.93**	**0.50**	**ปานกลาง**
รวม โครงการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	**2.92**	**0.32**	**ปานกลาง**
โครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา	**3.19**	**0.51**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 4.12 สามารถเปรียบเทียบ ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจาก 3 กรณีศึกษา ได้ดังนี้

ในภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจาก 3 กรณีศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยแนวทางการจัดการที่มีความคิดเห็นตรงกันทั้ง 3 กรณีศึกษา ว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก คือ การจัดการโดยมีเป้าหมายการจัดการเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก และการจัดการร่วมกันของทุกภาคส่วน

แนวทางการจัดการที่มีความเห็นตรงกันทั้ง 3 กรณีศึกษาว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง คือ การจัดการโดยนักวิชาการ การจัดการโดยใช้

กระบวนการทางศาล และการจัดการโดยกลุ่มประชาชนฝ่ายเดียว การจัดการที่มีความเห็นตรงกันทั้ง 3 กรณีศึกษาว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับน้อย คือ การจัดการด้วยการใช้ความรุนแรง

แนวทางการจัดการที่มีความเห็นไม่ตรงกันทั้ง 3 กรณี (ภาพรวมอยู่ในระดับมาก) คือ การจัดการโดยทางราชการฝ่ายเดียว โดยความคิดเห็นที่แตกต่างมาจากกลุ่มตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาที่มีความเห็นว่าแนวทางการจัดการดังกล่าวมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง

แนวทางการจัดการที่มีความเห็นไม่ตรงกันทั้ง 3 กรณี (ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง) คือ

1. การจัดการด้วยการประนีประนอม โดยความคิดเห็นที่แตกต่างมาจากกลุ่มตัวอย่างจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานาที่มีความเห็นว่าวิธีการดังกล่าวมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก

2. การจัดการด้วยการยื่นเรื่องร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยความคิดเห็นที่แตกต่างมาจากกลุ่มตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาที่มีความเห็นว่าแนวทางดังกล่าวมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับน้อย

3. การจัดการโดยใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง โดยความคิดเห็นที่แตกต่างมาจากกลุ่มตัวอย่างจากโครงการท่อก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานาที่มีความเห็นว่าแนวทางดังกล่าวมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก

4. การจัดการโดยเจ้าของโครงการฝ่ายเดียว โดยความคิดเห็นที่แตกต่างมาจากกลุ่มตัวอย่างจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยที่มีความเห็นว่า แนวทางการจัดการดังกล่าวมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับน้อย

แนวทางการจัดการที่มีความเห็นไม่ตรงกันทั้ง 3 กรณี (ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย) คือ

1. การจัดการด้วยการชุมนุมประท้วงอย่างสันติ
2. การจัดการด้วยการหลีกหนีปัญหา

โดยความคิดเห็นที่แตกต่างมาจากกลุ่มตัวอย่างจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา ที่มีความเห็นว่าแนวทางการจัดการดังกล่าวมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา

ระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา สรุปได้ดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 สรุประดับความคิดเห็นของประชาชนต่อระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา

หัวข้อ	ระดับความคิดเห็น					$\overline{X}$	S.D.	ระดับชี้วัด
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ความสำเร็จของโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา	45 (12.7)	82 (23.1)	110 (31.0)	86 (24.2)	32 (9.0)	3.06	1.15	ปานกลาง
2. ความสำเร็จของโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย	1 (0.3)	10 (3.3)	109 (36.5)	117 (39.1)	62 (20.7)	2.23	0.82	น้อย
3. ความสำเร็จของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา	49 (13.0)	125 (33.2)	183 (48.7)	15 (4.0)	4 (1.1)	3.53	0.80	มาก

จากตารางที่ 4.13 เปรียบเทียบให้เห็นว่า ประชากรตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นถึงระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรีว่า ประสบความสำเร็จอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.53) โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาประสบความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.06) และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.23)

ตอนที่ 5 การทดสอบสมมติฐานการวิจัยและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ในการวิเคราะห์เพื่อพิสูจน์สมมติฐานการวิจัย ที่จะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัย 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารการปกครอง คือ กฎหมายและระเบียบทางราชการ ภาวะผู้นำชุมชน และศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ ด้านสังคม คือ หลักศาสนา วัฒนธรรมชุมชน ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสารและความรู้ของประชาชน ด้านเศรษฐกิจ คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน และความทันสมัยของชุมชน กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จาก 3 กรณีศึกษาดังกล่าว ซึ่งใช้หลักสถิติทดสอบ เพียร์สันไคสแควร์ (Pearson Chi-Square Test) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม และใช้สถิติแกมม่า (Gamma) ในการวัดระดับและทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม สามารถสรุปผลข้อมูลได้ดังตารางที่ 4.14 – 4.25 ต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 หลักการทางกฎหมายและระเบียบทางราชการมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า หลักการทางกฎหมายและระเบียบทางราชการเป็นบรรทัดฐานทางสังคมให้บุคคลยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน โดยมีบทลงโทษที่แน่นอนเป็นสิ่งกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของประชาชนและองค์กรของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับบุคคลในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้หลักการของกฎหมายจะคุ้มครองผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และป้องกันไม่ให้ผู้ปฏิบัติในทางที่ผิดทำความเดือดร้อนแก่คนในสังคม ซึ่งหากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของกฎหมาย จะช่วยอำนวยความสะดวกและช่วยรักษาสิทธิ ตลอดจนผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับในเรื่องต่าง ๆ อีกทั้งจะเป็นหลักการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับของทุก ๆ ฝ่ายอีกด้วย ดังนั้น หากทุกฝ่ายนำหลักการทางกฎหมายและระเบียบทางราชการมาเป็นหลักการในการปฏิบัติตนและใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้มากเพียงไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.14 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับกฎหมายและระเบียบทางราชการกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับกฎหมายและระเบียบทางราชการ	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		6	4	1		11			
น้อย		4	27	16		47			
ปานกลาง		6	124	42		172	.405	.000	.335
มาก			67	47		114			
มากที่สุด			5	6		11			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด			2			2			
น้อย			10	4		14			
ปานกลาง		1	135	44		180	.207	.550	.229
มาก			53	33		86			
มากที่สุด			12	5		17			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด		1	3	1		5			
น้อย			14	9	1	24			
ปานกลาง		1	72	76		149	.102	.002	.107
มาก		2	56	73		131			
มากที่สุด			31	35	1	67			
รวม		**4**	**176**	**194**	**2**	**376**			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.302**	**.000**	**.533**

จากตารางที่ 4.14 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างกฎหมายและระเบียบทางราชการกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา โดยพบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .405 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .335 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ กฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ 0.335 หมายความว่า กฎหมายและระเบียบทางราชการ มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.207 ค่า Significance เท่ากับ .550 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .229 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ กฎหมายและระเบียบทางราชการ ไม่มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .229 หมายความว่า กฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยระดับค่อนข้างต่ำ จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรีได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.102 ค่า Significance เท่ากับ .002 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .107 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ กฎหมายและระเบียบทางราชการ มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .107 หมายความว่า กฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับต่ำ จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .302 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .533 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ กฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .533 กฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมใน

ชุมชนชนบทไทย และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ยอมรับสมมติฐาน ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่ยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 2 ภาวะผู้นำชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า ภาวะผู้นำ เป็นลักษณะที่บุคคลมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในกลุ่มเป็นอิทธิพลในทางบวก คือ บุคคลในกลุ่มยอมรับและยอมปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือคำสั่งด้วยความเต็มใจ บุคคลที่มีภาวะความเป็นผู้นำจะเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในกลุ่มและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม โดยภาวะผู้นำที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ ถึงพร้อมด้วยคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำและผู้บริหาร ทั้งทางกาย วาจา และใจ เช่น มีคุณธรรมและจริยธรรม ช่วยเหลือสังคม มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการทั้ง คน งาน และองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นรายคน สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้นำกับสมาชิกในองค์กร และระหว่างสมาชิกในองค์กรด้วยกันเอง ซึ่งคุณสมบัติและพฤติกรรมเหล่านี้ จะช่วยจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามและให้การยอมรับด้วยความเต็มใจ ซึ่ง หากผู้นำชุมชนและผู้นำหน่วยงานทางราชการมีภาวะผู้นำก็จะช่วยในการดึงประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนได้ง่ายมากขึ้น ดังนั้น ยิ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมีภาวะผู้นำมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.15 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับภาวะผู้นำชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับภาวะผู้นำชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		6	9	2		17			
น้อย		5	56	16		77			
ปานกลาง		4	69	14		87			
มาก		1	73	51		125	0.369	0.000	0.504
มากที่สุด			20	29		49			
รวม		16	227	112		335			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด									
น้อย			8	8		16			
ปานกลาง			51	29		80			
มาก		1	138	37		176	-0.041	0.024	-0.166
มากที่สุด			15	12		27			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด									
น้อย		1	6	1		8			
ปานกลาง		3	48	44	1	96			
มาก			89	95	1	185	.256	.002	.228
มากที่สุด			33	54		87			
รวม		**4**	**176**	**194**	**2**	**376**			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.131**	**.000**	**.741**

จากตารางที่ 4.15 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างภาวะผู้นำชุมชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา โดยพบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.369 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .504 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ภาวะผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .504 หมายความว่า ภาวะผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ -.041 ค่า Significance เท่ากับ .024 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ -.166 หมายความว่า ตัวแปรอิสระ คือ ภาวะผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ -.166 หมายความว่า ภาวะผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงลบต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับต่ำ จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.256 ค่า Significance เท่ากับ .002 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .228 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ภาวะผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .228 หมายความว่า ภาวะผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับต่ำ จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .131 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .741 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ภาวะผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .741 ภาวะผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างสูง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ทั้ง 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานในข้อนี้

สมมติฐานที่ 3 ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการที่มีประสิทธิผล คือ การที่ชุมชนสามารถระดมความร่วมมือ ระดมทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนคน ทุนภูมิปัญญา ทุนศาสนาและวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนแรงงาน ทุนเวลา และทุนเงินในชุมชนมาสนับสนุนการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ในชุมชน ดังนั้น เมื่อชุมชนมีศักยภาพด้านการจัดการที่มีประสิทธิผล จะทำให้ชุมชนมีหลักการที่ชัดเจนในกระบวนการจัดการปัญหาต่าง ๆ และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ และที่สำคัญหลักการจัดการที่นำมาใช้จะทำให้เข้าใจคนในชุมชนทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ ซึ่งศักยภาพด้านการจัดการจะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิผลได้ ดังนั้น เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ หมายถึง ยิ่งคนในชุมชนมีศักยภาพด้านการจัดการที่มีประสิทธิผลมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.16 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับศักยภาพชุมชนด้านการจัดการกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gamma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		4	5	3		12			
น้อย		5	31	7		43			
ปานกลาง		5	107	26		138	0.386	0.000	0.482
มาก		2	60	49		111			
มากที่สุด			24	27		51			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			

ตารางที่ 4.16 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับศักยภาพชุมชนด้านการจัดการกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ต่อ)

ระดับศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด									
น้อย			8	4		12			
ปานกลาง		1	117	38		156	0.124	0.692	0.168
มาก			79	40		119			
มากที่สุด			8	4		12			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด									
น้อย			12	5		17			
ปานกลาง		3	78	93		174	0.129	0.412	0.063
มาก		1	63	74	1	139			
มากที่สุด			23	22	1	46			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.234**	**.000**	**.460**

จากตารางที่ 4.16 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างศักยภาพชุมชนด้านการจัดการกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนจาก 3 กรณีศึกษา โดยพบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.386 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .482 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการที่มีประสิทธิผลมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ค่า Gamma เท่ากับ .482 หมายความว่า ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อ

ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.124 ค่า Significance เท่ากับ .692 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .168 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.129 ค่า Significance เท่ากับ .412 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .063 หมายความว่า ตัวแปรต้นคือ ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .234 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .460 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .460 ภาวะผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สมมติฐานที่ 4 หลักศาสนามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า หลักศาสนาจะมีคำสอนที่ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การปฏิบัติ หลักคำสอนทางศาสนาจะสอนให้คนเป็นคนดีและละเว้นความชั่ว ดังนั้น เมื่อคนในชุมชนยึดมั่นในความดี ตามหลักศาสนา ก็จะช่วยเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างละเอียดรอบคอบ มีสติในการนึกตรึกตรองได้อย่างมีเหตุและผล ซึ่งหากชุมชนนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ก็จะช่วยให้มีสติที่จะช่วยให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลได้ และเมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้ง

ได้อย่างมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ยิ่งคนในชุมชนนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.17 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับหลักศาสนากับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับหลักศาสนา	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		2		5		7			
น้อย		6	27	6		39			
ปานกลาง		5	100	36		141	0.227	0.000	0.361
มาก		3	80	30		113			
มากที่สุด			20	35		55			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด			4	1		5			
น้อย		1	49	13		63			
ปานกลาง			111	45		156	0.140	0.259	0.214
มาก			41	26		67			
มากที่สุด			7	1		8			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			

ตารางที่ 4.17 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับหลักศาสนากับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ต่อ)

ระดับหลักศาสนา	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด			1	3		4			
น้อย			30	41		71			
ปานกลาง		2	61	64		127	0.015	0.796	-0.058
มาก		2	65	66	1	134			
มากที่สุด			19	20	1	40			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.227**	**.000**	**.423**

จากตารางที่ 4.17 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างหลักศาสนากับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.227 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .361 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ หลักศาสนามีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .361 หมายความว่า หลักศาสนามีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.140 ค่า Significance เท่ากับ .259 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .214 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ หลักศาสนาไม่มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.015 ค่า Significance เท่ากับ .796 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ -.058 หมายความว่า

ตัวแปรต้น คือ หลักศาสนาไม่มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .227 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .423 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ หลักศาสนามีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .423 หลักศาสนามีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สมมติฐานที่ 5 วัฒนธรรมชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นหัวใจของความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นเรื่องของ ความเชื่อ ค่านิยม ที่ยึดถือร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคน อันจะก่อให้เกิด ความรัก ความสามัคคี ของคนในชุมชน ดังนั้น หากชุมชนใดมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ยิ่งวัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.18 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับวัฒนธรรมชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับวัฒนธรรมชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gamma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด			4	2		6			
น้อย		11	27	4		42			
ปานกลาง		2	71	35		108	0.119	0.000	0.320
มาก		3	112	59		174			
มากที่สุด			13	12		25			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด			2			2			
น้อย		1	73	28		102			
ปานกลาง			99	35		134	0.143	0.684	0.140
มาก			32	19		51			
มากที่สุด			6	4		10			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด			2	2		4			
น้อย		2	18	28		48			
ปานกลาง		1	55	64	2	122	0.083	0.433	-0.057
มาก		1	79	73		153			
มากที่สุด			22	27		49			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.261**	**.000**	**.475**

จากตารางที่ 4.18 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างวัฒนธรรมชุมชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.119 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .320 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ วัฒนธรรมชุมชน มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .320 หมายความว่า วัฒนธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างต่ำ จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.143 ค่า Significance เท่ากับ .684 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .140 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ วัฒนธรรมชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.083 ค่า Significance เท่ากับ .433 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ -.057 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ วัฒนธรรมชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .261 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .475 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ หลักศาสนาของชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .475 วัฒนธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม และโครงการท่อก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สมมติฐานที่ 6 ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน เป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันของคนในชุมชน ซึ่งหากมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันจะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน เกิดการรู้คุณและตอบแทนคุณ เกิดความแน่นแฟ้นด้านความคิด และพฤติกรรม ตลอดจนเป็นจุดที่ทำให้เกิดการระดมสรรพกำลังทั้ง ด้านสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากร เพื่อรับมือกับปัญหา ซึ่งจะช่วยกำจัดจุดอ่อน และเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนั้นเมื่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความแนบแน่นและมีการติดต่อเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขวาง แน่นแฟ้นและเข้มแข็ง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความเหนียวแน่น กว้างขวาง และเข้มแข็งมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.19 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ของคนในชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		3	3			6			
น้อย		7	50	2		59			
ปานกลาง		4	82	34		120	0.445	0.000	0.553
มาก		2	76	57		135			
มากที่สุด			16	19		35			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			

ตารางที่ 4.19 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ต่อ)

ระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด			1			1			
น้อย			22	9		31			
ปานกลาง			108	32		140	0.221	0.444	0.198
มาก		1	75	40		116			
มากที่สุด			6	5		11			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด			1			1			
น้อย		1	10	6		17			
ปานกลาง		2	86	62	1	151	0.243	0.013	0.360
มาก		1	66	96		163			
มากที่สุด			13	30	1	44			
รวม		**4**	**176**	**194**	**2**	**376**			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.278**	**.000**	**.491**

จากตารางที่ 4.19 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.445 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .553 หมายความว่า ตัวแปรต้นคือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .553 หมายความว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.221 ค่า Significance เท่ากับ .444 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .198 หมายความว่า ตัวแปรต้นคือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามคือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.243 ค่า Significance เท่ากับ .013 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .360 หมายความว่า ตัวแปรต้นคือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตามคือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่าGamma เท่ากับ .360 หมายความว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .278 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .491 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .491 ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สมมติฐานที่ 7 การรวมกลุ่มมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า การรวมกลุ่ม เป็นการพบปะสังสรรค์กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงทุนในกิจกรรมของกลุ่ม อันจะช่วยให้การสนองตอบความต้องการของสมาชิก และของชุมชน เป็นไปได้สูงขึ้น และช่วยให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกหรือของรัฐง่ายขึ้น เนื่องจากมีพลังในการต่อร้อง ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ ดังนั้น เมื่อชุมชนมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้ช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆทั้งในส่วนของกลุ่มเองและของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งการรวมกลุ่มของคนในชุมชน มีหลากหลาย และเข้มแข็งมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.20 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรวมกลุ่มกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับการรวมกลุ่ม	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด			3	1		4			
น้อย		10	32			42			
ปานกลาง		6	89	17		112	0.537	0.000	0.668
มาก			75	57		132			
มากที่สุด			28	37		65			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			

ตารางที่ 4.20 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรวมกลุ่มกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ต่อ)

ระดับการรวมกลุ่ม	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด			2	1		3			
น้อย			6	5		11			
ปานกลาง			86	20		106	0.217	0.011	0.286
มาก		1	107	44		152			
มากที่สุด			11	16		27			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด			3	2		5			
น้อย		1	13	2	1	17			
ปานกลาง		3	68	46		117	0.324	0.000	0.392
มาก			70	98	1	169			
มากที่สุด			22	46		68			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.176**	**.000**	**.318**

จากตารางที่ 4.20 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างการรวมกลุ่มกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.537 Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .668 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .668 หมายความว่า การ

รวมกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างสูง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.217 ค่า Significance เท่ากับ .011 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .286 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .286 หมายความว่า การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างต่ำ จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.324 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 ค่า Gamma เท่ากับ .392 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .392 หมายความว่า การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .176 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .318 หมายความว่า ตัวแปรต้นคือ ระดับการรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .318 ระดับการรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจาก 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ โดยมีรายละเอียด คือ

สมมติฐานที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในด้านต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้า

มาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนแก้ปัญหา ร่วมค้นหาข้อมูล ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลจากการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น และตระหนักในศักยภาพและความรู้ความสามารถของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และสามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนตนเองได้สำเร็จและนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่หยุดยั้งได้ นอกจากนี้กระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการนำเสนอกิจกรรม และมอบอำนาจให้ประชาชนตัดสินใจ และพิจารณาถึงผลกระทบที่จะส่งผลต่อชุมชนได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น เมื่อสมาชิกในชุมชนมีโอกาสได้เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการของกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ก็จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดในชุมชนด้วย ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น เมื่อชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในชุมชนมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.21 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		2	1			3			
น้อย		3	20	5		28			
ปานกลาง		8	65	17		90	0.397	0.000	0.392
มาก		1	121	75		197			
มากที่สุด			2	20		15			
รวม		**16**	**227**	**112**		**355**			

ตารางที่ 4.21 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ต่อ)

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด									
น้อย			1			1			
ปานกลาง		1	32	8		41	0.245	0.015	0.376
มาก			157	58		215			
มากที่สุด			22	20		42			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด									
น้อย		1	5	1		7			
ปานกลาง		2	70	38		110	0.300	0.000	0.355
มาก			66	101	1	168			
มากที่สุด		1	35	54	1	91			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.183**	**.000**	**.341**

จากตารางที่ 4.21 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.397 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .392 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .392 หมายความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความ

ขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.245 ค่า Significance เท่ากับ .015 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .376 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .376 หมายความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.300 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .355 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .355 หมายความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .183 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 และค่า Gamma เท่ากับ .341 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .318 การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจาก 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ โดยมีรายละเอียด คือ

สมมติฐานที่ 9 การสื่อสารมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า การสื่อสาร เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ซึ่งกันและกัน โดยการพูดคุย การแสดง การประชุม การท่องเที่ยว การสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การสื่อสารที่ดีจะต้องทั่วถึง ครอบคลุม ศักยภาพของการเรียนรู้

ชุมชน ไม่ถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริงและมีความถูกต้อง ช่วยให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพ ดังนั้น หากคนในชุมชนมีการสื่อสารที่ดีและเหมาะสม ก็จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นจริง เป็นปัจจุบัน และตรงกันทุกฝ่าย เกิดความรู้ความเข้าใจที่ต่อเนื่องเป็นระบบ อันจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้องจากการสื่อสาร ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในเรื่องของข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยฐานข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว มีคุณภาพ ทันสมัย น่าเชื่อถือ อ้างอิงได้ มีความเชื่อมโยง และสามารถเข้าถึงได้ง่าย และช่วยให้การเจรจาต่อรองต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยมีข้อมูลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ ดังนั้น เมื่อสมาชิกในชุมชนมีโอกาสได้สื่อสารระหว่างกันในชุมชนที่เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ก็จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งประชาชนในชุมชนได้มีการสื่อสารในกิจกรรมต่างๆของชุมชนมากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมาก เพียงนั้น

ตารางที่ 4.22 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการสื่อสารกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับการสื่อสารในชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด			9	1		10			
น้อย		12	26	4		42			
ปานกลาง			107	27		134	0.444	0.000	0.556
มาก		3	73	61		137			
มากที่สุด		1	12	19		32			
รวม		16	227	112		355			

ตารางที่ 4.22 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการสื่อสารกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (ต่อ)

ระดับการสื่อสารในชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด									
น้อย			9	1		10			
ปานกลาง		1	138	29		168	0.329	0.000	0.568
มาก			58	51		109			
มากที่สุด			7	5		12			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด		1	1			2			
น้อย			6	3		9			
ปานกลาง		1	71	48	1	121	0.320	0.000	0.340
มาก		2	75	96		173			
มากที่สุด			23	47	1	71			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.294**	**.000**	**.550**

จากตารางที่ 4.22 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างการสื่อสารกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.444 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .556 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .556 หมายความว่า การ

สื่อสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.329 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .568 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .568 หมายความว่า การสื่อสารในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.320 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .340 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การสื่อสาร มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .340 หมายความว่า การสื่อสารมีความสัมพันธ์เชิงบวก ต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .294 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .550 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การสื่อสารในชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .550 การสื่อสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างจาก 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานในข้อนี้

สมมติฐานที่ 10 ความรู้ของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า ความรู้ของประชาชนเกิดจาก การเรียนรู้ ดังนั้น การเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่สำคัญของสมาชิกในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ การเรียนรู้จนเกิดความรู้ เกิดความเข้าใจ มีการวิเคราะห์ และตัดสินใจ ตีค่าสิ่งที่พบเห็นว่าถูกต้องดีงาม และนำไปใช้ ความรู้

จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพชุมชน จะก่อให้เกิดการร่วมมือในกระบวนการ แก้ไขปัญหา โดยชุมชนจะเกิดการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การระดมสมองร่วมกัน การอบรมกันเองในชุมชน ดังนั้น ความรู้ของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีค่าที่จะช่วยให้สมาชิกได้ร่วมกันนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ซึ่งหากคนในชุมชนได้นำความรู้ที่มีในชุมชนมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ก็จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งคนในชุมชนมีความรู้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.23 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้ของประชาชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับความรู้ของประชาชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		3	13			16			
น้อย		7	31	2		40			
ปานกลาง		4	91	26		121	0.540	0.000	0.623
มาก		2	75	55		132			
มากที่สุด			17	29		46			
รวม		16	227	112		355			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด									
น้อย			10	4		14			
ปานกลาง		1	138	31		170	0.360	0.001	0.450
มาก			55	43		98			
มากที่สุด			9	8		17			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			

ตารางที่ 4.23 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้ของประชาชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับความรู้ของประชาชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด			1			1			
น้อย			7	3		10			
ปานกลาง		1	71	48	1	121	0.283	0.063	0.340
มาก		3	81	105	1	190			
มากที่สุด			16	38		54			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.231**	**.000**	**.439**

จากตารางที่ 4.23 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างความรู้ของประชาชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.540 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .623 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความรู้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .623 หมายความว่า ความรู้ของประชาชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างสูง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.360 ค่า Significance เท่ากับ .001 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .450 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความรู้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .450 หมายความว่า ความรู้ของประชาชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผล

การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.283 ค่า Significance เท่ากับ .063 ซึ่งมากกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .340 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความรู้ของประชาชนไม่มีความสัมพันธ์กับ ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .231 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .439 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .439 การสื่อสารในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้ ส่วนโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรีไม่ยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สมมติฐานที่ 11 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องของผลประโยชน์ที่มีมูลค่า อาจเป็นรายได้ การได้ประโยชน์ในการใช้สิทธิครอบครอง ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ซึ่งการให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมอาจจะช่วยให้เกิดการชดเชยสภาวะทางจิตใจหรือเกิดการยอมรับจากผู้ที่เสียประโยชน์ได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ หากนำแนวทางของการให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับมาใช้ในการชดเชยความสูญเสียของคนในชุมชน ก็น่าจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้ง่ายขึ้น ความขัดแย้งก็จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและคนในชุมชนสามารถยอมรับได้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.24 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		5	3			8			
น้อย		9	43			52			
ปานกลาง		1	77	16		94			
มาก		1	76	74		151	0.637	0.000	0.645
มากที่สุด			24	22		46			
รวม		16	227	112		355			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		5	3			8			
น้อย		9	43			52			
ปานกลาง		1	77	16		94			
มาก		1	76	74		151	0.637	0.000	0.645
มากที่สุด			24	22		46			
รวม		16	227	112		355			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด		1		2		3			
น้อย			55	17		72			
ปานกลาง			114	32		146	0.302	0.000	0.289
มาก			40	28		68			
มากที่สุด			3	7		10			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			

ตารางที่ 4.24 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gamma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด									
น้อย			7			7			
ปานกลาง		2	73	31	1	107	0.469	0.000	0.564
มาก		2	85	125		212			
มากที่สุด			11	38	1	50			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.371**	**.000**	**.804**

จากตารางที่ 4.24 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.637 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .645 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .645 หมายความว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับค่อนข้างสูง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.302 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .289 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .289 หมายความว่า ผลประโยชน์ทาง

เศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยอยู่ในระดับค่อนข้างปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรีได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.469 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .564 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .564 หมายความว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวก ต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .371 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .804 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .804 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับสูง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างจาก 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้

สมมติฐานที่ 12 ความทันสมัยของชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผู้วิจัยได้อธิบายสมมติฐานไว้โดยสรุปว่า ความทันสมัยของชุมชนที่พึงประสงค์ เป็นลักษณะของความทันสมัยที่ สังคม ประเพณีของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เหมาะสมค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ได้มีโอกาสปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาดุลยภาพและความมั่นคง ของสังคม ในขณะเดียวกันก็มีความก้าวหน้าในความรู้และเทคโนโลยี มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น รวมทั้งความทันสมัยจะช่วยเสริมสร้างให้ความเชื่อ ความคิดของคนในชุมชนเป็นไปในเชิงเหตุผลมากขึ้น นอกจากนี้ความทันสมัยก่อให้เกิดการผสมผสานและความขัดแย้งในสังคมควบคู่กันไป แต่หากสามารถประสานให้เป็นเนื้อเดียวกันได้ก็จะเกิดความร่วมมือระหว่างสังคม ซึ่งหากนำความทันสมัยมาปรับใช้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ก็จะช่วยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้มีประสิทธิผล ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ซึ่งความหมายในที่นี้ หมายถึง ยิ่งคน

ในชุมชนมีการพัฒนาความทันสมัยที่เหมาะสมและสอดรับกับชุมชนได้มากเท่าไร การจัดการความขัดแย้งก็จะยิ่งมีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากเพียงนั้น

ตารางที่ 4.25 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความทันสมัยของชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับความทันสมัยของชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา									
น้อยที่สุด		2				2			
น้อย		5	37	1		43			
ปานกลาง		4	62	12		78	0.547	0.000	0.611
มาก		5	88	49		142			
มากที่สุด			40	50		90			
รวม		16	227	112		355			
โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย									
น้อยที่สุด									
น้อย			28	4		32			
ปานกลาง			106	21		127	0.436	0.000	0.526
มาก		1	71	53		125			
มากที่สุด			7	8		15			
รวม		**1**	**212**	**86**		**299**			

ตารางที่ 4.25 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความทันสมัยของชุมชนกับระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ระดับความทันสมัยของชุมชน	ระดับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน						Pearson Chi-square	Asymp. Sig. (2-sided)	Gam-ma
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา									
น้อยที่สุด			2			2			
น้อย			10	3		13			
ปานกลาง		2	59	27		88			
มาก		2	65	79	1	147	0.397	0.000	0.464
มากที่สุด			40	85	1	126			
รวม		4	176	194	2	376			
รวม 3 กรณีศึกษา							**.167**	**.000**	**.897**

จากตารางที่ 4.25 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างความทันสมัยของชุมชนกับประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจาก 3 กรณีศึกษา พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.547 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .611 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .611 หมายความว่า ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวก ต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.436 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .526 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .526 หมายความว่า ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อ

ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ได้ค่า Chi-square เท่ากับ 0.397 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .464 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .464 หมายความว่า ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวก ต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับปานกลาง จึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยอมรับสมมติฐานข้อนี้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานข้อนี้ ได้ค่า Chi-square เท่ากับ .167 ค่า Significance เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .05 และค่า Gamma เท่ากับ .897 หมายความว่า ตัวแปรต้น คือ ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณาทิศทางของความสัมพันธ์ ค่า Gamma เท่ากับ .897 ความทันสมัยของชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในระดับสูง และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างจาก 3 กรณีศึกษา ยอมรับสมมติฐานในข้อนี้

ตอนที่ 6 อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเข้ามาช่วยในการอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยนำผลสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณเข้าทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนในแต่ละกรณีศึกษา แล้วทำการวิเคราะห์แนวคิด (Conceptual Analysis) ซึ่งสามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานในประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

ด้านการบริหารการปกครอง

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยด้านการบริหารการปกครองมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 3 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของ

กรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.496 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.28 อยู่ลำดับที่ 3 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยด้านการบริหารการปกครองไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยด้านการบริหารการปกครองมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 3 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.250 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.67 อยู่ลำดับที่ 3 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารการปกครองมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมแต่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารการปกครองไม่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งและเมื่อจำแนกปัจจัยย่อยด้านการบริหารการปกครองสามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กฎหมายและระเบียบทางราชการ

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 11 ของกรณีศึกษา โดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.335 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.19 อยู่ลำดับที่ 12 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยกฎหมาย และระเบียบทางราชการไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยกฎหมายและระเบียบทางราชการมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 9 ของกรณีศึกษา โดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.107 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.61 อยู่ลำดับที่ 9 ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยด้านกฎหมายและระเบียบทางราชการมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้น

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่า ปัจจัยด้านกฎหมายและระเบียบทางราชการไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนมองว่าปัจจัยด้านกฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสำคัญมากต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในชุมชน แต่ผลการวิจัยที่ออกมาปรากฏว่า ประชาชนให้ระดับความสำคัญกฎหมายและระเบียบทางราชการในระดับที่ต่ำ หรือบางชุมชนก็เห็นว่าไม่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งเลยนั้น เป็นเพราะว่าการปฏิบัติงานของภาครัฐไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม จนทำให้ผู้หวังผลประโยชน์ในแต่ละโครงการไม่เกรงกลัวกฎหมาย และยังแสดงพฤติกรรมในการละเมิดกฎหมาย บางกรณีก็ดำเนินการติดสินบนเจ้าพนักงานหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อให้เพิกเฉยต่อการปฏิบัติหน้าที่ หรือในบางพื้นที่ก็มีนักการเมืองท้องถิ่นมีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่ในแต่ละโครงการเป็นต้น

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบทางราชการดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนยอมรับว่ากฎหมายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อชุมชน เพราะเป็นหลักการที่จะช่วยให้ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย และอยู่กันอย่างมีความสุข เป็นหลักการที่สังคมชุมชนยอมรับว่าถูกต้อง และทุกคนในสังคมชุมชนต้องเคารพ กฎหมายและระเบียบทางราชการเป็นกติกาที่กระตุ้นจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมของคนในสังคม และเป็นสิ่งกำหนดความเหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของคนในสังคมเพื่อไม่ให้ก้าวล่วงหรือทำความเดือดร้อนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องความสำคัญของกฎหมายของสุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2542) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของกฎหมายว่า เป็นสิ่งกำหนดบทบาทหน้าที่ และความสัมพันธ์ของคนในสังคมและเป็นเครื่องมือในการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งกฎหมายเป็นเครื่องมือเสริมสร้างประสิทธิภาพขององค์กรภาครัฐ เป็นกลไกที่กระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ในเรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารประเทศทุกระดับชั้นของสังคมอย่างกว้างขวางและจริงจัง รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการวางกลไกการสร้างสมดุลระหว่างประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆให้เกิดขึ้นในสังคม

แต่ในขณะเดียวกันก็มองว่าเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งหรือมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งน้อย เนื่องจากปัญหาสำคัญ คือ การไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างแท้จริง จึงทำให้กฎหมายไม่สามารถมีบทบาทสำคัญที่จะแก้ปัญหาในชุมชนได้อย่างที่ควรจะเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2544) ที่มองว่ากฎหมายมีความสำคัญในการบังคับใช้ให้มีประสิทธิผลต่อการควบคุมปัญหาของสังคม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของฉัตราภรณ์ วิวัฒนวานิช (2553) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ที่ยังใช้ไม่ได้ผลอย่าง

เต็มที่ อันเนื่องมาจากปัญหาด้านกฎหมาย และบางครั้งกฎหมายยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนขาดมาตรการจูงใจให้เกิดความร่วมมือในชุมชน นอกจากนี้จากผลการศึกษาประชาชนต้องการให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าประชาชนควรเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจการของรัฐประเภทใดบ้างให้ชัดเจนเพื่อชาวบ้านจะได้รู้บทบาทของตนเองว่าควรจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการต่างๆในลักษณะใดบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2542) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายในฐานะเป็นปัจจัยรับรองการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทำหน้าที่เป็นกลไกที่กระตุ้นสำนึกของการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ในเรื่องสำคัญต่างๆจากทุกระดับชั้นของสังคมเพื่อสร้างสมดุลระหว่างประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆในสังคม และจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นประชาชนในชุมชนมองว่าผู้ประกอบการไม่มีความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น ควรต้องมีมาตรการกำหนดโทษที่เหมาะสมกับการฝ่าฝืนไม่เช่นนั้นก็ยังคงทำผิดกฎหมายอยู่และผลของการกระทำผิดกฎหมายก็มากระทบกับชุมชนในพื้นที่อย่างหาจุดสิ้นสุดไม่ได้ ซึ่งความต้องการนี้สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายปกครอง ที่จิรนิติ หะวานนท์ (2554) ได้สรุปไว้ว่า ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ คือ รัฐโดยองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของคนหมู่มากในสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ และในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนไม่สอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะจะต้องให้ประโยชน์สาธารณะอยู่เหนือประโยชน์ส่วนตัวของเอกชน ทั้งนี้หากเอกชนไม่ยินยอมที่จะสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์สาธารณะ ก็จะต้องให้รัฐมีอำนาจบังคับเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะได้

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่จึงต้องการให้กฎหมายสิ่งแวดล้อมได้มีบทบาทอย่างชัดเจนในการบังคับใช้ทั้งในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในโครงการเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดจากโครงการ การป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผังเมืองรวมที่เหมาะสม ตลอดจนการชดเชยความเสียหายที่ได้รับจากกรณีที่มีผลกระทบเกิดขึ้นจากโครงการ ซึ่งความต้องการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของแนวนโยบายแห่งรัฐในกฎหมายสิ่งแวดล้อม ที่ได้สรุปโดย บุณยวัต เกิดกล่ำ (2544) ที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของฉัตราภรณ์ วิวัฒนวานิช (2553) **ที่**ได้ทำการศึกษา รัฐธรรมนูญกับการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย โดยการศึกษา ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมขององค์กรภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ที่ยังใช้ไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ อันเนื่องมาจากปัญหาด้านกฎหมาย

2. ภาวะผู้นำชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 7 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.504 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.26 อยู่ลำดับที่ 11 ของกรณีศึกษาโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 8 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.228 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.75 อยู่ลำดับที่ 6 ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยด้านภาวะผู้นำชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้น โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่า ปัจจัยด้านภาวะผู้นำชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนยังคงให้ความสำคัญกับบทบาทผู้นำชุมชนและมีความคาดหวังว่าผู้นำชุมชนจะเป็นที่พึ่ง และดูแลช่วยเหลือชาวบ้านได้เมื่อยามที่มีปัญหาหรือเรื่องทุกข์ร้อน จากผลการวิจัยที่ปรากฏว่าปัจจัยด้านภาวะผู้นำชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เพราะชาวบ้านแบ่งผู้นำชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำชุมชนภาคประชาชนหรือผู้นำชุมชนที่แท้จริง กับผู้นำชุมชนภาครัฐหรือผู้นำชุมชนโดยตำแหน่ง โดยในสถานการณ์ของปัญหาความขัดแย้งที่ผ่านมาจากโครงการทั้ง 3 กรณีศึกษา ประชาชนในชุมชนจะยอมรับบทบาทของผู้นำชุมชนที่แท้จริงมากกว่าผู้นำชุมชนที่มาจากหน่วยงานของทางราชการโดยเฉพาะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งควรจะดูแลชุมชนและควรให้ความสำคัญกับการจัดการความขัดแย้งแต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ซึ่งชาวบ้านมองว่าผู้นำชุมชนโดยตำแหน่งในปัจจุบันเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในตำแหน่งหน้าที่การงาน บางคนได้มาโดยการซื้อสิทธิ ขายเสียง ดังนั้น จิตสำนึกในความเป็นผู้นำจึงไม่มี บารมีก็ไม่เกิด ชาวบ้านจึงขาดความเชื่อมั่น ศรัทธาและยอมรับ ส่วนคุณลักษณะผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านและชุมชน

ต้องการ คือ ผู้นำที่มีบารมี มีศีลธรรม และมีคุณลักษณะอื่น ๆ ที่สมควรเป็นแบบอย่างได้ ชาวบ้านจึงจะให้ความเคารพ อีกทั้งต้องเป็นผู้ไม่หวังผลประโยชน์แอบแฝง สามารถสร้างทีมทำงานที่ดี และดึงให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อรับทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในชุมชน มีความสามารถใช้หลักจิตวิทยาเข้าแก้ไขปัญหา ให้ความสำคัญกับชาวบ้านในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง โดยต้องยึดชาวบ้านเป็นหลักในการทำงาน ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับชาวบ้านก่อนใครอื่น และในขณะเดียวกันต้องเป็นผู้ที่เอาการเอางาน สู้ปัญหาไม่ท้อถอย โดยชาวบ้านยินดีที่จะยืนเคียงบ่าเคียงไหล่ และให้ความร่วมมืออย่างสุดกำลังในการแก้ไขปัญหาหากผู้นำมีความตั้งใจจริงในการทำงาน ชาวบ้านอยากเห็นผู้นำที่มีการคิดแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และจริงจังไม่ปล่อยปละละเลย นอกจากนี้ผู้นำชุมชนต้องแสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในการเป็นผู้ประสานการแก้ไขปัญหา โดยต้องพยายามนำปัญหาไปพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น จังหวัด ผู้ประกอบการ เจ้าของโครงการ ฯลฯ เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไขให้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ สรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนยังคงมีความเห็นว่าภาวะผู้นำชุมชนมีความจำเป็นในชุมชน ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Blake & Mouton (อ้างถึงใน วิภาดา คุปตานนท์, 2551) ที่ว่า การทำงานของผู้นำจะมีพฤติกรรม 2 มิติ คือ ให้ความสำคัญกับคน และให้ความสำคัญกับผลผลิต ซึ่งการดำเนินการไปด้วยกันทั้ง 2 มิติจะทำให้เกิดสภาพงานที่มีการจัดการโดยเดินทางสายกลาง และมีความเรียบง่าย ไม่มุ่งเน้นคน หรืองานเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แบบผู้นำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาอาจมีหลายแบบ ซึ่งการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนควรใช้ผู้นำแบบทำงานเป็นทีมที่มุ่งเน้นความสำคัญทั้งคนและงาน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานและการสร้างวิธีการทำงานแบบทีม และสอดคล้องกับการศึกษาของ Hersey –Blanchard (1989) ที่สรุปว่า การทำงานของผู้นำควรนำเสนอความคิดเพื่อบอกทิศทางการทำงาน และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ และยังสอดคล้องกับรูปแบบภาวะผู้นำของ Lippit & White (อ้างถึงใน นคร สุวานิช, 2541) ในส่วนของผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic style) ซึ่งเป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ด้วยการร่วมในการกำหนดการทำงานในเรื่องต่างๆ และพยายามทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกจะให้การยอมรับสูง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคุณลักษณะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ Dubrin (1998) คือ ผู้นำจะต้องมีทั้งความรู้ทั้งข้อมูลและปัญหา มีสติมองปัญหา และมีมุมมองที่หลากหลาย มีบุคลิกภาพที่หนักแน่นและมีพลังที่จะต่อสู้ ชอบเข้าสังคมและเป็นที่รักของคนอื่น สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำของ Keyes (อ้างถึงใน วิวัฒนชัย บุญญานุพงศ์, 2544) ที่มองว่า ผู้นำท้องถิ่นต้องเป็นผู้มีบทบาทที่เป็นคนกลางเชื่อมระหว่างชาวบ้าน

กับการติดต่อภายนอก และสอดคล้องกับคุณลักษณะผู้นำท้องถิ่นของประยุทธ สุวรรณโกตา คือ ผู้นำท้องถิ่นจะต้องมีความมุ่งมั่นให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ดีขึ้น รักการทำงานร่วมกับประชาชน เป็นผู้แนะแนวทาง ช่วยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและวิธีแก้ปัญหาแก่สมาชิกในชุมชนเพื่อบรรลุความต้องการ เป็นผู้เสียสละ มุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ชุมชน มีทักษะในการสื่อสารที่ดี มีความสามารถในการรวมกลุ่ม และพัฒนากลุ่มให้มีความเจริญและเคลื่อนไหวในทิศทางที่ต้องการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมยศ ศิลปีโยดม (2540) ที่มองว่าภาวะผู้นำจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งให้ประสบความสำเร็จได้ เพราะผู้นำจะมีความเข้าใจปัญหาในชุมชน เป็นที่พึ่งและเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุกรี พืชผักหวาน (2541) โดยชี้ให้เห็นว่าความล้มเหลวของผู้นำชุมชนและผู้นำหน่วยงานภาครัฐในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ภาวะผู้นำชุมชนทั้งในส่วนของภาครัฐ และในชุมชนเองจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดกับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนให้เกิดในชุมชน

3. ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 8 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.482 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.41 อยู่ลำดับที่ 7 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการพบว่า ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ยกเว้น โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ที่พบว่า ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งแต่ในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ในความเห็นของประชาชนมองปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการว่าจะมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก แต่ที่ปรากฏผลการวิจัยว่าเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง เพราะมองว่าปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะจัดการความขัดแย้งด้วยชุมชนเอง อีกทั้งมีความเห็นว่าการส่งเสริมศักยภาพ

ของชุมชนในด้านการจัดการจะต้องอาศัยศักยภาพของภาครัฐในการสนับสนุน โดยขอให้ทางหน่วยงานราชการได้ลงพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยกับชาวบ้าน และให้ชาวบ้านได้มีส่วนแสดงความคิดเห็น เสนอแนะถึงความต้องการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐต้องปฏิบัติงานให้สนองตอบความต้องการของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ชาวบ้านมีความคิดว่าสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐขาด คือ ความจริงจังและจริงใจในการแก้ไขปัญหาหรือช่วยเหลือชาวบ้าน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการในหลายๆเรื่อง ไม่เฉพาะเรื่องความขัดแย้ง เช่น เรื่องปากท้องของชาวบ้าน สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีต่างๆ เพราะหน่วยงานภาครัฐมีความพร้อมทั้งคนและเงิน สำหรับเรื่องความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติในสังคม หน่วยงานภาครัฐจึงควรทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย โดยให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆอย่างแท้จริง ส่วนผลที่ออกมาจากการเจรจาไกล่เกลี่ยจะเป็นอย่างไรชาวบ้านยอมรับได้ ท้ายที่สุดสิ่งที่ชาวบ้านคาดหวังไม่ได้ต้องการผลการแพ้หรือการชนะ แต่ต้องการให้ทุกฝ่ายสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติสุข

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพดังกล่าว สรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนมองว่าศักยภาพชุมชนด้านการจัดการเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และชุมชนเองก็อยากมีศักยภาพในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเองหากสามารถดำเนินการได้ แต่ปัจจุบันมองว่าเป็นสิ่งที่จะต้องสร้างใหม่ เนื่องจากชุมชนเองยังขาดความรู้ ความเข้าใจในแง่ของการจัดการที่เป็นระบบ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตของประชาชนให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ที่มองถึงลักษณะของชุมที่สามารถจัดการตนเองได้ว่าต้องมีความสามารถในการวางแผน การจัดกระบวนการ การลงมือดำเนินการตามแผน และมีการประเมินผล ซึ่งการที่ชุมชนจะสามารถจัดการได้ตามกิจกรรมดังกล่าว จำเป็นจะต้องเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชนในเบื้องต้น อย่างไรก็ตามในพื้นที่ของชุมชนเองก็มีกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆที่พร้อมจะดำเนินกิจกรรมที่จะช่วยเหลือชุมชนได้ แต่ที่ผ่านมาเป็นไปในลักษณะของการรวมตัวกันในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ดังนั้น จึงขาดพลังที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มผลประโยชน์ของ Almond & Powell (1966) ที่นำเสนอในเรื่องของกลุ่มผลประโยชน์ 4 ประเภท คือ กลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันชั่วคราว ซึ่งชุมชนจะมีกลุ่มผลประโยชน์แบบนี้ เช่น กลุ่มเดินขบวน การนัดหยุดงาน ซึ่งเป็นการแสดงความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ในแง่การใช้วิธีการประท้วง นอกจากนี้ในชุมชนยังมีกลุ่มผลประโยชน์อีกรูปแบบ คือ กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปสมาคม คือ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ดั้งเดิม ซึ่งหากกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอยู่ในชุมชนทั้ง 2 รูปแบบสามารถมาเชื่มกันได้ใน

เชิงสร้างสรรค์การจัดการปัญหาโดยชุมชนเองก็น่าจะเกิดเป็นรูปธรรมได้เพียงแต่ต้องมีหน่วยงานของทางราชการ หรือภาคเอกชนในท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนทั้งในเรื่องของงบประมาณ และองค์ความรู้เพื่อประชาชนจะได้ใช้กลุ่มผลประโยชน์ในการจัดการปัญหาในชุมชนได้ตรงตามความต้องการ อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้มากที่สุด นอกจากนี้ผลการวิจัยของปทุมรัตน์ ต่อวงศ์ (2538) ยังสนับสนุนความสำคัญของศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ คือ ชุมชนจะต้องมีการจัดการปัญหาด้วยชุมชนเอง โดยต้องพยายามเรียนรู้จากชุมชนหรือจากแหล่งอื่น โดยอาจมีสถาบันการศึกษาหรือผู้รู้เป็นพี่เลี้ยงในช่วงเริ่มต้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระมหาหรรษา (นิธิบุณยากร, 2548) ในกรณีที่บางชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้ด้วยชุมชนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นโดยการเจรจาของชุมชนเอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การสร้างการมีส่วนร่วม การประนีประนอม การโน้มน้าว หรือการใช้กระบวนการทางศาล เป็นต้น ก็จะมีส่วนช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ด้านสังคม

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยด้านสังคมมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับสูงสุด จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.715 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.48 อยู่ลำดับสูงสุด จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยด้านสังคมมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับสูงสุด จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.447 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.38 อยู่ลำดับสูงสุด จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยด้านสังคมมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 2 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.359 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.67 อยู่ลำดับที่ 2 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยด้านสังคมมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้น โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ที่พบว่า ปัจจัยด้านสังคมมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับสูง และเมื่อจำแนกปัจจัยย่อยด้านสังคม สามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. หลักศาสนาของชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยหลักศาสนาของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งซึ่งอยู่ลำดับที่ 10 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.361 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.48 อยู่ลำดับที่ 4 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยหลักศาสนาของชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยหลักศาสนาของชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยหลักศาสนาของชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ยกเว้นโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ที่พบว่า ปัจจัยหลักศาสนาของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งแต่ในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนมองว่าหลักศาสนามีความจำเป็นในการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้กระทำผิดทำนองคลองธรรม ช่วยให้คนเป็นคนดีในสังคม แต่หลักศาสนาไม่สามารถช่วยจัดการความขัดแย้งได้ดีในทุกกรณี จากผลการศึกษาปรากฏว่าโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยมองว่าปัจจัยศาสนาไม่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งเพราะโครงการทั้ง 2 เกิดในพื้นที่ชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ของการก่อความไม่สงบ หรือความขัดแย้งทางการเมือง ที่รุนแรง แต่เป็นเพียงความขัดแย้งที่เกิดจากผลประโยชน์ที่ไม่สอดคล้องกัน จึงอาจไม่ได้มุ่งเน้นที่จะนำศาสนามาช่วยในการจัดการความขัดแย้ง ส่วนโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาเป็นโครงการที่ก่อสร้างในพื้นที่ที่ยังคุกรุ่นอยู่กับปัญหาเรื่องการเมืองการปกครองระดับประเทศ และชุมชนมีความแตกต่างในเรื่องของศาสนา คือ เป็นชาวไทย-พุทธ และชาวไทย-มุสลิม และได้นำเรื่องของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งด้วย ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้มีการนำหลักศาสนามาเป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่นี้ หลักศาสนาจึงมีความสำคัญและเป็น

ประโยชน์ต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งได้ อย่างไรก็ตามแม้จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ศาสนาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับต่ำก็ตาม ข้อมูลนี้ก็สามารถชี้ให้เห็นว่าเมื่อพื้นที่ สาเหตุและสถานการณ์ความขัดแย้งต่างกัน ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งก็อาจแตกต่างกันด้วย

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ อาจสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าหลักศาสนาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในบางกรณีเท่านั้น แต่มีความจำเป็นในชุมชนเพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจอ่อนโยน และมีเมตตา ซึ่ง สอดคล้องกับหลักธรรมในราชวสดีธรรม ในวิธุรชาดก (เล่ม 64) ที่ได้เสนอธรรมในการควบคุมตนเอง คือ การมีสติ มีปัญญา แต่เป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนโยน รู้จักกาลควรไม่ควร มีความอ่อนน้อมถ่อมตน พูดจาดี การไม่หวั่นไหวในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ความไม่ทนงตน ไม่เห็นแก่ได้ ซื่อตรงทั้งต่อหน้าและลับหลัง การรักษางานไม่ให้ผิดวินัยประเพณี และกฎหมาย และมีจิตใจที่พร้อมจะต่อสู้กับอุปสรรคและข้อขัดข้อง เป็นต้น เหล่านี้เป็นหลักธรรมที่เหมาะสำหรับประชาชนจะได้ยึดถือปฏิบัติเพราะธรรมที่กล่าวมาแต่ละข้อข้างต้นมีลักษณะสร้างสรรค์ ดังนั้นศาสนาจึงเหมือนเป็นด่านปราการที่จะคอยป้องกันความขัดแย้งและความรุนแรงที่จะอาจเกิดจากความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาสังคมแนวพุทธ ของ ชาย สัญญาวิวัฒน์ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551) ที่นำเสนอตัวแปรสำคัญ คือ ไตรสิกขา ที่จะเป็นต้นเหตุให้เกิดการพัฒนาของสังคม คือ ทำให้สังคมมีสันติภาพ สังคมมีคนพัฒนา สังคมมีครอบครัวมั่นคงชุมชนเข้มแข็ง และสังคมรักษาสมดุลของธรรมชาติ อันประกอบด้วย

1. ศีล คือ การพูดชอบ กระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ
2. สมาธิ คือ ความพยายามชอบ ระลึกชอบ และจิตตั้งมั่นชอบ
3. ปัญญา คือ เห็นชอบและคิดชอบ

อีกทั้งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนาของโยฮัน กัลตุง (อ้างถึงในเดชา ตั้งสีฟ้า, 2550) ที่ชี้ให้เห็นว่าศาสนาไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาโดยการใช้ความรุนแรง แต่ใช้เหตุและผลในการพิจารณาตัดสินใจ การพูดคุยกันจะนำไปสู่ความสำเร็จได้ และมองว่าทุกอย่างมีทั้งทางบวกและทางลบ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกลับไปแก้ไขสิ่งที่ทำไปแล้วหากเกิดผลในทางลบ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่มองว่าควรส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของศาสนา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของนฐพงศ์ เทพจารี (2534) ที่ชี้ให้เห็นว่า คนไทยมุสลิมชนบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามมีผลส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547) ที่ชี้ให้เห็นว่า ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการจัดการความขัดแย้ง โดยศึกษาพุทธสันติวิธีตามที่

ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยพระพุทธเจ้าได้นำเสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งซึ่งประกอบไป ด้วยการเจรจากันเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วยการตัดสินโดยการเงียบ การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าวการประนีประนอม ทำให้พบรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการที่มีชื่อว่า “ธัมมิกมัชฌิมวิธี” หมายถึง วิธีแบบกลางๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมวิธี) ที่ประสานสอดคล้อง พอเหมาะพอดี

2. วัฒนธรรมชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยวัฒนธรรมของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 12 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.320 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.48 อยู่ลำดับที่ 4 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยวัฒนธรรมของชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยวัฒนธรรมของชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยวัฒนธรรมชุมชน ไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ยกเว้นโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ที่พบว่า ปัจจัยวัฒนธรรมชุมชน มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งแต่ในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนมองวัฒนธรรมชุมชนประเพณีที่ดีงาม คล้ายกับหลักศาสนา คือ มองว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่จะยึดโยงความสัมพันธ์ชาวบ้านในชุมชนไว้ด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน แต่วัฒนธรรมชุมชนไม่สามารถที่จะช่วยจัดการความขัดแย้งได้เป็นการทั่วไปทุกกรณี แต่จะเป็นปัจจัยที่จะเป็นประโยชน์ช่วยจัดการความขัดแย้งได้เฉพาะกรณีที่ชาวบ้านในชุมชนทะเลาะกัน หรือขัดแย้งกันเองในชุมชน แต่ในกรณีความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนกับบุคคลภายนอกชุมชนจะเป็นประโยชน์น้อยต่อการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าวัฒนธรรมชุมชนไม่ได้เป็นปัจจัยที่จะช่วยจัดการความขัดแย้งได้ทุกกรณี แต่วัฒนธรรมมีความจำเป็นในชุมชนที่จะคอยสร้างคุณค่าในชุมชน ที่จะส่งผลให้เกิดความผูกพัน ความรักความสามัคคีของคนในชุมชน

อันจะเป็นภูมิคุ้มกันความขัดแย้งและความรุนแรงที่จะเกิดจากความขัดแย้งได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวัฒนธรรมองค์กรใน Gods of Management ของ Charles handy(1991) ที่นำเสนอแนวคิดวัฒนธรรมองค์กรโดยเทพนักบริหารโดย

1. วัฒนธรรมที่มีเทพ Zeus เป็นผู้นำ จะอาศัยเครือข่ายของมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมายาวนานในการทำงาน

2. วัฒนธรรมที่มีเทพ Apollo เป็นผู้นำ ชุมชนจะยึดครองชีวิตการทำงานของประชาชนเพื่อตัวประชาชนเอง โดยบอกว่าประชาชนต้องทำอะไร ไปที่ไหน และจะได้รับอะไร

3. วัฒนธรรมที่มีเทพ Athena เป็นผู้นำ ทุกคนในชุมชนจะเอาใจใส่ในสิ่งเดียวกัน มีความเป็นทีม เน้นผลลัพธ์ที่จะเกิดกับชุมชนเป็นหลัก

4. วัฒนธรรมที่มีเทพ Dionysus เป็นผู้นำชุมชนจะทำหน้าที่ช่วยประชาชนให้บรรลุเป้าหมายของตนแองและชุมชนไปด้วยกัน ประชาชนจะได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนบ้าน และชุมชนจะมีอำนาจในการช่วยเหลือชุมชนและประชาชนในการเจรจาต่อรอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ แนวคิดวัฒนธรรมองค์การของ Denison (1990) ที่มองว่าประสิทธิผลเป็นผลของการปฏิบัติที่เกิดจากค่านิยมและความเชื่อของประชาชนภายในชุมชน จึงเกิดเป็นพื้นฐานของความร่วมมือในชุมชน และสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของ Scott (อ้างถึงใน อริยา เศวตามร์, 2542) ซึ่งเห็นว่า วัฒนธรรมชุมชน เป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาสังคมที่เน้นความเท่าเทียมกันในการควบคุมและจัดการทรัพยากรโดยการเอื้อเฟื้อกันและกันถือเป็นหลักที่ใช้วัดความยุติธรรมของสังคม และสอดคล้องกับหลักการสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนที่เสนอโดยนิพจน์ เทียนวิหาร (อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540) ที่มองว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของนิตินันท์ พันทวี (2544) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรม เป็นกระจกเงาสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษา และให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมาก

3. ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 6 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.553 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.38 อยู่ลำดับที่ 10 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 4 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.360 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.62 อยู่ลำดับที่ 8 ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนเห็นด้วยว่าปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่า การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะช่วยบรรเทาเบาบางความรู้สึกไม่ดี ความไม่ชอบ ความเกลียด หรือความอคติอื่นๆได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งหากเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญก็จะช่วยให้ความขัดแย้งหมดไปได้ และหากเป็นเรื่องที่มีความสำคัญก็จะมีวิธีในการจัดการในเชิงบวกมากขึ้น เช่น การประนีประนอม การเจรจาพูดคุย การไกล่เกลี่ย หรือดำเนินการตามกฎหมาย ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงช่วยบรรเทาหรือหยุดยั้งไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามเป็นการใช้ความรุนแรงได้ ส่วนประชาชนที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนที่เป็นไปในแนวทางไม่พึงประสงค์ เช่น การอุปถัมภ์ค้ำชู พวกพ้อง หวังผลประโยชน์ จะเป็นภัยต่อชุมชน และเป็นอุปสรรคต่อการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ซึ่งในแง่บวกสอดคล้องกับแนวคิดของสุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533) ที่เสนอว่า ชุมชนมีระบบคุณค่าที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ซึ่ง ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ซึ่งได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ก็เป็นระบบหนึ่งที่สำคัญ และสอดคล้องกับองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน (2546) ที่มองว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความผูกพันในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของชุมชนได้ และสอดคล้องกับแนวความคิดของ Wolf (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2543) ที่มองว่าความสัมพันธ์ที่เกิดในชุมชนจะมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินกิจกรรมในชุมชนทั้งความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

ความสัมพันธ์แบบเพื่อน และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการพึ่งตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (TERMS MODEL) โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ที่นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างวงใน คือ การพึ่งพาตนเอง โดยเห็นว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการทำงานและสร้างสมดุล เศรษฐกิจสำคัญต่อการดำรงชีพอยู่ได้ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชน จิตใจจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นว่าจะสามารถพึ่งตนเองได้และสังคมวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดระเบียบวินัยที่เอื้อต่อการทำงาน ส่วนวงนอก คือ การพัฒนาในด้านต่างๆที่จะเข้ามาสู่ชุมชน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2542) ในเรื่อง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน พบว่า อุดมการณ์ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน คือ การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนด้านต่างๆ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายช่วยเหลือกันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคม ทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นกลไก ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการสร้างความผูกพันในชุมชน

4. การรวมกลุ่มในชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับสูงสุดของกรณีศึกษา โดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.668 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.60 อยู่ลำดับที่ 3 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 6 ของกรณีศึกษา โดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.286 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.63 อยู่ลำดับที่ 3 ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 3 ของกรณีศึกษา โดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.392 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.74 อยู่ลำดับที่ 7 ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้นโครงการก่อสร้าง

โรงไฟฟ้าสงขลา ที่พบว่า ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การรวมกลุ่มในชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มาพบปะ พูดคุย ปรึกษาหารือกัน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านกลุ่มกิจกรรมหรือกลุ่มอาชีพที่ได้ทำร่วมกัน และมีความถี่มากในการสื่อข้อมูลที่ถูกต้องระหว่างกัน คือ ข้อมูลที่สื่อสารผ่านกลุ่มจะเป็นปัจจุบัน และมีความถูกต้อง ช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกันทุกฝ่าย ยากในการบิดเบือน นอกจากนี้การรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนโดยตรงอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง หากมีความผิดปกติใด ๆ ที่จะส่อเค้าให้เกิดความเสียหายก็จะสามารถแก้ไขได้ทันการณ์ ก็จะทำให้ความคับข้องใจเกิดขึ้นน้อย เมื่อความคับข้องใจเกิดน้อยความขัดแย้งก็ย่อมจะเกิดขึ้นน้อยด้วยเช่นกัน ดังนั้นการรวมกลุ่มในชุมชนจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งได้อีกทาง โดยขอให้ผู้นำกลุ่มสามารถเป็นแกนกลางในการยึดโยงความรู้สึก ความรัก ความผูกพันและความฮึกเหิม ในการทำงานให้ได้

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Prismatic-Sala Model ของ Fred W. Riggs ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยถูกครอบงำโดยนักธุรกิจการเมืองอย่างแท้จริง เพราะรัฐบาลที่ทำการปกครองและบริหารประเทศในปัจจุบัน คือ กลุ่มนักการเมืองที่เป็นนายทุนใหญ่ที่ผูกขาดอำนาจรัฐอยู่ ซึ่งหากการรวมกลุ่มมีความเหนียวแน่น กลุ่มจะสามารถช่วยให้ความต้องการของบุคคลบรรลุถึงวัตถุประสงค์ สามารถช่วยงานและแก้ไขปัญหาต่างๆของกลุ่มได้ และเกิดบรรยากาศของการร่วมมือ มากกว่าการแข่งขันกัน ดังนั้น จึงควรใช้ประโยชน์จากการเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งดังกล่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะโดยการบริหารประเทศให้เกิดผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิด WAKON YOSAI ซึ่งเป็นการนำเสนอการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549) ที่อาศัยการรวมกลุ่มการทำงานในการผลักดันความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของประเทศ คือ ลักษณะของคน ของสังคม และการทำงานของประเทศญี่ปุ่นที่มีความขยัน เอาจริงเอาจัง ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก มีระเบียบวินัย พร้อมเพรียง ซื่อสัตย์ ชาตินิยม เป็นต้น และสอดคล้องกับแนวความคิดผู้นำกลุ่มของ วรเดช จัยทรศร (อ้างถึงใน สุณี จีระสมบูรณ์ยิ่ง, 2544) ที่มองถึงผู้นำกลุ่มว่ามีความสำคัญมากต่อการสร้างความผูกพัน และการยอมรับ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อโนชา วิปุลากร (2544) ที่ชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมนั้น ได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามารวมตัวกัน ความเป็นชุมชนที่ผู้คนได้

แสดงความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงความสนใจและเห็นผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน มีจิตสำนึกสาธารณะโดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกิดเป็นกิจกรรมที่มีการจัดการมูลฝอยอย่างต่อเนื่องตลอดจนมีเครือข่ายความร่วมมือและติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยการมีส่วนร่วมในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 9 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.392 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) สูงที่สุดของกรณีศึกษา เท่ากับ 3.67

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยการมีส่วนร่วมในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 4 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.376 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) สูงที่สุดของกรณีศึกษา เท่ากับ 4.00

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยการมีส่วนร่วมในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 5 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.355 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) สูงที่สุดของกรณีศึกษา เท่ากับ 3.91

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง แต่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่า เป็นการแสดงออกถึงการให้ความสำคัญต่อประชาชนในชุมชนในการตัดสินความเป็นอยู่ของชุมชนเองและชาวบ้านเองก็มีความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านสามารถติดตามดูความผิดปกติต่าง ๆ ที่จะเกิดกับชุมชนได้ ซึ่งหากดูแล้วว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายก็จะสามารถแก้ไขได้อย่างทันท่วงที นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนจะช่วยสื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะได้สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ตามสมควรอีกด้วย

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและเป็นหลักการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการมีส่วนร่วม ของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545) ที่มองว่า หลักสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่จะมามีผลกระทบ มีส่วนร่วมในการคิด แสดงความคิดเห็น ค้นหาปัญหา แนวทางแก้ไข ร่วมพิจารณา-ตัดสินใจ ร่วมดำเนินการร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และมีส่วนร่วมรับผล และสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) ที่นำเสนอบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ที่ประกอบด้วย ขั้นการมีส่วนร่วมเทียม คือไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ ขั้นถูกจัดกระทำ และขั้นชี้แจง ขั้นการมีส่วนร่วมบางส่วน ได้แก่ ขั้นการให้ข้อมูลข่าวสาร ขั้นการปลอบโยน ขั้นแสดงความคิดเห็น และขั้นที่อำนาจในการตัดสินใจเป็นของประชาชน ได้แก่ ขั้นเป็นหุ้นส่วน ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นสูงสุดเป็นขั้นควบคุมโดยประชาชน โดยมองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่การมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบ PAR โดยสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) คือ 3 ร่วม ได้แก่ ความร่วมมือ (Participatory) การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง (Action) และการวิจัย (Research) สอดคล้องกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1977) ที่แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 4 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สอดคล้องกับความเห็นของ เจมส์ แอล เครย์ตัน (อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2551) ที่มองว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม คือ คุณภาพการตัดสินใจที่ดีขึ้น ใช้ต้นทุนน้อย สร้างฉันทามติ หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้าย โดยคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540) ที่ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะช่วยให้เกิดการสนับสนุนการตัดสินใจในเรื่องนั้นๆว่าชุมชนมีความเห็นด้วย รวมทั้งยังเป็นการหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และที่สำคัญก็คือ มีความเป็นธรรมและยุติธรรมในการตัดสินใจนั้น ๆ หรืออย่างน้อยที่สุดจะสร้างความรู้สึกที่ดีขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ถูกผลกระทบว่าปัญหาของเขาได้มีการรับฟัง และผู้ที่ได้รับผลกระทบก็มีโอกาสได้รับข้อมูลที่ชัดเจนโปร่งใส และได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทต่าง ๆ ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นหรือขยายตัว

6. การสื่อสาร

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยการสื่อสารในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 5 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.556 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.39 อยู่ลำดับที่ 9 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยการสื่อสารในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับสูงสุด ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.568 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.41 อยู่ลำดับที่ 5 ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยการสื่อสารในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 6 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.340 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.80 อยู่ลำดับที่ 4 ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยการสื่อสารในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ยกเว้นโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ที่พบว่า ปัจจัยการสื่อสารในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการสื่อสารมีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่า การสื่อสารจะช่วยสร้างความเข้าใจ สร้างความสัมพันธ์ สร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันได้ อีกทั้งในชุมชนมีการสื่อสารหลากหลายวิธี เช่น หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน แผ่นพับ ใบปลิว การประชุมสร้างความเข้าใจ การร่วมทำเวทีประชาคม ซึ่งยิ่งมีเวทีให้ชาวบ้านได้พบและพูดคุยกันได้มากเพียงใดก็จะช่วยในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งและสามารถหาทางออกของความขัดแย้งหรือระงับความขัดแย้งได้มากขึ้น

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าการสื่อสารมีความจำเป็นในชุมชนอยู่ในระดับสูงที่สุดในบรรดาปัจจัยทั้งหมด เพราะการสื่อสารจะช่วยสร้างความเข้าใจที่ดี ถูกต้อง และตรงกัน ในทุกเรื่องและทุกฝ่าย รวมทั้งการสื่อสารจะช่วยให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยอยู่เสมอ ช่วยให้คนในชุมชนมีหูตากว้างขวางขึ้น และเข้าใจโลกภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะโครงการที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าของโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสื่อสารโดยการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบความเป็นมาเป็นไปที่ถูกต้อง

จะได้ไม่เกิดความเข้าใจผิดกันและกัน นอกจากนี้การสื่อสารยังช่วยให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเจ้าของโครงการให้ความสำคัญกับชาวบ้านในฐานะเจ้าของพื้นที่ ดังนั้นชาวบ้านจะได้ประโยชน์จากข้อมูลที่ไม่ปกปิด มีความโปร่งใสมีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อีกทั้งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบถึงความต้องการและปัญหาความคับข้องใจของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย เป็นลักษณะของการรู้เข้ารู้เรา ทำให้ทุกฝ่ายสามารถตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ตรงตามความต้องการได้ง่ายและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lerner (อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549) ที่ได้เสนอทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร โดยสรุปถึงการสื่อสารว่าจะก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ สามารถปลูกฝังความรู้ ความคิด รวมทั้งชีวิตสังคมสมัยใหม่ให้กับคนในสังคม ซึ่งจะช่วยให้คนในสังคมได้มีความคิดใหม่ ๆ และปรับตัวตามความเหมาะสม ซึ่งทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2543) เรื่อง การสื่อสารชุมชน ที่ว่า การสื่อสารควรเป็นแบบสองทางที่มีการโต้ตอบกันได้ และข้อมูลข่าวสารจะต้องมาจากทุกทิศทางที่หลากหลาย โดยการสื่อสารทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน หน่วยงาน จนถึงสังคมส่วนรวม จะต้องมีเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายสำคัญของการสื่อสารชุมชน คือ เป็นการสื่อสารที่ดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งสื่อที่แสดงออกจะต้องเป็นสื่อที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของวันชัย วัฒนศัพท์ (2550) ซึ่งมองว่า การบรรลุเป้าหมายของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง คือ “การสื่อสาร” เพราะการสื่อสารก่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นทางออกและแก้ไขปัญหาเพื่อการยุติความขัดแย้ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศาสวัต เพ่งแพ (2543) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการควบคุมสื่อ ทำให้สามารถถ่ายทอดแนวความคิดและกิจกรรมไปยังชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับได้มากกว่าปกติ ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อชุมชน

7. ความรู้ของประชาชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยความรู้ของประชาชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 5 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.556 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.39 อยู่ลำดับที่ 9 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยความรู้ของคนในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่

มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 3 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.450 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.39 อยู่ลำดับที่ 6 ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยความรู้ของคนในชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยความรู้ของคนในชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้น โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ที่พบว่า ปัจจัยความรู้ของคนในชุมชนไม่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าความรู้ของประชาชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง โดยให้เหตุผลว่า คนที่มีความรู้มักจะใช้หลักของเหตุและผลมาพูดคุยกันมากกว่าการตัดสินใจหรือตัดสินปัญหาด้วยอารมณ์ นอกจากนี้ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถจะมีความเข้าใจในโครงการ หรือกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ง่าย และจะช่วยถ่ายทอดข้อมูลไปสู่ประชาชนในชุมชนได้อีกช่องทางหนึ่ง โดยจะสามารถบอกถึงผลดี ผลเสีย และประโยชน์ที่โครงการจะมีต่อชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้นความรู้ที่มีในชุมชนหากได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องก็จะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจและตัดสินใจโดยการอ้างอิงความรู้และข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งจะสามารถช่วยลดความขัดแย้งในชุมชนได้ เพราะประชาชนในชุมชนมีการตัดสินใจกระทำการใด ๆ อยู่บนพื้นฐานของความรู้ และข้อมูลที่ถูกต้อง ซึ่งย่อมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของทุกฝ่าย นอกจากนี้ความรู้ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะช่วยให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถรับเอาสิ่งดี ๆ จากภายนอกชุมชนที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมาปรับใช้กับชุมชนได้มากขึ้น นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนจะได้ใช้ความคิดในการตัดสินใจ และมีความชำนาญในการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าความรู้ของคนในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง เพราะมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ของ Nonaka & Takeuchi (1995) ซึ่งเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ หรือที่ได้เรียนรู้มา ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยนำเสนอกระบวนการในการจัดการความรู้ที่จำเป็นในการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่องค์กรอันประกอบด้วย

1. Scialization ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น เป็นรูปแบบการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

2. Externalization เป็นกระบวนการแปลงความรู้ที่ได้มีการถ่ายทอด และทำการรวบรวมไว้โดยผ่านวิธีการต่าง ๆ

3. Combination เป็นกระบวนการนำความรู้ที่ได้รวบรวมไว้มาจัดเป็นหมวดหมู่เกิดองค์ความรู้ที่เป็นระบบมากขึ้น และ

4. Internalization เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ภายนอกเข้าสู่องค์กรเพื่อการสร้างสรรค์หรือพัฒนาองค์กร

และสอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเรียนรู้ของ Bloom, Benjamin S. (1956) ที่ได้จำแนกพฤติกรรมเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านสติปัญญา มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ เกิดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเกิดการประเมินผล

2. ด้านจิตใจหรือความรู้สึก มีความสามารถในการรับรู้ ให้ความสนใจ ตอบสนอง ประเมินค่า สร้างคุณค่า จัดระบบและสร้างนิสัย

3. ด้านทักษะหรือการปฏิบัติ มีความสามารถในการเลียนแบบ ทำตามแบบ หาความถูกต้อง ทำอย่างต่อเนื่อง

และเกิดความเป็นธรรมชาติในการปฏิบัติ และสอดคล้องกับแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) ที่มองว่า หนึ่งในสี่ประการสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ การเป็นชุมชนเรียนรู้ ซึ่งต้องเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นความรู้ชั้นสูง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปัญญา” ซึ่งจะใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน เพราะปัญญา คือ พลังผลักดันชุมชนอยู่ตลอดเวลา และยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชนของ บัณฑร อ่อนดำ (2544) ที่เสนอว่า การเรียนรู้จะช่วยสร้างสำนึกคุณค่า ศักดิ์ศรีของมนุษย์และพลังของการรวมกลุ่มพลังชุมชนจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบสรุปบทเรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยตรงจากการเห็นจริงและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ประชาชนได้เข้าร่วมการเรียนรู้ ได้เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ประเมินปัญหา ความต้องการ ความจำเป็นที่แท้จริง และได้นำกระบวนการกลุ่มที่เน้นความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกไว้เนื้อเชื่อใจกัน และสร้างให้เกิดความร่วมมือและสามัคคีในการทำงาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับเรื่อง รวมทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชาคริต ตันพิรุฬห์ (2543) ซึ่งสรุปว่า ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดโครงการหรือกิจกรรมในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

ด้านเศรษฐกิจ

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 2 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.673 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.45 อยู่ลำดับที่ 2 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 2 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.361 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.09 อยู่ลำดับที่ 3 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 1 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.525 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.82 อยู่ลำดับที่ 1 จากทั้งหมด 3 ด้าน ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ยกเว้นโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ที่พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ

และเมื่อจำแนกเป็นปัจจัยย่อยด้านเศรษฐกิจ สามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 2 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.645 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.39 อยู่ลำดับที่ 8 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 5 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.289 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.03 อยู่ลำดับที่ 10 ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับสูงสุด ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.564 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.82 อยู่ลำดับที่ 2ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ยกเว้น โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ที่พบว่า ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน มีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับสูง เพราะ โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาและโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติยาดานาเป็นโครงการที่ขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวเป็นหลัก โดยมีเรื่องความกังวลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นประเด็นสำคัญในการคัดค้านหรือต่อต้าน ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยมองว่าสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิม คือ สิ่งที่ชุมชนต้องการ เพราะฉะนั้นเมื่อทุกฝ่ายไม่ได้ดำเนินการตามกฎกติกาของสังคมและระเบียบกฎหมาย การแก้ไขปัญหาจึงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมเลยทำให้ความขัดแย้งยังคงมีอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชุมชนให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในชุมชน ภาคเอกชน ควรยึดหลักธรรมาธิบาล ซื้อขายมีผลกำไรแต่พองาม ให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมคือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ และร่วมตัดสินใจด้วย

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับสูง เพราะเป็นการชดเชยความรู้สึกที่ได้รับความเสียหาย หรือความรู้สึกสูญเสีย รวมถึงมีกำลังใจดีขึ้นเมื่อมีคนมาห่วงใยและใส่ใจดูแล ที่สำคัญเป็นบทบาทสำคัญที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชุมชน คือ ประชาชน

มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดในชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Gittinger (1982) ที่มองถึงผลประโยชน์ใน 2 ลักษณะ คือ

1. ผลประโยชน์ที่วัดไม่ได้ในรูปของตัวเงิน ซึ่งโครงการภาครัฐที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่เป็นโครงการประเภทนี้เนื่องจากวัตถุประสงค์การดำเนินการของโครงการดำเนินการเพื่อสร้างความเจริญและประโยชน์สาธารณะให้เกิดกับชุมชนและ

2. ผลประโยชน์ที่วัดมูลค่าเป็นจำนวนเงินได้ สอดคล้องกับทฤษฎีแลกเปลี่ยน (อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549) ซึ่งมองถึงการสนองตอบความต้องการของกันและกันในการเป็นคู่สัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งจะทำให้ทราบว่าคู่แลกเปลี่ยนเป็นใคร แลกเปลี่ยนอะไรกัน ปริมาณเท่าใด ข้อตกลงการแลกเปลี่ยนหรือสัญญาหรือวัฒนธรรมที่ควบคุมการแลกเปลี่ยนคืออะไร ตลอดจนเงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการดำรงรักษาความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเป็นอย่างไร และสอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคลของ Talcott Parsons

และ. Homans (อ้างถึงใน Turk et al., 1971) ซึ่งเสนอให้เห็นถึงกรณีศึกษาที่พบการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล 10 ประการ ซึ่งได้ข้อสรุปถึงความถี่ของการกระทำระหว่างกันจะมีผลต่อ

1. ระดับความชอบพอที่มากขึ้นหรือลดลง
2. ระดับความคล้ายคลึงของการกระทำและความรู้สึกที่มากขึ้นหรือลดลง
3. ระดับขอบเขตของการกระทำที่กว้างขวางมากขึ้นหรือลดลง
4. ระดับความเคารพที่มากขึ้นหรือลดลง

และสอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง ของ Blau (1964) ที่ได้เสนอการแลกเปลี่ยนระหว่างคนหมู่มาก ซึ่งสรุปได้ว่า

1. ยิ่งบุคคลคาดหวังจะได้กำไรก็ยิ่งกระทำกิจกรรมนั้น
2. ยิ่งได้ทำการแลกเปลี่ยนรางวัลก็ยิ่งเกิดความผูกพันระหว่างกัน
3. หากคู่สัมพันธ์ไม่ได้ตอบแทนตามสัญญาก็จะเกิดการกระทำทางลบ เช่น ความไม่เป็นมิตร ไม่พอใจ หรือเลิกสัมพันธ์
4. ยิ่งบุคคลได้รับรางวัลใดมากขึ้น บุคคลจะรู้สึกอิ่ม และคุณค่าของรางวัลนั้นจะลดลง และเริ่มหารางวัลอื่นมาทดแทน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของคณะนักวิจัยไทบ้านสมัชชาคนจนกรณีปากมูนร่วมกับเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศไทย (SEARIN Thailand) (2545) ที่พบว่า ชุมชนได้เห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้ปัญหาความขัดแย้งบรรเทาเบาบางลงได้

2. ความทันสมัยของชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 4 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.611 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.63 อยู่ลำดับที่ 2 ของกรณีศึกษา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างสูง จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 2 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.526 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.32 อยู่ลำดับที่ 9 ของกรณีศึกษา

โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ จัดเป็นตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอยู่ลำดับที่ 2 ของกรณีศึกษาโดยมีค่า Gamma เท่ากับ 0.464 มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) เท่ากับ 3.80 อยู่ลำดับที่ 3 ของกรณีศึกษา

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณทั้ง 3 โครงการ พบว่า ปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ยกเว้นโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ที่พบว่า ปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งในระดับค่อนข้างต่ำ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้ง เพราะ ชาวบ้านไม่ได้ปฏิเสธความทันสมัย และไม่ได้อยากเป็นคนที่ล้าหลัง อยากจะพัฒนาในทุกเรื่อง อยากรู้ข้อมูลที่กำลังเป็นที่สนใจ เช่น อยากมีความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ อยากขับรถที่ทันสมัย ฯลฯ แต่ความทันสมัยจะต้องมาผสมผสานกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ตลอดจนภูมิสังคมของชุมชนด้วย จึงควรเป็นลักษณค่อยเป็นค่อยไป และที่สำคัญความทันสมัยต้องไม่เข้ามาทำลายสิ่งแวดล้อม หรือก่อให้เกิดความแตกแยกของคนในชุมชน ชุมชนจึงจะสามารถยอมรับได้

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพสรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนเห็นว่าความทันสมัยมีผลต่อประสิทธิผลการจัดการความขัดแย้งและอยู่ในระดับค่อนข้างสูง เพราะมองว่ามีความจำเป็นในชุมชนปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความทันสมัยของ Rotow (อ้างถึงใน พัชรินทร์ สิรสุนทร, 2547) ที่ได้เสนอ ทฤษฎีภาวะทันสมัยซึ่งมีลักษณะสังคมเปลี่ยนจากการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายไปสู่การการดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง เปลี่ยนจากเกษตรกรรมแบบยังชีพไปสู่การ

ผลิตขนาดใหญ่เพื่อการขาย มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น คนในสังคมสัมพันธ์กันแบบเป็นทางการมากขึ้น เกิดการขยายของสังคมเมือง โครงสร้างพื้นฐานเพิ่มขึ้น เปลี่ยนแปลงเป็นความเชื่อแบบมีเหตุผลมากขึ้น สถาบันทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น ดังนั้น การนำสังคมเข้าสู่ภาวะความทันสมัยตามทฤษฎีดังกล่าวจึงต้องเปลี่ยนแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ในสังคมได้มีโอกาสปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาดุลยภาพและความมั่นคงของสังคม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Inkeles & Smith (1974) ซึ่งมองความทันสมัยไปที่คุณลักษณะของบุคคลและชุมชน คือ ความเชื่อในหลักเหตุผลและมองโลกในแง่ดี เชื่อในสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ มีความเคารพให้เกียรติผู้อื่น ยอมรับและให้ความสำคัญกับบุคคลอื่น ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ เชื่อถือในความสามารถของมนุษย์ มีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม การยอมรับประสบการณ์ใหม่ ๆ และมีความคิดในทางก้าวหน้า มีการวางแผนในการทำงาน ซึ่งอยู่ภายในแนวทางที่เหมาะสม และดุลยพินิจในการตัดสินใจในการยอมรับความทันสมัย และสอดคล้องกับแนวความคิดของ Huntington (1969) ที่มองว่าความทันสมัยสามารถช่วยจัดการความขัดแย้งได้ เพราะ ความหมายของ Huntington เมืองที่ทันสมัย คือ เมืองที่สังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และเป็นสังคมแห่งสันติสุข

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย โดยมีกรอบในการคิดว่า การจัดการความขัดแย้งจะมีปัจจัยใดเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยให้สามารถจัดการได้ด้วยความสำเร็จ ซึ่งหากปัจจัยดังกล่าวมีประสิทธิภาพสูง ก็จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิผลและเกิดผลสำเร็จ และหากการจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิผลก็จะทำให้ความขัดแย้งนั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจึงมีความสำคัญที่จะช่วยชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อีกแนวทางหนึ่ง

โจทย์การวิจัยในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งไปที่คำถามที่ว่า “จะมีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย” ซึ่งวัตถุประสงค์การวิจัยก็เพื่อศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย แนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ทั้งนี้ได้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นหลัก และนำการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาช่วยเสริมเพื่อให้สามารถอธิบายผลการวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นฐานสำคัญในการกำหนดกรอบความคิด และสมมติฐานเพื่อการทดสอบและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 กรณีศึกษา ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในเชิงพื้นที่ เนื้อหาความขัดแย้ง สถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค และวิธีการในการจัดการความขัดแย้ง ดังนั้น จึงเป็นโอกาสดีที่จะทำให้ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันตามระดับความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่ได้ผ่านการจัดเก็บ และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยในกรณีศึกษาที่ 1 เป็นการศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชากรตัวอย่างซึ่งเป็นประชาชนในชุมชนพื้นที่ที่มีความขัดแย้งรอบโรงไฟฟ้าสงขลา ในตำบลตลิ่งชัน ตำบลนาทับ ตำบลป่าชิง และตำบลคลองเปี๊ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวนทั้งสิ้น 355 คน

กรณีศึกษาที่ 2 เป็นการศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชากรตัวอย่างที่เป็นประชาชนในชุมชนพื้นที่ที่มีความขัดแย้งสองฝั่งแม่น้ำแม่คลอง ในหมู่ที่ 6, 7 และ 8 ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวนทั้งสิ้น 299 คน ส่วนกรณีศึกษาสุดท้าย เป็นการศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชากรตัวอย่างที่เป็นประชาชนในชุมชนพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในตำบลห้วยเขย่ง ตำบลลิ่นถิ่น และตำบลปิล๊อก อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 376 คน เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย จำนวน 12 ปัจจัย รวมทั้งแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม และความสำเร็จของการจัดการในภาพรวมของการจัดการความขัดแย้งในแต่ละกรณีศึกษา หลังจากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีสถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายลักษณะทางประชากร การทดสอบสมมติฐานเพื่อหาระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามด้วยค่าไคสแควร์ (Chi-Square) และการทดสอบทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามด้วยค่าแกมมา (Gamma) ซึ่งในขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การวิเคราะห์แนวคิด (Conceptual Analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ความขัดแย้ง จำนวน 24 ท่าน เพื่อนำมาใช้อธิบายผลการวิจัยที่ได้จากข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้ประกอบการอภิปรายผลการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

จากการวิจัยสามารถสรุปข้อมูลทั่วไปได้ดังนี้

กรณีศึกษา การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวนทั้งสิ้น 355 คน พบว่า

ประชากรตัวอย่าง เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 55.2 และ 44.8 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.9 และระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด คือ จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 48.2 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 18.6 และประกอบอาชีพการเกษตรประมงมากที่สุด จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 57 และรองลงมามีอาชีพรับจ้าง จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 16.6 มีความเกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะที่เป็นบุคคลในชุมชนมากที่สุด จำนวน 318

คน คิดเป็นร้อยละ 89.6 และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จำนวน 350 คิดเป็นร้อยละ 98.6

กรณีศึกษา การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวนทั้งสิ้น 355 คน พบว่า

ประชากรตัวอย่าง เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายคิดเป็นร้อยละ 50.2 และ 49.8 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.1 และระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.4 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายมากที่สุด คือ จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 35.1 รองลงมา คือ ระดับประถมศึกษา จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 29.1 และประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 และรองลงลงมามีอาชีพเกษตร ประมง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 มีความเกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะที่เป็นบุคคลในชุมชนมากที่สุด จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 91.3

กรณีศึกษา การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 376 คน พบว่า

ประชากรตัวอย่าง เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 54.5 และ 45.5ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.1 และระหว่าง 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.1 จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด คือ จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 29.8 และประกอบอาชีพการเกษตรมากที่สุด จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 51.3 และรองลงมามีอาชีพรับจ้าง จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 มีความเกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะที่เป็นบุคคลในชุมชนมากที่สุด จำนวน 319 คน คิดเป็นร้อยละ 84.8 และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนมีโครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จำนวน 351 คน คิดเป็นร้อยละ 93.4

การวิจัยนี้ได้กำหนดตัวแปรต้น จำนวน 12 ตัวแปร ซึ่งผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่าจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ได้แก่ กฎหมายและระเบียบทางราชการ ภาวะผู้นำชุมชน ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ หลักศาสนา วัฒนธรรมชุมชน ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น การรวมกลุ่มในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสาร ความรู้ของประชาชน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน และความทันสมัยของชุมชน โดยสรุปลักษณะของ

ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยจากโครงการทั้ง 3 กรณีศึกษา ได้ดังนี้

5.1.2 ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง

เนื่องจากสถานการณ์ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และบางพื้นที่ได้ลุกลามถึงขั้นรุนแรงและกลายเป็นปัญหาสำคัญสำหรับพื้นที่ที่กำลังรอการแก้ไข การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เพราะมองว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลได้ ทั้งนี้ได้แบ่งปัจจัยออกเป็น 3 ด้าน คือ ปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง มีปัจจัยย่อย จำนวน 3 ปัจจัย ประกอบด้วย

1. กฎหมายและระเบียบทางราชการ
2. ภาวะผู้นำชุมชน และ
3. ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ

ปัจจัยด้านสังคม มีปัจจัยย่อย จำนวน 7 ปัจจัย ประกอบด้วย

1. หลักศาสนา
2. วัฒนธรรมชุมชน
3. ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น
4. การรวมกลุ่มในชุมชน
5. การมีส่วนร่วมของประชาชน
6. การสื่อสาร และ
7. ความรู้ของประชาชน

และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มีปัจจัยย่อย จำนวน 2 ปัจจัย ประกอบด้วย

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน และ
2. ความทันสมัยของชุมชน

ซึ่งสรุปข้อมูลปัจจัยแต่ละด้านที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยตามระดับความคิดเห็นของประชาชนในแต่ละกรณีศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

ด้านการบริหารการปกครอง

จากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมากที่สุดโดยมองว่าความสามารถในการ

จัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น รองลงมาเป็นปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน ซึ่งมองว่าจะมีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้มากกว่าผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัด ส่วนหลักการของกฎหมายและระเบียบทางราชการจะสามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้น้อยที่สุด

ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมากที่สุดโดยมองว่า ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้มากกว่าผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด รองลงมาคือ ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ ส่วนหลักการของกฎหมายและระเบียบทางราชการจะสามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้น้อยที่สุด

และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยภาวะผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมากที่สุดเช่นเดียวกับโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย แต่มองว่า ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้มากกว่าผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน รองลงมาคือ กฎหมายและระเบียบทางราชการจะสามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ และปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งน้อยที่สุด คือ ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ

ด้านสังคม

ความคิดเห็นของประชาชนจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา ประชาชนมีความเห็นตรงกันว่าปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมากที่สุด โดยเฉพาะหากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณา และตัดสินใจในโครงการ ก็จะทำให้ผลกระทบ เสียหาย ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนน้อยลง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่ายขึ้น ส่วนปัจจัยรองลงมา โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ประชาชนมีความเห็นตรงกันว่าปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง คือ การรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะการที่ผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยให้

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนสามารถดำเนินการได้ง่ายยิ่งขึ้น ส่วนโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งรองลงมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ปัจจัยการสื่อสารในชุมชน โดยมองว่ารูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ จะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

ด้านเศรษฐกิจ

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยความทันสมัยของชุมชนมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมากที่สุด โดยมองว่าหากเป็นการนำความทันสมัยเข้ามาในชุมชนเทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน นั้นๆ จะต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน รองลงไป คือ ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจชุมชน-เอกชน ซึ่งมีความเห็นว่าหากเกิดความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวขึ้นจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ก็จะช่วยให้ความขัดแย้งลดน้อยลงได้

ส่วนโครงการท่อส่งก๊าซไทย-ยาดานา ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมากที่สุด โดยมองว่าความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรม จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

ภาพรวมของความคิดเห็น

เมื่อพิจารณาภาพรวมปัจจัยทั้ง 3 ด้าน จากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยด้านสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง ตามลำดับ ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยด้านการบริหารการปกครองเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา ประชาชนมีความเห็นว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านการบริหารการปกครอง

ซึ่งมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งในระดับเท่า ๆ กัน โดยสามารถสรุปความคิดเห็นปัจจัยย่อยได้ดังต่อไปนี้

ซึ่งสามารถสรุปค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของประชาชนที่เป็นประชากรตัวอย่างต่อปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งเปรียบเทียบเป็นรายกรณีศึกษา และรายด้านของปัจจัย ดังตารางที่ 5.1 และแผนภูมิที่ 5.1 และ แผนภูมิที่ 5.2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งเปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา

ลำดับที่	ปัจจัยที่มีผลการจัดการความขัดแย้ง	โรงไฟฟ้า (สงขลา)		หิ่งห้อย (สมุทรสงคราม)		ท่อก๊าซ (กาญจนบุรี)	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1	ด้านการบริหารการปกครอง	3.28	0.74	3.52	0.51	3.67	0.63
2	ด้านสังคม	3.48	0.64	3.38	0.45	3.67	0.54
3	ด้านเศรษฐกิจ	3.45	0.73	3.09	0.56	3.82	0.58

แผนภูมิที่ 5.1: เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งแยกเป็นรายด้าน

แผนภูมิที่ 5.2: เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งแยกเป็นรายกรณีศึกษา

5.1.3 ข้อมูลความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งและแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

จากผลการวิจัย พบว่า โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี สามารถจัดการความขัดแย้งได้ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ อยู่ในระดับมาก โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลานั้น มีความสำเร็จในระดับปานกลาง ส่วนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยมีความสำเร็จในระดับน้อย เมื่อพิจารณาถึงแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ประสบความสำเร็จซึ่งได้แก่ จุดมุ่งหมายของการจัดการความขัดแย้ง วิธีการจัดการความขัดแย้ง และบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง พบว่า เป้าหมายการจัดการเพื่อส่วนรวมและการจัดการร่วมกันของทุกภาคส่วน มีระดับความคิดเห็นว่ามีผลต่อความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งมากที่สุด คือ อยู่ในระดับมาก โดยทั้ง 3 กรณีศึกษา ประชากรตัวอย่างมีความเห็นตรงกันว่าจะต้องมีเป้าหมายการจัดการโดยการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อย ๆ เพียงอย่างเดียว และทุกภาคส่วนทั้ง ชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน จะต้องร่วมกันในการเข้าไปจัดการความขัดแย้ง และในส่วนของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ประชาชนมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการประนีประนอมและการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลางจะมีผลต่อความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ส่วนแนวทางที่ประชากรตัวอย่างทั้ง 3 กรณีศึกษามีความเห็นตรงกันว่า มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งในระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดการโดยนักวิชาการ การจัดการโดยกลุ่มประชาชนฝ่ายเดียว และการจัดการด้วยการใช้กระบวนการทางศาล ทั้งนี้ ในส่วนของโครงการ

ก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาประชาชนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การจัดการโดยทางราชการฝ่ายเดียว และการจัดการโดยเจ้าของโครงการฝ่ายเดียวก็มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

ส่วนแนวทางที่ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กรณีศึกษามีความเห็นตรงกันว่า มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งน้อยที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การจัดการด้วยการใช้ความรุนแรง ทั้งนี้ในส่วนของโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลาและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การจัดการด้วยการชุมนุมประท้วงอย่างสันติ และการจัดการด้วยการหลีกหนีปัญหาก็มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับน้อยเช่นกัน

ซึ่งความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งของทั้ง 3 กรณีศึกษาเปรียบเทียบได้ดังตารางที่ 5.2 และแผนภูมิที่ 5.3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2 เปรียบเทียบความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งของแต่ละกรณีศึกษา

จังหวัด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปรผล
สงขลา	3.06	1.15	ปานกลาง
สมุทรสงคราม	2.23	0.82	น้อย
กาญจนบุรี	3.53	0.80	มาก

แผนภูมิที่ 5.3: เปรียบเทียบระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม ใน 3 กรณีศึกษา

5.1.4 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ทั้ง 3 กรณีศึกษา สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า กฎหมายและระเบียบทางราชการจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก ประชาชนที่มีหลักการทางกฎหมายและระเบียบทางราชการยึดถือปฏิบัติและมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของกฎหมายสูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่า โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยปฏิเสธสมมติฐานที่กำหนดไว้

2. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า ภาวะผู้นำชุมชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก ประชาชนที่สร้างการยอมรับนับถือของสมาชิกในกลุ่ม เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิสัยทัศน์ และคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ช่วยเหลือสังคม มีความรู้ความสามารถ และสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้างได้สูง ก็จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก การที่ชุมชนสามารถระดมความร่วมมือ ระดมทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนคน ทุนภูมิปัญญา ทุนศาสนาและวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนแรงงาน ทุนเวลา และทุนเงินในชุมชนมาสนับสนุนการบริหารจัดการด้านต่างๆของชุมชนได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่า โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ปฏิเสธสมมติฐานที่กำหนดไว้

4. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า หลักศาสนาจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก หลักศาสนาของชุมชน จะมีคำสอนที่ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การปฏิบัติ เมื่อประชาชนในชุมชนยึดมั่นในความดี ตามหลักศาสนา ก็จะช่วยเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่า โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ปฏิเสธสมมติฐานที่กำหนดไว้

5. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า วัฒนธรรมชุมชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก วัฒนธรรมชุมชนเป็นหัวใจของความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยเป็นเรื่องของ ความเชื่อ ค่านิยม ที่ยึดถือร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคน อันจะก่อให้เกิด ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่า โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ปฏิเสธสมมติฐานที่กำหนดไว้

6. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน เกิดการรู้คุณและตอบแทนคุณ เกิดความแน่นแฟ้นด้านความคิด และพฤติกรรม ตลอดจนเป็นจุดที่ทำให้เกิดการระดมสรรพกำลังทั้งด้านสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากร เพื่อรับมือกับปัญหา ซึ่งจะช่วยกำจัดจุดอ่อน และเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่า โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยปฏิเสธสมมติฐานที่กำหนดไว้

7. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า การรวมกลุ่มในชุมชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก การรวมกลุ่มกันอย่างต่อเนื่องของประชาชน จะสร้างให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงทุนในกิจกรรมของกลุ่ม อันจะช่วยให้การสนองตอบความต้องการของสมาชิก และของชุมชนจะส่งผลต่อความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน จะเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนแก้ปัญหา ร่วมค้นหาข้อมูล ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลจากการดำเนินงานนั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น และตระหนักในศักยภาพและความรู้ความสามารถของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และสามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนตนเองได้สำเร็จและนำไปสู่การพัฒนาได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

9. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า การสื่อสารในชุมชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก การสื่อสารของประชาชนในชุมชนที่ดีและเหมาะสม จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นจริง เป็นปัจจุบัน และตรงกันทุกฝ่าย เกิดความรู้ความเข้าใจที่ต่อเนื่องเป็นระบบ อันจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้องจากการสื่อสาร ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในเรื่องของข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

10. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า ความรู้ของประชาชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก ประชาชนในชุมชน จะเกิดความเข้าใจ ในการวิเคราะห์ และตัดสินใจด้วยหลักวิชาการ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพชุมชนจะก่อให้เกิดการร่วมมือในกระบวนการ แก้ไขปัญหาโดยชุมชนสูงก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่าโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ปฏิเสธสมมติฐาน

11. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก เป็นการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องของผลประโยชน์ที่มีมูลค่า อาจเป็นรายได้ การได้ประโยชน์ในการใช้สิทธิครอบครอง อื่น ๆ ซึ่งเป็นการให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดการชดเชยสภาวะทางจิตใจหรือเกิดการยอมรับจากผู้ที่เสียประโยชน์ได้สูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

12. ภาพรวม 3 กรณีศึกษายอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่า ความทันสมัยของชุมชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เนื่องจาก ชุมชนจะมีการปรับเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่างๆในสังคม มีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลยภาพและความมั่นคง ของสังคม ในขณะเดียวกันก็มีความก้าวหน้าในความรู้และเทคโนโลยี มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีความสะดวกสบาย ความเชื่อของคนในชุมชนก็จะเป็นความเชื่อเชิงเหตุผลมากขึ้น รวมทั้งเกิดการผสมผสานอารยธรรมต่างๆจนเกิดความร่วมมือสูง ก็จะมีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพสูง โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ซึ่งสามารถสรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ดังตารางที่ 5.3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
	ยอมรับ	ปฏิเสธ
1. ด้านการบริหารการปกครอง	✓	
1.1 กฎหมายระเบียบทางราชการ		✓
1.2 ภาวะผู้นำชุมชน	✓	
1.3 ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ		✓
2. ด้านสังคม	✓	
2.1 หลักศาสนาของชุมชน		✓
2.2 วัฒนธรรมของชุมชน		✓
2.3 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน		✓
2.4 การรวมกลุ่มในชุมชน	✓	
2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชน	✓	
2.6 การสื่อสารในชุมชน	✓	
2.7 ความรู้ของคนในชุมชน		✓
3. ด้านเศรษฐกิจ	✓	
3.1 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน	✓	
3.2 ความทันสมัยของชุมชน	✓	

จากตารางที่ 5.3 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานที่ได้ แสดงให้เห็นว่าบางปัจจัยเป็นที่ยอมรับร่วมกันทั้ง 3 กรณีศึกษาว่ามีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย แต่บางปัจจัยไม่เป็นที่ยอมรับร่วมกันทั้ง 3 กรณีศึกษาว่ามีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ดังนั้น จึงสามารถนำมาสรุปได้เป็นการทั่วไป (Generalization) ว่า ปัจจัยที่ยอมรับร่วมกันทั้ง 3 กรณีศึกษาว่ามีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย มี 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชน ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชน ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยการสื่อสารในชุมชน ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน และปัจจัยความทันสมัยของชุมชน ซึ่งจากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว อธิบายได้ว่า

1. ปัจจัยภาวะผู้นำชุมชน : เป็นปัจจัยสำคัญในการนำชุมชนไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะผู้นำจะเป็นผู้ที่ชุมชนให้การยอมรับและปฏิบัติตาม และผู้นำเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหาในพื้นที่ของชุมชนมากที่สุด สามารถนำความคิดในการจัดการปัญหาของชุมชน และผู้นำชุมชนที่ชุมชนต้องการ

และยอมรับได้ คือ ผู้ที่มีความรู้ สติปัญญา บุคลิกภาพ และการแสดงพฤติกรรมต่างๆถูกต้อง สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนในชุมชนได้

2. ปัจจัยการรวมกลุ่มในชุมชน : เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย ร่วมตัดสินใจ ในกิจกรรมของกลุ่ม อันจะช่วยให้การสนองตอบความต้องการของสมาชิก และของชุมชน เป็นไปได้สูงขึ้น และเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมก็ย่อมมีพลังในการต่อรอง ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของชุมชนที่วางไว้ได้ง่ายขึ้น การจัดการปัญหาในชุมชนก็จะสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้นเช่นกัน

3. ปัจจัยการมีส่วนร่วมในชุมชน : เป็นปัจจัยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการทำงานตามขั้นตอนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนแก้ปัญหา ร่วมค้นหาข้อมูล ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลจากการดำเนินงานนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น และตระหนักในศักยภาพและความรู้ความสามารถของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และสามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนของตนเองได้สำเร็จอันจะเป็นประโยชน์นำไปสู่การจัดการปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ปัจจัยการสื่อสารในชุมชน : เป็นปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ระหว่างกัน หากคนในชุมชนมีการสื่อสารที่ดีและเหมาะสม จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นจริง เป็นปัจจุบัน และตรงกันทุกฝ่าย เกิดความรู้ความเข้าใจที่ต่อเนื่องเป็นระบบ อันจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้อง ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองโดยมีข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจแก้ไขปัญหา

5. ปัจจัยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน : เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ซึ่งหากมีการประสานประโยชน์ด้วยความเป็นธรรมสำหรับทุกฝ่ายจะช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน นอกจากนี้การให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดการชดเชยสภาวะทางจิตใจหรือเกิดการยอมรับจากผู้ที่เสียประโยชน์ได้มากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างกันได้ง่ายขึ้น

6. ปัจจัยความทันสมัยของชุมชน : เป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นในสถานการณ์โลกปัจจุบันที่ไม่สามารถหลีกหนีความเจริญและการพัฒนาได้ แต่ความทันสมัยจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อเมื่อสังคม ประเพณีของชุมชนมีการปรับเปลี่ยนสู่ความทันสมัยที่เหมาะสมอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ในสังคม มีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลยภาพและความมั่นคง ของสังคม ในขณะเดียวกันก็มีความก้าวหน้าในความรู้และเทคโนโลยี มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น รวมถึง ความเชื่อของคนในชุมชนก็จะเป็นความคิดเชิงเหตุผล มากขึ้น ความทันสมัยจึงก่อให้เกิดการผสมผสานและ

ความขัดแย้งควบคู่กันไป หากนำความทันสมัยมาใช้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม สามารถประสานให้เป็นเนื้อเดียวกันได้ก็จะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างกันได้ง่ายขึ้น

5.1.5 ผลการดำเนินการตามวัตถุประสงค์

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ 3 ประการ ผลการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว มีดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผลการศึกษา พบว่า

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ได้แก่ การสื่อสารในชุมชน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน ความทันสมัยของชุมชน ภาวะผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มในชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ปัจจัยที่ภาพรวม 3 กรณีศึกษาเห็นว่ามีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง แต่เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายกรณีศึกษา พบว่า บางกรณีศึกษาก็ให้การยอมรับและบางกรณีศึกษาก็ไม่ให้การยอมรับ คือ กฎหมายระเบียบทางราชการ หลักศาสนาของชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ และความรู้ของประชาชน โดย

ปัจจัยกฎหมายระเบียบทางราชการ โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ให้การยอมรับ

ปัจจัยหลักศาสนาขออองชุมชน โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ให้การยอมรับ

ปัจจัยวัฒนธรรมชุมชน โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ให้การยอมรับ

ปัจจัยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) ให้การยอมรับ

ปัจจัยศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ให้การยอมรับ

ปัจจัยความรู้ของประชาชนโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา และโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย ให้การยอมรับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยภาพรวมทั้ง 3 กรณีศึกษา มีระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง โดยโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา มีระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลามีระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง และ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม มีระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับน้อย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการจัดการที่เห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับมาก คือ การจัดการโดยมีเป้าหมายการจัดการเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก และการจัดการร่วมกันของทุกภาคส่วน ส่วนการจัดการโดยนักวิชาการ การใช้กระบวนการทางศาล เห็นว่ามีผลต่อประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ประชาชนต้องการให้มีการจัดการโดยสันติวิธีเป็นหลัก เพราะเห็นว่าการจัดการด้วยการใช้ความรุนแรงมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับน้อย

อย่างไรก็ตามแนวทางการจัดการที่มีความเห็นไม่ตรงกันทั้ง 3 กรณี แต่เป็นแนวทางที่มีประสิทธิผลในการจัดการความขัดแย้งในบางกรณี ได้แก่

การจัดการด้วยการประนีประนอม และการจัดการโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งต่อโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) อยู่ในระดับมาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ถึงภาพการจัดการความขัดแย้งทั้งระบบ โดยได้กำหนดกรอบแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เพื่อการพัฒนาแนวทางการจัดการความขัดแย้งไว้ ดังต่อไปนี้

การจัดการความขัดแย้งจะต้องกำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการจัดการให้ได้ว่า คือ อะไร จากผลการศึกษา พบว่า เป้าหมายสูงสุดหรือเป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความขัดแย้ง คือ ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีเป้าหมายรอง คือ ปัญหาความขัดแย้งได้รับการแก้ไขตามความต้องการของชุมชน ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งที่เริ่มต้นจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนเป็นฐานในการดำเนินการ ซึ่งความร่วมมือทุกภาคส่วนมาจากเจ้าของโครงการที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ ชุมชน และหน่วยสนับสนุนการจัดการความขัดแย้ง เช่น หน่วยงานของทางราชการ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และ NGO เป็นต้น หลังจากสร้าง

ความร่วมมือเป็นฐานแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งอาจต้องมีการสำรวจในแต่ละพื้นที่ว่ามีสาเหตุ สถานการณ์ และบริบทชุมชนเป็นอย่างไร แล้วจึงทำการสรุป โดยอาจนำปัจจัยที่ผู้วิจัยได้พิสูจน์สมมติฐานแล้วได้แก่ ภาวะผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสารในชุมชน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน - เอกชน และความทันสมัยของชุมชน มาเป็นฐานในการพิจารณา โดยอาจมีการสำรวจปัจจัยอื่นเพิ่มเติมก็ได้ เมื่อผ่านขั้นตอนการพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมแล้วก็เข้าสู่กระบวนการจัดการความขัดแย้ง โดยเริ่มต้นที่การมองภาพรวมความขัดแย้ง ได้แก่ ประเภทความขัดแย้ง ลักษณะ สาเหตุ ฯลฯ และสรุปปัญหาความขัดแย้งว่าเกิดจากประเด็นใดเป็นหลัก โดยพิจารณาในส่วนของกลุ่มที่ขัดแย้ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนประเด็นความต้องการและผลประโยชน์ หลังจากนั้นเข้าสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งกระบวนการนี้จะต้องมีการประเมินผลดีผลเสียของความขัดแย้ง และนำเครื่องมือและวิธีการจัดการความขัดแย้งมาใช้ และดำเนินการจัดการความขัดแย้ง เมื่อได้ผลการจัดการความขัดแย้งแล้วก็จะปรากฏผลว่าสามารถบรรลุตามเป้าหมายรอง คือ ปัญหาความขัดแย้งได้รับการแก้ไขตามความต้องการของชุมชนหรือไม่ หรือความขัดแย้งที่มีอยู่ขอให้เป็นความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์เท่านั้น และการจะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ ประชาชนในชุมชนมีความสุขอย่างยั่งยืนได้นั้นก็จะต้องมีการเสริมสร้างจุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งก็หมายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง โดยวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้สามารถป้องกันความขัดแย้งอันไม่พึงประสงค์และสนับสนุนความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อไป ซึ่งสามารถอธิบายกรอบแนวทางในการจัดการความขัดแย้งได้ดังภาพที่ 5.1 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.1: กรอบแนวทางการจัดการความขัดแย้งจากผลการศึกษา

นอกจากนี้ผลการวิจัย ยังมีข้อสรุปข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ในบทบาทของผู้เกี่ยวข้องหลักกับการจัดการความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

1. **ความเป็นระบบของโครงการหรือกิจกรรมที่เข้ามาดำเนินการ** หากมีการเตรียมการและดำเนินการถูกต้องตามระเบียบกฎหมายที่กำหนดอย่างเป็นขั้นตอน เช่น ขั้นตอนการทำ EIA มีการศึกษาผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมจะช่วยป้องกันความขัดแย้งได้และแม้จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นการจัดการความขัดแย้งก็จะสามารถดำเนินการได้ง่ายขึ้น

2. **เจ้าภาพหลักของโครงการ** โครงการจะต้องมีเจ้าภาพหลักในการรับผิดชอบโครงการที่ชัดเจนเพื่อการดำเนินการประสานงาน และช่วยเหลือกรณีเกิดความขัดแย้ง

3. **บูรณาการการทำงาน** ทุกฝ่ายจะต้องตระหนักในบทบาทที่จะต้องดำเนินการจัดการความขัดแย้งเชิงบูรณาการจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชน ดังต่อไปนี้

หน่วยงานทางราชการ

1. **หน่วยงานกลางประสานงาน** ต้องเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดการความขัดแย้ง โดยประสานความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนร่วมดำเนินการ ทั้งฝ่ายราชการ เอกชน ประชาชนในชุมชน สื่อมวลชน สถาบันการศึกษา

2. **ยึดประชาชนเป็นหลักในการจัดการความขัดแย้ง**โดยต้องปฏิบัตหน้าที่ในฐานะผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก จึงต้องยึดการทำงานเพื่อประโยชน์ของประชาชน ไม่ลำเอียง หรือมีผลประโยชน์แอบแฝง และเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งในชุมชนต้องไม่เพิกเฉย มีการดำเนินการจัดการอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งความขัดแย้งหมดสิ้นไป หรือเหลือไว้เฉพาะความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์

3. **มีองค์ความรู้ด้านการจัดการ** ความเข้าใจในหลักการของการจัดการความขัดแย้ง และศึกษาวิธีการจัดการ เพื่อนำไปปรับใช้ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

4. **ประสานประโยชน์** ประสานผลประโยชน์ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความเป็นธรรมและได้รับความพึงพอใจให้ได้มากที่สุด

5. **การให้ข้อมูล** โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ ในโครงการหรือกิจกรรม ที่เข้าไปดำเนินการยังชุมชนต่างๆอย่างต่อเนื่องและจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ความรู้ประชาชนในชุมชน

6. **รวดเร็ว** โดยต้องประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือประชาชนอย่างทันท่วงที และลงพื้นที่รับฟังปัญหา อุปสรรคอย่างต่อเนื่อง

เจ้าของโครงการ

1. **การพัฒนาแบบสมดุล** ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในชุมชนด้วยความมีสำนึกรักชุมชน เพื่อการพัฒนา และมีดุลยภาพในทุกๆด้าน โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตชุมชน และสิ่งแวดล้อม และต้องสร้างการยอมรับ เชื่อมั่นในชุมชน

2. **สร้างความเข้าใจกับชุมชน** โดยมีการสื่อสารทำความเข้าใจกับชุมชน โดยจัดประชุมประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็ว เพื่อเป็นข้อมูลให้ประชาชนในการตัดสินใจ

3. **ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม** โดยต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการจนเสร็จสิ้นกระบวนการ โดยการจัดตั้งเป็นคณะทำงาน หรือคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องตามศักยภาพของคนในชุมชนและชุมชนเอง

4. **มาตรการรักษาความปลอดภัย** โดยต้องกำหนดมาตรการที่เป็นไปได้จริงในการรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตทรัพย์สินของประชาชน และสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีระบบเตือนภัยในกรณีที่เป็นโครงการด้านความปลอดภัย รวมทั้งฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนด้วย

5. **มีความจริงใจ** โดยเฉพาะจริงใจและจริงจังที่จะช่วยเหลือชุมชนในกิจกรรมที่จะทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้ตามโอกาสที่เหมาะสม เช่น การสนับสนุนการศึกษา การฝึกอาชีพ เป็นต้น

6. **จัดให้มีศูนย์เรียนรู้ในชุมชน** เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของโครงการในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้ความรู้ และให้คำปรึกษา แก่ประชาชนในการดำรงชีวิตเมื่อมีโครงการหรือกิจกรรม

7. **ประสานหน่วยงานทางราชการอย่างต่อเนื่อง** เพื่อการดำเนินการอื่นใดที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน และความสุขที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่

8. **ชดเชยความสูญเสียอย่างเหมาะสม** หากเกิดความเสียหายต่อชุมชนต้องชดเชยอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ประชาชนในชุมชน

1. **สำนึกรักชุมชนอย่างจริงใจ** โดยช่วยกันดูแลชุมชน รวมทั้งมีความใส่ใจในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และเข้าไปมีส่วนร่วมตามความเหมาะสม

2. **ใช้หลักเหตุผลในการติดตัดสินใจ** โดยเฉพาะการคัดค้านหรือสนับสนุนโครงการควรอยู่บนฐานของเหตุและผล รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง ไม่อคติ ทั้งนี้การดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องในการคัดค้านหรือการสนับสนุนจะต้องปรึกษาผู้นำชุมชน ผู้นำหน่วยงานทางราชการและผู้รู้หรือเชี่ยวชาญ และดำเนินการสนับสนุนหรือคัดค้านให้เป็นไปตามกฎหมาย

3. **มีจุดยืน คือ ความร่วมมือเพื่อชุมชน** โดยต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสิ่งที่ถูกต้อง และเพื่อประโยชน์ของชุมชน

3.1.6 ผลการดำเนินการตามประโยชน์ที่จะได้รับ

จากผลการศึกษาทำให้ทราบข้อมูลที่สำคัญตามการคาดหมายผลประโยชน์ที่จะได้รับ ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในปัจจุบันว่ามีอะไรบ้าง และแต่ละปัจจัยมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับใด ดังปรากฏตามที่นำเสนอข้างต้น

2. ทำให้ทราบผลของการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยในภาพรวมทั้ง 3 โครงการ และระดับความสำเร็จของการจัดการความขัดแย้งในแต่ละโครงการว่าอยู่ในระดับใด ดังปรากฏตามที่นำเสนอข้างต้น

3. มีแนวทางนำเสนอในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ไปใช้ประโยชน์เป็นการทั่วไป ดังปรากฏตามที่นำเสนอข้างต้น

4. นำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้เสนอหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย คือ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และจังหวัดที่เกี่ยวข้อง 3 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อใช้ประโยชน์

5. ได้ข้อมูลทางการศึกษาวิจัยความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยไปอ้างอิงในทางวิชาการ และนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาสำคัญเรื่องนี้ของประเทศชาติต่อไป

5.2 ปัญหาการดำเนินการวิจัย

ปัญหาและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ปัญหาและข้อจำกัดในทางวิชาการ และปัญหาข้อจำกัดในทางปฏิบัติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 ปัญหาข้อจำกัดในทางวิชาการ เรื่อง การจัดการความขัดแย้ง จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะนำเสนอเกี่ยวกับเครื่องมือ และวิธีการในการจัดการความขัดแย้งมากกว่าที่จะนำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง ผู้วิจัยจึงมีตัวแบบในการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยค่อนข้างน้อย การกำหนดสมมติฐานการวิจัยจึงเป็นลักษณะของความน่าจะเป็นบนฐานของหลักการทางวิชาการ

5.2.2 ปัญหาข้อจำกัดในทางปฏิบัติ มีดังต่อไปนี้

1) เนื่องจากการกำหนดแบบสอบถามจะต้องมีความสั้น กระชับได้ใจความ เพื่อเรียกร้องความสนใจให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ซึ่งคำถามจะต้องครอบคลุมในเนื้อหาที่ต้องการตามสมมติฐาน ทำให้ต้องใช้เวลากับส่วนนี้มากเป็นพิเศษ

2) ผลที่ได้มาของแบบสอบถามในเชิงคุณภาพมีลักษณะที่หลากหลายต้องนำมาสังเคราะห์วิเคราะห์ทั้งทางหลักวิชาและความเป็นไปได้ ก่อนนำสู่ข้อสรุป จึงใช้เวลาในส่วนนี้ค่อนข้างมาก

3) การวิจัยครั้งนี้ ศึกษากรณีศึกษา 3 พื้นที่ คือ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งอำเภอทองผาภูมิ และอำเภอจะนะ เป็นพื้นที่ที่ไกลจากกรุงเทพมหานครมาก ทำให้ขั้นตอนของการเก็บข้อมูลต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก และในอำเภอจะนะ เป็นพื้นที่ในเขตจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจังหวัดภาคใต้ชายแดนที่ยังมีปัญหาการก่อความไม่สงบ ทำให้เป็นอุปสรรคในการเดินทางเข้าพื้นที่เพื่อจัดเก็บข้อมูล

4) ในด้านปริมาณเนื้อหา เนื่องจากต้องดำเนินการถึง 3 กรณีศึกษาทำให้เนื้อหามีจำนวนมากกว่าปกติถึง 3 เท่า ซึ่งต้องใช้เวลาในการกลั่นกรองข้อมูลในส่วนที่จำเป็นมากเป็นพิเศษ

5) ปัญหาข้อจำกัดของระยะเวลาการศึกษาจึงไม่สามารถศึกษาปัจจัยสอดแทรกอื่นๆที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งเป็นบริบทสำคัญ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

3. ในการจัดการความขัดแย้งด้านแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผลกระทบในทางลบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม การดำเนินการทั้งหลายทั้งปวงต้องอยู่บนพื้นฐานของ ความถูกต้อง สนองความพึงพอใจทุกๆฝ่าย และเป็นไปตามหลักการของการจัดการความขัดแย้ง ผลการวิจัยที่ได้ ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งได้แก่ การสื่อสารในชุมชน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน-เอกชน ความทันสมัยของชุมชน ภาวะผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มในชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน และอาจมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นที่นอกเหนือจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในครั้งนี้ โดยนำบริบทของชุมชนที่มีสถานการณ์ความขัดแย้ง มาเป็นข้อมูลพื้นที่ในการกำหนดตัวแปร

2) ศึกษาตัวแบบการจัดการความขัดแย้งตามสถานการณ์ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันในทุกภาคของประเทศไทย เพื่อความเหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งตามสถานการณ์

3) ควรศึกษาบทบาทที่สำคัญของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้ง ทั้งในส่วนของเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ หน่วยงานทางราชการ ชุมชน และหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ

4) ศึกษาปัจจัยสอดแทรกอื่นๆที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งเป็นบริบทสำคัญ

มหาวิทยาลัยสยาม SIAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

กรมยุทธการทหารบก. กองเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2552). *ความขัดแย้ง – ภัยคุกคามของ ความมั่นคงของชาติ.* เข้าถึงได้จาก http://tortaharn.net/contents/index.php?option=com_content&task=view&id=76&Itemid=75

กาญจนา แก้วเทพ, กำจร หลุยยะพงศ์, รุจิรา สุภาษา และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ . (2543). *สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2552). *โรงไฟฟ้าจะนะ.* เข้าถึงได้จาก http://www.chana.egat.co.th/newweb/index.php

เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.* นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.

จิรนิติ หะวานนท์. (2554). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง (ภาคทั่วไป).* กรุงเทพมหานคร: พลสยามปริ๊นติ้ง.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). *แนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน: วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2540). *บ้านกับเมือง.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตราภรณ์ วิวัฒนวานิช. (2553). *รัฐธรรมนูญกับการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

เฉลิมพล พิทักษ์สินพานิชย์. (2545). *ปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งในองค์การ: กรณีศึกษา บริษัท สตาร์ซานิทารีแวร์ จำกัด.* ปัญหาพิเศษมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร. (2549). *การก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง ตำบลลำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ชาคริต ตันพิรุฬห์. (2543). *ผลกระทบทางการเมืองของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชาย สัญญาวิวัฒน์ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *การบริหารจัดการแนวพุทธ.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ และ คณะนักวิจัยไทบ้านสมัชชาคนจนกรณีปากมูนร่วมกับเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (บก.). (2545). *แม่มูน: การกลับมาของคนหาปลา.* เชียงใหม่: เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

เดชา ตั้งสีฟ้า. (2550). *การแปลงเปลี่ยนขับเคลื่อนความขัดแย้งด้วยสันติวิธี.* กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ติน ปรัชพฤทธิ์. (2534). *การบริหารการพัฒนา.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย สันติวงษ์. (2537). *พฤติกรรมองค์การ.* กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ธนา ประมุขกุล. (2544). เครือข่าย. *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, 24*(3) 104-112.

นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2545). *ศาสนากับสังคม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นคร สุวานิช. (2541). *บทบาททางการเมืองและการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่น: ศึกษากรณี องค์การบริหารส่วนตำบล 16 แห่ง ของอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นฐพงศ์ เทพจารี. (2534). *ความยึดมั่นผูกมั่นในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นรัตว์ ยุวนะเตมีย์. (2541). *ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มนุษยธรรม: ทางสองแพร่งของรัฐบาลไทยต่อนักศึกษาอพยพชาวพม่า.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นเรศ สงเคราะห์สุข. (2540). *การแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิตินันท์ พันทวี. (2544). *การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน.* วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *ความขัดแย้งในปัญหาทรัพยากรและหนทางแก้ไข (การอบรมหลักสูตรของสถาบันพระปกเกล้าฯ ณ สวนบัวรีสอร์ท อ.หางดง จ.เชียงใหม่).* เข้าถึงได้จาก http://www.reocities.com/thaifreeman/articles/niti11.html

บัณฑร อ่อนดำ. (2544). *การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.* เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ.

บุณยวัต เกิดกล่ำ. (2544). *การบังคับใช้กฎหมายกรณีการบุกรุกแม่น้ำปิงในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.* การค้นคว้าแบบอิสระมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปทุมรัตน์ ต่อวงศ์. (2538). *การจัดการกับความขัดแย้งของชุมชนชนบทเชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประภาศรี พิทักษ์สินสุข. (2532). *การเข้าร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท: ศึกษากรณีโครงการสุพรรณบุรี.* สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประยงค์ สุวรรณบุปผา. (2539). *ศาสนาและวัฒนธรรม แนวคิดตะวันตก-ตะวันออก.* กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์.

ปัทมาภรณ์ ธรรมทัต. (2543). *กระบวนการให้สารนิเทศเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของบุคลากรต่างชาติในประเทศไทย.* วิทยานิพนธ์หาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปิยานี ริ้วเลิศศิริกุล. (2546). *การจัดการองค์ความรู้ในองค์กรธุรกิจออกแบบและก่อสร้าง.* งานวิจัยเฉพาะกรณีปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พรนพ พุกกะพันธ์. (2542). *การบริหารความขัดแย้ง.* กรุงเทพมหานคร: ว.เพชรสกุล.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (2547). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พัชรินทร์ สิรสุนทร. (2547). *แนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม.* พิษณุโลก: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พัฒนะพงษ์ สุขมะดัน. (2541). *การศึกษารูปแบบและวิธีการของครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

พิชชา บัวแย้ม. (2547). *กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ชุมชนด้านกายภาพโดยใช้เทคนิคการประเมินชุมชนอย่างรวดเร็วในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ด้วยมือ: กรณีศึกษา ตำบลท่าช้าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภุทชงค์ กุณฑลบุตร. (2528). *แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น.* เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนูญ รัตนอุบล. (2545). *การวิเคราะห์ผลประโยชน์และต้นทุนของโครงการจัดรูปที่ดินในจังหวัดมหาสารคาม.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยรรยงค์ อินทร์ม่วง, นาวิน โสภาภูมิ, สุภาวดี บุญเจือ, สมพร อุดมวินิจศิลป์ และสรัญญา โพธิ์ทอง. (2546). *การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชนใน การประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากมลพิษทางน้ำ: กรณีศึกษาแม่น้ำนครนายก* (รายงานวิจัย). นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). *หลักฐานการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท.* กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย.

ราชบัณฑิตตยสถาน. (2538). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน.* กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). *ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.* ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท.

_____. (2550). *ความขัดแย้ง:หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.* ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ออฟเซ็ท.

_____. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม* นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

_____. ถวิลวดี บุรีกุล และ วิศิษฎ ชัชวาลทิพากร. (2549). *ทัศนคติ เรื่อง ความขัดแย้งของประชาชน ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และทางเลือกอื่นในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาค.* นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

วิภาดา คุปตานนท์. (2551). *การจัดการและพฤติกรรมองค์การ: เทคนิคการจัดการสมัยใหม่.* กรุงเทพมหานคร: ส เจริญการพิมพ์.

วิวัฒนชัย บุญญานุพงศ์. (2544). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). *ทัศนะนอกรีต สังคม – วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์.* กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.

ศาศวัต เพ่งแพ. (2543). *ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย: ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2547). *การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.* กรุงเทพมหานคร: จิราวัฒน์เอ็กซ์เพรส.

สถาบันสันติศึกษา. (2540). *เอกสารประกอบการฝึกอบรม เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง.* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมเกียรติ ตั้งนโม. (2550). การจัดการความขัดแย้งเพื่อการพัฒนา: หลักการความก้าวหน้า *และสิ่งท้าท้าย.* เข้าถึงได้จาก http://www.midnightuniv.org/ midnight2544/ 0009999531.html

สมยศ ศิลปีโยดม. (2540). *ผู้นำชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมศักดิ์ ขาวลาภ. (2544). *ภาวะผู้นำการจูงใจและทีมงาน.* กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). *การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย.

_____. (2549). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้เบื้องต้น.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักราชเลขาธิการ. (2518). พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพาย ณ ศาลาดุสิตดาลัย วันอังคาร ที่ 29 ตุลาคม 2517. ใน *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวามคม 2516 จนถึง เดือนธันวามคม* 2517 (หน้า 327). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.

_____. (2533). พระราชดำรัส ในโอกาสที่คณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำคณะอาจารย์นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคาร ที่ 4 เมษายน 2532. ใน *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2532* (หน้า 136). กรุงเทพมหนคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984).

สุกรี พืชผักหวาน. (2541). *ชาวบ้านกับโครงการของรัฐ: กรณีศึกษาปัญหาความขัดแย้งการจัดการป่าชายเลนพื้นที่ตำบลบางชัน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุจิราภรณ์ น้อยเพิ่ม. (2537). *การศึกษารูปแบบการเปิดรับข่าวสารและความเชื่อทางศาสนาของกลุ่มเยาวชนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างคุณค่าชีวิต.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม.

สุณี จีระสมบูรณ์ยิ่ง. (2544). *การสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในโครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท: กรณีศึกษาธนาคารออมสิน สาขาสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.* งานนิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ.* เชียงราย: สถาบันราชภัฏเชียงราย.

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2542). *เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). *รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. (2542). *กฎหมายกับชุมชน มิติใหม่ของการพัฒนา.* กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.

เสน่ห์ จามริก. (2542). *สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไว้ลาย และโครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2533). *ความขัดแย้งการบริหารเพื่อความสร้างสรรค์.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. (2540). *ความขัดแย้ง: การบริหารเพื่อความสร้างสรรค์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลิฟ แอนด์ ลิพ เพรส.

เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์. (2529). *การพัฒนาและความขัดแย้ง.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แสวง รัตนมงคลมาศ. (2543). *การระดมมวลชนและการมีส่วนร่วมของมวลชนองค์การ การทำและการตัดสินใจ.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

หรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (2548). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่.* พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน. (2546). *น้ำเกี๋ยน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน.* สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). เชียงใหม่: วนิดา เพรส .

อโนชา วิปุลากร. (2544). *ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมูลฝอยภายใต้แนวคิดประชาสังคม: กรณีศึกษาชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง.* การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์. (2543). *ระบบอุปถัมภ์.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อริยา เศวตามร์. (2542). *การสร้างความหมายเกี่ยวกับชุมชนในกระบวนการผ้าป่าข้าว ภายใต้บริบทของงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา.* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรุณ รักธรรม. (2523). *การพัฒนาองค์การเพื่อการเปลี่ยนแปลง.* กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพาณิชย์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). *พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสถานการณ์ในประเทศไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุทัย หิรัญโต. (2523). *ศิลปของการเป็นผู้นำ.* กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216-224.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of education objectives: The classification of educational goal.* New York: Longmas Green.

Charles, H. (1991). *Gods of management: The changing work of organizations*. London: Business Books.

Cohen, M.J., & Uphoff, N. T. (1977). *Rural development participation concept and measures for project designing implementation and evaluation*. New York: Rural Development Committee Center for International Studies.

Daft, R. L. (1999). *Leadership theory and practice*. New York: Dryden Press.

Denison, D.l R. (1990). *Corporate culture and organizational effectiveness*. New York: John Wiley & Sons.

Devito, J. A. (1991). *Human communication: The basic course*. New York: Harper Collins

DuBrin, A.J. (1998). *Leadership: Research findings practice and skills*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Durkheim, E. (1971). *The elementary forms of the religious life in reader in comparative religion*. New York: Harper and Row.

Filley, A. C. (1975). *Interpersonal conflict resolution.* Glenview, IL: Scott, Foresman.

Fred, W. R. (1961). *The ecology of public administration*. New York: Asia.

Gabriel, A. A., & Powell, G. B. (1966). *Comparative politics: A developmental approach*. Boston & Toronto: Little, Brown.

Gittinger, J. P. (1982). *Economic analysis of agricultural projects* (2nd ed.). Baltimore: John Hopkins University Press.

Herman, T., & Richard, L. S. (1971). *Institutions and social exchange*. New York: Bobbs-Merrill.

Hoogvelt, A. M. M. (1982). *The third world in global development*. London: Macmillan.

Huntington, S. P. (1969). *Political order in changing societies*. Connecticut: Yale University Press.

_____. (1993). The clash of civilization. *Foreign Affairs 72*, 22-49.

Inkeles, A., & Smith, D. H. (1974). *Becoming modern.* London: Heinemann Educational Books.

Jame, G. M., & Herbert, A. S. (1958). *Organization*. New York: John Wiley and Son.

Lewin, K., Lippitt, R., & White, R.K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created social climates. *Journal of Social Psychology 10*, 271–301.

Nash, M. (1967). *Machine of Maya* . Chicago: University of Chicago Press.

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation.* New York: Oxford University Press.

Peter, M. B. (1964). *Exchange and power in social life*. New York: Wiley

Robbins, S. P. (1983). *Organizational behavior: Concepts, controversies and applications* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Scott, J. C. (1976). *The moral economy of the peasant, rebellion and subsistence in Southeast Asia*. London: Yale University.

Servaes, J., Jacobson, T. L., & White, S. A. (1996). *Participatory communication for social change*. London: Sage.

Smelser, N.J. (1967). *Toward a theory of modernization: Tribal and economics*. London: University of Texas Press.

Steward, J. (1967). *Contemporary change in traditional society*. Urbana, IL: University of lllinois Press.

Valenzuela, J., S., & Valenzuela, A. (1979). Modernization and dependence: Alternative in perspective in the study of Latin American Underdevelopment. In J.J. Villamil (Ed.), *Traditional capitalism and national development* (pp. 31-55). Sussex: Harvester Press.

Willem, F. G., & Mastenbroek, J. (1993). *Conflict management and organization* d*evelopment: An expanded edition*. Hertfordshire: John Wiley & Sons.

Wilmot, W. W. (1987). *Dyadic communication* (3rd ed.). New York: Random House.

ภาคผนวก ก

ตารางแสดงผลการประเมินความเชื่อมั่นเครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ตารางแสดงผลการประเมินความตรงของเนื้อหา แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

คำถามเกี่ยวกับ :

การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มาจาก

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อยจังหวัดสมุทรสงคราม

โครงการวางระบบท่อก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
1. ด้านการบริหารการปกครอง						
1.1 กฎหมายและระเบียบทางราชการสามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.3441	0.4208	0.1910	0.8130	0.8885	0.8034
1.2 ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่า นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.5725	0.6095	0.1724	0.8032	0.8847	0.8023
1.3 ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.6262	0.6255	0.1588	0.8012	0.8836	0.8027
1.4 ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ โดยชุมชนเอง จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น	0.4812	0.5577	0.4290	0.8070	0.8851	0.7947

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
2. ด้านสังคม						
2.1 การใช้หลักศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ของชุมชน มาเป็นแนวทางแก้ปัญหาจะสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.3305	0.5525	0.1632	0.8136	0.8851	0.8028
2.2 หากมีการใช้ความสัมพันธ์ของคนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน การอุปถัมภ์ต่อกัน จะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.2778	0.4588	0.1645	0.8153	0.8873	0.8027
2.3 การรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.4065	0.3998	0.1546	0.8109	0.8885	0.8037
2.4 การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.4753	0.3870	0.1152	0.8071	0.8890	0.8034

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
2.5 หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณา และตัดสินใจในโครงการผลกระทบเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย	0.4558	0.5312	0.7769	0.8087	0.8863	0.7786
2.6 รูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ จะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.4049	0.0061	0.2619	0.8104	0.8950	0.7997
2.7 ประชาชนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น	0.2760	0.0471	0.5097	0.8158	0.8964	0.7895
3. ด้านเศรษฐกิจ						
3.1 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรม จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	0.3749	0.3647	0.880	0.8119	0.8889	0.8082

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
3.2 การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย	0.2170	0.5313	0.1706	0.8169	0.8858	0.8025
3.3 กิจกรรมที่จัดขึ้นหากไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินสิ่งของของชุมชนโดยรวม ก็จะไม่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง	0.6115	0.6111	0.0568	0.8030	0.8837	0.8098
3.4 กิจกรรมที่จัดขึ้น ถ้าไม่เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชาวบ้านแต่ละคน ก็จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย	0.5774	0.6299	0.6138	0.8040	0.8836	0.7823
3.5 กิจกรรมที่จัดขึ้น หากไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้ว จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	0.5128	0.6990	0.0350	0.8065	0.8825	0.8061
3.6 ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง	0.5486	0.6058	0.2436	0.8045	0.8842	0.8003
3.7 ความเสียหายต่อส่วนรวมของชุมชนอันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ๆในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสมความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้น	0.6115	0.5607	0.0650	0.8030	0.8852	0.8069

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
3.8 ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผล และยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น	0.4749	0.5852	0.4746	0.8083	0.8846	0.7897
3.9 เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน ก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน	0.2233	0.3301	0.6322	0.8168	0.8894	0.7842
4. แนวทางในการจัดการความขัดแย้ง						
4.1 การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อย ๆ เพียงอย่างเดียว	0.0352	0.6149	0.314	0.8206	0.8842	0.8101
4.2 วิธีแก้ปัญหาโดยการประนีประนอม คือ ต่างฝ่ายต่างได้บางส่วนที่ต้องการเท่านั้นไม่มีฝ่ายใดได้ทั้งหมด	0.0508	0.2630	0.4156	0.8222	0.8904	0.7935
4.3 ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบโดย การปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ	0.0000	0.1661	0.1953	0.8193	0.8912	0.8044

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
4.4 ใช้การเผชิญหน้าชุมนุมประท้วงอย่างสันติ	0.1970	0.2234	0.0721	0.8185	0.8908	0.8056
4.5 การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การยื่นเรื่องผ่าน ส.ส. หรือนักการเมืองท้องถิ่น	0.2764	0.4565	0.0509	0.8152	0.8875	0.7868
4.6 ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย โดยมีคนกลางเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ย	0.1966	0.2245	0.0568	0.8172	0.8907	0.8057
4.7 ใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา	0.0000	0.1557	0.7347	0.8193	0.8913	0.7791
4.8 ใช้วิธีการและกระบวนการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการแจ้งความดำเนินคดีทางศาล	0.1166	0.3865	0.0903	0.8186	0.8885	0.8056
4.9 การจัดการความขัดแย้งโดยกลุ่มของประชาชน เช่น กลุ่มอาชีพ, กลุ่มผู้เสียหาย กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกลุ่มธุรกิจภายนอกชุมชน	0.0408	0.2909	0.3533	0.8200	0.8900	0.7965
4.10 การจัดการความขัดแย้งโดยทางราชการ โดยให้หน่วยงานของราชการ เป็นผู้ประสานการดำเนินงาน	0.3593	0.5134	0.6951	0.8133	0.8869	0.7839
4.11 การจัดการความขัดแย้งโดยเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว	0.1378	0.2268	0.2842	0.8255	0.8915	0.7991

ข้อคำถาม	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (IOC)			การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)		
	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี	สงขลา	สมุทรสงคราม	กาญจนบุรี
4.12 การจัดการความขัดแย้งโดยนักวิชาการ เช่นสถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามาเป็นผู้ประสาน/คนกลางในการแก้ปัญหา	0.1469	0.2295	0.2752	0.8191	0.8912	0.7994
4.13 การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้ง ชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน	0.1839	0.5816	0.2503	0.8177	0.8863	0.8005
4.14 ปัจจุบันการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการนี้ในภาพรวมมีความสำเร็จ	0.1901	0.3221	0.3452	0.8411	0.8922	0.7965
รวม				**0.8186**	**0.8910**	**0.8034**

แบบสอบถาม
การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

โดย ศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสยาม
กรกฎาคม 2553

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย

ศึกษากรณี : โครงการ.....

นักศึกษาผู้วิจัย นางสาวศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และ ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์

<u>คำชี้แจงแบบสอบถาม</u>

(1) การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมหาวิทยาลัยสยาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย ที่มาจากโครงการ.....

(2) แบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์ในการสำรวจความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนและการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการ.....ที่ได้ดำเนินการในชุมชนของท่าน ตลอดจนข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

(3) แบบสอบถามนี้มีทั้งสิ้น 7 หน้า ประกอบด้วย 4 ตอน คือ

<u>ตอนที่ 1</u> เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>ตอนที่ 2</u> เป็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มาจากโครงการ.....

<u>ตอนที่ 3</u> เป็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มาจากโครงการ

.....

<u>ตอนที่ 4</u> เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมที่มาจากโครงการ.....ตลอดจนวิธีการป้องกันความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมฯในระยะยาว

(4) แบบสอบถามนี้ จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอข้อมูลซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในการศึกษาหลักสูตรการจัดการแล้ว จะเป็นประโยชน์สำหรับชุมชนชนบทไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้นำไปปรับใช้ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมฯในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

กรณีศึกษาชุมชน.....

ตำบล.....

อำเภอ.....

<u>ตอนที่ 1</u> ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ในช่อง ☐ และเติมคำตอบที่เป็นจริงในช่องว่าง (.....)

1. **เพศ**

☐ ชาย ☐ หญิง

2. **อายุ**

☐ 18 – 20 ปี ☐ 21 – 30 ปี

☐ 31 – 40 ปี ☐ 41 – 50 ปี

☐ 51 – 60 ปี ☐ 61 ปี ขึ้นไป

3. **การศึกษาสูงสุดของท่าน**

☐ ระดับประถมศึกษา ☐ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

☐ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

☐ ระดับปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. **อาชีพหลักของท่านคือ**

☐ การเกษตร, ประมง ☐ ค้าขาย

☐ รับจ้าง ☐ รับราชการ

☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

5. **ท่านเกี่ยวข้องกับโครงการนี้ในฐานะใด**

☐ บุคคลในชุมชน ☐ ผู้นำชุมชน

☐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

6. **ท่านอาศัยอยู่ในชุมชน**

☐ ก่อนมีโครงการ

☐ หลังมีโครงการ

<u>ตอนที่ 2</u> **เรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มาจากโครงการ**.....

<u>คำชี้แจง</u> ขอให้ท่านพิจารณาข้อความต่อไปนี้ว่าตรงกับความคิดเห็นของท่านมากน้อยเพียงใด แล้วเลือกคำตอบโดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง.....ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

เรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. <u>ด้านการบริหารการปกครอง</u> 7. กฎหมายและระเบียบทางราชการ สามารถเป็นหลักการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
8. ผู้นำของหน่วยราชการ เช่น ผู้ว่า-นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการต่างๆในจังหวัด สามารถเป็นผู้นำทำความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
9. ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มประชาชน มีความสามารถนำความคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
10. ความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆโดยชุมชนเองจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้ง่ายขึ้น	.....	.....	.....	.....	.....
ข. <u>ด้านสังคม</u> 11. การใช้หลักศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ของชุมชน มาเป็นแนวทางแก้ปัญหาจะสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
12. หากมีการใช้ความสัมพันธ์ของคนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน การอุปถัมภ์ต่อกัน จะสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
13. การรวมกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....

เรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
14. การรวมกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเสียหายจากโครงการมาประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการและผู้นำชาวบ้านจะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
15. หากประชาชนได้มีส่วนร่วมพิจารณา และตัดสินใจในโครงการ ผลกระทบ เสียหาย ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนจะน้อยลง การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนก็จะทำได้ง่าย	.....	.....	.....	.....	.....
16. รูปแบบการสื่อสาร เช่น การพูดคุย ประชุม เสียงตามสาย วิทยุชุมชน ฯลฯ ที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ จะช่วยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
17. ประชาชนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่ายขึ้น	.....	.....	.....	.....	.....
ค. <u>ด้านเศรษฐกิจ</u> 18. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนและเอกชนที่เป็นธรรม จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้	.....	.....	.....	.....	.....
19. การทำกิจกรรมต่าง ๆในชุมชนที่ประชาชนมีผลประโยชน์บ้างพอสมควร การแก้ปัญหาความขัดแย้งก็จะสามารถทำได้ง่าย	.....	.....	.....	.....	.....
20. กิจกรรมที่จัดขึ้นหากไม่กระทบหรือเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สิ่งของของชุมชนโดยรวม ก็จะไม่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง	.....	.....	.....	.....	.....
21. กิจกรรมที่จัดขึ้น ถ้าไม่เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินสิ่งของของชาวบ้านแต่ละคน ก็จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย	.....	.....	.....	.....	.....

เรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
22. กิจกรรมที่จัดขึ้น หากไม่เป็นการกระทบรายได้ที่ชาวบ้านมีอยู่ก่อนแล้ว จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	.....	.....	.....	.....	.....
23. ความเสียหายส่วนบุคคลหรือแต่ละครอบครัวจะต้องได้รับการชดเชยหรือดูแลเป็นกรณีพิเศษ ความขัดแย้งก็จะลดน้อยลง	.....	.....	.....	.....	.....
24. ความเสียหายต่อส่วนรวมของชุมชนอันเกิดจากการจัดกิจกรรมใหม่ ๆในชุมชน หากมีการชดเชยที่เหมาะสม ความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้น	.....	.....	.....	.....	.....
25. ชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เพราะจะช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ มีเหตุผล และยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น	.....	.....	.....	.....	.....
26. เทคนิควิธีการสมัยใหม่ในการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ในชุมชน ต้องไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมที่ดีและวิถีชีวิตของชุมชน ก็จะไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน	.....	.....	.....	.....	.....

<u>ตอนที่ 3</u> **แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มาจากโครงการ**.....

<u>คำชี้แจง</u> ขอให้ท่านพิจารณาข้อความต่อไปนี้ว่าตรงกับความคิดเห็นของท่านมากน้อยเพียงใด แล้ว ๆ เลือกคำตอบโดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

การจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ท่านคิดว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจะสำเร็จได้ด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้เพียงใด</u> (ข้อ 27 – 39)					
27. การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มย่อย ๆ เพียงอย่างเดียว	.....	.....	.....	.....	.....
28. วิธีแก้ปัญหาโดยการประนีประนอม คือ ต่างฝ่ายต่างได้บางส่วนที่ต้องการเท่านั้นไม่มีฝ่ายใดได้ทั้งหมด	.....	.....	.....	.....	.....
29. ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เช่น การก่อความไม่สงบ โดย การปิดถนน การปิดสถานที่ราชการ	.....	.....	.....	.....	.....
30. ใช้การเผชิญหน้าชุมนุมประท้วงอย่างสันติ	.....	.....	.....	.....	.....
31. การยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การยื่นเรื่องผ่าน ส.ส. หรือนักการเมืองท้องถิ่น	.....	.....	.....	.....	.....
32. ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย โดยมีคนกลางเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ย	.....	.....	.....	.....	.....
33. ใช้การหลีกหนีปัญหา เช่น วางเฉย ไม่ใส่ใจ หลีกเลี่ยงการแก้ปัญหา	.....	.....	.....	.....	.....
34. ใช้วิธีการและกระบวนการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการแจ้งความดำเนินคดีทางศาล	.....	.....	.....	.....	.....
35. การจัดการความขัดแย้งโดยกลุ่มของประชาชน เช่น กลุ่มอาชีพ, กลุ่มผู้เสียหาย กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และกลุ่มธุรกิจภายนอกชุมชน	.....	.....	.....	.....	.....
36. การจัดการความขัดแย้งโดยทางราชการ โดยให้	.....	.....	.....	.....	.....

หน่วยงานของราชการ เป็นผู้ประสานการดำเนินงาน					
37. การจัดการความขัดแย้งโดยเจ้าของโครงการเป็นผู้รับผิดชอบฝ่ายเดียว	-------	-------	-------	-------	-------
38. การจัดการความขัดแย้งโดยนักวิชาการ เช่น สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามาเป็นผู้ประสาน/คนกลางในการแก้ปัญหา	-------	-------	-------	-------	-------
39. การจัดการความขัดแย้งร่วมกันของทุกส่วนทั้ง ชุมชน ทางราชการ เจ้าของโครงการ นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน	-------	-------	-------	-------	-------
40. ปัจจุบันการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการนี้ในภาพรวมมีความสำเร็จ	-------	-------	-------	-------	-------

<u>ตอนที่ 4</u> ปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ปัญหา

41. ปัญหาความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับโครงการได้มีการป้องกันหรือแก้ปัญหาโดย

    ---

42. ปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบนิเวศทางน้ำ สัตว์น้ำ ป่าไม้ ได้มีการป้องกันหรือแก้ปัญหาโดย

    ---

43. ปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน เช่น แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งการทำการเกษตรและการประมง ได้มีการป้องกันหรือแก้ปัญหาโดย

    ---

44. ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยต่อประชาชนใกล้เคียง ได้มีการป้องกันหรือแก้ปัญหาโดย

1. .....

.....

.....

2. .....

.....

.....

45. ท่านคิดว่าปัจจุบันนี้ควรมีการแก้ปัญหาอะไรบ้างในโครงการในชุมชนของท่าน

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

46. ท่านคิดว่า ในระยะยาวปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมฯ ที่อาจเกิดจากโครงการนี้ น่าจะเป็นปัญหาอะไร และผู้เกี่ยวข้องหลัก คือ ทางราชการ (จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ) เจ้าของโครงการและชุมชน จะมีวิธีการจัดการเพื่อป้องกันปัญหานั้นอย่างไร

<u>ปัญหา</u> คือ .....

.....

.....

<u>วิธีการป้องกันปัญหา</u> โดย

1) ทางราชการ (จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ) คือ .....

.....

.....

2) เจ้าของโครงการ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิต) คือ.....

.....

.....

3) ชุมชน คือ.....

.....

.....

หัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย
กรณีศึกษา โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

นักศึกษาผู้วิจัย นางสาวศุภวรรณ ภิรมย์ทอง
หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และ ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์

คำชี้แจง

1. การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย
2. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะของปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้
3. หัวข้อสัมภาษณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ข้อ จำแนกเป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมตามความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์
4. ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ในภาพรวม ซึ่งจะไม่กระทบต่อผู้ตอบคำถาม ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาอย่างแท้จริง จึงขอความกรุณาให้คำตอบตามข้อเท็จจริงที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

หัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องของการจัดการความขัดแย้งแล้วหรือไม่ โปรดอธิบาย
2. ท่านคิดว่ากฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร
3. ภาวะผู้นำชุมชนมีความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของท่านหรือไม่ และท่านคาดหวังว่าผู้นำชุมชนที่จะจัดการความขัดแย้งได้ควรมีลักษณะอย่างไร
4. ท่านคิดว่าศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร และจะพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างไร
5. ท่านเชื่อมั่นว่าหลักศาสนาจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
6. วัฒนธรรมชุมชน และประเพณีอันดีงาม จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
7. ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมากน้อยเพียงใด จงอธิบาย
8. การรวมกลุ่มในชุมชนจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด
9. การมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งหรือไม่ โดยลักษณะใดบ้าง
10. ท่านคิดว่าการสื่อสารในชุมชนจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งง่ายขึ้นได้อย่างไร
11. หากคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดในชุมชนจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
12. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนควรจะมีลักษณะอย่างไร จึงจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้
13. ความทันสมัยของชุมชนจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร
14. จากผลการวิจัยที่ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ชุมชนตามสองฝั่งคลอง ใน 3 หมู่บ้าน ตำบลบ้านปรก ของอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จำนวน 299 คน ได้ผลของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

ลำดับความสำคัญของปัจจัยในชุมชน	ความสัมพันธ์
1. การสื่อสารในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
2. ความทันสมัยของชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
3. ความรู้ของคนในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
4. การมีส่วนร่วมในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
5. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
6. การรวมกลุ่มในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
7. ภาวะผู้นำชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางลบค่อนข้างต่ำ
8. กฎหมาย ระเบียบทางราชการ	ไม่มีความสัมพันธ์
9. หลักศาสนาของชุมชน	ไม่มีความสัมพันธ์
10. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	ไม่มีความสัมพันธ์
11. ศักยภาพชุมชนด้านการขจัดการ	ไม่มีความสัมพันธ์
12. วัฒนธรรมชุมชน	ไม่มีความสัมพันธ์

ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ลำดับความสำคัญของปัจจัยทั้ง 12 ปัจจัย เป็นดังผลการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้

15. นอกจาก 7 ปัจจัย ตามข้อ 14 ท่านคิดว่าจะมีปัจจัยอื่นอีกหรือไม่ที่จะช่วยในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน
16. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

หัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย
กรณีศึกษา โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า)

นักศึกษาผู้วิจัย นางสาวศุภวรรณ ภิรมย์ทอง
หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และ ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์

คำชี้แจง

1. การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย
2. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้
3. หัวข้อสัมภาษณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ข้อ จำแนกเป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมตามความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์
4. ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ในภาพรวม ซึ่งจะไม่กระทบต่อผู้ตอบคำถาม ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาอย่างแท้จริง จึงขอความกรุณาให้คำตอบตามข้อเท็จจริงที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

หัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องของการจัดการความขัดแย้งแล้วหรือไม่ โปรดอธิบาย
2. ท่านคิดว่ากฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร
3. ภาวะผู้นำชุมชนมีความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของท่านหรือไม่ และท่านคาดหวังว่าผู้นำชุมชนที่จะจัดการความขัดแย้งได้ควรมีลักษณะอย่างไร
4. ท่านคิดว่าศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร และจะพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างไร
5. ท่านเชื่อมั่นว่าหลักศาสนาจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
6. วัฒนธรรมชุมชน และประเพณีอันดีงาม จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
7. ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมากน้อยเพียงใด จงอธิบาย
8. การรวมกลุ่มในชุมชนจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด
9. การมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งหรือไม่ โดยลักษณะใดบ้าง
10. ท่านคิดว่าการสื่อสารในชุมชนจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งง่ายขึ้นได้อย่างไร
11. หากคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดในชุมชนจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
12. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนควรจะมีลักษณะอย่างไร จึงจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้
13. ความทันสมัยของชุมชนจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร
14. จากผลการวิจัยที่ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ชุมชนตามแนวท่อก๊าซใน 3 ตำบล ของอำเภอทองผาภูมิ จำนวน 376 คน ได้ผลของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า) จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

ลำดับความสำคัญของปัจจัยในชุมชน	ความสัมพันธ์
1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
2. ความทันสมัยของชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
3. การรวมกลุ่มในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
4. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
5. การมีส่วนร่วมในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
6. การสื่อสารในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
7. ภาวะผู้นำชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกต่ำ
8. กฎหมายระเบียบทางราชการ	มีความสัมพันธ์ในทางบวกต่ำ
9. ความรู้ของคนในชุมชน	ไม่มีความสัมพันธ์
10. ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ	ไม่มีความสัมพันธ์
11. วัฒนธรรมของชุมชน	ไม่มีความสัมพันธ์
12. หลักศาสนาของชุมชน	ไม่มีความสัมพันธ์

ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ลำดับความสำคัญของปัจจัยทั้ง 12 ปัจจัย เป็นดังผลการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้

15. นอกจาก 12 ปัจจัย ตามข้อ 14 ท่านคิดว่าจะมีปัจจัยอื่นอีกหรือไม่ที่จะช่วยในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน
16. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

หัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย
กรณีศึกษา โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา จังหวัดสงขลา

นักศึกษาผู้วิจัย นางสาวศุภวรรณ ภิรมย์ทอง
หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และ ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์

คำชี้แจง

1. การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยสยาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย
2. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้
3. หัวข้อสัมภาษณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ข้อ จำแนกเป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมตามความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์
4. ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ในภาพรวม ซึ่งจะไม่กระทบต่อผู้ตอบคำถาม ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาอย่างแท้จริง จึงขอความกรุณาให้คำตอบตามข้อเท็จจริงที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

หัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. ท่านมีความเข้าใจในเรื่องของการจัดการความขัดแย้งแล้วหรือไม่ โปรดอธิบาย
2. ท่านคิดว่ากฎหมายและระเบียบทางราชการมีความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร
3. ภาวะผู้นำชุมชนมีความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของท่านหรือไม่ และท่านคาดหวังว่าผู้นำชุมชนที่จะจัดการความขัดแย้งได้ควรมีลักษณะอย่างไร
4. ท่านคิดว่าศักยภาพชุมชนด้านการจัดการมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร และจะพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างไร
5. ท่านเชื่อมั่นว่าหลักศาสนาจะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
6. วัฒนธรรมชุมชน และประเพณีอันดีงาม จะช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
7. ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมากน้อยเพียงใด จงอธิบาย
8. การรวมกลุ่มในชุมชนจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด
9. การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีผลต่อการจัดการความขัดแย้งหรือไม่ โดยลักษณะใดบ้าง
10. ท่านคิดว่าการสื่อสารในชุมชนจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้การจัดการความขัดแย้งง่ายขึ้นได้อย่างไร
11. หากคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดในชุมชนจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งได้หรือไม่ อย่างไร
12. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชนควรจะมีลักษณะอย่างไร จึงจะช่วยในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้
13. ความทันสมัยของชุมชนจะเป็นประโยชน์ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร
14. จากผลการวิจัยที่ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ชุมชนรอบโรงไฟฟ้าสงขลา จำนวน 355 คน จาก 4 ชุมชน ได้ผลของความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในชุมชนที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

ลำดับปัจจัยในชุมชน	ความหมายของความสัมพันธ์
1. การรวมกลุ่มในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
2. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชน – เอกชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
3. ความรู้ของคนในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
4. ความทันสมัยของชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
5. การสื่อสารในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
6. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
7. ภาวะผู้นำชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างสูง
8. ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการ	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
9. การมีส่วนร่วมในชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
10. หลักศาสนาของชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
11. กฎหมายระเบียบทางราชการ	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ
12. วัฒนธรรมของชุมชน	มีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างต่ำ

ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ลำดับความสำคัญของปัจจัยทั้ง 12 ปัจจัย เป็นดังผลการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้

15. นอกจาก 12 ปัจจัย ตามข้อ 14 ท่านคิดว่าจะมีปัจจัยอื่นอีกหรือไม่ที่จะช่วยในการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน
16. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจแบบสอบถาม

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแบบสอบถาม

1. **รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์**

   อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

2. **ศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี**

   อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

3. **ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์**

   อาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

4. **ดร.สมชาย ปัญญเจริญ**

   ผู้ทรงคุณวุฒิ

5. **ดร.ชนินทร์ ทองธรรมชาติ**

   ผู้ทรงคุณวุฒิ

6. **ดร.จิดาภา ถิรศิริกุล**

   อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ : โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

1. **นายปรีชา เจี๊ยบหยู**

   ผู้นำชุมชน บ้านเลขที่ 62/1 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

2. **นายเสวก เกิดมา**

   ผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก้าวหน้า จังหวัดสมุทรสงคราม

3. **นางประไพ ด่านแดง**

   ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

4. **นายสุปลี นิลมานเหมินทร์**

   ชาวบ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

5. **นายชัยวัฒน์ วิเศษการ**

   หัวหน้าฝ่ายอำนวยการ สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม

6. **นายภูมิศร์ จีนาวงศ์**

   เจ้าพนักงานปกครอง 8ว สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

7. **นายวิฑูรย์ เหล่าประทุม**

   รองนายกเทศมนตรีตำบลอัมพวา

8. **นายสุรจิตร ชิรเวทย์**

   อดีตประธานหอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ : โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

1. **นายเสรี ศรีหะไตร**

   รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา

2. **พ.จ.ท. อนันต์ บุญสำราญ**

   อดีตปลัดอำเภอหัวหน้าฝ่ายบริหารงานปกครอง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

3. **นายอาทิตย์ หมัดสะอิ**

   เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาทับ

4. **นายวีระศักดิ์ เหล็มหวัง**

   ชาวบ้านตำบลนาทับ

5. **นายอับดุล มานาส**

   ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 ตำบลนาทับ

6. **นางสไบ พัดสี**

   ชาวบ้าน หมู่ที่ 8 ตำบลนาทับ

7. **นางแมะ หมัดเส๊าะ**

   ชาวบ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลตลิ่งชัน

8. **นางสาวนงนุช ไตรธเนศ**

   เจ้าหน้าที่โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าสงขลา

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ : โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-ยาดานา (สหภาพพม่า)

1. **นายเริงศักดิ์ มหาวินิจฉัยมนตรี**

   ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี

2. **นายเลิศพรไชย ไชยฤทธิ์**

   นายอำเภอทองผาภูมิ

3. **นายพรชัย ยิ้มแย้ม**

   พัฒนากรอำเภอทองผาภูมิ

4. **นายสมใจ มาโนช**

   ผู้นำชุมชนอำเภอทองผาภูมิ

5. **นางสาววนิดา สุริยะ**

   ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลห้วยเขย่ง

6. **นายนาวา เมาน้อย**

   ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลห้วยเขย่ง

7. **เจ้าหน้าที่ส่วนปฏิบัติการระบบท่อเขต 5**

   การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

8. **เจ้าหน้าที่ส่วนปฏิบัติการระบบท่อเขต 8**

   การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล : นางสาวศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

วัน เดือน ปีเกิด : 13 กุมภาพันธ์ 2515

สถานที่เกิด : จังหวัดตรัง

วุฒิการศึกษา : รัฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตำแหน่งหน้าที่ : นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ

การงานปัจจุบัน : สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

สภาวิจัยแห่งชาติ

มอบประกาศนียบัตรนี้ เพื่อประกาศเกียรติคุณ

ดร.ศุภวรรณ ภิรมย์ทอง

ในฐานะที่ได้รับรางวัลวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาเอก) ประจำปี ๒๕๕๖ รางวัลระดับดี

และ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี

ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่ให้คำแนะนำและควบคุมการจัดทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง "การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนชนบทไทย"

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ)
เลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย)
ประธานกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติ